

Tractatus de morbo mucoso. Denuo recusus annexaque praefatione de trichuridibus novo vermium genere / editus ab Henrico Augusto Wrisberg.

Contributors

Roederer, Johann Georg, 1726-1763.
Wrisberg, Heinrich August, 1739-1808.

Publication/Creation

Paris : Papinot, [after 1816]

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/dh3r48fs>

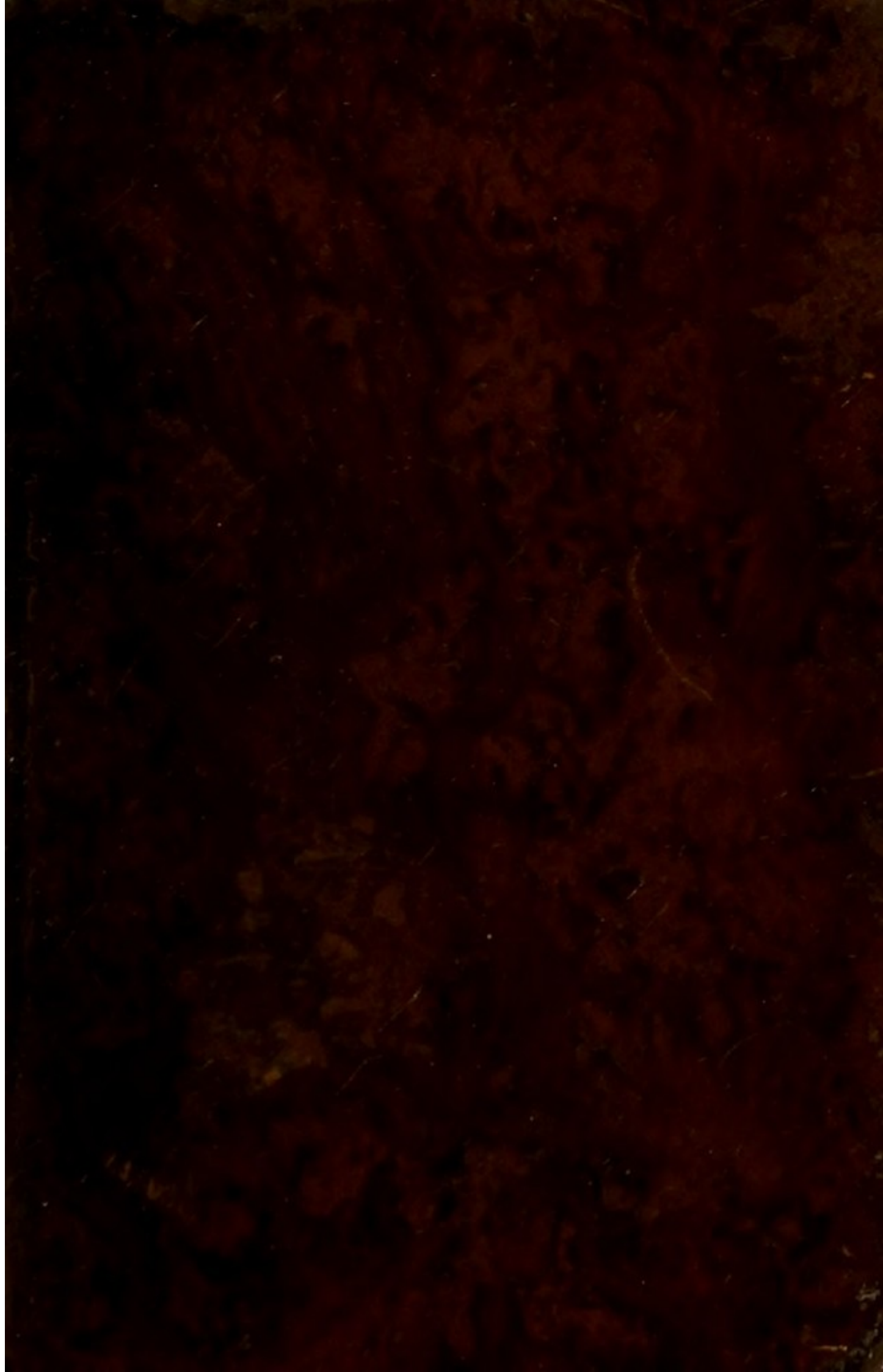
License and attribution

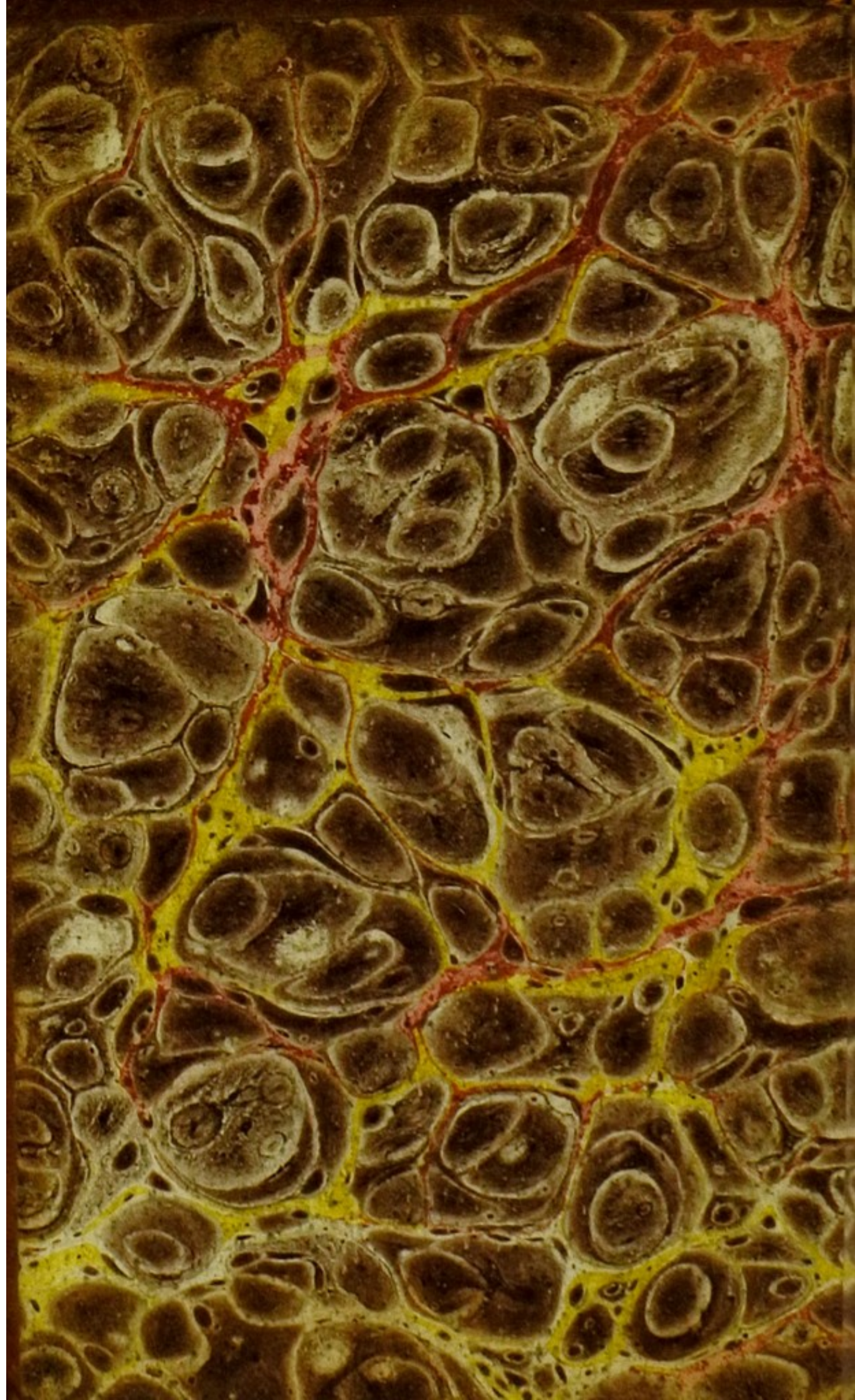
This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

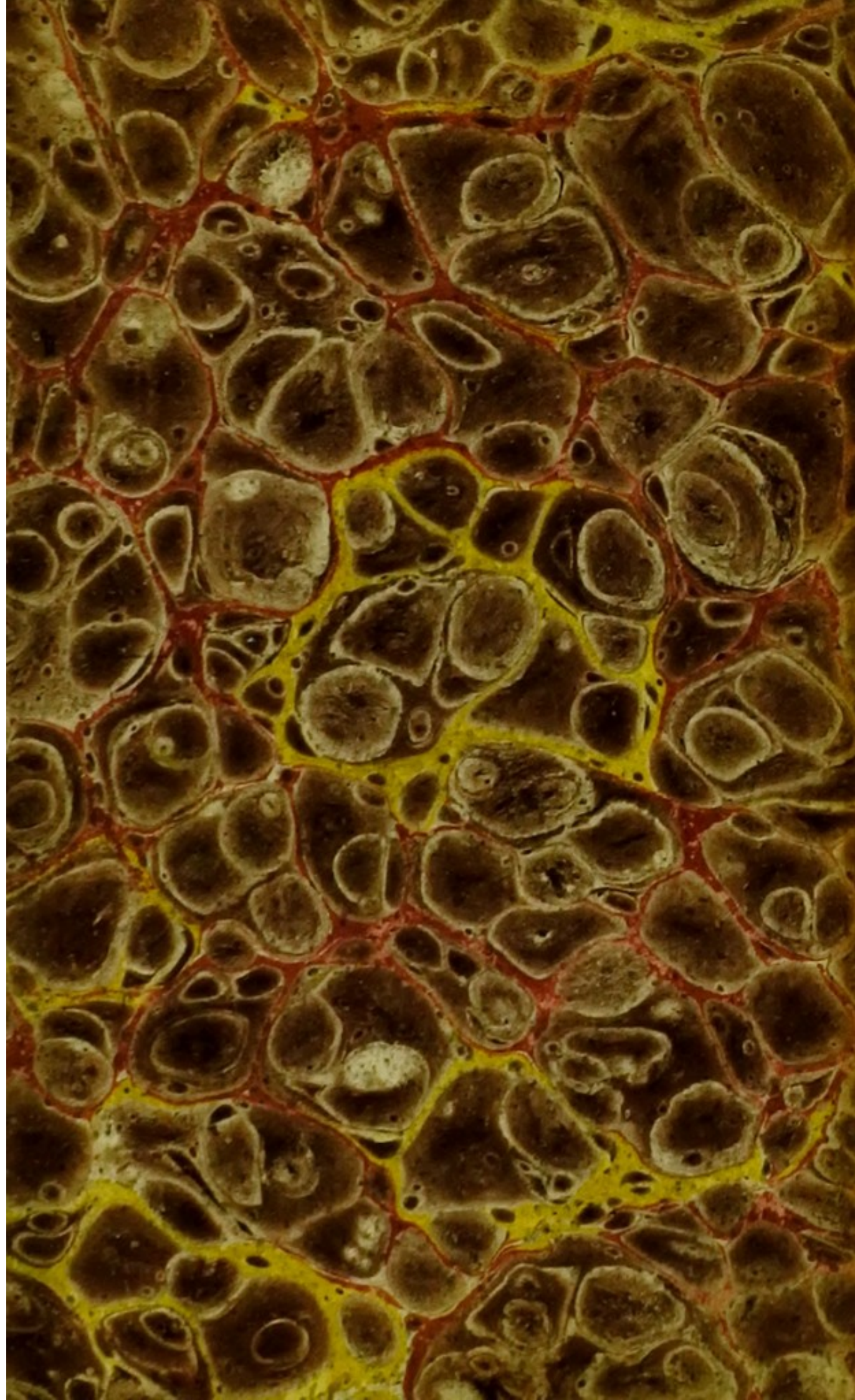
You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.



Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>



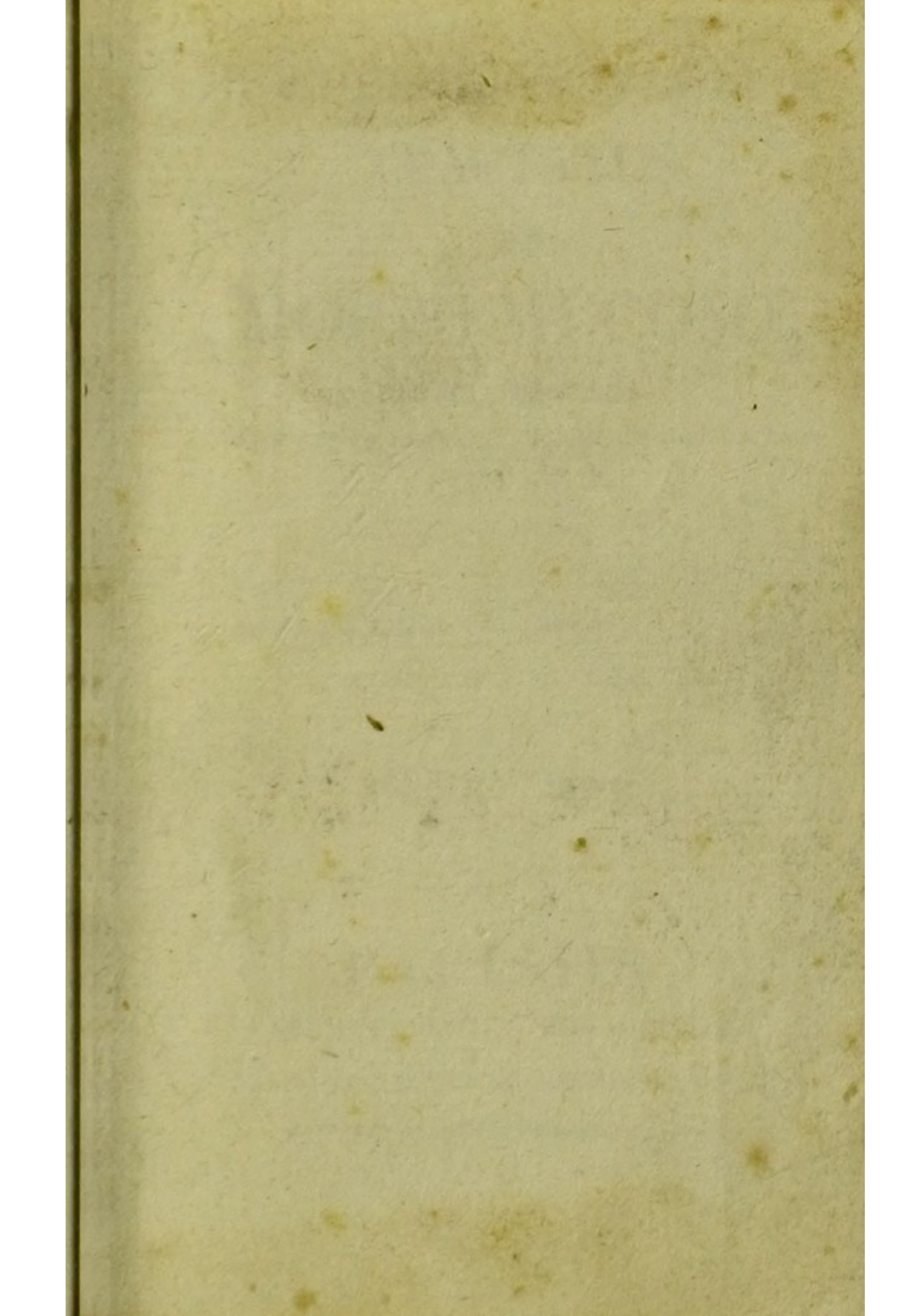


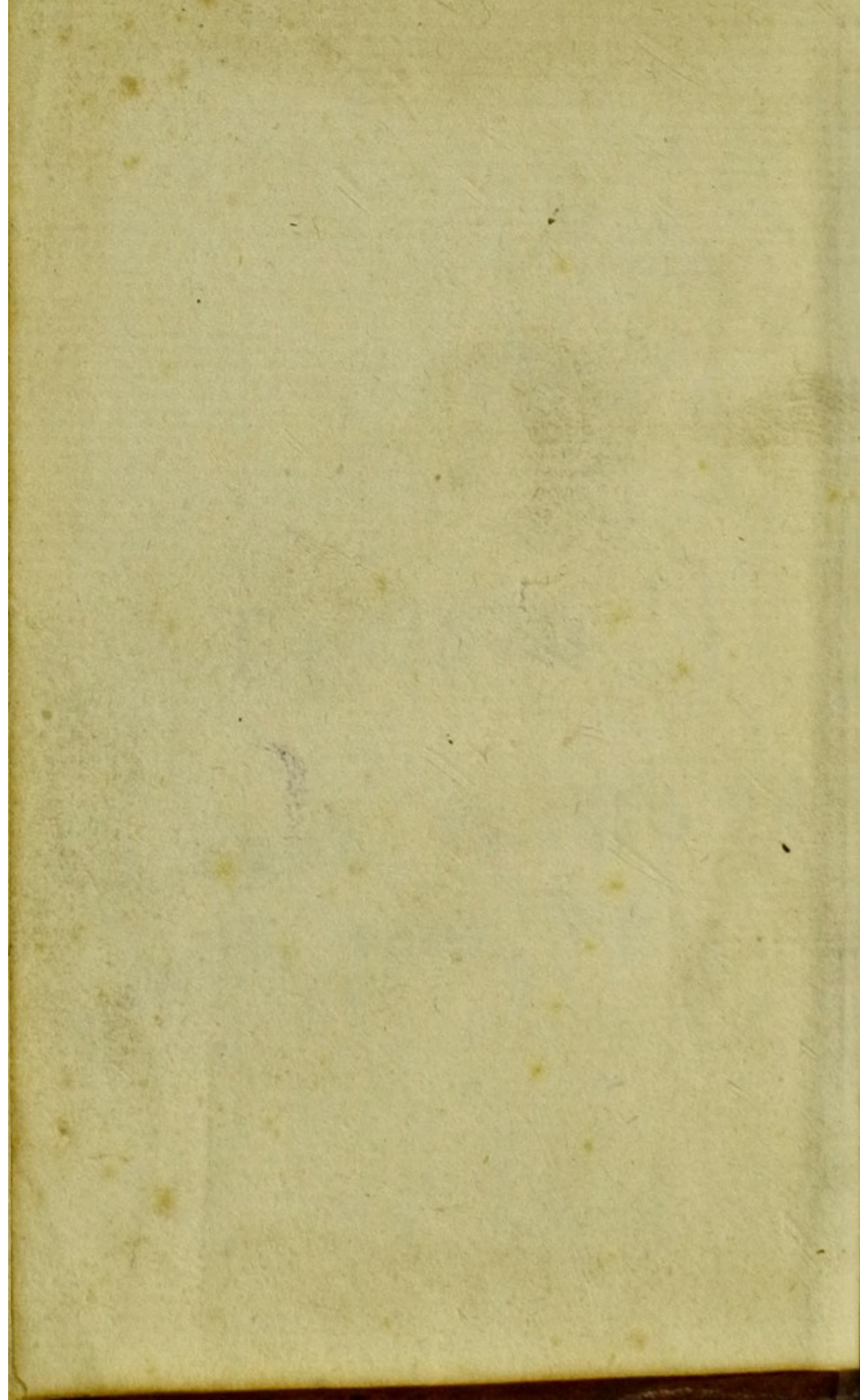


44377 / A

[c. 1820 ?]

Reissue of 1816 ed
with new t.p.





55150
ROEDERERI ET WAGLERI
TRACTATUS

DE
MORBO MUCOSO,

DENUO RECUSUS

ANNEXAQUE PRÆFATIONE DE TRICHURIDIBUS, NOVO
VERMIUM GENERE;

EDITUS

AB HENRICO-AUGUSTO WRISBERG,

PROFESSORE MEDICO ET ANATOMICO GOETTINGENSI.

CUM TABULIS ÆNEIS.

Editio nova.

PARISIIS,

APUD PAPINOT, BIBLIOPOLAM,

VIA VULGO DICTA DE SORBONNE, N^o 14,

ADVERSUS ACADEMIÆ PARISIENSIS ÆDEM



VIRIS
ILLUSTRIBUS ET EXPERIENTISSIMIS
DOMINIS
PHILIPPO GABRIELI
HENSLE
ET
GEORGIO LUDOVICO
HANSEN,

Medicis Doctis, felicibus, pruden-
tibus et amabilibus, fautoribus et
amicis suis, veteri jam universitatis,
animorum studiorumque foedere
junctis

S. P. D.

HENRIC. AUG. WRISBERG.

THE

AMERICAN

COLLEGE

OF THE

NEW

ENGLAND

AND

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

THE

*Non sine insigni voluptatis
gaudiique affectu illorum tem-
porum recordor, quibus, unum
idemque studiorum genus am-
plectentes, in dulcissimâ Geor-
giâ Augustâ ex mellifluo præ-
ceptoris nostri b. Rœdereri ore
scientiæ medicæ præcepta avi-
dis auribus excepimus, et sub-
cesivis horis amicabiliter inter
nos trutinavimus.*

*Vos ipsi, Viri illustres, testes
mecum estis, quantâ facundiâ,
quali sermonis ornatu et dul-
cedine, quantâ rerum verita-
tumque prolatarum ubertate,*

valore et pretio , desideratissimus Rœdererus selecto amicorum et auditorum numero , ex quibus præter egregium Hirschfeldium Medicum Lavenburgensem nos modo superstites sumus , tradere et communicare solebat litterarum et doctrinæ medicæ copias , quarum partim in hoc Tractatu mentio facta est.

Accipite igitur, Amici charissimi et doctissimi , novam hujus Opusculi editionem in perennem amicitiae tesseram. Valete , mihi que favete.

Dab. Gottingæ , d. 24 april. 1783.

HENR. AUG. WRISBERG

PRÆFATIO

CONTINENS SIMUL DESCRIPTIONEM

TRICHURIDUM.

§ I. **U**T desideriiis et precibus multorum satisfacerem eruditorum, librum doctum et utilem de *Morbo mucoso*, quem olim beati viri RÆDERERUS et WAGLERUS evulgarunt, cujusque exemplaria plane deficiunt, denuo in publicum emitto. Novâ illum commendatione non egere, mecum omnes existimabunt, qui de veritate convicti sunt, ut in botanicâ et historiâ naturali in genere, *Monographiæ* magnam utilitatem præstant, ita in praxi medicâ *speciales morborum descriptiones* ad amplificandam scientiam plurimum conferre: perfectissimis autem et ornatis-
simis morborum monographiis, hanc

de morbo mucoso accensendam esse, palàm profiteor.

§ II. Cum egregium hoc opus orìginem suam conjuncto Røedereri studio, doctrinæ ingenioque, et Wagleri industriæ debeat, multiplicis eruditionis et observationum cum curâ ex cadaveribus collectarum divitias comprehensurum esse quilibet sibi persuadere poterat. Spem nos minimè fefellisse, ex lectione libri ipsius patet.

§ III. Vix enim, Sydenhamianis et Huxhamianis exceptis, legere possumus apud recentiores meliorem epidemiarum considerationem, quoad causarum diversitates, temporum, subjectorum varietates, incrementi et declinationis periodos, aeris coelique temperiei vicissitudines et influxum. *Differentiam bene pinxerunt epidemici et contagiosi*; cum illud absque omni cum ægrotis commercio morbum accendere, hoc, solo contactu miasma suum propagare soleat. Quibus prudenter annumerarunt morborum mediam quandam classem, quibus gignendis et producendis præter epidemicum

aeris, contagii quoque specifici vis requiritur.

Magnâ cum satisfactione animadvertimus epidemiarum sequelas, uniusque epilemici morbi in alium transmutationem, quam tam luculenter in transitu dysenteriae prægressæ in morbum mucosum sequentem ostendit b. Røedererus. Laborabant enim omnes infirmi ventris labe multiplici; oriebantur fere cunctæ ex intermittentibus variæ indolis; ut plurimum incipiebant ex prægressâ diarrhoeâ, ubi vis aderat primarum viarum saburra, bilis corrupta, et mira acrimonia virulenta; comitabantur utrumque morbum symptomata catarrhalia; communis quoque fuit transitus in morbos lentos et q. f. a.

Summum quoque pathologici ingenii anatomicâ corporis cognitione expoliti acumen prodeunt, quæ de morbi mucosi duplici legimus transitu, in *mutatam lymphæ et gelatinæ labem*, et in *singulare pulmonum vitium aliamque destructionem*. Uti enim præcipuus morbi descripti ge-

nus in universali pituitæ, frequentius abdominalis, corruptione consistit, hinc ea præprimis loca affecit, quibus natura ad parandos illos humores utitur.

§ IV. Paucis tantum lectores attentos reddam ad laudabilem et omnibus practicis medicis summopere commendandam methodum et normam, indicationes formandi, et remedia seligendi, a quâ Præceptor optimus b. Røedererus nunquam deflectere solebat, et cujus b. Waglerus in totâ Sect. II. tantâ cum solertiâ mentionem fecit. Utinam multi recentiorum medicorum, qui specificis adeo delectantur remediis, simili prudentiâ et cautelis incederent! Sed jam promissam *Trichuridum*, novi vermium intestinalium generis, descriptionem alibi (1) jam a me traditam, paucisque additionibus auctam exhibiturus sum.

§ V. Inter recentioris ævi inventa,

(1) *Satura observationum de Animalculis infusoriis*, Gætting. 1765, p. 6.

quæ et historiæ naturalis, et medicinae practicæ campum amplificant, meritò hanc trichuridum historiam pertinere, ibique non infimum locum occupare eò magis putamus, quò ille morbus memorabilior, qui piè defuncto RÆDERERO inventionis occasionem suppeditavit (1). Universa singularis hujus vermis illustratio, et scriptis et iconibus exarata, ipsique regiæ societatis scientiarum Goettingen-

(1) Parùm quidem quamvis interesse videatur scire, quâ ratione, quibusve sub conditionibus et quo primo inventore res quædam nova cum orbe erudito communicatur, non supervacaneum me suscepturum esse laborem tanto magis existimo, si de tempore inventionis, et modo quo *primæ trichurides* visæ sunt, quædam adjicio, cum partim varia a variis erronea in scriptis tradita sint, *trichurides* primas in intestinis militis præsidarii gallorum conspectas esse, partim hi vermes tanquam præcipuum morbi mucosi symptoma habiti fuerint, qui tamen in fere omnibus hominibus, quin aliis animantibus inveniuntur, ubi morbi mucosi nullum adest vestigium. Ante annum 1760. *trichurides* nemini innotuisse, res pene certa est, nam licet b. VOGELIUS in *Prael. de Cogn. et Curand. præcip. corp. hum. Affect.* p. 649, not. e. suspicatus sit, WILH. FABRICIUM HILDARUM easdem jam vidisse, cuilibet tamen hos

si d. 3. octob. 1761. in consessu communicata, prouti indices (*Göttingische gelehrte Anz.* 1761. 25. St. p. 243.) testantur, ut hanc quoque ob causam satis doleri nequeat, nimis præmaturâ illustris autoris morte, impeditam utilissimi sane operis publicationem fuisse. Non possum itaque non illa hic inserere spolia, quorum ex mellifluo præceptoris optimi ore recordor, cum maxima harum observa-

lumbricellos aciculares cum trichuridibus comparanti, diversitas facile apparebit. Me liâ hyeme 1760-61, studiosorum aliquis in theatro anatomico præparatione valvulæ coli puellæ quinquennis occupatus, ex improvise vulnusculum cæco intestino, frequentissimâ in cadaveribus trichuridum sede, inflixerat. prodibant tunc cum aquâ, ligatum intestinorum frustulum replente, et residuis excrementorum partibus, *teneri vermiculi*, quos ego tunc cum aliis studiosis simul præsens ad consuetos intestinorum hospites non referri posse putabam, alii inter quos etiam b. *Waglerus* tunc temporis prosector, pro ascaridibus, naturali formâ forsân majoribus alii adeo pro junioribus lumbricis venditabant. Bidendo et per jocum dicta in serium convertendo, in rem ipsam, accuratiori certe scrutinio dignam, nulla amplius dirigebatur attentio. Cum aliquot diebus elapsis dissensus noster ad aures b. *Rœdereri* perve-

tionum microscopicarum pars, me præsentē in theatro anat. conscripta fuerit. Annorum 1760 et 1761 erat, nisi omnia me fallunt epidemia, quæ propter verminosum omnium morborum habitum, cum universali mucicorruptelâ celebris fuit; ipsius morbi peculiaris conditio tractationi cuidam oportunitatem administravit, quâ, et observationum candore, et iudicii acumine, vix datur celebrior: amicissi-

nisset, cupidus in perspicuendâ controversiæ nostræ et vermium speciei naturâ, frustulum ipsum infantilis intestini allatum incidebatur, et glomer utriusque speciei multis veris ascaridibus remixtus intestino exemptus in spiritu frumenti asservatus est. Paulo post ostendebantur hi vermiculi excellentiss. BUTTNERO nostro, qui, cum ille ROEDERERO assentiretur, novum intestinorum hospitem esse, his vermiculis ob caudam filiformem nomen *Trichuridum* convenire credidit, et revera condidit. Ab illo tempore, accedente imprimis epidemiâ mucosâ, omnium cadaverum intestina sollicite perscrutata sunt, et factum inde est, ut b. Roedererus, novitate rei ductus forsân nimis liberaliter crederet, mucosæ epidemiæ adscribendum esse ut trichurides tam copiosè in cadaveribus inveniantur, quæ certissime antè illam epidemiam inveniri potuissent, et nunc etiam in omnibus fere cadaveribus inveniuntur.

mi WAGLERI *de Morbo mucoso commentationem* intelligo, qui hunc morbum incomparabili solertiâ descripsit. Cadaverum sectiones inter alias memorabiles res, hanc quartam intestinalium vermium speciem ostendebant, quorum apud celeb. WAGLERUM l. c. pag. 41, vel novæ edit. p. 61, tab. III, fig. 4, a. b. mentio facta est.

§ VI. Primi quos vidi, una cum duobus lumbricis, fragmentis radicis liquiritiæ involuti, in duodeno inveniebantur (1).

(1) Ne verba hæc iniquam patiantur interpretationem, sententiam meam exactius explicaturus sum. Si omnes, quas quotannis circa trichurides institui observationes, diligenter confero, asserere possum, non in solo cæco nidulari trichurides, sed in toto intestinorum tractu sedem figere solere, frequentissime autem, elotis intestinis, in cæco inveniri. In pluribus cadaveribus, cujuscunque fere ætatis, nam in biennibus illas vidi infantibus, universum intestinorum tractum secundum longitudinem aperui, et sub tali encheiresi *primas trichurides in duodeno* deprehendi, et sic porro in reliquâ tenuium parte, jejunio inquam ileoque, nunquam autem in ventriculo. Sub spurcis his omnino

1^o. Duplex primo aspectu illorum exterior erat habitus. Alii enim corpus habebant in veram lineam spiralem (1)

disquisitionibus bis tamen mihi contigit cernere trichurides aliquas tunicae villosae ilei adhaerentes; aliae ope illius extremitatis quam caput vulgo appellant et quae proboscide in spiralibus instruitur, intestino adhaerebant, caudâ vero libere fluitante, in aliis utraque extremitas tunicae intestini infixâ erat: in curvis trichuridibus eum utrâque extremitate adhaerentibus fortem nexum deprehendi, vossellâ sub modicâ vi adhibitâ vix solubilem. Plerumque proboscidem osculo glandulae cujusdam peyerianae, aut folliculi mucosi immersam vidi, capitula caudae alibi, licet interdum his orificiis etiam applicita cernerentur. Consentit sane hæc observata adhaesio cum eleganti animadversione viri illustris Dni. PALLAS in *Nov. Comment. Acad. Scient. Petropol. Tom 19, p. 450*, licet ego meis lentibus « talem marginem, divergentibus uncinulis instar oris taniae cucurbitinae et hydatigenae coronatum », cernere et invenire in filamentosâ trichuridum extremitate non potuerim, qualem ibidem Tab. X, fig. 6, A. delineavit. Sed summus ille observator, cujus amplissimam doctrinam, ingenii acumen admodum veneror, alio in loco *Neue Hordische Beytraege. Tom. I, p. 112*, ipse confessus est, differre suum vermem, quem *Tania spirillum* vocavit, a trichuridibus nostris.

(1) In spiram planam contracta dicit b. a LINNÉ *Mantissa II, pag. 543*.

convolutum, cochlearum instar, aliū leviter solummodo incurvum.

2°. Corpus intermedium modice crassum distinguitur, et terminatur in suis extremitatibus proboscide prominente, et tenuissima cauda, quæ diversimodo magis, minusve curvatur.

3°. Maxima crassities corporis tertiam circiter lineæ partem æquat. Corporis longitudo ad 7. lin. caudæ soliū vero ad 15. lin. accedit. Sensim corpus in caudam pariter ac versus vaginam attenuatur.

4°. Proboscis ex parte internâ sive inferiori capitis prodit, et parumper incurvatur : oculo nudo examinata, tenuis filamenti instar apparet (1), sub microscopio autem (ad quem

(1) Vidit et delineavit proboscidem clariss. WERNER in *Vermium intestinal. præcipue tæniæ hum. brevi expositione Lips.* 1782, p. 85, tab. VII, fig. 138, 139, 140, 141, item celeb. BLOCH in *Abhandlung von Erzeugung der Eingeweidwuermer*, Berlin, 1782. Tab. VII, fig. 9, Perlectâ clar. WERNERI descriptione, quâ proboscidis summam extremitatem hirsutam esse asseruit, repetiī observationes meas, nullam vero hirsutiem animadverti.

usum pariter compositum anglican
adhibuimus) ipsa proboscis a novâ
aliâ quâdam parte distinguitur, quæ
proboscide amplior, et brevior, hanc
vaginæ instar ambit, extra quam pars
proboscidis prominet. Vagina latitu-
dinem $\frac{2}{3}$ partium, proboscis eminens $\frac{1}{3}$
habent. Interim tamen pro diversitate
subjecti, et hæc quoque admodum
variabilis crassities invenitur, ita ut
in aliis multo crassior sit vagina, et
præcipue putredinis mutationes hanc
insigniter augere videntur crassitiem,
versus extremitatem a capite remo-
tam, quæ mutatio quodammodo si-
militudinem tubæ efficit; eadem quo-
que ratione longitudinis aberrationes
valent. In trichuridibus spiralibus,
ad quartam circiter longitudinis vagi-
nalis partem, proboscis prominet,
cum e contrario (quantum certi de
hac re adhuc mihi constat) in nullo
specimine trichuridum incurvarum
proboscidem eminentem viderim.
Unice apertura adest, quæ in exi-
guum canalem terminatur, an forsan
in omnibus incurvis trichuridibus

proboscis retrahi possit? Pars vaginæ ad latus proboscidis producta, sub microscopio pellucet; ipsa proboscis quæ in quibusdam subjectis intra vaginam absconditur, sub hoc vaginæ peplo, obscura esse videtur. In quibusdam exiguum tuberculum origini vaginæ insidet, non in omnibus illud vidi.

5°. Proboscis ex vagina magis minusve exseri potest. Vagina vero, quò brevior eò crassior, quò longior eò angustior. Cavum proboscidis usque ad apicem detegi nequit.

6°. Proboscis continuatur in obscurum canalem intra ipsum vermem reconditum, qui in trunco vermis parumper latescit, lineamque cavam vermis sequitur, in ulteriori progressu denuò extenuatur, iterumque latescit.

7°. Totius vermis substantia sub microscopio eleganter granulata, quasi omnis ex minimis ejusdem magnitudinis, fere uti in polypis, corpusculis confecta, apparet. Per longitudinem totam vermis conspiciuntur striæ transversæ, quæ procul dubio, si ra-

tiocinari fas est, nihil aliud sunt quam muscoli transversim animalculum constringentes, eò meliùs distincti si modicè trichuris exsiccabatur.

8º. Per omnem extensionem corporis longitudinalem, canalis decurrit albus spiralis, materie quâdam albissimâ, non pellucete plenus. Spiræ disponuntur fere uti in vasis spermaticis humanis, una lamina alteri quasi apponitur, ut perfecte corporibus pampiniformibus similes sint. Initium lineæ minùs curvum est, ex ipso capite f. parte anteriore vermis paululum incurva; structura eodem fere modo comparata esse videtur uti in lumbricis. { Sæpius, pro insolitâ beati præceptoris erga discipulos suos benignitate, quâ et contrarias illorum assumebat benevolâ mente sententias, de verâ horum canalium determinatione certoque illorum usu, verba fecimus: alia sæpius cogitabat, et vidit fortassis quædam, quæ, quibus præcoci sui ingenii recessus occlusi erant, aliis non patebant, recensebimus ea, quæ me repititis vicibus

vidisse certus scio.) Canalis nempe aderat albus serpentinus spermaticus sine dubio, variomodo convolutus et circa canalem alterum, quem pro alimentari Røedererus agnoscit, vario ordine ductus. Dirigitur magis versùs alterum vermis planum. In regione capitis continuari videtur in ovarium f. receptaculum amplius, magis pellucens, quod in opposito plano juxta totam fere vermis longitudinem, rectilineum excurrit, et denuò in canalem mutatur, spermatico paulò amplior, qui per longitudinem 2. lin. parùm serpentinus est. Ubi in corpore descendit illud receptaculum, sensim amplius fit, eò verò angustius, quo magis ad spiralem accedit directionem. Hæc ultima quoque pars magis pellucet quam canalis spermaticus, illaque materia alba minùs plena refertaque est. Tandem versùs concavum vermis marginem curvatur, et in superficiem distincto hiatu parùm contracta patet. Non patet solùm, sed tuberculum ad ambitum aperturæ prominet distinctum, et speciem duorum labiorum

refert, si a latere illud tuberculum adspicitur. Apertura hæc ab initio caudæ lineam et amplius circiter distat. Conveniens cum simili in lumbricis canalis structura, partesque contentæ, generationis munera huic ductui adscribere jubent. Extrema pars hujus canalis ad alterum vermis planum est, ad alterum vero alimentaris canalis habitat, ita ut sibi quasi incumbant. Apertura non est exacte in partis concavæ medio, sed versus illud planum dirigitur, in quo canalis generationis descendit, hinc sub microscopio unice in illo latere videtur. Apertura canalis generationis in verme recenti, cum canali alimentari quasi confunditur, ita ut unus alterum tegat: In exsiccato autem verme, contractis partibus, propior ad marginem concavum est canalis alimentaris, multum tenuior, magis in medio vermis canalis generationis. In verme recenti colore non distinguuntur, nisi quod obscurior sit canalis alimentaris, in sicco canalis generationis argenteus quasi est atque pellu-

cens , fuscus est canalis alimentaris , minusque pellucet. Partes itaque generationis variis in sedibus canali alimentari circumponuntur, ut quasi illas perforari videantur.

§ VII. 9°. Successivè partes contentas examinavimus. Perscindebatur receptaculum, et innumera ovula fluminis instar profluunt. Servant figuram canalís, et distinctè innatant liquori cuidam tenaci, qui omnia juncta conservat. Eadem ovulorum quantitas in trichuridibus invenitur ac in lumbricis, in receptaculo æquè quam in canali spirali, et canalis spiralis ferè eandem crassitiem habet ac receptaculum.

10°. In ovulis distinguitur cavum, substantiâ crassâ, obscurâ plenum, et ambitus pellucens. Quando ovula exsiccantur, substantia pellucens perit, et moles unicè residua manet opaca.

11°. Manifestè ovula inveniebantur in extremo canalís generationis, qui terminatur in aperturam lateralem cum labiis, quin ex ipso orificio ovula ex-

primere potuimus. Patet versus illam aperturam hic canalis contrahitur, et eleganter ab ipsâ vermis substantiâ distinguitur, imo factâ in verme incisione, exprimitur, ubi etiam substantia canalis satis crassa, et canalis, et cavum inclusum distinctè apparent.

12°. Trichurides incurvæ perscissæ nihil ovulorum exhibebant, unice massa quædam tenax mucosa minimo gradu vesicularis. An itaque mares sint (1), et proboscide penis instar utantur? nùm in rectis apertura posterior vulva sit? nùm in his ideò loco proboscidis exiguum quoddam tuberculum ad caput promineat?

13°. Canalis alimentaris, alter ille ductus cujus mentionem fecimus, spiralis non est, sed respectu vermis, rectus, sequitur nempe partem concavam vermis, in medio crassissimus, distinctus, et massâ nigrâ plenus. Cer-

(1) Conjecturam hanc assensu magni, indefessi et oculatissimi naturalium rerum scrutatoris confirmatam lego in *illustris MULLERI Abh. von Thieren in den Eingeweiden der Thiere in des Naturforschers, Tom. XII, p. 182.*

tissimè ex proboscide continuatur. Infra aperturam canalis generationis desinit in saccum cœcum, in quibusdam sedibus ipso canali tantilium ampliore. In quibusdam speciminibus, imo in plurimis, vidi ad ipsum illum finem notabilem maculam nigram, et in viciniâ lineam transversam ejusdem coloris, quibus in nonnullis accedebant adhuc corpuscula quædam nigricantia. An anus, an excrementa? Hæc sæpiùs repetita observatio nos ulteriùs convicit, maculam nigram esse orificium ani in altero plano positum, et lineam nigram transversam procul dubio eodem pertinere vel aliquid excrementorum esse.

14°. Prouti canalis alimentaris partem concavam vermis sequitur, ita partem convexam receptaculum respicit, in tenuem canalem caput versus excurrrens. Medium locum occupat canalis serpentinus descriptus.

15°. Inter serpentinum canalem, et receptaculum, medius alius est canalis nodosus, materieque albidâ plerissimus. Ascendit usque ad apicem

capitis, rursus descendit, et in ductum serpentinum reflectitur, ulteriusque in canalem receptaculi. Unde autem oriatur hic serpentinus canalis, an ex capite? hoc determinari nequit; videtur originem suam ibi habere, sine continuatione ex alio, et fortassis in vermis parte inferiore in nodosum continuatur.

In genere notandum est, in capite illos canales admodum convolutos esse, unumque quasi corpus efficere subobscurum, sub microscopio non pellucens.

16°. Ex regione, ubi est finis canalis alimentaris oriri videtur alius canalis, qui in caudam descendit, ad apicem ejus usque. Cauda hunc unicum canalem complectitur, ambitus illius lævis non est, sed asper, ac si irregularis quædam materies inhæret. Ad canalem generationis non pertinere videtur, siquidem in pluribus subjectis materiem contentam examinavimus, et ne vestigium quidem ovulorum detegere potuimus. An illa materies irregularis satisque pellucens, liquor quidam nutritius sit ex canali

alimentari natus, et quasi in intestinum productus? In quibusdam dictus canalis teres et spiralis inventus est.

17°. In caudâ siccâ rursus medium quoddam cavum f. canalem distinctè observavimus. Num sit peculiaris canalis? an cavum caudæ?

18°. Finis caudæ totus acutus est, ita tamen, ut duæ lineæ caudæ ad acumen excurrant. Extremus apex cum rotundo tuberculo terminatur (1).

§ 8. Hæc nunc ea sunt, quæ præsentia meâ, teste coram b. Roederero, circa memorabilia hæc animalcula observavi, et ex annotatiunculis hausi,

(1) Dubitatur an filiformis trichuridum spiraliū et curvarum extremitas cauda animalis sit, et illustris PALLAS constanter asserit in *Heuen Hordischen Beytraegen*, vol. I, p. 112, esse hanc filiformem vermis partem extenuatum et in angustissimum finem protractum animalculi capitulum quo intestinis sese affigeret: Magni viri sententiam intellexisse videtur clariss. WERNER cum in egregio libro suo p. 86, contrarium asserat, et « ne » minimam quidem organicæ structuræ suspicionem in illa parte adesse, crassiorem vero « vasculosam fabricam ostendere » statuatur. Non

plura, melioraque unà cum iconibus, vel ex ipsis auctoris posthumis, vel ex dilectissimi et celeb. WAGLERI, Professoris et medici Brunsvicensis felicissimi, erudito tractatu expectanda sunt. Publici intererat, ut paulò uberior vermis cujusdam descriptio ederetur, qui aliis quoque in Germaniæ provinciis, eodemque in morbo observatus erat. Huc pertinet relatio a Waglero meo mihi suppeditata, cui ab initio anni 1763, ex principatu Waldeckensi, et historiæ morborum et trichuridum specimina transmissa fuerunt.

§ 9. Cum quatuor et ultra anno-

adeò facile est litem componere, cum difficile dictu sit, quales functiones nostra animalcula ope unius alteriusque extremitatis exerceant, num alimentum ope crassioris partis attrahant, vel mediante extremitate angustiore, tenuiore et longiore id fiat. Repetitis observationibus certus scio, per filamentosam trichuridum extremitatem excurrere angustissimum canalem in apice talem in modum finitum, qualem in ascaridibus cernimus, cum præterea evidentissime viderim (pag. 17) trichurides ope hujus extremitatis pariter intestinis adhæsisse, et sagacissimus Røederer. (*in Goetting. Anz. l. c.*

rum lustra elapsa sint, ex quo tempore primùm has trichuridum descriptiones eruditis exhibui, et quotannis in similibus vermibus tum ex cadaveribus desumptis, tum a vivis hominibus elisis easdem observationes repetii, veritatem annotationum mearum ubique talem in modum confirmatam vidi, ut nihil magni momenti vel ad augendum vel ad mutandum addere nunc possim. Redeant fere omnia ad paucas quasdam conclusiones.

I. Sunt certissime duæ a se invicem differentes trichuridum species, quarum *spirales* semper proboscide

p. 245) jam suspicatus sit « *der Wurm durchsuche mit dem Schwanze (wie mit einem Rüssel) die Excremente, und sauge mit der Spitze das Duenneste der Nahrung in sich* » sententia illustris PALLAS « *ihî probabilior facta est*. Multum vero lucis spargere poterunt super totam hanc controversiam olidissimæ et verissimæ observationes viri vener. GOETZE quas in opere desideratissimo *Naturgeschichte der Eingeweidewürmer* cum publico communicabit, iudicio magni hujus viri, veri in hac lite iudicis competentis, totam rem lubenter committo.

instructæ sunt in nullo individuo carente, modicè *curvatæ* autem nunquam talem ostendunt (1).

2. Multùm sanè difficultatis parit examen extremi apicis in proboscide trichuridum spiraliùm, oculis præstandum, nam in omnibus speciminibus proboscis talem in modum versùs proprium vermis corpus directæ est, ut cum eodem quasi coalita videatur.

3. Licet singulas trichurides utriusque speciei intestinis infixas viderim, sæpè tamen in cadaveribus glomeratim lumbricis et ascaridibus remixtæ et implicitæ inveniuntur : Sæpè deprehendi glomeres ex 15, 20, 24 trichuridibus constantes, quarum longissimæ caudæ tam arctè erant implicitæ, ut uno verme prehenso, totus glomus suspensus teneretur. In genere miram possident in suis partibus tenacitatem, instrumento enim cujuscun-

(1) Agnovit hanc veritatem, sive illam ex aliorum autoritate, sive ex propriâ observatione sibi cognitam reddiderit, ex relatione non patet, eruditus auctor clariss. HARR in *Diss. de Vermium Historia*, Lips. 1780, pag. 22

que indolis et naturæ si excipiuntur, non facile à parte cui applicatæ fuerunt, solvuntur. Sæpè quidem contingit, ut varia alia filamenta excrementitiis particulis immixta essent, quæ, si paulò curatiùs observabantur, pro trichuridum, putredine correptarum, caudis nuncupandæ erant, tam viatæ et maceratæ evaserunt, ut in ipsa aqua, aut spiritu arrepta sese sustinere non potuerint.

4. Ratione spirarum etiam aliquid differentiæ occurrit, vidi enim tales, unicam modo spiram formantes, alias in duas usque ad tres spiras cum dimidiâ contortas notavi. Respectu magnitudinis autem non adeò differunt, plerumquè æqualis longitudinis et crassitiei esse solent, paucillò minores interdum inveniuntur: sive in hominibus adultis sive in tenellis infantibus examinentur perindè est.

§ 10. Ex multitudine observationum descriptarum quas uti dictum est de die in diem collegi, unicam modo adjicere lubet de curvarum specie desumptam, cum parùm unam alteram-

que particulam interioris structuræ bene determinet, partim probet, in tenellis infantibus trichurides pariter inveniri.

Desumptæ erant trichurides ex cadavere infantis 2. ann. phthisi pulmonali extincti, d. 30 nov. 1777. Per 3. dies in aquâ purissimâ fontanâ asservabantur, ut flavus color, quo, dum in jejuno inter excrementa copiosabile remixta latuissent bene elueretur. Inspiciebantur d. 2. dec. h. 6. vesp. Usus speculo reflectente, candelâ illuminato, observavi in trichuride rectâ sequentia momenta.

1. Caput in rotundum quoddam extremum terminabatur, uncini in modum aliquantis per incurvum, quæ incurvatio modicam spiræ directionem sequitur, sine ullo proboscidis atque vaginæ proboscidem includentis vestigio.

2. Quodsi plenâ luce usus sum, duplex substantiæ vermis diversitas apparet, alia pellucet, alia opaca est.

a. Opaca substantiæ pars in rotundo capitulo incipit, illius dimidiam

partem occupans, sensim latescendo in concavâ vermis parte progreditur, ut fere integri vermis latitudinem adimpleat, fit denuò arctior, rursus latior redditur, variisque dein convolutionibus et undulationibus per vermem descendit, in angustiore vermis canale successivè arctatur, et tenui quodam nigricante filamento per caudam vermis decurrit, atque in mediâ circiter caudæ longitudine imperceptibili fine desinit.

b. Pellucida, quæ tamen propriè non pellucet, sed respectu prioris minus opaca est, margines vermis occupat, tam concavum quàm convexum, hâc quidem ratione, ut ibi sit latior, ubi opaca angustior, et vice versâ; maxima verò caudæ pars ejusdem conditionis est.

3. Substantia pellucida sub plenâ speculi luce ex minimis corpusculis atque punctis organicis in unum corpus concretis composita esse videtur; de naturâ substantiæ opacæ nihil determinari potuit propter eandem opacitatem.

4. Lucem dein ità moderavimus ut reflecteretur quidem, integer verò candelæ radius seu tota candelæ imago non ad objectum accedat, in umbrâ potius objectum constitutum maneret, leniter tantummodò, ab inferioribus illuminatum, nunc distinctè apparet, obscuram vermis partem esse viscus quoddam, ab initio, nempe ab ejus ex capite origine, per aliquam vermis longitudinem rectâ viâ sine omni incisurâ et undulatione progressum, in latiore corpusculi vermis parte in spiralem canalem vel corpus, nam vacuum canalem esse tunc videre non poteram, abire, qui factis contorsionibus proximè fibi vicinis, usque ad illum locum properat, ubi vermis tenerior fieri, et in caudam abire incipit; brevi ab ultimâ spirâ desinit rursus in rectum quoddam extremum, non verò hoc spirale intestinum in caudam continuatur.

5. Præter descriptam hanc partem spiralem, in concavo vermis margine proximè ad latus decurrit alia quædam stria seu linea omnium opacissima et nigerrima, non adeò lata

XXXVj WRISB. DESCRIPT. TRICH.

quàm præcedens intestinum spirale.
Hæc incipit in mediâ circiter capitis
et colli parte, fusco suo colore per
partem opacam non spiralem mediam
decurrit; ubi opaca verò pars spiralis
fieri incipit, ibi ad marginem conca-
vum applicatur, eundemque legit,
usque demùm in caudâ in longam, te-
nuem, opacam striam terminetur.

CAR. GOTTL. WAGLERI

PRÆFATIO.

L. B. S.

Ad explorandum et describendum omnem morborum epidemicorum ambitum singulorum labores vix sufficere, qui ipse umquam ejus rei periculum fecit, facile largietur: tanta enim rerum multitudo est, ut vix observantium societas illis exhaustiendis par sit. Licet etiam plures junctis viribus laborum satagant, nisi ad unius magistri ectypum fuerint formati, vel,

si ita loqui fas sit, ab uno eodem
que archæo impellantur et coer-
ceantur, ob varias diversorum
sententias et vires, à scopo di-
vergent. Quid impedit, quo-
minus Hippocraticarum obser-
vationum divitias ex selectiorum
etiam discipulorum, quibus
suam quasi ipsius animam ins-
piravit, symbolis repetamus.

Contigit et mihi felici, post-
quàm aliquot annos ROEDERERO
magistro usus fueram, quæ sem-
per in votis erat, fausta sors, ut
selectiori etiam discipulorum
numero accenserer, qui artis cli-
nicæ studio, ipso auspice, ope-
ram dabant, atque ipsi sodales
inter ægrorum cubilia discurre-

bant. Additis deinceps in theatro anatomico, dum prosectoris munere triennium et quod supra est, fungebar, laboribus, arctioribus vinculis coaluerunt animi, adeo, ut abhinc temporis nihil ferè in exercendâ arte ageretur, quin ipsi à manu essem, vel comes associarer.

Eâ imprimis periodo, quâ belli diris calamitatibus premebamur, largam cognitionis messem præbuit singularis morbus epidemicus, cujus indagandî cupido præ reliquis occupavit illustrem ROEDERERUM, antesignanum nostrum et ducem. Ad mentem præceptoris, quæ in illâ constitutione epidemicâ

agebantur, litteris sedulò mandata ipsoque censore notata et emendata, ingenuè singuli ejusdem selectioris numeri discipuli invicem communicabamus; eâ quidem lege, ut sua cuique essent negotia, fructus autem ex diversis laboribus communis. Promeruit potissimùm indefessâ observandi solertiâ optimus *Stormius*, patriæ suæ redditus, *Holbeccæ* medicus provincialis clarissimus, cujus assiduitati magnum historiarum morbi numerum debemus. Dissectionis provincia mihi ita demandata est, ut frequentissimus in theatro anatomico labor, quidam passim per urbem, ill. ROEDERERI

auspiciis, fuerit, reliquo etiam temporis praxi dicato.

Argumenti præstantiâ captus, cupidine flagravi, res in istâ epidemiâ à nobis gestas publicæ censuræ subjiciendi. Ita desideriis, pro more suo, annuit ill. ROEDERERUS, ut ex singulari in me favore non observationes tantum, omnes, sed vel ipsas icones æri incidendas humanissimè mecum communicaverit; eo quidem consilio, ut quos ipsi, negotiis obruto, tempestivè satis divulgare non liceret, labores mixtos, saltem ipso censore et moderatore digererem. Atque adeò, quâ potui fide, ad mentem ejus regulasque patho-

logicas omnia concinnavi et ex ingenti observationum cumulo qualecumque hoc opusculum, extruxi. Nihil ex meis accessit, nisi prius ab ipso acceptum probatumque fuerit.

Ad easdem leges composita est, quæ sequentis anni constitutionem epidemicam explicat, suavissimi tunc temporis commilitonis, clarissimi *Hensleri* tentaminum et observationum de morbo varioloso satura, nuper speciminis inauguralis loco hic ventilata. Laudi mihi duco atque honori, quod tanti nominis vir, quem ipse, ob singularem planè in me amorem, alterum patrem veneror, illustris

ROEDERERUS, non dedignatus sit, et hunc ingenii foetum avitâ comitate adoptare suumque renuntiare.

Liquet autem vel ex hoc qualicumque specimine, quanta ad cognoscendam morborum indolem, ad rimanda intima humani corporis ægroti penetralia, et vel ad ipsam morborum therapiam eruendam, subsidia suppeditet anatome: profectò enim, nisi dissecandorum cadaverum ubertas fuisset, intima morbi mucosi natura adhucdùm nos lateret; altissimis tenebris abscondita mansissent morbi characteres, hepatis acini, canalis alimentaris ratio singu-

laris, folliculi mucosi, vermium sedes et effectus, mortis causæ, etc.

Quanti ad praxin medicam, ab opprobriis vulgi vindicandam, intersit, ut ex ipsâ rerum naturâ potius, magno et nunquam exhauriendo thesauro, eruamus artis fundamenta, quàm invitâ naturâ, ex hypothesis artem condamus; præclarè testantur Cui nostri effata, quæ ex ipso potius naturæ fonte, quàm ex librorum rivulis hausit.

Si quid illustris ROEDERERI dogmatibus pathologicis et clinicis inest utilis et novi, id profectò felici praxeos cum anato-

me connubio, et ardori, pauperum non minùs latebras, quàm divitum domicilia visendi, tribuendum esse, vel ipse fatebitur. Persuasus enim, corporum demortuorum scrutinio, accensâ veluti luce, omnem de machinâ corporis humani labefactatâ cognitionem mirum in modum collustrari; neque ipsum, neque suos umquam tædet fastidiosi aliis negotii, qui parùm curiosi remum ducunt, ut didicerunt, et ne molles manus conspurcentur, naresque offendantur, eunt, quâ itur, non quâ eundum est.

Quo minùs diffusè collectis aliorum observationibus (quem

defectum aliquando junctâ operâ supplebimus) immorarer ; quòque magis ipsarum rerum distinctè describendarum, quàm compti sermonis apparatus sollicitus fuerim, temporis et instituti ratio voluit. Scrib. in Georg. Aug. d. X. Dec. ciccclxii.

TRACTATUS

DE

MORBO MUCOSO.

SECTIO I.

MORBI MUCOSI GENERALIORA.

I. *Epidemiarum generalis ratio.*

MIRÆ sunt naturæ operationes, abdita atria, immensus rerum campus, limitato intellectu non emetiendus. Facile tamen persuademus, omnia ad certas et perpetuas fieri leges, nihilque in totâ rerum naturâ casu quodam fortuito, et citra suas causas

contingere. Sed quantillū in hoc amplissimo spatio exhausit cognitio humana ! Quot adhuc altissimis tenebris obvelata, sibi soli intellecta, natura nobis occultat ! Quantus morborum numerus, quorum causæ, proxima æquè ac remota, abditæ, in tantâ rerum caligine procul dubio nos semper latebunt ! Ut plurimum ultra effectus vix sapimus. Satis præstitimus, si quandò subactum ingenium indefessâ observatione et longâ experientiâ eò eluctatur, ut eruat methodum, humani corporis affectus morbosos declinandi atque tollendi.

Quotannis ferè unam vel alteram constitutionem epidemicam, suis quamlibet legibus adstrictam, animadvertimus : tanta verò unius ejusdemque morbi, pro diversitate causarum, temporum, subjectorum, interdum est varietas, quâ non ipse solum diversas facies induit, sed variè varios afficit, ut vel sagacissimus observator ægrè ex tantâ diversitatum multitudine sese expediat. Cuilibet etiam morbo epidemico, sive certo

cuidam anni tempori adstrictus sit, sive pluribus tempestatibus aptus, sua sunt, tùm ratione totius constitutionis, tùm singulorum ægrorum, incrementi ac declinationis tempora. Anni quidem tempestatum earumdemque vicissitudinum magna vis est ad condendum, fovendum, vel destruendum seminium quoddam morbosum epidemicum: quænam autem aeris dispositio atque mutatio ipsum apparatus producant, et quænam pro singulis epidemiarum varietatibus caussarum concurrentium diversitas requiratur, ignoramus. Non semper eadem aeris, cœlique temperies, eademque vicissitudines, certi cujusdam generis morbi primordia evolvunt, eandemque ægritudinis speciem producant. Singulare atque incognitum, *Σείον* quoddam pondus, in aere diffusum, epidemicam morbis notam imprimat, necesse est.

Differt quidem epidemicum à contagioso, duplicemque morborum classem format. Altera solius epidemici efficacia dimanat, citra commercii

cum ægrotis, aut contagii concursum : altera sine epidemici cujusdam connubio soli contagio debetur, nec impetit, nisi quos tetigit miasma. Mediæ indolis sunt morbi, ad quorum generationem, præter epidemicum aeris, requiritur vis contagii specifici; licet et solum contagium receptum morbo suscitando nonnunquam sufficiat. Multis tamen morbis epidemicis commune est, ut nati, aliquamdiù puriori indole, ferè sporadicè grassentur; adolescentes verò cum ægrotantium effluviis verum contagium diffundant : ex epidemici itaque et contagiosi connubio, duplicem naturam induunt, auctâ ferocitate plures simul aggrediuntur, atque ingentem interdum sub vigore stragem edunt. Per actionem tandem tempestatis minùs aptæ, incognitam aeris mutationem, et nexum causarum mutatum, sensim contagii nervus obtunditur, atque vis epidemici infringitur. Pauciores itaque corripit epidemia, indolemque vel penitus exuit, vel aliqua sui vestigia relinquit.

Adeò lento tractu morbi epidemici integras interdùm regiones pervagantur, ut presso quasi pede eorum vestigia legere et consecrari nobis liceat. Neque verò ventorum iter, aut lineam quamdam rectam, sed alios trames, nondùm satis extricabiles, lineamque obliquam sequuntur, factis interdùm in progressu saltibus.

Pro indole epidemici, contagii, subjectorum, et causarum faventium adversantiumve, differunt morborum sequelæ. Alii pejus habent, quin jugulantur; alii meliùs morbum sustinent; penitus immunes manent alii. Corpus enim humanum non omni tempore atque promiscuè pronum est ad suscipiendum aut fovendum virus epidemicum et contagiosum: sed modò nullum planè fomitem alit, atque omnem vim auræ pestiferæ contagiiive respuit; modò, licet hoc ipsum fuerit susceptum, per habitum quemdam, morbo adversum, vim deleteriam frangit.

Porro observatur epidemici morbi in alium, prioris naturæ plus minùs

participem, transitus. Quamvis etiam emortuam constitutionem epidemicam popularium morborum induciæ sequantur; vix à prioris indole discolor præcedentem excipit. Ut plurimum ferè morbus epidemicus, exuviis quasi depositis, vel ipse sub novâ larvæ specie viget; vel sobolem, suâ non planè dissimilem, relinquit. Celebris hoc nomine est epidemico- rum facilè princeps, morbus dysentericus, qui victimarum sub brevi imperio strage non satis exsatiatus, parente vitiosiore prolem progignit.

II. *Epidemia dysenterica.*

Indè ab augusto ad novembrem anni 1760 in populum grassabatur dysenteria. Augusto nimirum nata, latiusque indè dispersa, septembri atque octobris initio plures cum trucidasset, brumali tempore, vi paullatim fractâ, pauciores aggressa est; tandemque, appetente novembri, indolem genuinam exuit. Mitiora ejus auspicia successu temporis, pro more, in dirissi-

ma symptomata et multam hominum stragem evecta sunt. Multi cum febre levius habebant, nonnulli gravius decumbebant, alique chronico modo afficiebantur. Primo mense perpauci succubuerunt: postquam verò morbus paullò adoleverat, plurimos interemit: et sub ipso tandem epidemiæ statu et declinatione, multi demùm, dudùm ægrotantes, inter recens prostratorum numerum, occubuerunt. Alios nimirùm acuto, alios lento modo jugulavit. Ita miser agricola d. 10 nov. demùm, postquam per integros tres menses variâ sorte cum morbo conflixerat, phthisico modo interiit. Neque morbus illis pepercit, qui fructus boræos non degustaverant. Febris vel tota, memorabilis saltem, desiderabatur: vel nonnisi post aliqua præliminaria chronica accendebatur: pauci mox cum febre ægrotabant. Ex febris autem connubio triplex morbi indoles fuit notata: etenim vel tantummodò erratica quædam levior, vel vera acuta, vel quod frequentissimum, malignitate plus minus stipata febris,

jungebatur. Quò quis distinctiori frigore correptus, lectum statim petiit, cum pulsu frequenti, pleno, forti, eò minùs insidiosæ oppressionis periculum subit: quò autem symptomatum syrma numero ac vehementiâ majus sensim, ex levioribus initiis, augmentum cepit, eò simul rerum facies successivè in pejorem vertebatur. In graviore specie, subdolo et tecto initio febris invasit: modò ex prægressâ aliquamdiù diarrhoeâ, modò cum variis simulacris catarrhalibus, inflammatione faucium et tussi, ægrum tandem adorta est.

In leviori malo, sanabili, crebræ quidem alvi dejectiones, plus minùs sanguinolentæ, cum languore, appetitu primis diebus prostrato, siti, tenesmis et ventris torminibus. Sensim tamen versus tempus criticum hæc omnia sedatioŕia fiunt, pulsus elevatur, et crisis subindè per sedimentum lateritium, multo farinaceo insidente, contingit, pedesque sub finem parùm inflantur. Cruor è venâ tractus ægrè effluit, et multo sero demersa placen-

ta, sine crustâ inflammatoriâ, coccinea splendet, parte inferiori atra. Exacerbationes sunt vespertinæ. Lingua sicca, rubra, aspera, muco tecta, sensim humida, purior atque pallidior.

Rebellius verò *malum* longè pejora symptomata comitantur. Statim nempe vires franguntur, prosternitur appetentia ciborum, urget sitis, frequenti ad desidendum stimulo lacescit æger, junguntur borborygmi, tormina, dolores atroces in imo ventre, et inter tenesmos dejiciuntur excrementa tenuia, sanguine permixta, quin sincerus sanguis; modò exsanguia, biliosa, mucosa, plus minùs putrida atque foetentia. Dolent præterea fauces siccae, quin exulcerantur. Lingua rubra, aspera, sicca, in sulcos finditur veluti exulceratos, muco albo flavo aut purulento tegitur, atque papillis elevatis obsidetur: sensim tumida atque obscure rubra exulceratur quasi, et nonnisi ægrè exseritur. Pulsus frequens, parvus, impeditus, debilis; quin celer, mollis, intermit-

tens ; versùs morbi occasum tactum prorsùs subterfugit. Floret facies. Accedunt interdùm dolores punctorii in thorace , sed minùs constantes. Urina pauca redditur, subpellucida, crassa, pinguis, flava, sine nubeculâ et sedimento. Ingravescente morbo, interdùm jam die quinto, inflammantur genitalia cum regione ani : sensim inter atrocissimos sub dejectionibus alvinis et urinæ missione cruciatus, exoriantur, exulcerantur, et tandem fiunt gangrænosa. Alia insuper pessimæ notæ symptomata in priorum satellitium trahuntur, satis constantia : ut cardialgiæ, anxietates præcordiorum, hypochondria tactu dolentia, nausea, vomituritio, internus abdominis æstus cum calore externo; status etiam soporosus, et imi ventris tympanitica inflatio. Expallescit, quò magis ad occasum vergit morbus, facies, quin subitò in hippocraticam mutatur. Excrementa fœtentina, nigra, clanculùm effluunt, admisto interdùm lumbrico. Respiratio, hactenùs sub morbi decursum bona, fit brevis,

sonora, anxia, profunda, intermittens, cum debilitate atque frequentia; vox verò rauca, obscura, debilis, interrupta. Inter patentem oris rictum eminent dentes squalidi, utrimquè sicci. Subsiliunt tendines, convelluntur artus, imprimis superiores; et tandem ineluctabilis mors scenam claudit.

Plerique, quibus in *lentam febrem* protrahitur morbus, pereunt. Universum ipsis corpus admodum languet et extenuatur, atque oculis multum retractis nasoque acuminato, ossa ubivis protuberant. Squalidâ crustâ obvestiuntur membra, abdomen tympaniticè inflatum dolet. Lingua squalida, subfusca, sicca; dentes humidi. Passim maculæ nigræ, exanthematicæ, gangrænosæ, cuti profundè inhærent. Ulcera in regione ossis sacri et trochanterum enata, gangrænoso modo exsiccantur, et escharâ siccâ teguntur. Sitim, ob deglutiendi difficultatem et faucium dolorem, restringere nequeunt, atque potulenta propinata vel cum stertore repellun-

tur, vel lapsu sonoro decidunt. Copiosa alvi excreta pessimè foetent. Vix memorabilia in toto morbi decursu sunt deliria, modicique sopores. Respiratione demùm anxiâ, profundâ, sublimi redditâ, expirant. Alii morbo diutiùs protracto, et in pulmones mali parte translatâ, inter insidiosas salutis inducias, consueto modo phthisico pereunt.

In *curatione* vomitoriis, venæsectione, si id opus est, rhabarbarum, demulcentibus, mannatis præcipuè, oleosis, antiputredinosis, et opiatibus, pugnatum; non neglectis clysmatibus, et addito suo tempore corticis peruviani extracto. Vitrum antimonii ceratum spem fefellit, atque semper ferè præcordiorum anxietates, et alvi dejectiones novo stimulo adauxit.

Eadem ferè *in cadaveribus phænomena* deprehendimus, ac à BONETO (1), PRINGLIO (2), aliisque describuntur. Scilicet diù à morte corpus caluit, ci-

(1) Cf. BONET. Sepulcret. Lib. III, sect. XI.

(2) PRINGLE Observations. P. III, p. 219 seqq.
Edit. germ. p. 281-295.

tòque obortâ putredine insignem foetorem sparsit. Intestina multùm inflammata, passim gangrænosa; et quò à ventriculo erant remotiora, eò majori in gradu depravata. Tunica villosa tenuium, veluti arte anatomicâ injecta, vasculis pictis distincta, copiosissimis punctis, parvisque areolis nigris conspersa. Superficies interna crassorum lacera, inæqualis, igne quasi combusta, obscurè rubra, quin nigricans. Alternæ aræe colliculosæ, duræ, nigræ, cum mediis valleculis et sulcis depressioribus, veluti erosio, subpurulentis, illam obsident; atque superficies ita ferè comparata est, ac si qua pars inflammata aut combusta, à nimia tensione demùm dehisceret, et è latere suo in colliculos, escharis similes, corrugaretur, mediis sulcis sauciis in parte lacerâ relictis. Rarò in crassis lumbricus unus vel alter hospitatur, idemque emaciatus, flaccidus, parvus, conquassatus. Tenuia nihil vermium recondunt, atque tunica interna licet inflammata, tamen continua est. Hepar striis lividis varie-

gatum est, et superficies concava cum margine dextro penitus cœrulea, nigricat. Substantia interna vitii conspici expers est. Lien et reliqua viscera labe notabili carent. Bilis homogenea, viridis, modicè mucosa. Pancreas multum induratum. Nihil extravasati liquoris in abdomine et thorace, parum in pericardio. Pulmones anteriores cinerei, sani; posteriores sanguine inflati. Cor parvum, durum, veluti constrictum, vasis coronariis turgidis.

Mense ineunte novembri, febres dysentericæ successivè degenerarunt, et passim tantummodò lentæ quædam phthisicæ, cum diarrhœâ purulentâ, colliquativâ, admistis nonnunquam sanguinis vestigiis, ex dysenteriâ prægressâ residuæ manserunt. Latius prætereà diffusa quædam diarrhœa chronica multos etiam detinuit. Ob varias verò causas, modò curatiùs evolventes, ipsa *constitutio dysenterica* genuina, per insensibiles ferè gradus et mediante illâ diarrhœâ chronicâ, *novam degeneremque prolem genuit.*

Superstes quidem fuisse videtur idem contagiosum dysentericum in aere : sed tempestate alendæ dysenteriae genuinae non amplius congruâ, vel ipsum mutatum est, vel corporum dispositio, aliter nunc afficiendorum. Ita morbi species mutata est.

III. *Status aeris et tempestatum* (1),
indè à mense julio 1760 ad usque
septembrem 1761.

Mens. jul. 1760.

Barom.) Sum. Alt. { 29, 76 } Min. Alt. { 29, 34.
Therm.) { 81 - 88 } { 56 - 54.

Mercurius barometricus per tres series successivè relabitur, dùm his adscenderat : thermometricus multis

(1) Ex annalibus piè devenerandi senis, excell. HOLLMANNI, præceptoris et fautoris mei, cui permulta alia debeo, deprompta hæc exhibeo.

Barometri scala, Anglis accepta, ita se habet, ut prior numerus pollices, alter lineas et centesimales referat.

Scala thermometrica Fahrenheitiana est. Duplex numerus varios extremi adscensûs et des-

diebus, mane et vesperi, inter 70 et 77; aliis inter 60 et 66; aliis deniquè inter 54 et 62 substiterat.

Blandè spirant venti °-". Auspicianti Aquiloni per intermedios succedit O. et S. O. Post N. W. et S. W. cum subsequente per intervalla W. alterni. Rursus ex W. revertuntur flabra ad N. Post aliquot dies redeunt ad S. O. dein S. W. cum N. O. mutuo flatu ad finem.

Paucissimi dies sereni. Post tempus nubilo serenum, d. 4. fulmina cum pluviâ copiosâ. Mixta dein tempestas obtinet, magis obscura, interspersis pluries pluviis. A die 10 quædam induciæ, rarè tamen serenæ. D. 17 rursus pluvia. Indè à postero die simpliciter mixta tempestas. A die 24 obscurè nubilum cælum, subindè pluviosum.

censûs gradus denotat, inter quos reliqui medii fuere.

Ventorum gradus exprimunt signa, quorum ° mitissimum aeris motum, "" procellam vehementissimam indicat.

*M. Aug. Bar. } S. A. (29, 70) M. A. (29, 29.
Th. } (82-89) (60-58.*

Mitia ventorum flabra, non ultra^o evecta. Regnat per totum ferè mensem S. W. Die 12-18 S. W. et N. W. alternis vicibus. A die 22 S. O. et S. sequenti die succedit N. W. postero rursùs S. O. postridiè N. Indè rursùs S. W.

Cœlum per totum mensem ferè semper obscurum, nubibus tectum, et frequentes pluviae. Vix dies unus et alter per intervalla serenus. D. 5 et 9 tonitrua, sed mitiora et ultima anni.

*M. Sept. Bar. } S. A. (30, 00) M. A. (29, 21.
Th. } (75-79) (55-54.*

Primum imperium penes N. W. indè à d. 4 divisum Boreas cum Euro imperium habet. Solus dein d. 8 Eurus : d. 11 vicissim cum Euro regit Aquilo : d. 16 rursùs S. O. quem d. 21 ad finem usque mensis excipit S. W. Mitius ventorum regnum, vix ultra^o ascendit, saltem^o non excedit.

Eadem primis diebus cœli tempe-

ries, quæ prioris mensis fine. D. 5 ad 9, post nubila, coelum serenum, inde ad d. 19 mixta ex nubilo et sereno est tempestas. Abhinc rursus obscura, pluviosa, per omnem ferè decursum nubila.

M. Oct. Bar.) S. A. (29, 94) M. A. (28, 60.
Th.) sub init. (73-76) M. A. (44-42.

D. 3 succedit N. W'-' mox S. O', d. 6 rursus S. W'-' , quem d. 8 exceptit S' et eadem die W'''-. Sequuntur mutuò S. O'. S. W'. N. W'. Post, d. 15 N'. Nova vicissitudo S. W°-' N. W'-' W'. S. W°-' . Die 30 N'. et N. O' ad finem.

Tempestas varia. Incipit nubila, per intervalla serena. A d. 6 obscura, nubila, admodum pluviosa, rarò nebulosa, sub finem mixta.

M. Nov. Bar.) S. A. (29, 93) M. A. (28, 71.
Th.) S. A. (56-58) M. A. (32-28.

Sub initium S. W°-' d. 9 S. O°-' à d. 13 ad 26 mutuò regnant S. W. et N. W°-' . Dein alterni N. - N. O. S. O°-' .

Mensis primordia obscura cum nive et pluviis. D. 5-16 obscura, nubila, interdum nebulosa, tempestas, cum raro intervallo sereno. Hinc rursus, per vicissitudines, multum pluviosa. D. 25, post nivem, biduum pluviosa, fine variè obscuro.

M. Dec. Bar. } S. A. (29, 33) *M. A.* (28, 54.
Th. } (48-56) (35-31.

Venti inconstantes, varii. Obtinet primis diebus S. W'-". Die 4 W'' N. W'', mox subsequente S' et statim O', quem d. 6 excipit N'-". Abhinc ferè per omne reliquum tempus S. W'-", denique N. W' et S. W'-".

Auspicia obscura, perquam pluviosa. Die 6, post nives, induciæ obscuræ. D. 9-11 tempestas nivosa. Nubilam d. 17-23 obscura sequitur, pluviis et nive intercalaribus. Post, dies reliqui nubili, pluvîâ rariori, sine nive decurrunt.

M. Jan. Bar. } S. A. (30, 27) *M. A.* (28, 82.
1761. Th. } (50-53) (20-14.

Venti utplurimum intra 0." subsis-

tunt. Auspicatur S. W. d. 6 succedit N. W. Abhinc cum prioribus alterni N. O. et S. O. Posterior demum à die 20 solus ad finem.

Initium obscurum, pluviis et aliquoties nebulis distinctum, rarò serenum. D. 12 succedit tempestas nivosa, per intervalla serena et rursus obscura. Post d. 19 pluviis et nive expers decurrit, subindè obscura, cæterum mixta.

M. Febr. Bar.) S. A. (30, 20) *M. A.* (29, 08.
Th.) (53 - 55) (31 - 29.

Per totum ferè mensem laxioribus habenis fremunt venti, ex W. et huic vicinis combinati, vario furoris discrimine -'''.

Coelum rarissimè serenum. Ad medium mensem usque varia vicissitudo, frequens pluvia, et per intervalla multæ nives. Postea subindè pluviae.

M. Mart. Bar.) S. A. (30, 09) *M. A.* (29, 11.
Th.) (60 - 64) (41 - 39.

Primum alterni N. W. et S. W -'''

obtinēt. Die 9 N. et O'. Porro S. O' cum N' mutuo flatu. Sequitur d. 21 S. W' : post aliquot dies rursus S. O' cum N. O' alternatim.

Minus nubila tempestas, ac priori mense, sub initium parum pluviosa : dein sparsim tantum pluviae et semel nebula.

M. April. Bar.) S. A. (30, 11) *M. A.* (28, 93.
Th.) (70-73) (42-40.

Primum N. O', favoniis "-'" semel interceptus. Post, d. 5 S. O' : d. 10 N. W' ". Abhinc S. W' " et N. W' alterni. Miscentur dein flabra No. S. O'. N. W'. A die 22, N. et N. O' obtinent. Absolvunt reliquum spatium O' N. W. et S. W' ".

Initia mixta sequitur frons coeli serena : post diem 9 pluvia, grando, nives. Reliqua tempestas, nubilo serena, d. 21 semel tonitru, eoque primo, intercipitur.

M. Maio Bar.) S. A. (29, 91) *M. A.* (29, 14.
Th.) (81-85) (52-48.

Incipit S. W' " cum mutuo N. W.

qui à die 4 solus O° , 8vo vertitur ad S. O° et O° . Rursus N. W° et S. W° alternis d. 14 succedit N. W° solus. Mutuo à die 17 flatu spirantes S. O° et S. W° excipit d. 26 N. O° . Finiant demùm O° et S° .

Coelum rarò serenum. Sub initium mixta tempestas, cum rarâ pluvîâ. D. 10 mite cum pluvîâ tonitru: posthac tempus nubilum est, d. 13 pluviosum, cum subsequente per omnem ferè mensem obscurâ coeli fronte, sparsis subindè à die 17 pluviis. Post diem 21 rariorem pluviam d. 23, 26, 27 frequens cum fulguribus tonitru, aliquoties siccum, compensat.

M. Jun. Bar. Th.) S. A. $\left\{ \begin{smallmatrix} 29, 79 \\ 84-85 \end{smallmatrix} \right\}$ M. A. $\left\{ \begin{smallmatrix} 29, 21. \\ 45-53. \end{smallmatrix} \right\}$

Blanda ventorum flabra utplurimùm infra $^{\circ}$ acquiescunt. Continuat S O° post se trahit N. W° S. O° et S. W° . Indè à die 3 mitis N. O° post 6 N. W° d. 11 redit. Mox sequuntur S. O° S. W° et N. W° alterni. D. 21-25 N. O° solus occu-

pat. Abhinc seriem faciunt S. O^o. N. O^o., cum solo demùm O^o., à d. 29 ad 3 sequioris mensis protracto.

Fiunt auspicia ex obscurâ coeli fronte, inter fulgura vehementia cum tonitru et pluviis. Nubilam tempestatem dein d. 7 iterùm excipiunt pluviae frequentes, et d. 12, 14, 15 tonitrua. Sequitur obscura temperies, subindè pluviosa: post d. 20 mixta sensim serena, d. 23 et 28 tonitru intercepta ad finem decurrit.

*M. Jul. Bar. } S. A. (29, 76) M. A. (29, 27.
Th. } (85-86) (61-60.*

Post N. W^o d. 6 succedit S. W^o; cum illo eodem impetu per omnem mensis decursum alternus.

Mixta initia sicca cum tonitru post d. 3 transeunt in tempestatem pluviosam, à d. 6 nubilam et obscuram vicissim, quæ d. 12 tonitru cum pluviam copiosam intercipitur, udisque d. 18, 24, 25 intervallis d. 26 adjungitur tonitru. Solo d. 28 obtinet sudum, subsequitur varius mensis finis.

M. Aug. Bar. Th. } S. A. (29, 90) M. A. (29, 33.
(84-86) (62-61.

Mite est ventorum regnum. Auspicianti N. W^{o'} per intervalla succedunt O. et S. O. Elapso die 10 sequuntur N. O cum S. O^{o'} S. W^{o'} et S^{o'}. Postea à d. 17. N. W^{o'} N. O^{o'} et S. W^{o'} regnant alterni. Redux d. 29 O^{o'} cum subsequente N. W^{o'} agmen tandem claudunt.

Captis initiis udis, cum variâ coeli fronte, rarò serenâ, interspersis aliquoties pluviis, mensis decurrit. Diem 16 distinguit tonitru cum pluviâ copiosâ. Vicissim d. 24 fulgura notantur absque tonitru: et d. 28 cœlum tonat cum densi nimbi lapsu.

M. Sept. Bar. Th. } S. A. (29, 88) M. A. (29, 24.
(83-87) (54-52.

Protractum ex præc. mense N. W^{o'} mox abrogat Aquilo^{o'}, cui d. 4 subjungitur S. W^{o'} ad diem 21 persistens, intercepto tamen, d. 6 per N^{o'}, et d. 19 per N. et O^{o'} intercalares ejus imperio. Sequitur cum vicinis N. O^{o'} quem cedentem d. 26 ex-

cipit O °-' cum subsequente demùm
d. 30 N °'.

Varia sub initium frons cœli d. 7
serena fit : d. 10 post fulgura sine
fulmine, rursus obscura. Miscentur
dein nubilis, obscuris et nebulosis
serena intervalla rariora. Post ulti-
mum die 11, cum pluvîâ, anni toni-
tru, sequuntur die 13 nebula densa,
et d. 14, 16, 19, 30 pluviosa tem-
pestas (1).

*IV. Constitutionis epidemicæ singula-
ris ratio, cum morbis cognatis et
coævis, inde à mense julio 1760 ad
hiemem 1761-62 usque.*

Jam medio julio 1760, *febres inter-
mittentes*, modò benignæ et regulares,

(1) Præter necessitatem superior tabula ad
mensem usque septembrem anni 1761 deducta
est. Sed gratam lectori operam fecisse puta-
mus, quoniam in *Dissert. ill. HENSLERI de
Morbo varioloso* (pag. 19) à mense octobri
status aeris describitur. Ita sine hiatu tabula
à mense julio 1760 usque ad mensem maium
1762 continuatur, cum morborum notitiâ.

modò malignitate stipatæ et larvâ continuarum tectæ, notabantur.

Longè frequentiores atque majori vehementiâ grassabantur mense augusto, simplices, duplices febres, præcipuè ex intermittente continuæ, et potissimùm quotidianæ malignæ, diversimodo solutæ. Aliæ præterea vario modo irregulares, quotidianæ, tertianæ, interdum adeò rebelles, ut nec ipso specifico domari potuerint. Haud rarò transierunt in morbos lentos, aliquoties in hydropem lethalem. Satis frequens *hydrops*, maximè inter vetulas, ex morbo chronico prægresso. Passim *dysenteria* caput extulit, sed sporadicè tantùm et mitior. Frequentia etiam termina et alvi profluvium ipsis febribus intermittentibus juncta fuerunt. Multi etiam vel sine febre memorabili, vel cum solâ ephemerâ, *colicis doloribus*, iisque passim dirissimis, vexabantur.

Subsequente septembri, *inter infantes* frequens fuit *tussis* sicca abdominalis, *ferina*, cum *diarrhœâ mucosâ*. Interdum jungebantur sputum

eruentum, dolor in thorace, et præcordiorum oppressio, quin excrementa sanguine tincta. Ulcera et scabies semper ante morbum exaruerunt. Continuatur intermittens. Semel etiam, sub initium mensis, tertiana regularis critico modo peripneumoniam malignam excepit; et in aliis, dentium dolores intermittenti adjungebantur. Postea successivè, inter rariores intermittentes, increvit dysenteria ferocior, et latius in dies dispersa, ex prægræssâ per aliquot hebdomades diarrhoeâ, vel in infantibus ex simulacris catarrhalibus faucium et tussi incipiens, et in sequiorem mensem protracta.

Porro mense octobri una vel altera *ephemera* plurium dierum, tumore labii oris et odontalgia, vel relapsu in aliam diariam soluta, quæ typum hemitritæum non obscure expressit. Imprimis hoc mense inter infantes lactentes multum sæviit *intertrigo* quædam, ferè universum corpus occupans, cum *exulcerationibus cutis*, præcipuè in regione ossium ischii.

Aliis infantibus junioribus *scabies* fuit *lethalis* per tussim ferinam, spasmus maxillæ inferioris et epilepsiam. Plurimos hoc mense trucidavit malum dysentericum, etiam dudum decumbentes.

Sequenti mense novembri, frequens adhuc *intertrigo cum aphthis* in linguâ, et exulcerationibus in regione ossium ischii. Pergit hydrops. Phthisi etiam pulmonali sese associant vesiculæ parvæ aphthodes in ore et faucibus, tumor pedum hydropicus, diarrhœa continua, facies hippocratica. Sensim evanescit hoc mense *epidemia dysenterica*, vel potius transitu facto, *degenerat* in epidemiam *mucosam*. Versus mensis finem jam multum *verminant* ægri. Plurimi tamen levius habent, atque per pauci succumbunt. Una vel altera *acuta soporosa* eodem mense notata fuit, indolis mucosæ particeps.

Sub finem anni jam latius divagatur mucosum epidemicum, multosque interimit; morbis chronicis etiam sese ad sociat, et suum characterem ipsis imprimit. Hydrops nonnullis hoc mense

fatalis fuit. Semel *febrem abortivam* acutam observavimus. Infantibus intertrigo et capitis achores adhuc infesti, junctis torminibus et borborygmis. Semel quoque *phthisis infantilis ulcerosa externa* lethalis observata fuit, cum pedum tumore oedematoso, ophthalmiâ serosâ, pediculis, verminibus intestinorum, diarrhoeâ demùm sanguineâ et prolapsu ani.

Primus anni 1761 mensis magis favet funesto malo mucoso. Exasperatur verminosum. Frequens etiam symptoma est *gingivarum dolor cum aphthis*. Folliculi mucosi ventriculi et intestinorum eleganter conspicui sunt in cadaveribus; hepar acinosum; superficies intestinorum crassorum escharis tegitur, ut in dysentericis. Ipsa intestinorum substantia crassa deprehenditur, et propter inflammationem planè singularem, villosæ imprimis, per reliquas tunicas transparentem, ocolorem coeruleascentem intestina referunt. Febris mucosa acuta interdùm cum typo hemitritæo decurrit: haud rarò in speciem malignam *biliosam vel putri-*

dam adscendit, præcipuè in nosocomio castrensi (1). Semel hoc mense *intertriginem gangrænosam*, hydropi et vermibus junctam, notavimus. Aliquoties observata est *ophthalmia gravis, serosa, cum gingivarum dolore et vacillantibus dentibus*; semel *rhachitis cum phthysi abdominali*, glandularum lymphaticarum scirrhis et copiosis *vermibus* intestinorum. Generatim infantes rhachitici pejùs habuerunt. Multos etiam *infantes* nunc adoritur *febris mucosa lenta*; ita ut primi evadant, sequiores ferè omnes succumbant.

Mense februario *febris mucosa sævitia* perquam augetur; interdum relapsu critico transit in morbum inflammatorium benignum. Plurimos tamen trucidat, tum gangrænâ abdominali, tum metastasi scirrhosâ vel purulentâ in pulmones et alia viscera.

(1) Similis ferè morbi facies fuit in viciniâ: magis tamen biliosus passim erat morbus, rarioribus vermibus junctis. Valdè etiam sævit simili symptomatum tramite Cassellis, in celebri potissimum nosocomio castrensi.

Admodum verminat in nosocomiis ; sæpè etiam in biliosam , quin putridam vertitur. Rariores nunc apparent folliculi ; frequentior lien magnus , et alia inflammationis abdominalis signa se produnt. Delentur quoque hepatis acini. Aliquandò morbus mucosus transit in ophthalmiam. Infantes præcipuè infestat febris verminosa lenta , omnibus ferè post unum alterumve mensem lethalis.

Subsequente martio morbus mucosus in petechizantem evehitur , junctis deliriis furiosis et soporibus. Solvitur interdum mucosum et aphthosum per crisin in sanguinis gelatinam. Subindè multum inflammatorii cum morbo mucoso combinatur. In cadaveribus inflammationes gangrænosæ , cordisque polypisunt frequentes. Grassatur nunc icterus , in quem non rarò morbus mucosus critico modo transit.

Mense aprili mucosum et verminosum præcipuè inter infantes adhuc obtinent , et multos lento modo jugulant. Icteri epidemia crescit. Circa hoc temporis copiosæ rursus intermittentes

res vernaes occurrunt, variæ indolis, ut plurimum tamen benignæ.

Subsequente maio *febris mucosa*, eademque recidiva, *in veram intermittentem transit*. Subindè inter simulacra pleuritica primum stadium decurrit, et tota febris typum hemitritæum æmulatur.

Æstate demùm successivè *evanescit epidemia mucosa* et verminosa, *transitu in aliam* (1), tandem *variolosam*, facto. Vestigia tamen quædam diù residua manent, tum in morborum decursu, tum in cadaveribus (2).

Appetente autumnno *redit intermittentium* cohors; in universum verò peioris indolis sunt, quàm vernaes; multoties *malignæ*, soporosa. Quædam per largiores potûs vinosi haustus in veram putridam pessimam degenerarunt. *Una*, jam Augusto exorta, *in phrenitidem malignam longam*, ad medium octobrem protractam, *transit*.

Subsequente hieme 1761-62 *vario-*

(1) Cf. n. X. infra.

(2) *Vid. Diss. de Morbo varioloso*, p. 20.

la, et in nosocomio castrensi, quin etiam passim per urbem, *pleuritides et peripneumoniæ* celebres fuere. Idem prætereà adhuc fuit abdominis status, ac priori hieme. Satis frequentes trichurides, lumbrici, intestinorum substantia crassa, coeruleascens, villosa peculiari modo inflammata, tunica muscularis in canali alimentari deteresa, vix conspicua, quin quædam adhuc folliculorum mucosorum vestigia nonnunquàm fuerunt notata.

V. *Dysenteriae et morbi mucosi cognatio.*

Congruunt quamplurima in utroque morbo phænomena. Laborant omnes ex abdomine, morbo nempe intestinorum proprio. Eadem utriusque est origo ex intermittentium epidemiâ, eo saltem discrimine, quod dysenteria genitricem proximè excipiat; morbus mucosus ex dysenteriâ nascatur. Utrinquè quoque symptomatum analogia mutuam prodit similitudinem. Ut plurimum incipiunt ex prægressâ

diarrhoeâ : urgent in utroque morbo nausea, vomituritio, sitis, borborygmi, frequens ad desidendum stimulus, tormina ventris. Dysenteriam æmulatur febris mucosa dejectionibus mucosis, biliosis, putridis, quin interdum inter tenesmos cruentis. Utrinquè primarum viarum saburra, bilis corrupta, et mira quædam contentorum in intestinis obtinet acrimonia virulenta. Similis est ratio linguæ, muco tectæ, quin exulceratæ, cum conspicuis simul papillis. Subindè afficiuntur fauces, præcipuè versus mortem. Comitantur utrumque morbum simulacra catarrhalia, pleuritica, præcordiorum anxietates, status soporosus : subsiliunt tendines, convelluntur demùm artus. Verminat interdum et ipsa dysenteria. Communis quoque est transitus in morbum lentum, multis nominibus analogum. Iisdem sæpè crisis solvitur uterque morbus : æmulatur subindè uterque genitricem intermittentem tumore œdematoso pedum : pronus etiam est ad crises mucosas et ulcerosas, præci-

puè in regione ossis sacri et trochanterum. Sæpenuerò inflammantur intestina, interdum eroduntur, exulcerantur. Infesta utrique est gangræna interna. Haud rarò crisis decumbit ad pulmones. Cadaverum saltem analoga est ratio quoad per multa phænomena. Inflammata villosa, escharæ etiam gangrænosæ in superficie internâ crassorum, hepatis livores, pancreas durum, et infarctum pulmonum parenchyma, utrobiquè occurrunt. Arguit deniquè utriusque morbi affinitatem analoga medendi methodus.

VI. *Cognatio dysenteriae et morbi mucosi cum febribus intermittentibus.*

Februm abdominalium radix æstimari potest *febris intermittens*, ex quâ omnes reliquæ ad ipsas pessimas malignas, tanquàm corruptæ et *degeneres proles*, progerminant. Omnibus unus idemque fons communis, idemque exemplar esse videtur: sed pro causarum determinantium, maximè aeris,

diversitate, modò intermittens ad regulam formata, modò quævis irregularis, modò alia quælibet maligna, oritur(1); quid? quod in ipso decursu, tum totius epidemiæ, tum singulorum interdum individuorum, sæpius à priori tramite decedit, et speciem mutat.

Ipsa epidemia à nobis describenda luculentissimo hujus rei documento est; manifestò enim ex prægressâ intermittente originem traxit, licet morbi facies ab intermittentium indole adeò deflexerit, ut formâ longè diversam putaveris, nisi transitu et totâ serie probè observatis, quælibet sobolis species suâ originem prodidisset. Varia autem monstrant, morbum dysentericum esse degenerem intermittentis prolem; et prouti *dysenteria febris intermittens filia*, ita subsequens *epidemia mucosa illius matris neptis*, quasi salutarî meretur. Grassabantur enim præcedentibus men-

(1) Vid. PRÆSID. Progr. de Febr. ex intermitt. contin. Gott. 1760. p. 2 et p. 12 seqq.

sibus , augusto præcipuè et septem-
bri , veræ intermittentes ad usque ip-
sum epidemiæ dysentericæ et sequio-
ris mucosæ ortum : quin sub initium
novæ constitutionis passim adhuc una
vel altera intermittens , vario modo
jam depravata , frequenti diarrhœâ
stipata , et à formâ deflectens , transi-
tum fecit. Manifesta imprimis est fe-
bris intermittens analogia cum mor-
bo dysenterico , ex observatione non
adeò infrequenti , quâ tempore au-
tumni cortice superata intermittens ,
critico modo enatâ dysenteriâ solvi-
tur (1). Eadem utrique morbo com-

(1) Memorabilis est observatio huc trahen-
da , quod hoc anno multi febre intermittente
et dysenteriâ simul laborarint , sine verâ in-
termittente dysentericâ. In vico vicino (Men-
gershausen) , epidemicè grassata est febris
intermittens sola , ut quinque et ultra in eâ-
dem domo laborarent : in alio vico , paullo
remotiori , montibus vicinis cincto (Maent-
zen) , eodem tempore sola dysenteria sæviit
multosque jugulavit. In alio denique vico inter-
piores medio (Lühnde) , uterque morbus ra-
rissimus fuit , et semel dysenteria , post obor-
tum frigus , critico modo in febrem intermit-
tentem quotidianam fuit transmutata. Sub pri-

petit crisis imperfecta : nec planè infrequens est , dysenteriam transire in diarrhœam chronicam, cum notabili pedum tumore œdematoso. Febris intermittens qualiscumque prægressa, benè soluta , omnium præstantissimum contra dysenteriam æquè ac febrem mucosam fuit præsidium. Immunes etiam ab utroque morbo manserunt, licet fructus horæos immensâ copiâ devoraverint , quibus nulla ad intermittentes dispositio fuit, et quibus febriculæ nocturnæ magis fuerunt domesticæ. E contrario in præcipiti erant multùm dispositi ad concipiendas intermittentes (1). Intermittens ,

mo paroxysmo aliquot alvi dejectiones cum torminibus notabantur; sequentes paroxysmi frigore initiali carebant. Sub febris accessu levis ardor in regione umbilici et cordis palpitatio aderant. Mox singulos paroxysmos comitabatur sudor profusissimus per totam noctem protractus. Alvus per plures dies constipata erat.

(1) Dysenteriae cum febre intermittente analogiam ulterius illustrant pericula cl. SAALMANNI, egregii olim Præsidis discipuli, qui in hac ipsâ epidemiâ dysentericâ felicissimè usus est largioribus etiam dosibus salis ammoniaci, notissimi in febribus intermittentibus specifici.

licet dysenteria subindè solvatur , nunquàm tamen in morbum mucosum , seriore videlicet , transiit. Vicissim raro incasu dysenteria , congruis tempestate et remediis , critico modo ad intermittentis indolem rediit : idem et ratione morbi mucosi , appetente demùm vere , contigit. Quibus in locis rara occurrit intermittens , ut in montanis , Hercyniæ etc. ut plurimum frequentiores sunt dysenteriae , eòque simul peiores.

Arcent quoque utrumque morbum scabies et affectus cutanei , perindè ac febrem intermittentem , quibus affectibus monticolæ multùm sunt obnoxii. Nec non maxima , ratione sedis atque caussarum , matris cum utrâque sobole est cognatio. Omnes sunt ex classe morborum abdominalium : utrobiquè concurrunt epidemicum ex aere , habitus quidam morbosus viscerum imi ventris connatus vel acquisitus , collectæ in primis viis im-

Cf. *Commercium inter ill. WERLHOFFIUM et cl. SAALMANNUM, de Dysenteriâ 1761. Monast. Westph. 1762. IV, pag. 8, 13.*

puritates, atque earumdem, hepatis imprimis, obstructio mucosa. Major autem miasmatis epidemici in canalem alimentarem est efficacia in malo dyntenterico, quàm in reliquis. Distat etiam morbus dysentericus et mucosus ab intermittente majori irritabilitatis primarum viarum gradu, atque notabiliore bilis vitio. Porro febris mucosa ab intermittente discrepat, quod majorem muci ubertatem, pejores obstructions et muci stagnationes foveat, quàm simplex intermittens: reliqua momenta fermè conveniunt.

Magnam imprimis morbi mucosi convenientiam ratione symptomatum deprehendimus cum febribus intermittentibus proximè prægressis et subsecutis. Peperit primarum viarum saburra in utroque morbo nauseam, vomitum, saporem perversum. Utrique etiam familiaria fuerunt appetentia ciborum abolita; vomitus mucosi, tum symptomatici, tum critici; frequentes alvi dejectiones; præcordiorum anxietates; dolores pectoris pun-

gentes ; sitis ; lingua muco tecta ; oris et gingivarum affectiones ; ardor interdum urinæ ; atque morbi , per ulcuscula labiorum , oris , solutio etc. Major symptomatum cognatio fuit in febre intermittente rebelli , corticem eludente : diarrhœa nempe copiosa est , spontanea , mucosa cum torminibus , vehementibus , borborygmis , tenesmis ; quin ipse corticis usus diarrhœam suscitavit : dolores adsunt abdominales ; tussis rauca , sicca , rebellis ; sitis ; lingua mucosa ; tumores œdematosi pedum et faciei ; lumbrici alvo redditi ; virium fractura. Quin ipsi sopores et phrenitis febres intermittentes aliquoties sunt comitati. Et utrique morbo facilis in icterum transitus erat.

Prioribus aliæ adhuc notæ cognitionis morbi mucosi cum febribus intermittentibus accedunt , ex febris atque totius epidemiæ mucosæ decursu petitæ. Haud rarò febris mucosa intermittentium imaginem utcumquè typo hemitritæo expressit. In nonnullis ægris , febre mucosâ soporosâ deten-

tis, pulsûs frequentia ad veram quamdam febris intermissionem periodicam est delapsa. Magnam quoque analogiam semper notavimus inter febrem mucosam perniciosam et febrem intermittentem, quæ dicitur maligna; eademque multis nominibus utriusque est relatio ad sui generis febrem simplicem et benignam. Appropinquante vere, vitio illo, quod indolem intermittentis obfuscaverat, sensim subacto, ipsa febris mucosa critico modo in veram intermittentem fuit commutata. Et senescente demùm epidemiâ mucosâ, jam primo vere rursus veræ febres intermittentes comparuerunt, atque eâdem ratione, quâ divulgata fuit intermittens, febris mucosæ frequentia decrevit, donec demùm prorsus cessaverit.

Febrem intermittentem generatim et reliquarum febrium abdominalium, quin pessimarum malignarum foecundam matrem esse, suprâ jam dictum est. Admodum proclives sunt, præ reliquis hominibus, ad concipiendas febres malignas, quibus ad febres

intermittentes est disposito eminens. Postquàm enim intermittens, imprimis malè soluta aut intempestivè suppressa, jam aliquoties per intervalla rediit; pessima demùm maligna loco intermittētis consuetæ, solet accendi. Ipsa quoque febris intermittētis, autumnalis præcipuè, indoles regularis, causæ externæ impulsu, ut potu spirituosu, eò interdum subvertitur et depravatur, ut in pessimam malignam, biliosam vel putridam, transeat. Haud rarò itaque eodem tempore, quo intermittens grassatur, quidam ex vitio diætæ vel privatâ quâdam labe, in pessimas malignas incidunt. Præter ea, si curatiùs attendamus, in quâlibet malignâ aliquid intermittētis, vel typum quemdam hemitritæum, notamus, tectæ originis manifestum indicium. Transit intermittētium epidemia quolibet ferè anno in varii generis malignas, quæ rursus cedunt, dum accedente vere indoles intermittētium resuscitatur. Virtute eximiâ, utrobiquè specificâ, pollet corticis peruviani usus omni

intermittentium prosapiæ accommodatus, dummodò ritè adhibeatur. Est enim remedium febrifugum præstantissimum, si tempore intercalari et sub paroxysmorum intervallis propinaveris : sub ipso autem febris impetu, et in omni febre ab intermittentium genio alienâ ; ut ut etiam falsis simulacris veram intermittentem, præter pulsum, primâ specie æmuletur ; cane et angue magis fugiendus est cortex. Abstinentum etiam à crudiori corticis usu est, quò obscuriora sunt febris intervalla, et quò magis hæc intermittentium naturam exuit.

VII. *Morbi mucosi cognatio cum scorbuto.*

Nec minùs luculenta sunt indicia, quæ alteram morbi mucosi originem, veluti ex adulterio mali scorbutici derivant ; quocum nempè magna morbi mucosi affinitas atque phænomenorum est analogia. Hujus generis imprimis sunt apht hæ oris, lingua et gingivæ tumidulæ, dolentes, atque

ulcera aphthosa; quibus omnibus ab indole intermittentis, sui genitricis, longè discrepat. Scorbuticum etiam redolent tumor et dolor articulorum; quin aliquoties capsulas articulares, sedulò perlustratas, præcipuè in glandularum Haversianarum sede, verè inflammatas deprehendimus. Ex ejusdem vitii connubio ortum trahunt exanthemata petechialia et puris ichorosi proventus.

Magis scorbutici consortium testatur vulnorum, quovis modo inflictorum (1), vel in ipso corpore apparenter sano, difficilis consolidatio. Non solum in nosocomiis, sed in honoratioribus quoque, omni licet curâ adhibitâ, durante hac epidemiâ mucosâ, vix ulla operatio chirurgica prosperè successit; sed semper aliquid adversi accidit. Eadem et aliorum vulnorum ratio est, licet levissima fuerint. Per magnetismum quasi attrahunt epidemicum ex aere, brevi temporis spatio perit laudabilis vulneris indoles, per-

(1) *Vid. sect. III, Observ. de Partu casareo.*

vertuntur humores, suscitatur ipse morbus mucosus, modò acutus, modò lentior; quilibet autem cum vulnere perniciosus. Pus mali moris, crudum, tenue, acre fundunt vulnera, conglutinationem diù repudiant, aut quàm facillimè denuò dehiscunt. Ex gravitate vulneris et citissimâ humorum colliquatione gangræna nascitur, atque corpus brevi temporis spatio exhauritur; et ex levioribus vulneribus ulcera saltem fistulosa nascuntur, quorum pure, tanquàm fermento quodam, laudabilis humorum miscela solvitur, et ita colliquescit, ut corpus, lentâ consumptione humoribus defraudatum, et morbo confectum, demùm succumbat.

Eadem quoque fuit caussarum ratio, quæ aliàs scorbutum excitant: tempestas nempe humida, et cum ligni defectu, aer frigidus; potus aquæ impuræ; exhalationes putridæ; immundities, cum olerum et victus vegetabilis penuriâ. Præcipuè in nosocomio castrensi, præter panem similitagineum, nihil ex regno vegetabili ægris,

nisi haustulus vini; sed solæ carnes et ex iis parata jacula porrigebantur. Multi etiam præ mœrore et torpore otio se dabant.

VIII. *Morbi mucosi causæ.*

Primariam morbi mucosi causam, epidemicam nempè aeris constitutionem, è longinquo repetendam esse, jam ex affinitate hujus mali cum febribus intermittentibus, atque morbi mucosi æquè ac dysentericæ prægressæ, ex communi radice, origine, per se liquet. Longo interdum, simplici licet, apparatu natura utitur, et eminus quasi corpora disponit, antequàm suspicari nobis liceat, quorsum tendat. Ex eodem fonte epidemico primi febris intermittens, mali dysenterici, morbi que mucosi rivuli flunt. Idem procul dubio vitium epidemicum morborum quamdam seriem trahit, quorum diversæ notæ à causarum juncturarum diversâ virtute finguntur. For- san etiam ipsum illud epidemicum incognitum per diù protractas causas

physicas, inter quas aer procul dubio eminent, ita mutatur, ut varios effectus edat. Forsan utrumque accidit.

Universalium caussarum altera referri potest ad *tempestatem humidam*. Indè enim à mense julio ad usque epidemiæ mucosæ nativitatem rarò coelum serenum fuit, ut plurimùm nubilum, obscurum, pluviosum. Aliquoties etiam eurus et aquilo, septembri imprimis, symbolam suam contulerunt. Suppresso itaque transpirationis negotio, per commercium imi ventris cum cute, et alterius ad alterum relatione, non potuit non abdomen affici et ad hujus generis morbos disponi. Successit deinceps et *humida hiems*. Præter notabiles caloris et frigoris vicissitudines, vitium procul dubio ætati provectiori proprium dysenteriam facit; siquidem aliis anni temporibus similes vicissitudines dysenteriam non excitant. Cùm primùm tempestas brumalis dysenteriæ minùs favet, epidemicum dysentericum, nisi penitus destruatur, saltem infringitur et indole mutatur. Est itaque actio composita

ex epidemico dysenterico et tempestate oppidò scorbuticâ, cum reliquarum caussarum adminiculo, ex quâ sequentes morbi procreantur: subindè verò epidemia sequior per transitum quemdam alius morbi derivatur: quod et in nostrâ epidemiâ sensim degenerare semper notatum est. Pergit etiam illa sequior epidemia, donec mutata aeris temperies novusque caussarum apparatus ita speciem mutant, quin totam, per lentum virtutis lapsum, destruant, ut vel in novâ epidemiâ sera adhuc ejus vestigia appareant. Memorabile epidemia, quam describimus, mucosa, exemplum est.

Qui ex *viscerum* vitio *variâ valetudine chronicâ*, sine salubri febricularum nocturnarum crisi, frequentes laborarunt; præcipuè qui *ad febres intermittentes*, indèque natos morbos *proniores* erant, mucosum morbum faciliùs admittebant, ita ut primi decumbentes ferè omnes privati istius habitûs conscios se confiterentur. Quænam verò momenta istum corporis habitum faciant, an simpliciter torpor

quidam viscerum imi ventris, labes quædam hepatis? an aliquid privati in intimis nervorum recessibus? de eo non satis constat. Multis ista dispositio fuit naturalis: alii illius hactenùs expertes, ex diù protractis caussis occasionalibus variis, vel prægresso quodam morbo, eundem tandem habitum contraxerunt. Hinc in epidemiæ decursu multos, acquisito demùm habitu corporis ad morbum disponente, invasit epidemicum malum, quibus numquàm antea febris intermittens aut alius morbus congener contigerat.

Caussarum occasionalium ingentem turbam enumerare, nimis prolixum foret. Exponam igitur quæ præ reliquis efficacia eminent. Principem locum inter remotiores merentur pessimi tunc temporis *diætæ errores*. Calamitate enim bellicâ pressi incolæ, ærumnis obruti, copiis et lixis gallicis, numero saltem 8000 in urbe collocatis, adeò coarctabantur, ut miseram inopemque vitam colentes, sæpiùs omnem suâ curam negligerent. Vescebantur, quo poterant, victu aspero,

tenui, farinoso, facile parabili, et si ita loqui fas sit, extemporali. Proletariorum plurimi egestate ad incitas redacti, solo ferè solano esculento alioque victûs crassi et obstruentis genere utcumquè sese exsatiabant: quin honoratioribus interdum nec egregia nimis, nec consueta parabantur fercula, iis imprimis mensibus, novembri ac decembri, quibus, animus meminisse calamitatum horret! urbs copiis cincta et occlusa tenebatur. Dispensabantur militi præsidario carnes, ob salis penuriam, malè conditæ, putrescentes, sordidæ, non rarò coeno conspurcatæ. Nec tristem illam sortem, ferè universalem, cives semper eluctari poterant: nisi enim esurire vellent, famem depellere carnibus corruptis cogeantur. Rara quoque obsonia et salubris victus, vegetabilis, vellut bellaria quædam divitum æstimabantur. Largiori haustu misera plebs, quamdiù suppeditabat, vinum sublimatum vilioris notæ, quo pellerent edaces ærumnas, ingurgitavit. Cerevisia, in tali rerum angustia non

ampliùs parabili, diù carebant incolæ omnes ac singuli, et ne hæc calamitas sola esset, superstes pro restinguendâ siti aqua pluviis turbida atque collectis sordibus imprægnata erat. Obscenæ enim et stercoreosæ aquæ, ex magnis posticulorum post singulas domos fimetis, in immensos acervos fastigiatis, et collectis ibidem circa fontes privatos ex fimetis volutabris, in terram sensim depluentes, fontes conspurcarunt. Nec sordes expurgare, jumentorum defectu, licebat.

Stratæ equorum stercoreibus (numerosus erat miles equestris) viæ publicæ utrinquè sepiebantur excrementis humanis, in omni platearum angulo et recessu ita exaggeratis, ut commune sterquilinium referrent. Quare ex tantâ sparsi lotii et stercoreum, copiosâ pluviâ colliquefactorum, superficie oppidò major vis exhalationum adscendebat, quàm si in latrinas stercorea fuissent collecta. Circa penuraria et horrea castrensia atque in itineribus urbis celebrioribus sparsi foeni straminisque contriti et patridi

copia, veluti latè expansum fimetum constituit. In viis publicis prope urbem disseminata equorum cadavera mephitim acuebant. Multis adeoque aer, multâ jam humiditate vappidus, variique generis exhalationibus immundis inquinatus, in pestiferum contagiorum vehiculum degeneravit. Ut militi, hospiti nunc primario, cederent, multi incolarum in coeno et tenebris volvebantur.

Ligni inopiâ in dies invalescente, plures algebant pauperes, in latibula ædium frigida, tenebricosa et humida extrusi, victu coctivo carentes. Incolarum reliqui emtis precariò à milite hoste ligni farcinulis et manipulis, utcumquè foco prospiciebant. Lucrum facit, quod potest, præsidarius miles; fovetur destructis ex industriâ tiguriiis et ædificiis: et quibus ipse non eget, ligna civibus vendit. Exsul illa plebecula latebras accensis prunis, utcumquè dùm calefacere studet, tetricis vaporibus replet, torpidaque membra relaxat.

Constipati etiam cum milite in an-

gusta et conspurcata habitacula aliorum coetus, et indè in aere incluso collecti vapores, calefactis ultra modum cubiculis, aeris salutarem indolem et elaterem ita enervarunt, ut contagium lubenter foveret. Locuples morborum seminii promptuarium erat nosocomium castrense, magnam semper ægrotantium frequentiam stipatum neque ventilatore munitum. Sedulo potius opera navabatur, quod minus cum aere infecto simul per rimam quamdam elaberetur calor. Nec per urbem defuit ægrotantium celebritas, et multæ, pauperum potissimum, domus, totidem ferè nosodochiorum ærumnas complectebantur.

Aliæ causarum occasionalium corpus ad morbum præparatum, facto veluti ultimo impulsu, demùm prosternunt. Sunt vehementiores animi affectus, ira, terror, mœror, etc. quibus morbum hactenùs latentem, febris saltem expertem, subito accensum aut exasperatum, aliquoties notavimus. Porro commercium cum ægrotis morbum sæpenuerò cum

aliis communicavit. Hinc plerosque sensim ejusdem domûs incolas invasit, et subindè, si quis alteri decumbenti aliquamdiù adsuiterat, contagium ex unâ domo in alteram transtulit. In nosocomio castrensi ægrotantium omnes ac singuli, ex quocunque morbo etiam laboraverint, morbi epidemici miasmate polluebantur : et per mendantium, administrorum, visentium cum aliis commercium, latius in dies morbus per urbem diffundebatur. Si quis forsan illâ tempestate cum chronico quodam morbo, præcipuè abdominali, conflictaretur, diffusum miasma, tanquàm fomite quodam in visceribus nato, attraxit in majorem ipsius morbi perniciem. Vulnera etiam, tùm recentia, tùm antiqua, haustum simili virtute virus cum massâ humorum communicarunt.

Velut in omni morbo, ita pariter in mucoso, collectæ et diù protractæ causæ occasionales veram demùm disponentem produxerunt. Per concursum plurium caussarum factum est, ut sordidæ et vilioris conditionis

homines longè faciliores morbo prehenderentur, et in omnes sensim domesticos malum grassaretur. Solum miasma sine aculeo est in corpore inepto, et in caussarum occasionalium parcimoniâ. Horum expertes, velut nos ipsi, à morbo immunes mansere, licet quotidie inter ægros et defunctorum cadavera fuerint versati.

IX. *Morbi mucosi natura et formæ.*

Transitus febrium intermittentium in epidemiam dysentericam, atque hujus deinceps in morbum mucosum, facile cuilibet persuadet, morbo mucoso aliquam cum illis esse analogiam; licet ipsius imaginis particulæ successu temporis detergantur. Symptomata morbi essentialia, et visa in dissectis cadaveribus phænomena, naturam et characteres morbi ulteriùs manifestant, cum successivis formis et in alias epidemias lapsibus.

Uberior quidem in cunctis folliculis *muci secretio* in hoc morbo observatur, quæ verò in canalem alimenta-

rem, debiliorem videlicet ex variis (conf. num. præc.) caussis et magis irritabilem, præ reliquis congeritur. Hinc non solum ventriculi et intestinorum, tenuium imprimis, faciem internam obvestit magna vis mucici viscidæ, spissæ, tenacis, ægrè abstergendi, sed subtus etiam conspiciuntur folliculi, mucico stagnante pleni, innumeri, disseminati, in totidem capitula elevati. Sæpiùs in conspectum veniunt istæ mucici lacunæ in ventriculo et duodeno (1); rariùs in reliquo tenuium tractu; rarò etiam in asperâ arteriâ et uteri vaginâ. Vix in ventriculo et tenui intestino corporis sani folliculi isti sine arte deteguntur in reliquis canalibus, licet foraminula quædam conspiciantur, ipsi tamen folliculi mucico turgere non solent. Totum *hepatis parenchyma* semper distinctè *acinosum est* (2). Neque illi acini in corpore sano conspiciuntur, sed homogeneum ubivis hepatis est paren-

(1) *Vid.* Icones ventriculi et duodeni. Tab. I et II.

(2) *V.* Icon. de hepatis acinis. Tab. III, fig. I.

chyma ; quo autem vitiato , non potest non secretio bilis simul depravari et in mucoso morbo perverti. Præcipuè virtus ejus saponacea admisto mucosum corrumpi videtur, iners, blanda nimis, atque insipida fieri. Similia cæterum mala inducit, quæ bilis penuria. Pancreas etiam non sine vitio est. Ubi hæc vitia occurrunt, *morbis simpliciter est mucosus.*

Ab *aere* in canalem alimentarem nati hominis liberè *admisso* peccantes humores agitantur, et ulterius pervertuntur ; novam etiam corruptelam male, in morboso ventriculo, cocti cibi addunt. Ita sentina paratur, vermibus fovendis, nutriendis, augendis, aptissima ; et adultus *morbis fit verminosus.*

Quùm ad generationem vermium non sola *matrix* vel nidus, sed liberior aeris accessus requiratur, manifestum est, hunc morbum simpliciter sine vermibus mucosum esse, quamdiù omnis aeri in canalem alimentarem accessus denegatur. Vidimus etiam feminas utero gerentes laborasse morbo

mucoso, cum vermibus utriusque generis, foetum autem simpliciter mucoso puro, licet satis manifesto. Si umquam sanè in foetu, cujus mater morbum epidemicum, vermium abundantem, cum ipso foetu in utero communicavit, et quæ ipsa hoc morbo succubuit, vermes connatos expectaveris: sed frustra (1). Vix itaque connatos in foetu dari vermes Hippocrati (2) credimus.

Uberioris, tenuioris, acrioris atque morbosæ bilis in primas vias congestio puriorem morbi indolem mutat. Puriori simul muco, ac in morbo mucoso puriori, simulque tenuiori, et minùs tenaci, affluit canalis alimentaris; adeòque ab acrimoniâ rodente minùs munitur. Confluit utique in hâc etiam specie morbi uberior in primas vias mucus, ac in corpore sano: sed eâ lege abundat bilis, ut canalis alimentaris pars, ductu choledocho supe-

(1) Vide sect. III, Dissectio puerperæ et sœtus recens nati.

(2) Cf. HIPPOCR. de Morbis, lib. IV, sect. v, lin. 18 sqq.

rior, muco; altera inferior, copiosâ bile mucum superante, conspurcetur. Est itaque quædam hujus morbi ad partes relatio: quoad ventriculum enim, partemque duodeni priorem, *morb*us est mucosus; quoad reliqua intestina, *ex biliosâ et mucoso compositus*. Hoc quidem bilis vitium sine notabili putredine est, quod tamen, auctâ per gradus corruptelâ, sub morbi finem, quum hic in perniciem tendit, morbi putridi naturæ propius est.

Sicubi verò major corruptelæ vis est, et *bilis* natura, indè ab initio morbi, vel sub incrementum, ita pervertitur, ut, in primis viis *veram putredinem* concipiat, quâ nervi opprimuntur, et humores ad *εκλυσιν* ruunt: mucosa morbi indoles sensim, cum hepatis acinis et folliculis mucosis omnibus ac singulis, maximam partem evanescit, destruitur vermium nidus, et pauci, qui residui manent, flaccidi et emaciati conteruntur; atque *ex putridâ et mucosâ indole morbus* componitur.

Sub incrementum tamquam symptoma accessorium, satisque blandum, quin aliquoties criticum et ægro salutare, *inflammatoria indoles* jungebatur: epidemiâ verò senescente frequentior, constantior, et quodammodo essentialis facta est. Multùm tunc temporis morbi indoles mucosa decrevit, et jam eò ventum erat, ut vitium à fluido mucoso per transitum quemdam ad nobilius fluidum, gelatinosum, transferretur. Minuebantur sensim muci atque bilis secretio et congestio, eâ quidem ratione, ut nobilioris fluidi, gelatinosi, separationi accessisset, quod illis subtrahebatur vitii. Quùm autem per epidemiæ naturam multùm adhuc tum fureret indoles putrida, *morbus* quidem inflammatorius fiebat, sed maligno modo, *ex inflammatorio, resolutorio* (sit venia vocibus) *et* quibusdam *mucosi vestigiis residuis mixtus*. Tunc præcipuè siccitas pelvis, cum pertinaci interdùm alvi obstructione, simulque nisus in caput atque deliriorum soporumque satellitium, notata sunt. Pro-

na etiam fuit morbi indoles ad expellendas *petechias*.

X. *Morbi mucosi transitus duplex.*

Uti morbus in *singulis ægris* per omnem epidemiæ decursum, ita tota etiam epidemia per varios gradus *transiit ex mucoso in gelatinosum*. Hand rarò in uno vel altero individuo utriusque vitii connubium ex simulacris pleuriticis et reliquo inflammationum satellitio notatum est. Aliquoties etiam crisis in sanguinis gelatinam contigit, mutati morbi mucosi in inflammatorium benignum beneficio. Simplicissima quidem morbi mucosi crisis, excretio nempe mucosa, sæpenumerò per ulteriorem mucii coctionem indolis gelatinosæ particeps, speciem puris secreti retulit. Frequentissimè quoque crisis in veram suppurationem, tum externam, tum internam, abiit; qui quidem folliculorum mucosorum error et in aliis morbis non infrequens est. Sic omnis phthiseos purulentæ primordia procul du-

bio ex uberiore muci in suas cryptas congestionem repeti possunt, quæ in veram consumptionem adollescunt, quandò eadem muci organa plerasque sanguinis gelatinosas partes fluidumque nutritium alliciunt, et in ipsa tandem ulcera excoquunt. Febris mucosa, longa potissimum, semper ferè vitium cum fluido nutritio communicavit, adeò grave, ut ægri, ex consumptione mucosi æquè ac gelatinosi fluidi, phthisico modo exstinguerentur. Pro variâ autem coctione atque utriusque fluidi corruptelæ diversitate, modò vera suppuratio, modò scirrhi interni, glandularum lymphaticarum obstructio, œdemata pedum, atque ipse hydrops sunt enata. Quò nobilius enim fluidum est, quod corpori subtrahitur, vel in partem quamdam congeritur, eò majus indè detrimentum proficiscitur. Medium inter mucosum et gelatinosum vitium esse videntur glandularum lymphaticarum farctura, scirrhi viscerum interni, atque ulcera aphthosa. Propius verò abest vitium à gelatinoso, ubi flui-

dum, quod succi nutritii plurimum comprehendit, in telam cellulosa[m] vel corporis cava decumbit, variâ hydropis specie, atque reliquo corpori subtrahitur.

Memorabilior est *ipsius epidemiæ ex mucosâ indole in lymphaticam indeque gelatinosam transitus*. Jam mense februario 1761, qui et aliâs ex suâ naturâ pleuriticos morbos alere consuevit, morbus mucosus ab indole propriâ subindè degeneravit in morbum inflammationis participem; quin aliquoties in verum inflammatorium est mutatus. Sensim sequioribus mensibus frequens inflammatorii maligni connubium, cum siccitate pelvis, nisu sanguinis in caput, atque exanthemate petechiali fuit. Subsequente æstate pedetentim mucosum evanuit, atque epidemiæ indoles ferè simpliciter lymphatica evasit, infantibus potissimùm infesta. Intumuerunt glandulæ lymphaticæ colli, bronchiales, mesaraicæ et inguinales. Ut plurimum inanis fuit cuncta ad resolvendos illos tumores adeo laudata

virtus : plures potius atrophîâ, phthisi serophulosâ, scirrhosâ, alii nervosâ (1), pauci ulcerosâ, perierunt. Passim etiam scabies et alii cutis affectus fuere solemnes. Hactenûs igitur *degeneratæ epidemiæ indoles lymphatica cruda*. Sub initium hiemis 1761 lento pede deniquè in aliam, primâ specie longè diversam, transiit, nimirum variolosam. Sed profectò et morbus variolosus à lymphaticis parùm distat, atque ab illâ cacochymiâ succi nutritii crudiore, modò descriptâ, eò tantùm nomine discrepat, quòd variolosi morbi *indoles* sit *magis cocta*. Ex indole etiam morbi lymphatici crudi quasdam quasi prædas variolosus morbus sustulit : vitium frequenter decubuit ad glandulas lymphaticas, coctione ægrè subigendum, dùm coquens febris, lentior solitâ, multis propter difficilem suppurationem funesta esset (2). In cada-

(1) Cf. PAGR. de Phthisi infantum nervosâ, p. 4.

(2) Vide Diss. de Morbo varioloso, p. 23, l. 5.

veribus, cum glandulis lymphaticis multum obstructis, eadem ferè in hepate atque reliquo abdomine observata sunt, quæ in prægressâ epidemiâ mucosâ.

Alius morbi mucosi *transitus* mali *sedem* magis *respicit*. Similis cæterum ejusdem est relatio tum ad singulos ægros, tum ad ipsius epidemiæ *tramitem*. *Morbus mucosus*, licet ex suâ naturâ idiopathicus *abdominalis* sit, pro more tamen morborum abdominalium, *pulmones* subindè *in consensum trahit*; quia haud rarò *vitium critico modo in pulmones migrat*, atque adeò ægri, ex pulmonum *farciturâ*, peripneumonico modo moriuntur. Pulmones enim præ reliquis visceribus laxo parenchymate morbosam *congestionem* foveant. Quoties autem *vitium imi ventris in pulmones transplantatur*, gelatinosam *congestionem factam* esse observavimus. Hinc glandularum bronchialium vel ipsius pulmonis *fartura cruda coctaque*, sputa cocta purulenta, pulmonum *scirrhi et ulcera*. In aliis morbus *pertinaciter*

manet abdominalis, atque tunc, nisi crisi externâ solvatur, in morbo acuto, gangræna abdominalis ægrum pessundat; in longo scirrhus, hydrops, etc.

Ipsa epidemia serò transiit partim in externum morbum purulentum, variolas; partim in inflammatorium thoracicum, pleuritidem et peripneumoniam.

SECTIO II.

MORBI MUCOSI SPECIES.

I. *Synopsis.*

LATISSIMOS hæc constitutio morbosa limites extendit. Non eos solos miasmate suo contaminaverat, qui evidentia factæ infectionis signa ex valetudine labefactatâ cognoverunt; sed diù etiam in corpore latuit morbus adeò tectus, ut sine suscepti contagii suspitione, perfectè sanus videretur homo. Sensim sensimque apparenter sani quasdam affectiones, ad statum epidemicum pertinentes, sunt experti: vel caussâ quâdam occasionali paullo graviore accedente, latentis miasmatis suscepti actio subito interdum eò exarsit, ut gravissimus, quin lethalis morbus exindè sequeretur.

Plures, à levissimo ad summum,

gradus recensere, nimis esset prolixum: quare morbum, si ad febrem conjunctam simul respicimus, in *quatuor species primarias* distinguere posse putamus; quarum levior sæpè in vicinam pejorem transiit, sola-que peiorum salus ex reditu in mitiorem sperari potuit.

Prima *species* hujus morbi *chronica* duplici modo sese manifestat: vel enim nulla penitus symptomatibus chronicis junctæ cujusdam febris notabilis vestigia notantur: vel febriculis variis, nocturnis, ephemeris, anomalis est distincta.

In alterâ hujus morbi *specie* febris *acuta* accenditur, quæ ipsa variæ indolis est: modò enim simpliciter acuta (1), utcumquè benigna; modò

(1) Ita quidem apud nos. Retulit autem vir fide dignus, præsens tunc temporis testis, morbum in nosocomiis castrensibus Oxendorfi et Rinbeccæ ad Dimalam mensibus decembri et januario acutissimum fuisse, et ferè pestilentialem. Subito vehementi capitis circa frontem præcipuè dolore perculsi ægri, statim in deliria furiosa immergebantur, plurimis intra diem 4-7 funesta. Pauciores ex diutius protracto

plus minùs, malignitatis atque biliosarum, putridarum et inflammatoriarum naturæ particeps est.

Tertiam *speciem*, *lentam* tantisper latiori sensu vocabimus, duplici notâ distinctam: etenim vel ab initio continua longa in veram lentam phthisicam transit; vel leviora mox symptomata in aliis ad sanitatem usque manserunt, in aliis sensim ingravescentia, in veram lentam consumptoriam abierunt.

Sub quartâ demum *specie*, *accessoriâ*, illam complectimur, quæ aliis affectionibus primariis juncta characterem suum imprimit. Cæteroquin hæc posterior species, ratione febris, ad quamdam priorum semper referri potest. Affectiones illæ primariæ sunt graviditas (morbus tunc vel cum ipso embryone in utero communicatur); vulnera; morbi chronici varii, ferè omnes; quin morbi acuti constitutionis epidemicæ sub-

morbo evaserunt. Semel modò in nostrâ epidemiâ ephemeram mucosam, sive acutissimam, sanatam observavimus. Cf. Histor. viii.

sequentis, etc. De quibus omnibus ac singulis sigillatim nunc erit dicendum.

II. *Prima morbi mucosi species chronica.*

Quos prima hujus morbi species adoritur, lecto non adfixi, muniis suis utcumquè vacant. Desiderium ciborum ita mutatur atque minuitur, ut quidem appetant, sed adsumta vel degustata mox fastidiant, atque post epulas nauseam et pressionem in epigastrio percipiant. Aliis quoque tempore matutino jejunos stomachus nauseam parit cum vomendi conatu. Quidam aliquamdiù levi diarrhoeâ, plus minùs mucosâ, albâ, suâ sponte rursùs cessante, quæ interdum redit per intervalla, iterùmque cessat, affliguntur. Multi tussiculâ quâdam siccâ abdominali vexantur. Aliis unum vel alterum ulcusculum aphthosum in ore aut linguâ, cum febriculis, modò ephemerâ, modò nocturnis vel anomalis, utcumquè criti-

cum subnascitur, dolentibus ut plurimum simul gingivis.

Quamplurimis quoque vermes ore æquè ac alvo excluduntur, sine ullo notabili morbo prægresso. *Exitum vermium per os* subindè præcedunt et comitantur nausea, titillatio quædam cardiae et œsophagi; tussicula, conatus vomendi, cum notabili quâdam anxietate. Copia quoque salivæ tenuis tum temporis cum sensatione quâdam molestâ in ore colligitur, atque inter nauseam ore effluit vel rejicitur: quæ tamen omnia, postquàm vermis fuit extractus, leniuntur atque evanescent. Subindè quoque et sine juncto vomitu vermes suâ sponte inter nauseam et salivæ aquosæ affluxum, ex stomacho in fauces adscensum molliuntur, atque cum horrore et indignatione quâdam digitis arrepti, ulterius expediuntur ac projiciuntur.

Parili etiam ratione *per alvum* subindè vermes eliminantur, modò solitarii, modò in fasciculos sibi invicem implicati, aut in glomera collecti. Ut plurimum simul cum excrementis ver-

mes excernuntur *mortui*, rarò *vivi*. Sed haud rarò etiam vivi cum vellicatione et irritatione alvi, quâ data porta, exitum moliantur, prorepunt quadamtenus, interdum subsistunt aut sese recipere tentant, donec prehensi, non sine quâdam resistentiâ ulterius protrahantur. Interdum ex proprio conamine hospitium deserunt: nonnumquam etiam ab assumpto quodam evacuante aut anthelmintico expelluntur.

Duo imprimis vermium genera notavimus: alterum *lumbricorum* vulgarium; alterum verò memorabile genus novum, ad nostra usque tempora, quantum constat, nemini cognitum, nec uspiam antea descriptum. Sollicitè *Præses* hunc novum corporis humani hospitem examinavit, atque ob caudam capillarem, nomine *trichuridum* descripsit, adjectis, circa animalculi œconomiam, observationibus microscopicis et iconibus (1). Primas trichurides ramentiis comestæ et non penitus subactæ radicis liquiritiæ inhæ-

(1) Cf. *Gotting. Gel. Anzeig. Ct.* 25. 1764.

rentes, in intestino cœco, dissecti in theatro anatomico cadaveris militis cujusdam ex nosocomio castrensi allati, offendimus. Duplex hujus animalculi *species* tum in hoc, tum in aliis quamplurimis cadaveribus, oblata nobis est: altera *recta*, ascaridibus, si caudam et molem excipias, non adeò dissimilis, cæteroquin alba, flaccida; altera autem *curva*, in lineam spiralem contorta, magis cinerea, rigida, elastica. Utriusque imaginem, sicuti non armato oculo conspicitur, æri insculptam, exhibet. Tab. III. fig. 4.

Quantùm ex ingenti numero dissectorum cadaverum nobis constat, junctis simul observationibus clinicis, trichurides in cœco nidulantur, nunquàm crassorum canalem transgressæ. Enecantur quidem, emolliuntur, macerantur et conquassantur, excrementorum flumine in reliquum crassorum tractum proripiuntur, atque hoc modo, quoties morbus putridus fit, excluduntur; quin interdùm critico modo suâ sponte elabuntur: at verò

numquàm per Bauhini valvulam in ileum se recipiunt; quare ne semel quidem ore quasdam redditas, vel in tenuium canali in cadaveribus latentes, observavimus.

E contrario lumbrici intestina tenuia, et præ reliquis jejuni et ilei tractum, sibi hospitium eligunt. Interdùm tamen accidit, ut novis forsan illecebris invitati, ventriculum versus alliciantur, illas appetentes adscendendo, in duodeno aut ipso ventriculo aliquamdiù oberrent, donec vel per os abscedant, vel rursus inferiora versus repellantur. Quoniam intestina crassa neque aptum lumbricis domicilium, excrementis nempe duris et lædentibus conspurcata, neque laudabile alimentum præbent, illis fastidiuntur: quapropter eadem non nisi solitarios lumbricos, emortuos, flaccidos, emaciatos, quin conquassatos et in frusta contritos recipiunt. Magis capiuntur pulte tenuium chymosâ, admistâ simul pro condimento saburrâ mucosâ et bile modicè corruptâ. Ventriculum etiam, qui, sine bile,

solâ materiâ chymosâ et mucô abundat, non nisi per errorem petunt. Neque in duodeno resident, in quobilis nundùm cum reliquis contentis est subacta. Forsan etiam vitium quoddam succi pancreatici symbolam ad paranda lumbricorum bellaria confert.

Vario quidem modo corpori noxam inferunt vermes, non autem morsu aut vellicatione, rictu videlicet et organis mordentibus privati. Ut plurimùm per fallaciam causssæ, vermibus omnem saburræ, in quâ vivunt, atque ipsius morbi tribuere solent effectum. Nocent ferè simplici irritatione, quâ, quùm aliquid adversi contingit, vehementer jactato corpore ad inflammationes disponunt. Vix sanè vermes intestina, morbo illæsa, perforabunt: sed facilè, quùm illa exulcerata et morbo confecta sunt, sine proprio impetu expelluntur. Emortui etiam et contriti vermes putredinem contentorum in intestinis augent. Ubi nimîâ copiâ adsunt, humores absorbent; nutrimento corpus

defraudant; haud rarò in magna glomera sibi invicem impliciti, canalem alimentarem obstruunt; occupatam sedem perpetuâ expansione debilitant, atque inflammationi ansam præbent. Infantibus cæterum plethoricis pauciores hospites intestinales re verâ emolumento sunt, modestâ consumptione superfluum nutrimentum, corpori noxium, subtracturi.

Prior hujus morbi species per se numquàm anceps vel funesta est, sed ex solo in acutum morbum transitu. Donec febris accesserit, chronico modo malum perseverat, medicamentis illudens. Est enim et huic morbo perpetua illa lex, quâ, nisi factâ quâdam coctione, quæ sine febre fieri nequit, non debellatur. Medicamentis aliquid causæ secundariæ, non autem primaria, labes nempe nervorum, subigitur. Morbi obstructionum omnes diu latitare, tandem verò eò ingravescere possunt, ut febris accendatur, prioris mali chronici crisis atque medela. Accenditur autem vel sine aliâ causâ manifestâ, solo naturæ vi-

gore ; vel vitii interni augmento ; vel caussæ novæ impulsu. Febris agitatione obstructa viscera reserantur et secretionum æquilibrium restituitur : aut si labes vinci nequit, cuncta turbantur et pervertuntur.

Parvæ febres, morbi primarii veluti appendices, minùs conspicuæ, ut plurimum negliguntur. Sunt istæ febriculæ ex abdomine symptomaticæ ; modò nocturnæ et matutinæ, aliquot horarum spatio adstrictæ ; modò ephemeræ, anomalæ, erraticæ. Nisi uno impetu vitium subegerint, redeunt, donec coctione factâ, crisi qualicumque, conspicuâ tamen, morbus solvatur. Quid ? quod, sub majori vitio frequentiores accessiones ad ipsam febrem acutam evehuntur.

Laudabiles autem naturæ per febrem conatus in morbis etiam chronicis notamus. Perpetuam valetudinariorum, quin omnium hominum, medicinam paravit febrem natura ; parvas imprimis nocturnas, matutinas, aliasque symptomaticas. Nec ipsa sani hominis, ebrii, aut nimio

motu defatigati, corporis integritas aliâ lege restituitur. Sufflaminant labem, corpori quomodocumquè illatam; morbi chronici singulos impetus non uno modo sublevant aut tollunt, atque sanitatem tantisper restaurant, donec nova caussa, aut vitii interni augmentum, febrem denuò laccessat.

Pro varietate subjectorum et morbi, solvuntur: catarrho qualicumque, pustulis, aphthis, furunculis, ulcusculis, gingivarum dolore, dentium mucoso squalore, labiorum siccorum fissuris, copioso sebo palpebrarum auriumve cerumine cum meatûs auditorii pruritu, exanthematibus chronicis, scabie, diarrhoeâ, urinæ sedimento, sudore matutino, aurium tinnitu, facie et oculis tumidulis cum levi rubore, morositate, iracundiâ, aliisque ad nervos metastasibus levioribus, vel criticâ excretionem, observatori sollicito manifestâ. Vix centesimus quisque ad illas febriculas earundemque signa atque affectus satis animadvertit.

Si tamen paullo curatius attendimus, varia signa illam luculenter denotant. Immediatè ante accessum vigere videtur valetudo cum insolitâ quâdam animi hilaritate et alacritate. Cibi, licet avidè appetantur, ventriculo ponderis et tensionis sensu, cum levioribus ructibus et abdomine inflato, molesti sunt. Alvus aliquamdiù segnis vel clausa est. Circa vesperam insolita, inter oscitationes et in artubus inferioribus palpitationis(1) fibrarum sensum, formicationis similem, obrepit, cum oculorum siccitate, vel interdum lacrymarum stillicidio, somnolentia. Haud rarò etiam leves horripilationes percipiuntur. Blandus et facilis somni accessus est, turbati dein variis phantasmatibus atque insomniis, ita ut interdum cum pavore attoniti, vel pollutione concussi, evigilent. Nonnullis, noctu imprimis, artus dolent, stragulorum impatientes, cum venis turgescantibus. Se-

(1) Cf. ROGER, de perpetuâ fibrarum muscularium palpitatione. *Gætt.* 1760.

guitur calor febrilis cum pulsu pleno, frequenti, capitis pondere atque pulsatione, palpitatione cordis, siti, faucium siccitate, agrypniâ, inquietudine, jactitatione corporis et stragulorum; mox cum emissis flatibus sudor, imprimis inter femora copiosus, comitatur febris æstum. Subsequente die tumidior et gravis est lingua, lata, humida, albicans; cum levi palpitatione cordis, capitis pondere, ore sicco, et quodam stupore; succedunt oscitationes et pandiculationes, illacrymatione junctâ, sitis et corporis lassitudo, quæ instante excretionem alvinâ augetur, factâ levatur. Copiosa etiam et frequens urina pellucida, cum levi horripilatione, redditur.

In leviori febricularum specie somnum levem et blandum non turbatum, præcedit levissima horripilatio, sequitur sub somno per totam noctem levis mador. Multo mane sponte expergefactis cum agrypniâ placidus sudor erumpit, reficiens. Post excretionem alvinam, sine residuo lassitu-

dinis aut stuporis sensu, valetudo, tenso rursus organi animalis elastro, instauratur.

Frequentissima febricularum nocturnarum species, lucubrantibus præcipuè familiaris, in matutinum tempus protrahitur. Somnum negligentes, præ aliis, ad seram noctem alacres esse solent. Pedum algori jungitur agrypnia, cum levissimo, à palpitantibus fibris, aurium susurru; nec somnus prius obrepit, quàm pedes rursus calore naturali foveantur. Subsequentem levem, sub somno non reficiente, calorem comitatur blandus mador. Claro demùm mane expergesfacti, cum capitis levissimo dolore, morosi, languidi, temulenti, stupidi, invitâ Minervâ negotia obeunt. Lingua ad mediam ferè diem usque gravis, torpida, lata, humida, tota albet. Blando potu, lacte diluto, torpentes nervi ita demulcentur, ut sensim resipiant. Missam interdiù urinam serosam interdum sequitur sedimentum lacteum, fundum petens, cujus superficiem tegit

cuticula pinguis, versicolor, cohærens. Ut plurimum tamen sola subsidet nubecula.

Agile cæteroquin et animarum prodigum id genus hominum esse solet, acutioris ingenii, ad meditationes proclive, otiique impatiens (1). Medium tenere non omnibus horis sapiunt: modò enim morosi et mæsti sunt; modò, novâ præcipuè morbi periodo instante, ultra modum alacres.

Nisi sudore vel alvi dejectione vitium solvatur, series quædam febricularum, simili tramite decurrentium, subsequitur, donec pustulis, labio exulcerato, furunculo, catarrho, vel aliâ qualicumque crisi morbus dissipetur.

Frequentiores contingunt febriculæ nocturnæ, quibus cum vitijs abdominalibus supprimitur transpiratio. Hinc potissimum celebres sunt, quoties

(1) Mobilitas procul dubio nervosi systematis facit, ut omnium frequentissimæ apud infantes febriculas nocturnæ observentur; sed sine corporis postridiè lassitudine.

tempestatem calidam frigida excepit, flante præcipuè simul Euro vel Boreâ.

Quantum in conservandâ valetudine medico intersit, et hoc nomine naturæ se præbere ministrum atque sollicitum observatorem, dici vix potest. Id sanè certissimâ experienciâ est comprobatum, cutem externam cum abdomine in perpetuo esse commercio. Vitia viscerum imi ventris solvuntur excretionem criticâ ad superficiem corporis factâ; et hâc perperam suppressâ, pessimè vicissim afficitur abdomen. Hinc nihil præstantius præoccupat febres, imprimis malignas, quàm febriculæ illæ nocturnæ benè solutæ et fotæ. Fovetur autem tranquillâ requie matutinâ, et malè his febriculis vexati ut dormitores increpantur: malè juniores, salutari naturæ crisi indormientes, ad ingenii culturam, cum corporis fracturâ, aguntur. Nihil magis ad febres abdominales, easdemque pessimas, disponit, quàm neglecti sudores matutini, et in universum turbatæ illarum febricularum crises.

Quantum emolumenti febriculæ illæ, et crisis illarum cutanea in morbis chronicis afferant, in nostrâ epidemiâ præcipuè notavimus. Inter potentissima naturæ præsidia primum locum sibi vindicabant, præter febrem intermittentem regularem benè solutam, scabies, herpes, aliæque cutis affectiones. Immunes etiam manserunt, quibus domesticæ erant febriculæ nocturnæ, sudores matutini, pustulæ passim in corpore per intervalla efflorescentes, sudores perpetui critici alarum, pedum, fonticuli, etc. Dummodò salutare naturæ effectus sedulò fovebant, tuti ab infectione erant; quin securi in nosocomiis versari atque morbo epidemico defunctorum cadavera pro arbitrio rimari poterant. Multi neglectis his præsidiis, suscipiendo et evolvendo contagio ansam præbuerunt.

Solvitur subindè hæc *prior morbi mucosi species* excretionem quâdam mucosâ vel purulentâ criticâ: cujus generis sunt molesta diarrhoea mucosa, tussicula humida cum mucâ

rejectione, vomitus mucosus, fluor albus, catarrhus narium vel qualiscumque alius. Efflorescunt passim in corpore pustulæ, intertrigo, vel quidquam ulcusculi aut exanthematis: exulcerantur labia oris vel gingivæ, tument vel aphthis obsidentur os internum, lingua, gingivæ. Ipsa quoque vermium excretio inter crises erat, sive ore aut vomitu, sive per alvum inter excrementa mucosa prodierint. Quoties febriculis ulterius excoquitur materia morbifica, sequuntur sudores nocturni, matutini; præcipitatur urinæ turbidæ, limosæ, sedimentum catarrhale, mucosum, etc. Tumor quoque oedematosus circa malleolos ad hujus morbi crises potest referri; qui sæpè post expulsos vermes subsidet. Subindè malum critico modo transiit in icterum, tunc temporis frequentem. Quin, quùm in speciem mucosam acutam evehitur, ipsum febris incendium critico quasi modo contingit.

In debellando hoc malo eò operam navandam censemus, quò mucus

resolutus evacuetur, nova congestio ad primas vias arceatur, atque vis morbi ad superficiem corporis determinetur. Vermibus expellendis quocumque modo prospiciendum, atque subacto morbo, robur viscerum imi ventris restituendum erit.

Non sine ægri levamine adhibita sunt vomitoria, præcipuè per epicrasin data. Non solum mucum congestum extricarunt, sed subindè etiam vermes. Hoc nomine tamen præ reliquis eminent, quæ nausèâ magis, quàm stimulo agunt. Solvunt mucum stagnantem, collectum diluunt; acrimoniam humorum, in primis viis hæsitantium, obvolvunt, et lento demùm conamine, excitatâ nausèâ, per blandum serumque vomitum eliminant, simulque leniter et citra molestias alvum ducunt. Emetica stimulantia ventriculum, conquassando, debilitant, adeòque ad spasmos et uberiores muci metastasin disponunt.

Ubi nulla febris vel parva tantùm juncta est, mercurius, vivus præci-

puè , saccharo subactus , egregiâ virtute resolvente et anthelminticâ omnibus reliquis præstitit. Utroque etiam nomine proficuus fuit camphoræ usus, præcipuè cum mercurii dulcis connubio. Amarorum efficaciam in expellendis vermibus frustra expectavimus. Accensâ febre , cane ac angue magis fugienda sunt mercurialia, quorum tunc usum numquàm impunè ferunt ægri , sed indè notabilem virium jacturam malumque cum febre insigniter exasperatum experiuntur.

Generatim omnes ac singulæ hujus morbi species sibi vindicant curam dysenteriae analogam. Semper cum successu usi sumus demulcentibus , mannatis , cum oleosorum et anodynorum connubio.

Specifico , mucum in hoc morbo congestum resolvente , destituimur : nec quidquam tentaminis, metastasin illam compescendi , et suo remedio alia corporis emunctoria versus determinandi , ex voto successit. Spem fefellerunt salia resolventia , sine omni emolumento propinata : alia genero-

siora, ut kermes minerale, minùs proficua fuere. Soli camphoræ hoc nomine aliqua virtus tribui potest, spasmos sopienti, atque sudores nocturnos movendo, commendabili.

Quoties chronicus morbus febrili vicinior est, quædam suprà expositis graviora symptomata sese associant, atque febris jam imminentis prodromum faciunt. Auctâ diarrhœâ, integras hebdomades interdùm, quin menses protractâ, hand rarò dejiciuntur immixti sanguinis vestigia, iterùmque mucosa simpliciter et alba. Pondere veluti appenso languent artus, manus æquè ac pedes; nascitur tumor circa malleolos; accedit aut intenditur tussis abdominalis sicca; junguntur dolores imi ventris, præcipuè in hypogastrio; ingravescit nausea cum vomitu, post epulas imprimis, spontaneo; saporem depravatum, vappidum, amarulentum excipit sitis; dolent gengivæ tumidulæ et aphthis obsitæ, tandemque vera febris accenditur.

III. *Secunda species febrilis.*

Rarissimè secunda hujus morbi species simul et semel hominem adori-
tur, quem ut plurimum prælimina-
ria chronica è longinquo quasi dispo-
nunt, donec vel per transitum quem-
dam, rariori in casu per saltum, ad-
ditâ causæ cujusdam occasionalis
scintillâ, ut animi pathemate, irâ,
mœrore, terrore, etc. febris incendium
suscitetur. Similibus, sed vehemen-
tioribus, symptomatibus, quibus to-
ta species prior, et hujus stadium
præliminare chronicum absolvitur.
Quædam insuper rariora accedunt;
menstruorum nempe suppressio, at-
que suâ sponte ab initio morbi rece-
dens hernia: diarrhoeam chronicam
suppressam excipiunt anxietates, sæ-
pè recurrentes, difficilis respiratio,
oppressiones ventriculi, et post vo-
mitus spontaneos ac nauseam grave
frigus, morbi gravissimi, quin febris
acutissimæ futuræ index.

Vehementia febris tam ratione ad

primum paroxysmum, quàm ad totum decursum, semper ferè fuit in proportionem frigoris initialis; ita ut mite frigus vel solum horrorem quemdam exceperit modesta febris, quandoquè ex syrmate magis ephemerarum et nocturnarum composita, quàm continua. Quæ verò subdolo magis initio, alternis horroribus æstuque fugaci distincto, aggreditur, de malignitate suspecta est.

Duplex febris indoles notata est: *benigna, maligna*.

Et ipsa benigna multum inter se discrepat, typo æquè ac symptomatum serie. Alia regularis continua est; alia intermittenti regulari similis; alia erratica magis, ex febricularum ephemerarum et nocturnarum syrmate ferè composita; quin interdum nova febris primariam exceperit per modum recidivæ criticæ. Certo typo adstrictæ febris exacerbationes æquabiles vespertinæ, quotidianæ, regulari tramite decurrunt. In malignâ subinde alternæ exacerbationes graviores typum hemitritæum æmulantur.

Benigna in plerisque diebus 7mo, 11mo, 14to, profligatur; altera, pro compositionis et malignitatis gradu, ad diem 20-21 protrahitur. Rarò crisi perfectâ, sæpissimè imperfectâ quâdam, vel pluribus levantibus, solvitur, mirâ quâdam varietate diversis.

IV. *Febris mucosa, benigna.*

Gravi ut plurimum horrore similique frigore incessit, junctis interdum nauseâ et vomitu spontaneo: erraticæ febris primordia sæpius fiunt ex horripilationibus æstuque fugaci. Ut singulæ exacerbationes, ita primus impetus, maximè die declinante vel ipso vesperi incidit. (Rarò nova febris periodus ex frigore matutino ortum traxit.) Sequitur per noctem æstus validus, frigori prægresso saltem proportionatus, cum intensâ siti et capitis dolore, potissimum syncipitis, pro morbi indole, plus minùs manifesto vel tecto. Ciborum appetentia, nisi jam aliquamdiù siluerit, saltem nunc prosternitur. In plerisque ægris ju-

niori morbo perpetuus vomendi conatus, cum alvo clausâ; rarò sudores, profusi, rarissimè circa superiora, notantur; rarò etiam parca sanguinis vestigia micant. Statim jungitur tussis abdominalis sicca et spastica, mitior magisque exasperata. A vomitoriis exhibitis, notabilis semper muci copia eliditur, bile plus minus, quin interdum lumbricis, remixta. Sanguis forsân missus per arcum et cum clangore delabitur è venâ: placentæ superficies tenui, albâ vel coeruleâ et semipellucidâ crustâ pleuriticâ tegitur et interdum sine sero splendet: pro inflammationis junctæ vario gradu, plethorici imprimis, excruciantur doloribus pectoris pungentibus, cum tussi invalescentibus; quibus simulacris pleuriticis haud rarò adjunguntur præcordiorum anxietates, difficilis respiratio, hypochondria dolentia. Jactatur corpus, minuuntur vires, labascit mens depressa, morosa, inquieta. Aliis, in somnolentiam demersis, varia sub somno phantasmata obversantur: alios deliriorum turbæ exagitant inter

anxietates auctas. In acutissimâ et multum vigente febre, pro diarrhoeâ succenturiatus sudor profunditur, cum artuum dolore. In aliis tertio quartove demum die ab exhibitis laxantibus alvus lacescit, et inde nata atque in decursum morbi protracta diarrhoea, remedii veluti continuatus effectus esse videtur. Alii statim ab initio febris levioris, quin sub ipso jam prodromo chronico, diarrhoeâ laborarunt. Ab initio materia excreta mucosa est; morbo adolescente, haud raro simul sanguinolenta; in ulteriori progressu magis biliosa. Raro spumantia cum impetu eliduntur excrementa; quin, ubi in perverso morbo ad mortem vergit, sanguine remixta, putrida, foetidissima. Dejectiones alvinas subinde comitantur tenesmi, dolores abdominis gravissimi colici, praecipue in regione coli transversa urgentes. Haud raro ægri adeo vehementem pressionem sentiunt, ac si valide stringeretur intestinum. Excrementis subinde admisti sunt utriusque generis vermes. Raro in casu ructus infes-

tant. Blandior et modesta diarrhoea , torminum expers , interdum cum euphoriâ aëri adest.

Plethoricis per totum morbi decursum facies florida est , cum extremorum interdum rubore. Durum , inflatum , tactuque dolens abdomen familiare magis infantibus , quàm adultis est. Idem valet de narium pruritu. Haud rarò dolent pedes , rariùs tument ; ubi leve in infantibus morbi initium est , pedum tumor interdum statim ab accessu febris elevatur. Satis constans symptoma est , et huic morbo ferè specificum , excoriatio oris interni , quâ tumidula lingua et gingivæ aphthis dolentibus obsidentur. Os cum faucibus magnâ muci copiâ conspurcatum est , sub majori febris æstu siccum ; nonnullis collecti in larynge muci copia stertorem sub respiratione excitavit. Sapor oris depravatus , subindè amarulentus : lingua subsicca , pallida , alba , splendens , muco crasso , albo , squalido obducta , ad radicem flava , subfusca , limbo et apice utplurimum rubris. In in-

fantibus magis , quàm in adultis , feminisque magis quàm viris , papillæ linguæ fungosæ , elevatæ , rubræ , inter mucum prominent. Haud rarò etiam lingua et superficies oris interna , aphthis tectæ , summâ cum ægrî molestiâ et cruciatu utcunquè exulcerantur. Vox subindè querula , vel circa dolores est. Flava , rubra , crassa , sub initium morbi , nisi morbus peioris indolis fuerit , sine sedimento urina est ; à quarto indè die turbida , limosa , cum sedimento mucoso cinereo , catarrhali , albo , levi , ramentoso , admisto interdùm parco lateritio , cum circulo ad vitri parietes. Quidam cum insigni ardore et difficultate , aliquandiù protractâ , urinam faciunt , quæ pallida et cruda sub frigoribus redditur. Pulsum , in hoc morbo varium , ægrè determinamus. Plethoricis , et quamdiù inflammatorium prævalet , necnon in puriore ac benigniore morbo , plenus est , plùs minùs durus , cum frequentiâ. Sensim verò decrescit plenitudo æquè ac magnitudo pulsûs , quò magis inflammatoria

morbi indoles in resolutionem transit. Hâc itaque ratione minor sensim fit pulsus, magis contractus, ac impeditus, frequentia cæterum manente. Urgentibus symptomatibus multum spasticis, sub delirio, parvus fit ac debilis, quin interdum tactum penè fugit: post rursus tenuis, frequens, durus. Crisi appropinquante elevatur, plenus, liberior, quâ duritiem et impetum blandus et quasi emollitus, cum modestâ frequentia. Ingravescente diarrhœâ et symptomatibus abdominalibus auctis, celer, frequens, contractus, duriusculus, inæqualis, irregularis, quin intermittens, tangitur.

Per crisin licet completam quam rarissimè febris solvatur, vix tamen alia tot excretionibus criticis (1) imperfectis dissipatur, quarum aliæ levant, aliæ successivè morbum solvunt. In quamplurimis ægris variæ crises imperfectæ aut junctæ, aut sese

(1) Utriusque febris primariæ, tam benignæ, quàm malignæ, crises junctim hic recensentur.

excipientes, morbum profligarunt. Frequentiâ præ reliquis eminent sudores nocturni et matutini, termino vario, d. 9. 11. 14. 17. sub somno prorumpentes, acidum nonnumquàm redolentes, raro simul juncto pedum circa malleolos et levi tumore œdematoso. Vomitus itidem mucosi, mucopuriori aut bile remixto, sive spontanei, sive stimulo laccessiti, dummodò tempus et reliqua signa congruant. Urinæ etiam sedimentum subindè laudabilem crisin et fecit, et indicavit, album, leve, paucò lateritio admisto; album et mucosum cohærens, limitibus distinctum, et pondere specifico, d. 7. 9. 11; ramentosum, flavum d. 22: interdum alternis diebus catarrhale; rarò rubellum; nonnumquàm innatat cuticula pinguis versicolor. Porrò aphthæ oris et linguae, licet specificum tantum hujus morbi symptoma videantur, haud rarò tamen, præcipuè in ulcuscula vera aphthosa transmutatæ, ad criticas mutationes referri debent, quæ interdum jam indè à die 4to ad 14, et ultra

subsistunt. Simili ratione huc trahi potest, qui 7mo die, aut simul cum aphthis oboritur, gingivarum tumor. Aliæ etiam insuper huic morbo familiares sunt crises purulentæ, ut pustulæ d. 11. in oris labiis efflorescentes, et quæ passim ad corporis superficiem emergunt, pectore imprimis et brachiis, pustulæ inflammatae, purulentæ, d. 6. 11. 21. 23. appariturae, interdum veri furunculi speciem referentes. Nec non pustulas scabiosas d. 14, observavimus, et purpuracea exanthemata. Rariori in casu simul accedunt exulcerationes in regione ossis sacri et trochanterum majorum d. 17, 19, quas præcedere solet metastasis ad aures internas, cum susurru perpetuo, et audiendi facultate abolitâ, mentisque stupore, ex quibus illa die 7mo jam notabatur, et sequente exulceratione solvebatur.

Aliquoties diarrhoeâ mucosâ morbum solutum iri d. 7, visum est. Ad crises mucosas, præter sedimentum in urinâ, diarrhoeam et vomitus, pertinet etiam muci cocti per tussim,

nunc levatam et humidam, rejectio, d. 9, 11. Expelluntur critico modo d. 7, utriusque generis vermes cum excrementis alvinis. Facta etiam aliquoties d. 7 crisis est in ipsam sanguinis gelatinam; juncto simul mammarum tumore, in puerperâ. Forsan sputi cruenti et hæmorrhagiæ narium, parca licet, vestigia d. 10, non minùs ad critica naturæ molimina sunt referenda.

Non planè infrequens est, post 7, vel 11mum diem, critico relapsu febrem iterùm accendi. Tunc utplurimum recidiva d. 4 levatur diarrhœâ aut sanguinis aliquot unciarum è naribus stillicidio; d. 7mo sedimento lacteo urinæ, et d. 17mo demùm pedum tumore morbus solvitur.

Multoties etiam febricula quædam lenta morbi maximam partem soluti reliquias, ulteriùs excoctas, expellit.

Transit quandoquæ morbus critico modo in alium quemdam, cum variâ, pro morbi succenturiati discrimine, ægri sorte. Semel febris mucosa, priori relapsu in similem resuscitata,

altero in veram intermittentem quotidianam, obortis d. 7 horripilationibus vagis, transiit, sueto more solutam. Epidemiâ senescente, non infrequens fuit transitus in icterum, tunc temporis grassantem, modò universalem, modò particularem. Varia quoque alia mala chronica post se reliquit, artuum dolores ac tremores, raucitatem, oris tumores et abscessus, ophthalmiam, pedum oedemata leviora, quin verum ascitem lethalem peperit.

Benignam morbi indolem denotant variæ muci, vel purioris, vel cocti, excretiones, symptomata aphthosa modica, typi quædam cum intermittentibus similitudo, lingua mucosa, levior pedum tumor, et quæ aliis benignis in genere competunt. Pulsus celer, durus et frequens, præcipuè cum absentia signorum malorum, periculum non portendit; siquidem huic morbo iste pulsus habitus perquam familiaris est. Quò magis biliosâ putridâque indole hæc altera morbi mucosi species, et antiquâ

viscerum labe æger caret, eò feliciores omnes ferè evadunt. Latente verò labe quâdam internâ, à puriore mucosâ et benigniore sub initium indole morbus in biliosam, putridamque naturam declinat, et ancipiti in loco est eventus. In magnâ ægrorum celebritate et nosocomiis, ut omnis morbus epidemicus multùm exasperatur, in majori periculo versantur singuli.

Quibus externa crisis non contingit, interna, mala semper, ulcere scirrhone pulmonum, aut congestionem quâdam peripneumonicâ, vel formatâ intestinorum gangrænâ, acuto lentove modo pereunt.

Exitum illum fatalem præsagiunt aliquot dies ante mortem exasperati ultra modum abdominis dolores pertinaces, cum brevioribus intervallis lucidis. Valdè intenditur in aliis tussis. Diarrhœa sensim fit colliquativa, excrementa cum impetu expelluntur, aut citra voluntatem defluunt, spumantia, biliosa, putrida, in quibusdam sanguinolenta, foetidissima ;

quoniam nunc febris veram malignam putridam æmulatur, cum summâ virium fracturâ. Factâ demùm gangrænâ, dolores quidem sopiuntur, sed sine ægri euphoriâ. Post deliria inquieta per aliquamdiù ad sese redeunt alii: sopore alii sepeliuntur delirante, taciturno. Diffuunt soluti humores sudoribus frigidis, aliisque excretionibus colliquativis. Quibusdam lumbricus unus et alter sponte effluit. Ubi ad pulmones decumbit funestum malum, ipsi congestâ materiâ passim infarciuntur, colligitur in bronchiis mucus, ab oppressis naturæ viribus non ampliùs elidendus. Suboritur stertor et tandem eâdem ferè ratione, ac in peripneumoniâ malignâ, placidè tamen omnes, vinculis exsolvuntur. Rarum istum eventum funestum inter cives notavimus, quandò benigna initio morbi indoles, propter externarum causarum insidias, in malignam degeneravit.

Iisdem ferè armis ac in priori specie, sed levioribus, pugnandum,

simulque febris habenda est ratio. Major vis obstructionis et acrimoniæ primas vias lacescit, spasmos intendit, crasin humorum inquinat ac destruit. Tempestivè itaque collectæ impuritates quovis modo, sed blandè et citra canalis alimentaris noxam, per epicrasin magis, quàm vehementiori impetu, vomitoriis laxantibus educi, alterantibus corrigi, stimuli que obtundi debent. Alvo primis diebus clausæ, semper cum euphoriâ ægri dicantur laxantia leniora, salina, demulcentibus mannatis præcipuè juncta. Urgente verò diarrhœâ, à laxantibus, saltem salinis, abstinemus. Neque promiscuæ, neque frequenti, *V. Sni* locus est. Damno enim ægri vena secatur in morbis abdominalibus, nisi morbi indoles inflammata, congestiones in thoracem, ægrique habitus plethoricus sub initium et incrementum morbi unam vel alteram *V. Sem* suadeat. Semper tamen indicatio ex ipso pulsu, non autem ex quovis dolore, anxietatibus, aliisque fallacibus signis, petatur. Rarò sub

morbi vigorem aut decrementum, crisi in sanguinis gelatinam factâ, sanguinis missio indicatur. Primarum viarum obstructions mucosas optimè solvit, febris beneficio, ipsa natura medicatrix, cujus molimina ad ægri salutem dirigere conatur medicus, naturæ hoc nomine moderator. Ad compescendam, et à primis viis alia corporis emunctoria versùs declinandam, metastasin mucosam, proficua sunt, quæ contentorum in primis viis stimulum obvolvunt, spasmos et irritabilitatem demulcent, blandèque ad cutem pellunt. Cujus generis ferè sunt dicata dysenteriae remedia, vomitoria, laxantia mitiora, mannata, cum demulcentibus et anodynis. Singulari, non satis laudandâ, efficaciam pollet laxantium cum opiatum connubium. Virtute junctâ, seseque vicissim corrigente, sopiunt spasmos, mucum sine stimuli noxâ ejiciunt, atque adeò ad faciliorem versùs cutem progressum disponunt.

Magni facienda sunt, urgente imprimis diarrhoeâ, quæ nauseam exci-

tando , simul demulcent. Ut in dysenteria , ita et in hoc malo analogo , dici vix potest , quantum emolumenti à remediis nauseosis possit expectari. Compescunt , superiora versùs revelendo , motum peristalticum nimis intensum , et contraria quâdam actione ad debitum æquilibrium revocant. Nec quidquam in genere nauseosis (1) atque emeticis lenioribus præstantius est , ubicumquè diarrhœa vel alia quævis congestio morbosa , egregiâ revulsione , à partibus inferioribus est infringenda. Præ reliquis hoc nomine eminent vegetabiles succi , qui stimulo carent et solvunt , remedia nempe mannata , oleosa , addito tantillo ipecacuanhæ , sive in formâ pulveris , sive , quod præstat , ejusdem decocto.

Rheum , nisi refractâ dosi pro nauseâ exhibeatur , vel aliis addatur , sine fructu porrigitur : remedia enim bili

(1) Quàm malè sibi optant ægri , qui grata semper medicamina exposcunt , malèque medentur medici , nimis faciles , famæ magis et peræ , quàm ægrorum salutî prospicientes!

analogæ faciliè naturæ bilis depravatæ assimilantur, adeoque saburram biliosam, huic morbo faventem, augent. *Atque adeò malè panchrestum nostri ævi remedium laudatur, et ægrorum cubicula rhabarbaro resonant.*

Neque conducunt resolventia salina: neque similia metallica, ut antimonialia, mercurialia, etc. Scorbütici enim mali adulterio adeò intenditur illorum vis, ut nimiam solvendi efficaciam non mucum, sed reliquos simul humores aggrediantur, nervos abdominis, qui debilitati ab omni stimulo læduntur, vellicando offendat, novamque in partes debiles congestionem alliciant. Præmissis evacuantibus, non solum singulari virtute vermes pellit camphora (1), obstructions egregiè solvit, sed spasmos, vomitum imprimis spontaneum, nervosum, in absorbentium præcipuè vel emulsionum connubio, demulcendo, versùs corporis peripheriam

(1) Cf. PRANGE, Diss. de Camphoræ virtute anthelmint. Gotting. 1759, p. 196qq.

determinat, et tempore critico sudores pellit. Multum ad bonum morbi eventum confert, si dierum criticorum habitâ ratione, molimina naturæ modestè juvamus, pro re natâ et indicatione, vomitoriis, alvum ducentibus, aut diaphoreticis.

Pessimè consulitur huic morbo methodo antiphlogisticâ. Stimulo lædunt nitrosa cum sale ammoniacali (1), et omnia illa mala procreant, quæ salia resolventia. Modestè et suspensâ manu adhibita, perindè ac præstantissimum antiphlogisticum, V. S., utcumquè concedi possunt sub primo febris stadio, multum inflammatorio: aliàs utriusque usus penitus proscribendus est. Exsulant et alterius antiphlogisticorum classis remedia, acida, imprimis mineralia; nisi quidem multum biliosi ac putridi fuerit conjunctum. Mucus indè crassior, spissior et tenacior, ægriùs folliculis extricatur turgentibus.

(1) Proficuum solummodò fuit sal ammoniacum, quoties febris mucosa intermittens veram indolem typo expressit.

Anthelminticis quoque cautissimè mercandum est: quoties saburra biliosa, vermium nidus, suâ methodo expurgata est, suâ sponte vermes, etiam sine anthelminticis, abscedunt. Numquàm, simulatque febris accensa est, impunè utimur mercurialibus: febris enim connubio, illorum vis resolvens ita exaltari videtur, ut vires magis prosternantur, totaque morbi indoles pervertatur. Neque amara intempestivè in usum vocari possunt. Ante morbi vigorem nimium calefaciunt, et, velut rheum, saburram biliosam, vermium nidum, locupletant. In decremento autem morbi, ubi jam multum vitii, factâ coctione, subactum est, egregiè amara vermes pellendo agunt: reddito enim primis viis robore, digestionem laudabilem promovent.

Maturis ægrum vesicatoriis frustrà vexamus, quæ videlicet nisum in resolutionem intendunt; quin, licet optimum pus eliciant, ægrum non servant: seriora verò naturæ in supurationem progressus juvant.

Multum levaminis afferunt clysteres lenientes, demulcentes, abstergentes, in morbo potissimum vehementiori, anxietatibus stipato, vomituque spontaneo.

Quis fructus ab usu extracti corticis peruviani sperari possit, hujus morbi cum febribus intermittentibus cognatio, tecta quidem et non nisi attento morborum scrutatori cognita, subindicavit, ipsis dein tentaminibus comprobatus. Quod magis febris, post intervalla discernenda, sudoribus nocturnis per impetus intercipiebatur; eò magis proficuum fuit divinum illud remedium, quoad ejus fieri licuit, temporibus remissionum propinatum. Laudabilem etiam effectum præstitit in arcendâ coctione malâ, gangrænosâ, et in promovendâ crisi suppuratoria. Sub morbi decremento ex ejusdem vel solius, vel alii extracto amaro addito usu, primarum viarum vigor restauratur, atque promotâ transpiratione insensibili, residua cœdemata aliæque morbi reliquiæ dissipantur. Morbo multum declinante, cor-

ticis sensim sufficit decoctum cum extracti amari connubio; vel siquid obstructionis residuæ metuimus, addito sale quodam medio.

Partibus debilitatis, finito tandem morbo, optimè consulitur miscelâ quâdam ex æqualibus partibus Essentiæ corticis aurantiorum, Elixirii Proprietatis Paracelsi, et dimidiâ parte liquoris mineralis anodynii Hoffmanni: vel cortice in substantiâ cum limaturæ martis connubio datâ; aquis medicatis martialibus, et hujus generis aliis.

V. *Febris mucosa recidiva.*

Morbum quandoquæ relabi, haud infrequens est. Semper ferè, ipsâ prægressâ febre primariâ, pejoris indolis fuit febris recidivans (si relapsus intermittentem exceperis), quin interdum jam postridiè in nosocomiis ægrum jugulavit. Malo nempè omine morbus relabatur ex vitio viscerum antiquo, ægrè solvendo, v. g. scirrhus, aliove. Ita, prior licet febris aliquamdiù cessaverit, cum sanitatis

restitutæ apparante specie , vitium tamen nervorum , ex parte quidem à priore febre mutatum , sed in corpore adhuc latens , neque crisi manifestâ expulsum , novas turbas movet. Quoties autem , sine gravi viscerum labe , morbus excretionem criticâ neque solvitur , neque in alium mutatur ; ipse cum criticâ benignitate relabitur : neque quisquam , ante crisin factam convalescens , salvus est. Citiùs seriùsve ignis sopitus et cineribus veluti obrutus , quâ data porta , in apertas flammâs erumpit , et vana sanitatis , apparenter tantùm restauratæ , spes præter opinionem sæpè concidit.

Observatum etiam in hoc morbo est , magnam errorum diætæ esse efficaciam ; quin vel felici in casu , quo febris prægressâ crisi quâdam jam maximam partem fuit sublata. Aliquoties morbum jam subactum , iterùmque revocatum observavimus , quùm æger , durante adhuc , sed nondùm penitùs absolutâ crisi , lautiori et ad restaurandas vires , exquisitori victui nimis inhiavit. Perquàm facile enim ,

addito corruptelæ reliquiis victu multum nutriente et calefaciente, novæ impuritates parantur; plethora cum inflammationis in sanguine vitio nascitur (quæ in quibusdam quarto à relapsu die narium hæmorrhagiâ levatur), cui ferendæ debile corpus est impar; bilis vitium denuò exardescit, cujus novâ congestione morbus reducitur.

Aliis, imprimis propter vires priorî morbo exhaustas, debitoque nutrimento non suffultas, sine verâ sanguinis inflammatione, in biliosam putridamque indolem morbus corrumpitur, cum subsequente interdum lentâ corporis consumptione.

Memorabilis in intestinis restituentis series observatur. Quo tempore suo officio ventriculus jam defungitur, debilia sunt tenuia intestina, et quum hæc convalescunt, reliquæ morbi in crassis morantur. Velut autem sensim, cum sanitate, primarum viarum integritas redit, residui etiam à morbo vermes ventriculi viciniam fugiunt, et in intestinorum ultima se recipiunt,

antequam corpus convalescens prorsus deserunt. Novis autem illecebris oblati, inedia jam confecti hospites affliguntur, avidè parata fercula appetunt, denuò duodenum et ventriculum versùs adscendunt, atque adeò omnia mala in pristinum statum relabuntur.

VI. *Febris mucosa acuta maligna.*

Altera febris mucosæ species biliosa simul est putridaque, atque adeò benignâ impurior. Utraque quidem abdominalis, et hoc nomine ad malignitatem prona est; altera verò species per eminentiam mucosa maligna dici meretur. Limites utriusque, prouti generatim in morbis, variis speciebus intermediis adeò obfuscantur, ut subindè, transitu ex priori in alteram facto, confluant. Facile tamen distinguuntur extremi hujus scalæ gradus. Non differunt essentiâ; sed gradu, vitiorum complexione, pernicie et symptomatibus. Semper et hæc posterior graviores causas, sive inquil-

næ , sive externæ illæ fuerint , sequitur. Simile ferè discrimen inter utramque febris mucosæ speciem intercedit , quo febris intermittens regularis et simplex ab intermittente malignâ perniciosâ distat : atque eodem jure mucosa maligna degener et corrupta mucosæ proles nuncupari meretur ; vel , si mavis , *mucosam acutam* vocabis , *in majorem perniciem exaltatam*.

Quæ inter utramque speciem medium locum occupat , utriusque indolis particeps , vermibus maximè favet ; non inconditè itaque *febrem acutam verminosam* vocaveris.

Simili quoque epidemiæ tramite , quo febris intermittens maligna , et hæc mucosa perniciosa caput tunc demùm extulit , quùm illius genitrix mitior jam per aliquamdiù grassata et decessum molita , sparsim tantùm prædatum adhuc decurrebat.

Castra tempestivè iis in locis posuit , quibus spurcitie accommodatam et congruam sibi sedem offenderat , et ubi victimarum copia in promptu erat.

Loca magno ægrorum confluxu squalida, qualia sunt nosodochia, prima occupavit; quin ex uno nosocomio, aliquot milliaria dissito, in alterum transplantata est: quare *morbi castrensis* jura nactus est morbus. Exindè populabatur per urbem; pauperum tabernas et sordida plebeiorum cubilia pulsabat, tandemque in reliquum populum diffusa ruebat. Nec parcebat, trucidandi aviditate et sævitiâ sensim auctâ, qui in nosocomiis sæpè versabantur, et inter ægros discurrebant, medentibus, administris. Magis præ aliis in præcipiti erant, quibus dispositio domestica fuit ad concipiendas febres intermittentes, vel è longinquo, ob labem hepatis, ad febres malignas. Neminem incensit, qui autumno proximè prægresso febre intermittente qualicumque, benè solutâ, laboraverat. Semper adoriebatur adultos, rarè ætate juniores, numquàm infantes. Memorabile etiam est, quod frequentius viris, quàm feminis, malum funestum fuerit.

Primum quidem stadium aliquid inflammatae indolis sæpè sibi adjungit, quæ sensim, factâ coctione, solvitur nimis in putridam. Vermibus hæc maligna species non favet, maxime post morbi vigorem, ob febrilem procul dubio calorem et putredinem: semper tamen, si qui adsunt vermes, morbum longè pejorem reddunt, qui in primo stadio, febris impatientes, irritando nocent; in altero autem destructi, putredinis illuviem augent.

Certis limitibus febris ambitus non circumscribitur. Ut plurimum forma acuta ad diem 14, quin 21, protrahitur; quo tempore per crisin qualemcumque ex parte soluta, in febrem lentam frequenter transit, quâ morbi reliquæ successivè exturbantur. Incerto termino febris illa lenta ad morbi diem 30, quin ultra, continuatur, atque inceptam coctionem criticam ulterius absolvit, donec cum valetudine in gratiam redeat æger. Alios tempestivè jugulat, plurimos circa diem 9-14 vel. 21.

Anceps in omni ægro et summo

periculo stipatus est eventus. Multi ægrorum, potissimum in nosocomiis, in quibus hæc species frequentior erat, succumbebant; ex morbo videlicet composito. Nisi, præterlapso imprimis stadio inflammatorio, ad prioris speciei indolem mucosam simplicem reducatur, putredo abdominalis omni adhibitâ curâ quantocyûs compescatur, et crisis qualiscumque salutaris promoveatur, vehementia morbi ad deliria pertinacissima, furiosa, vel sopores gravissimos, nullis excitantibus superabiles, extollitur, et tunc ferè semper, factâ coctione malâ, natura pessundatur. Duplici modo ægrum jugulat. Alios inflammatio et gangræna abdominalis, modò citissima, modò lentior opprimit: in aliis verò ad pulmones decumbit funestum malum, quos obstructione crudâ, sanguinolentâ, gangrænosâ, vel subito, vel interdum paullò magis coctâ, mucosâ, scirrhosâ, quin purulentâ, lentiori quodam apparatu consumit. In quamplurimis utrumque vitium ita copulatur, ut peripneumonicorum

mors funestum ex abdomine malum sequatur.

Periculum exanthemata neque tollunt, neque augent. Multi sine ullo petechiarum vestigio : alii petechiis optimè efflorescentibus, quin à morte adhuc conspicuis, è medio tolluntur.

In universum hanc regulam constantem notavimus : speciem benignam solo ferè transitu in hanc alteram putridam fieri funestam, et vicissim speciem hanc perniciosam non nisi per reditum ad purioris normam in ægri salutem corrigi.

Lentè etiam ægri perierunt, quibus antiqua viscerum labes, vel nutrimentum ex præconcepto relapsûs metu detractum fuit, scirrho vel ulcere interno, aut externo ampliori et maligno, viribus exhausti, vel hydrope, vel phthisi pulmonali, aliâve consumptione.

Generatim adhuc notasse juvabit, in maligno morbo desiderari aphthas et tumores pedum, linguæ atque oris, quæ mucoso simplici competunt : sed

graves artuum dolores ipsi proprii sunt.

Minus conspicua sunt praeliminaria chronica, ac in priori specie; quin interdum nulla penitus symptomata morbosa præcedunt. Nihil vel parum mucosi et rarissimè diarrhoeæ quædam vestigia observantur: et si qua scena morbosa chronica notatur, longè breviori spatio, ac in priore specie, quin brevissimo, absolvitur. Cæterum symptomatum ratione prior abest à prodromo febrium malignarum consueto. Præcipuum ferè symptoma est lassitudo cum pondere artuum. Simul depravata vel abolita ciborum appetentia, animique moeror, febrem brevi tunc temporis intervallo apparituram præcedunt; eoque pejorem, quò mitior primis diebus et magis tecta est.

A. *Febris mucosa, acuta, maligna, biliosa, putrida, soporosa.*

Subdolo semper initio incessit. Alios primâ die horripilationibus, su-

bindè repetitis, vesperi demùm accedente calore; alios vicissitudine quâdam horripilationum et æstûs fugacis, adoritur. Quid? quod, qui sani in lectum se recipiunt, noctu cum vehementissimâ febre expergefiunt, arteriarum capitis pulsu et siti. Prosternitur appetitus. Debiles sunt; et lassî primis quidem diebus interdîū titubantes adhuc obambulant, muniis verò obeundis præ mœrore et tædio non vacant. Alternis diebus, vel quâlibet vesperâ, febrem rursûs sentiunt, lectumque quærunt: à die demùm & lectum non deserunt. Junguntur vehemens capitis dolor cum vigiliis, intensa sitis, sapor oris amarus, ructus nidorosi, pressiones in abdomine, post vomitum excitatum cum ructibus cessantes, nausea cum vomendi conatibus et vomitu spontaneo, quo rejicitur materia mucosa, cum paucâ bile remixta. Franguntur vires. Haud rarò simul adsunt dolores artuum satis vehementes, noctu graviores, et veluti à conquassatis partibus nati, laxantibus mitigati, cum spas-

mis lumborum per intervalla ingra-
vescentibus. Primis diebus alvus ut-
plurimum clausa est : quare in isto
ventre raro dolores, borborygmi et
tormina urgent ; mitiores saltem vel
nulli, quò magis artus dolent. De
nocte multum agitantur phantasmati-
bus. Utcumquè, sed crisi præcipitatâ,
morbus quarto die paulisper levatur,
hæmorrhagiâ narium, diarrhœâ, uri-
næ sedimento, sed posthac graviore
impetu symptomata recrudescent.

Capitis dolor abhinc vertiginem si-
bi adsociat, cum levi à vomitu leva-
mine. Quibusdam levis diarrhœa, sed
citra dolores, raro sudoribus interci-
pitur : die 6 utplurimum rursus ali-
quot uncie sanguinis ex naribus stil-
lant. Circa eundem morbi diem pri-
ma deliriorum vestigia, inter sudores
interdum satis profusos notantur. In-
terdum quidem somnus redit, sed mi-
nus reficit, anxiiis insomniis et phan-
tasmatibus turbatus. Efflorescunt in
nonnullis petechiæ rubræ, rotundæ,
rosacæ, instar macularum à pulicum
morsu, ad brachia, collum, thora-

cem, crura. Superstes adhuc capitis pondus et vertiginem, sed paulò mi-
tiores, septimo die excipit aurium
susurrus, cum audiendi difficultate.
Respiratio frequens, anxiosa, impedita.
Quibus diarrhoea frequens est, nulla
efflorescunt exanthemata. Interdum
unus vel alter lumbricus alvo red-
ditur. Excrementa haud rarò biliosa,
foetentia, cum impetu expelluntur.
Quâ periodo in aliis exanthemata
erumpunt, in reliquis etiam non ma-
culatis gelidiuscula sunt extrema su-
periora, cum ægrorum sensatione
quâdam levissimi frigoris. Floret aliis
facies cum oris labiis per omnem mor-
bi decursum: alii imminente malo
eventu, sub deliriis præcipuè, ex-
palescunt. Per vomitum ventriculus
extricatur fuscis et viridibus. Noctes
inter phantasmata insomnes et inquie-
tas agunt. Vox querula, débilis, qui-
busdam humilis est. Morbo incre-
cente vires ulteriùs franguntur. In aliis
post capitis et artuum dolores vehe-
mentes, sitim, vigilias et insomnia
delira, nono demùm die accedit diar-

rhœa frequens, cum virium notabili decremento. Urget tussis sicca, viribus pro elidendo muco deficientibus; sitis etiam, cum perpetuâ faucium siccitate. Percipiunt interdum circa hoc tempus levissimi frigoris sensum, ita ut stragulis sollicitè sese obvolvant. Dentes squalidi sunt et fusi; superiores sicci. A die 9 in quibusdam frequentia multum increscit alvi profluvium cum virium decremento, et artuum superiorum sub motu tremore. Sedatur circa diem 11 diarrhœa, vel penitus in aliis siccatur, morbusque tunc temporis, audiendi facultate magis depravatâ, ad surditatem et stuporem usque; diarrhœâ mucosâ, criticâ, cum euphorîâ ægri modicè superstite; vel tussiculâ humidâ, stertentis laryngis strepitu et expectoratione; sedimento lacteo urinæ; pustulis aliquot efflorescentibus, aliâve crisi quâlicumque imperfectâ, multum levatur, aut utcumquè solvitur: in aliis, quæ substitit diarrhœa, critica refluit modicè, et simpliciter mucosa. Redit placidior somnus, et tan-

tillum restauratur ciborum appetentia. Sin minus hujus periodi molimina critica morbo solvendo sufficiant, coctio in subsequens stadium criticum differitur, protrahuntur symptomata, quin graviora fiunt.

Capitis nempe pondus manet, augetur per intervalla sitis, pergit respiratio frequens, brevis, impedita, cum stertentis laryngis strepitu, lacrymæ interdum stillant invito ægro, sordibus obvestiuntur artus, sedantur alvi dejectiones, nec amplius putridum et biliosum redolent. Nisi alvi expressa sanorum similia fiant, modica diarrhœa superest, mucosa, minus molesta. Noctes fiunt placidiores, et raro insomniis turbulentis intercipitur quies. Redduntur inter excrementa lumbrici pauci et emortui, humidior fit tussicula. Circa idem demum diem pustulæ quædam purulentæ efferuntur, exulcerationes in regione ossis sacri, trochanterum, etc. Ex situ supino, nunc æger devolvitur in alterutrum latus. Urina dejicit sedimentum leve, flavum, copiosum:

pergit modesta diarrhœa mucosa, sensim minuta : et febris indoles acuta sensim transit in lentæ speciem, quâ ulterius residua morbosa evertere natura conatur. Indè à d. 21mo omnia mitescunt. Producitur coctio lenta, et superato morbo suî magis compos factus æger, nunc demùm cum gratâ quâdam perceptione sentit, se gravi morbo laborasse. Inter bonam supurationem sensim redeunt vires, cum ciborum appetentiâ.

Signa et phænomena reliqua, pro subjectorum et morbi indolis varietate, diversa sunt. *Sanguis* è venâ tractus sub initium (d. 4.) morbi, maculis inflammatis, cinereis tegitur; tantillum seri secedit, pars inferior placentæ ex massulis coccineis et nigro cruore diffuente mixta est. Successu temporis, si vena iterùm secatur, sanguis ægrè et guttatim ad membrum depluit, placenta, sine crustâ inflammatoriâ et sero, patinæ arctè adhæret, et superficies coccinea splendet. Si ob metastasin ad pulmones tertium vena secatur, cruor sine sero

passim modicâ crustâ renatâ tegitur. *Sitis* indè ab initio morbi, ad crisin usque intensa, sub incremento, siccitate oris et faucium junctâ, protrahitur; morbo decrescente mitescit. Urget subindè *tussis sicca*, satis frequens, cum defectu virium mucum rejicientium; tempore critico, circa d. 11. 14. 17, humidior fit et levior cum expectoratione.

Lingua indè à tertio die alba, sicca, aspera, squalida, cum maculâ fuscâ ad radicem; sensim ad apicem et limbos ruberrima, dorso sicco, fusco, nigro; post d. 9, humida, muco flavescente obducta, sordida, cum sulcis profundis; crisi factâ, pallidior, humida, pura fit. In aliis sub soporibus primùm quidem humida, lata, alba, cum maculâ fuscâ, muco squalida; sensim verò tremula, sicca, fusca, globosa, ultra dentes siccos, squalidos, fuscus, exseri nequit.

Pulsus primis diebus plenus, durus, frequens; post parvus, duriusculus cum frequentia, interdum debilis. Crisin versus plenitudo augetur

inter modestam duritiem et frequentiam : sub diarrhoeâ criticâ parvus , duriusculus , modicè frequens. Quibus sopores minantur , quinto circiter die , pulsus fit celer , durus , non frequens ; per intervalla rursus plenus , rarus , non celer , impeditus ; rursus frequens , crepitans , duriusculus. Sensim modicè plenus et durus ; per vicissitudines iterum rarus , impeditus ; rursus durus cum frequentia. Sequentibus diebus pleniusculus , durus , inæqualis , intermittens , non frequens. Quùm crisis instat , plenior , liberior , frequentior ac mollior fit ; quùm in malam partem vergit , rursus extenuatur impeditus , cum duritie : debilis demùm per longa intervalla intermittit. Quoties metastasis in pulmones contingit , pulsus plenus , frequens , modicè undosus , thoracicus redditur. Deliria furiosa præcedit et comitatur pulsus debilis , diffluens , vacuus , ac si , medio arteriæ vacuo , utrimquè molle sanguinis flumen tangeretur .

Quùm pernicies metui debet , uri-

na quarto die obscura, flava, limosa, cum sedimento albo, mucoso, et circulo ad marginem, sensim recrudes-
cit; et seposita, postero die demùm interdùm turbatur, cum sedimento parco, furfuraceo et circulo. Tan-
dem tenuis, cruda, flava, non am-
plius turbata, cum dispersis ac sus-
pensis nubeculis; rursus per inter-
valla turbida parùm, sub finem citra
voluntatem effluit.

Simili ferè, sed graviori, ac suprà
descriptus est, apparatu morbi,
ægrum malâ coctione trucidaturi,
primum stadium decurrit: sed indè
à nono die pessima symptomata peri-
culum intendunt. Evanescit susurrus
aurium, et redditur audiendi facultas.
Diffluunt corporis superiora sudori-
bus, et vires adeò infringuntur, ut
immobilis situ supino æger decumbat.
Excrementa fusca in lectum defluunt,
borborygmis non infrequentibus junc-
tis. Tremunt artus superiores, et lin-
gua globosa pone dentes subsistit tre-
mula. Inter sopores leniter convellun-
tur artus superiores, respiratio cum

stertente muco, inæqualis, et difficilis fit. Caligant oculi impuri, sanie sordidi, immoti, torvi. Facies fit tumidula. Pulsus modò plenus, soporosus est; modò parvus, impeditus et intermittens. Subsiliunt tendines. Licet interdum circa diem 11 rursus quædam spes affulgeat, lingua humida fiat, in alterutrum latus æger devolvatur, et symptomatum vehementia paullo cedat: postero tamen die omnia recidunt, et in situm supinum æger relabitur. Evigilans suus vix conscius est, et totum corpus gravitate et inertia quâdam opprimitur. Cum facie et labiis floridis, quibusdam sub stadio soporoso tument venæ, cum arteriarum pulsu molli et soporoso. Redeunt d. 12 sopores, convelluntur artus superiores, potissimum maxilla inferior. Laboriosè spiritum ducunt profundum; tremat lingua fusca, sicca, non ultra dentes exserenda; et licet vesicatoriorum ulcera optimè fluant, omnia tamen symptomata ingravescent. Recrudescit urina, convelluntur cum

superioribus nunc quoque inferiora. Gravissimo sopore sepultus æger, nullis excitantibus expergefieri potest. Aboletur linguæ usus: sub soporibus obscura et humili voce quædam obmurmurat, et dum linguam exserere aut loqui tentat, convellitur maxilla. Post potulenta difficulter et parcè deglutita, excitatur singultus. Urina etiam inscio ægro fluit. Pulsus durus et impeditus extenuatur: respiratio frequens, brevis, magisque strepens ita sublimis fit, ut nonnisi scapulis elevatis spiritum ducere æger queat: tandemque d. ut plurimum 9. 14. linguæ usu prorsus deleta, potulenta cum tussi repelluntur. Dejicit vestimenta, manus sæpè ante faciem volutat, ac si quid venaretur, lectumque et stragula carpendo prehendit. Extenuatur pulsus debilis, et per longa intervalla penitus silet: subsiliunt tendines, et vehementiùs convelluntur artus. Situ supino æger confectus decumbit, attractis genibus, rictu hiantè, oculis apertis, torvis, immobilibus. Tumet etiam facies. Augetur

sensim strepitus congesti in larynge muci et peripneumonicorum morte moritur. Neque ante, neque post obitum, notabilis fuit abdominis inflatio tympanitica; saltem longè minor ac in dysentericis esse solebat.

Febris mucosa, acuta, maligna, inflammatoria.

Erant etiam, quibus morbus sine diarrhoeâ decurrebat; inflammatae magis, quàm putridae indolis particeps; quid? quod obstructione pertinaci alvus interdum præcludebatur. Nulli vermes redditi, et parùm mucosi junctum fuit. Initiis, aut febre subdolâ et tectâ, aut ex horrore et æstu, captis, vox perpetim querula est. Post unam vel alteram narium hæmorrhagiam modicam, circa sextum diem efflorescunt petechiæ copiosæ, per omnem ferè morbum constantes, quin à morte adhuc superstites. Postridiè, die nempè septimo, in aliis metastasi in pulmones et abhinc largâ expectoratione, juncto

simul aurium susurru et graviore sensim auditu, morbus levatur, atque deliria per aliquamdiu suspenduntur, vel ad diem 12 usque. Alii, beneficio illo naturæ destituti, eodem die adeo furunt, ut magnos clamores edant, et sese suffurari, vel domum, ut aiunt, recipere tentent. Sensim placati ægri tacite delirant, et manus lavare intendunt; demum inter sopores lectum carpunt, stupidi sunt, querulâ voce cessante. Catarrho tunc morbus levatur, screatu, tussi nariumque fluxu, mucosis, et post aliquam alvi segnitiam, dolore extremorum arthritico, quibus et olim familiaris et hæreditarius fuit, circa d. 18 morbus pedetentim dissipatur.

In leviori malo, post vomitus spontaneos et in pectore puncturas, enata 6to die deliria, inter anxietates et alvi segnitiam, sensim ad maximum furorem evehuntur: nulla tamen efflorescunt exanthemata. Excitato dein vomitu, eliduntur materia fusca mucosa, et vermes; quibus emissis, mala sensim componuntur. Contingit demum

indè à primo die larga cum tussì crebriori expectoratio mucosa, quâ brevi temporis spatio sanitas restituitur.

In aliis, quibus vena non fuit secta, post pertinacissimam alvi obstructionem, 7 integros dies protractam, ad partem quamdam ex antiquâ labe imbellicam, pelvim et genitalia, decubuit funestum malum, atque, urgente ultimis diebus intensissimâ siti, horrendam imi ventris et pelvis inflammationem, cum sanguine multum extravasato, intestinorum crassorum et musculorum gangrænâ, excitavit. Priore ante mortem, d. 12-14 sequutam, aliquid cruoris per anum secessit.

Non adeò in speciei perniciosæ curatione in censem venit mucosum. Indicationes potiùs referuntur ad analogiam februm malignarum; habitâ simul originis, cognationis, et junctæ inflammationis ratione. Facile autem medicationis intuitu in triplex stadium morbus dispescitur; inflammationis, resolutionis, et criseos; quibus omnibus aliquid mucosi junctum est.

Sub initium haud malè primis viis prospicitur vomitorio, interdùm repetito; quo impuritates expellantur, muci et bilis depravatæ sentina auferatur, atque factâ commotione pars obstructionis solvatur. Alvus, primis diebus clausa utplurimùm, laxantibus antiphlogisticis, salino-mannatis, aperitur; et pro ratione inflammationis junctæ primum stadium unâ vel alterâ V. *Sne*, diluentibus, atque, refractâ dosi propinatis, solventibus antiphlogisticis, salino-nitrosis, cum acidî cujusdam vegetabilis, pro restinguen-dâ siti, connubio, transigitur; indicatione pro V. *Sne* semper ex pulsu petitâ. Si morbi natura mucosæ indolis majori in gradu particeps est, evacuantia etiam abdominalia in progressu multùm levaminis afferunt. Postquàm vomitu materia mucosa, bilis corrupta et vermes, projecti sunt, pressiones sæpè atque præcordiorum anxietates levatas, quin prorsus sufflamintas, vidimus. Quò magis verò putredo abdominalis sese evolvit; eò cautiùs mercandum est evacuantibus, et

resolventibus, tandemque penitus abstinendum: nihil enim efficacius disponit ad humorum colligationem, quàm istiusmodi remedia. Maximâ imprimis hoc nomine opus est cautione in administrandâ V. Sine; nisi quidem vires et humorum ubertatem, pro morbo superando necessarias (1), præcerpere, atque symptomata putrida summoperè intendere velis.

Stadium putridum neque resolventia fert, cujuscumque generis fuerint, neque evacuantia aut antiphlogistica salina, sed quæ humores diffuentes incrassant atque compingunt. Optimè præ reliquis omnibus nisus illos in resolutionem compescunt potus acidulatus, et acida mineralia, multùm dulci medicamine, ob mucosam morbi indolem, temperata atque diluta. Præclarum subindè præstitit usum manna-ti cujusdam cum prioribus connubium. Fractâ dein ex parte putredinis vehe-

(1) Cf. venerandi senis nostri, ut in ordine suo, ita in utrâque arte Apollinari primarii G. G. RICHTERI dissertatio, de coctionum præ-sidiis evacuantium usu eversis. 1758.

mentiâ, sensim pro re natâ, subjungitur lene anodynum. Egregium in aliis et longè efficacissimum acidi mineralis, mannæ, et opii miscela remedium exhibet, ad compescendam et corrigendam putredinem biliosam abdominalem, spasmos atque dolores demulcendos, et metastasin illam morbosam in primas vias infringendam.

Pellendis exanthematibus, forsàn hæsitantibus, nihil præstantius est, nisi alvi profluvium putridum, vel alia colliquatio ab ejus usu absterreat, quàm MRa simplex, aut ipsa camphora, suspensâ manu et in connubio anodynî, exhibita. Mira etiam hoc nomine interdum vomitoriorum est efficacia; imprimis, ubi primarum viarum impuritatibus et inde excitatis spasmis naturæ molimina opprimuntur, aut corporis commotione tamquàm stimulo, opus est.

Alvo obstructæ, quæ in progressu morbi non adeò timenda, quin potius ut plurimum proficua est, magis clysmate, quàm laxantibus, succurrimus,

Stadio putrido transacto, non malè vesicatoria in usum vocantur, ut naturæ via ad moliendam crisin sternatur, aut artificialis quædam substituat: præmatura nocent, seriora parùm juvant.

Versùs stadium criticum, et per omnem reliquum morbi decursum, mira quædam, specifica, et non satis laudanda corticis peruviani in extracto est efficacia. Alvum blandè constipat, nervos et partes debilitatas reficit, putredinem et malam coctionem gangrænosam compescit, atque crisin salutarem, imprimis purulentam, mirâ quâdam virtute promovet (1). Mucus criticè congestus in primas vias et laryngem, optimè ejicitur vomitorio aut laxante, habitâ temporis critici ratione. Sicubi metastasis critica magis in pulmones vergit, expectoratio blandè promoveatur, addito prioribus liquiritiæ extracto, non neglectis revellentibus externis, et alvum modestè ducen-

(1) Cf. sagacissimi DEHAEN Rat. medend. in Mosocom.

tibus. Reliqua ad normam prioris speciei componantur.

Ubi multum eminet per totum morbum inflammatio, sine memorabili putridi miscelâ; cura ad methodum anti-pleuriticam dirigatur, V. *Sbus*, evacuantibus antiphlogisticis, nitrosis, camphoratis, aliisque solventibus, non neglectis tamen, quæ mucosi conubio debentur.

Generatim morbo diversimodo mixto, et mixta medendi methodus accommodari debet.

Victus semper sit blandus, et demulcens, primis stadiis pauper et vegetabilis. Sæpius enim notatum est, vel à solis carnum jusculis omnia pejora reddi, febrem exasperari, atque saburram putridam manifestò augeri; quin sunt, qui præ fastidio omnem victum animale tunc abhorrent. Decrescente autem morbo, quæ blandè nutriunt, atque ab imbecilli adhuc ventriculo facile subiguntur, non solum pedetentim concedenda sunt; sed ut plurimum ipse usus postulat, ut exhaustum et confectum corpus nutrientibus reficiat.

tur, et humorum dispendium resarcia-
tur. Quid? quod si per strictam nimis
diætam naturæ molimina critica his
subsidiis destituuntur, nec humorum
massa novo subindè chyli blandi afflu-
xu demulcetur; laudabilis crasis, licet
ex voto natura hùc usquè superaverit
morbum, denuò dissolvitur, saluta-
ris coctio subvertitur, saltem ita dif-
fertur, ut vel nullâ crisi subsequente,
æger relabatur, vel sequioris notæ cri-
sis lento naturæ conamine succedat,
et diù protractâ valetudine, serò de-
mùm redeat corporis vigor. Multo-
ties et ad tædium usque vidimus, mi-
serorum sortem lugentes, ex malè in-
tellectis regulis diæteticis, pessimè
ægrorum saluti fuisse prospectum. Ex
solâ enim nutritionis penuriâ multi
convalescentium perierunt, minùs
strictâ diætâ certissimè servandi. Col-
ligit utcumquè natura, per varios re-
lapsus, vires, victu non suffultas, et
perficiendæ crisi laudabili non suffec-
turas, novam febrem accendit, novis
moliminibus morbi reliquias expellere
conatur; utplurimùm tamen scopo

excidit, dum auctâ semper medentium circumspectione, ægris languentibus nutrimenta deducuntur. Tandem post varia tentamina succumbit natura, et morbo ac fame confectis phthisico modo est pereundum. Multum accelerat triste illud fatum vulnus aut ulcus junctum, quò citius, puris malè cocti profluvio, exhausti obeunt. Pauci, ventriculo magis, quàm medentibus obtemperantes, dum clanculum sibi prospiciebant, feliciter evaserunt.

VII. *Tertia morbi mucosi species, lenta.*

Quam sensu latiori *lentam* nuncupavimus, morbi mucosi species solos ferèprehendit infantes inter 2 et 14 annum versantes. Aggreditur potissimum illos, qui sub initium hiemis scabie, nunc suppressâ, laborarunt. Leve et sanabile in aliis est; in aliis leve etiam primâ specie malum, aucto perdetentum periculo, blanditias largè compensat.

Mitiori semper febrî juncta est *species lenta levior*, quin interdum sine notabili febre decurrit; neque certo typo adstringitur febricula, sed erratica per intervalla exacerbatur, iterumque supprimitur. Quæ sanè chronici morbi mucosi febrisque benignæ in adultis ratio est ad febrem mucosam, malignam; ea pariter observatur inter levio rem morbum lentum, mucosum in infantibus, atque longam febrem perniciosam. Symptomata, si vehementia excipiatur, eadem sunt in leviori specie lentâ, graviorique; sed hanc notabilis febris comitatur.

Leviùs habent pnsiones lactentes et, quod memorabile est, aphtharum et vermium abscedentium expertes manent: mitiora etiam symptomata, simpliciter ferè chronica, experiuntur infantes adultiores, quibus externa quædam crisis perpetua, morbi vim infringens, uti ophthalmia, contingit.

Auspicatur morbus, si qua febricula observatur, leviori frigore, appetitu inordinato, per intervalla planè abo-

lito, ita ut petita dùm porriguntur, fastidiant, ubera tamen lubenter sugant. In aliis constans per omnem morbum manet ciborum appetentia. In plerisque indè ab initio per omnem morbum abdomen est inflatum cum duritie, atque subindè, cum intensâ siti, sapor amarus, frequens diarrhœa mucosa, et ab assumpto cibo pressiones in abdomine urgent, juncto in quibusdam æstu febrili, cum capitis dolore. In quibusdam, dum morbus junior est, prodeunt vermes. Haud rarò in morbi decursu interdù accedunt horripilationes, æstusque fugaces, cum capitis dolore, per intervalla exasperato; interdù etiam novum frigus cum insequente calore. Linguam ut plurimum obsident aphthæ, atque cum magno cruciatu exulcerantur gingivæ dolentes, junctâ linguæ excoriatione. Subindè pruriunt nares, rubet facies, citrà voluntatem destillant lacrymæ, atque pavoribus turbatur somnus. Remediis vomitu exturbatur materia mucosa, cum admistâ interdù bile paucâ. Accedit etiam tussis, cum pusio-

nis inquietudine, et æstu febrili exasperatâ. Nihil simulacrorum pleuritico-
rum adest, neque artuum dolores,
neque vomitus spontaneus, neque sudores urgent. Cessat versùs stadium criticum diarrhœa, redit sensim appetitus, et in pusionibus lactentibus enato pedum circa malleolos et tarsum tumore œdematoso; apud alios pustulis scabiosis cum ambitu rubente, tertiâ vel quartâ demùm hebdomade morbus dissipatur.

Lingua glabra, rubra, subsicca, pura, versùs radicem mucò albo tegitur; dein contracta, acuta, glabra corii instar, evadit; rursùs lata, glabra, pallidè rubra, pura, humida. Pulsus plenus est, duriusculus, modicè frequens; sensim parvus, modicè celer, frequens. Urina pauca, flava, subpellucida, cum nubeculâ et circulo; deinceps turbida, sedimentum ex albo rubellum dejicit; sub finem copiosa redditur, cum sedimento mucoso, levi.

Aliis, sine febre initiali, saltem ab ægris notatâ, aliquamdiu alvus fluit,

quâ denuo exsiccata, inflammantur cum palpebris tumentibus oculi, multum seri tenuis fundunt, sensim spissioris et in speciem puris mutati. Soluta iterum fluxaque alvus cum vagante circa umbilicum dolore ophthalmiam mitigat. Indurescit inflatum abdomen, et suscitatur tussicula, successu temporis sedatior, cum muco in faucibus collecto. Largior etiam aphtharum seges latè proserpit. Accenditur post aliquot hebdomades notabilis febricula, ephamera vel nocturna, quam excipit una vel altera pustula cum ophthalmiæ incremento, tardioreque alvo. Sensim, cum variis diarrhœæ vicissitudinibus, abscedit vis trichuridum, et dolent gingivæ. Sopitis demum abdominis doloribus, diarrhœa aliquamdiù continuatur, donec aliquoties hactenus exasperata ophthalmia, elapsâ 6tâ hebdomade, cum ipso morbo cedat.

Analoga, in curatione cum primâ et secundâ morbi mucosi specie, medendi methodus servanda est, ex superioribus petenda, non neglectâ simul,

quæ febrî debetur, cautione. Proficua
fuere in lento infantum, sine notabili
febre, malo, mercurialia, imprimis
mercurius dulcis in connubio rhei et
camphoræ; vivus etiam saccharo su-
bactus, vel in tenerioribus æthiops
quidam cum syrupi laxantis miscelâ.
Alia anthelmintica ex amarorum clas-
se, ut santonici semen, conserva ab-
sinthii, etc., sine additamento mercu-
rii, effectum ut plurimum denegârunt.
Generatim vermes raro in casu obtem-
perarunt remediis; sæpius, critico
molimine expulsi, corpus deseruerunt
citra ullum anthelminticum adhibi-
tum.

Vomitum laccessivimus electuario
vel decocto ex ipecacuanbâ cum syru-
po cichorei, vel mannato, oxymelle
squillitico, aut, tenellorum palato
indulgentes, syrupo emetico; remediis
per epierasin propinatis.

Ciendæ alvo modò laxans quoddam
demulcens, mannatum, modò emul-
sionem jalappinam aut ipsum rheum, in
morbo videlicet minùs bilioso, variâ for-
mâ cum successu accomodavimus.

Camphoratorum, præcipuè infrin-
gendo mercurio adjectorum, vel in
formâ emulsionum administratorum,
et in hac morbi specie eximia fuit effi-
cacia.

Spem fefellerunt resolventia salina,
kermes minerale, et hujus generis alia,
stimulo lædencia. Febris accensa sibi
utcunquè vindicavit methodum febris
mucosæ analogam.

Funestus maximè morbus erat ani-
mo dejectis, morosis, taciturnis, pau-
peribus, malè nutritis, in humidum
et sordidum locum congestis, et ad
phthisin aptis. Duplici modo sese pro-
dit. In priori specie notabilior et dis-
tinctior est febris continua longa, sive
coetrix; distinctiores induciæ inter
hanc mediæ et sequentem febrem len-
tam, sive phthisicam, quæ ipsa frigore
suo notatur. In posteriori specie sub-
dola febris longa est, et leviores indu-
ciæ, quæ breviorum febrem phthisi-
cam, sine frigore natam, à longâ se-
jungunt. Hæc altera in illis potissimùm
observata est, quibus ex repressâ sca-
bie foedatum erat viscus. Dùm natura,

tandem prostrata, eluctari variis crisisibus conatur, in plures hebdomades, quin menses, morbus protrahitur. Qui pereunt, phthisicorum morte, ut plurimum circa 8vam, 11mam vel 12mam hebdomadem, extinguuntur.

Stadium chronicum initiale simile est prodromo chronico febris mucosæ suprâ descripto. Labascit appetitus, cum pressione in ventriculo ab assumptis cibis: interdum avidè appetunt, acceptosque cibos statim fastidiunt. Sæpius quoque ab ingestis excitatur vomitus.

Adoritur ut plurimum *continua longa* frigore vespertino, triduum, quin ultra, repetito; interdum et sine notabili frigore. Prosternitur appetitus; dolet sub initium caput, indè per omnem morbum indolens; sitis autem intensa, rarò remittens, morbi perpetua comes est. Frigent pedes, vomitu ejiciuntur lumbrici, orthostadios præcipuè ægros nausea et vomitus infestat. Alternis diebus interdum leviùs habent, sine regulâ et typo constante. Accedit dein tussicula abdomi-

nalis varia, sicca, per intervalla, imprimis appropinquante morte, exasperata. Ingravescunt in imo ventre dolores, sensim inflatur abdomen cum duritie, subsequitur diarrhoea, et sæpius cum excrementis prodeunt vermes. Multum algent ægri, atque de debilitate et corporis ad motum inertiam queruntur. Licet per intervalla extra lectum versantur, extenuatum tamen corpus semper prope fornacem sedentes fovant. Tempore incerto, aliis haud ita procul ab initio, aliis demum aliquot hebdomades ante mortem, intumescunt pedes, primum circa malleolos et tarsum, tumore per intervalla paulò subsidente, versùs mortem aucto, et in cadaveribus adhuc superstite, oedematoso. Subindè in progressu morbi, incertam tamen periodo, horroribus et frigore febrili corripuntur, et licet ad contactum caleant membra, de frigore tamen querelas fundunt ægri. Indè à primis horroribus sensim notabiliter emaciatur corpus cum virium ejectione, ut post aliquod tempus lecto amplius carere nequeant. Neque capi-

lis dolor, neque æstus notabilis algoribus succedit. Nihil ex tineâ et coryzâ emolumenti proficiscitur : tussis quoque, aliquandò humida, rursùs exarescit. Post aliquot horrores, frigora, diarrhœam et imi ventris dolores tantisper sedatiores, exoritur oris, dentium et gingivarum dolor cum salivæ profluvio : efflorescunt aphthæ in linguâ et omni oris interni superficie; quæ auctæ sensim numero latiores fiunt, dehiscunt, obscurè flavescentes, nonnullæ in ulcera profunda degenerant, simulque lingua aliquandò muco tegitur crasso, flavescente. Aphthis sese associant cruciatus atque dolores pungentes, lancinantes in ore, noctu imprimis ingravescentes, cum subsequente oris interni excoriatione, quin veris ulceribus (1). Viget in nonnullis appetitus, sed oris dolor mas-

(1) Natura aphtharum carcinodes est. Quòd si itaque nimium proserpunt, paratum in illis fermentum carcinodes per circulum in massam sanguinis recipitur, et ad lentam hominum resolutionem cum reliquis causis suam etiam symbolam confert.

ticationem vetat. Intumescunt alii, circa quintam morbi hebdomadem, simul genæ, et os aperire nequeunt, tumore post octiduum rursus dissipato. Læsa tumore isto respiratio fit profunda, vox multum querula. Prodeunt cum excrementis lumbrici, atque inter suppurationem ulcerum aphthosorum parum subsidet abdomen. Redeunt per intervalla imi ventris dolores, sine diarrhœâ junctâ. Ab aliis, inter excrementa mollia et flava redduntur glebulæ pingues, veram pinguedinem mentientes. Frigent ægri, dum è lecto surgunt, tremunt, atque præ debilitate semetipsos sustinere nequeunt. Inter ulcera, aphthæ magnæ gingivas quoque atque palatum occupant. Obortâ oris hæmorrhagiâ, postridiè reduce, ex gingivis profluens sanguis in thrombos extrahendos coit. Abhinc oris dolor paullo levatur. Ab umbilico magis inferiora versùs descendunt imi ventris dolores, abdomine simul duro, ad contactum dolente. Sopiuntur, post excretos diarrhœâ et vomitu vermes, dolores, subsidens

abdomen emollitur, evanescit pedum tumor. Per intervalla, post quasdam inducias, rursus exasperantur oris dolores, cum tenuis salivæ effluxu.

Redit indè melioris valetudinis spes, elevatur pulsus, cessant per intervalla diarrhœa et sitis, avidè appetunt cibos, viresque utcumquè restaurantur, quin noctu contingit unus alterve sudor copiosus: sed brevè rursus omnia concidunt. Obortâ enim *frigore aliquoties repetito*, cum subsequente calore, facie floridâ et siti, vel intermixtis æstubus fugacibus, abdomen denuò inflatur, dolore simul acerbò reduce: rursus intumescunt pedes, tactu dolentes, et subitò prorsus aboletur appetitus. Indurescit imus venter, redit bulimia, abscedunt inter alvi dejectiones frequentes lumbrici, extenuatur pulsus, prosternuntur vires. In aliis, aliquot hebdomades ante mortem, faciem, potissimùm circa palpebras, occupat tumor cachecticus, interdum parùm subsidens, ad finem usque constans. Redeunt aphthæ, ita ut linguam exserere præ dolore nequeant. Valdè

extenuatur corpus, viribus prorsus sufflaminatis. Spontè effluunt excrementa fusca, et inter *diarrhæam frequentem* cum tenesmis *prolabitur anus*. Soporosi, rictu aperto, dentibus siccis, et facie hippocraticâ, supini decumbentes atrahunt genua. Collabitur demùm, quin introrsum *contrahitur abdomen*. Maximâ difficultate spiritum, per longa intervalla intermittentem, ducunt, juncto simul, à muci in larynge collecti vi, strepitu. Post artuum superiorum maxillæque convulsiones, tandem exsolvuntur.

Dolores in abdomine, ut in febre acutâ, vagantur, præcipuè in regione coli transversa, leves sunt initio et obtusi; in progressu morbi, et sub tussi, multùm exasperantur, atque diutiùs protrahuntur; semper ferè dejectiones alvinas præcedunt, interdùm cum borborygmis. Cæterùm quædam illorum cum doloribus oris est vicissitudo. *Vermes* vario tempore prodeunt: sæpiùs suâ sponte, aut cum dejectione alvinâ; interdùm vomitu aut sub tussiculâ vehementiori.

Pulsus parvus et durus est, per omnem morbi decursum ferè frequens. Rarò frequentia per intervalla desideratur. Subindè quoque, primo præsertim stadio et versùs morbi finem, celer cum frequentia et duritie. Raro intervallo plenus fit; sed brevì rursùs extenuatur, sensim debilis ac tenuis cum modicà frequentia ad finem decurrit. Præter aphthas et ulcera, *lingua* ferè semper glabra, pallidè rubra, pura, humida, laxa; in quibusdam subsicca, ad radicem alba, vel mucò crasso flavescente obducta deprehenditur; versùs finem pone dentes subsistit. Subindè etiam papillæ fungosæ sunt conspicuæ. *Urina* tenuis est, aquosa, citrina, sensim rubella, crassa, subpellucida, ferè semper cruda.

In alterâ specie statim ab initio adest diarrhœa cum abdominis inflatione ac duritie, dolore et torminibus. Protinus etiam jungitur tussicula abdominalis sicca, pedumque dolentium tumor. Sæpiùs quidem ægros adoritur frigus vespertinum, sed levior externâ specie febris sequitur. Deficit appeti-

tus, impetit nausea. Vomitoria exturbant materiam mucosam, tenacem, bile demùm remixtam, in progressu morbi obscurè flavam, mucosam, biliosam, tenacem, crassam, immixtis subindè lumbricis. Sopiuntur per intervalla abdominis dolores et ipsa diarrhoea. Accenditur sitis, per omnem morbum ferè constans. Viribus oppressis sensim extenuatur corpus. Effertur oris tumor cum salivæ effluxu et loquelâ ac deglutitione impeditis. Dolent simul gingivæ, ut præ dolore nec os claudere, nec linguam exserere possint. Obsidentur labia interna aphthis confluentibus: sensim pars commutatur in magnum ulcus, liquorem graveolentem fundens, cum sapore depravato. Parùm nonnunquàm subsidet oris pedumque tumor. Noctes sæpiùs inquietæ, insomnes. Micat interdùm ciborum, tenuium imprimis appetentia; sæpè tamen nausea cum vomitu spontaneo, et in situ erecto vertigines adsunt cum vomendi conatu. A meridie, sed rarissimè, dolor quidam capitis sentitur. Tussis interdùm humi.

da fit , et vis muci rejicitur ; brevì tamen rursùs exsiccatur. Dolores in imo ventre circa umbilicum graviores semper cum borborygmis præcedunt diarrhœam mucosam frequentem : postmodùm cum excrementis merus secedit sanguis. Interdiù somnolenti sæpè et parùm sudant. Frequens urget tussis ; increbrescit diarrhœa sanguinolenta ; emaciatur corpus , tument pedes ; molle tamen evadit abdomen. Rarò de nocte accenditur calor cum siti et inquietudine. Inter summam virium fracturam et adspectum hippocraticum , diarrhœa fit foetidissima , excrementis magnò cum impetu expulsis.

Licet paullò vegetior adspectus cum rubore genarum redeat , diarrhœa cesset , et ægri appetentia paullò resipiscat : brevì tamen omnia relabuntur. Facies expallescit in hippocraticam , redit diarrhœa putrida cum doloribus et tussi. Respiratio fit frequens , profunda ; pulsus celer , multùm frequens , adeò debilis ut tactum ferè fugiat ; lacrymantur oculi. Sub tussi indies frequentiori et graviori , strepitus muci

in larynge, et pectoris dolores pungentes, junctâ simul respiratione difficili, stertorosâ, sensim intermittente, sublimi. Abolentur loquela et deglutitio; et supini decumbentes ægri, attractis genibus inter varias corporis convulsiones, octavâ ut plurimum hebdomade, animam efflant.

Pulsus parvus, duriusculus, ut plurimum tenuis et frequens; rarò per intervalla fit pleniusculus. Celeritas et durities est inconstans. Morbo proveciori, pulsus admodum extenuatur, successivè fit debilissimus, celer, durus; sub finem multum frequens. Rarò sub morbi decursum frequentia desideratur.

Lingua pallidè rubra, lata, humida, tenui muco albo tecta; sensim versùs radicem sicca, albescens, rursùs muco tecta; dein pura, cum papillis elevatis rubris. Postea contracta, pallida, parum flavescens, humida, pura; sub finem tota expallescit, cæterum glabra, pura.

Urina flava s. rubella, pellucida, ut plurimum cruda; sensim rubra,

pauca; rarò crassa, opaca; rarò etiam cum nubeculâ tenui dispersâ.

Aliis sæpè pruriunt nares. Abdomen molle manet, neque inflatur: nec aphtharum quidquam se prodit. Tussis cæterùm et diarrhoea frequens, subindè cum lumbricis. Junguntur interdùm lumborum dolores et sitis intensa. Tussis interdùm humida cum coryzâ. Hand rarò queruli sunt ægri, somnolenti. Per intervalla dolores imi ventris ingravescent. Subindè spontè migrant lumbrici. Viribus demùm exhaustis, tussi frequenti et diarrhoeâ, circa octavam morbi hebdomadem, urgente subito alvi stimulo, inter manus administri, aut alio modo, corpore non convulso, placidè expirant. Cætera ferè ut in specie præcedente.

Plenior solet esse pulsus, ac in prioribus lentæ speciebus, minor tamen frequentia aut celeritas jungitur. Sub finem pulsus fit tenuis, celer et frequens. In aliis interdùm multùm frequens, plenus et durus, versùs mortem debilis fit cum celeritate atque frequentia. Pallidè rubra lingua versùs

radicem mucosè obscure flavo tegitur ; sensim humida , glabra , ut antè , mucosa ; sub finem contracta , rubra , pura.

Symptomata quidem descriptæ *speciei gravioris* ad phthisicam morbi indolem nos ducunt ; obstinacia , quæ omnibus remediis illudit ; corporis extenuatio ; phænomena in cadaveribus obvia. Scorbuti adulterium palàm faciunt symptomata gingivarum aphthosa , hæmorrhagiæ , ulcera maligna , dolores artuum , exanthemata extremitatum inferiorum , à morte adhuc conspicua. Cum humoribus autem mucosis simul peccant corporis nobiliora fluida. Pervertitur imprimis laudabilis indoles fluidi nutritii , excitatur motus intestinus , fermentationi (si ità vocare fas est) analogus , qui per resolutionem lentam corpori nutrimentum subtrahit. Fluido quidem mucoso corpus defraudatur per uberrimas excretiones mucosas ; gelatinoso nutriente per vermes , ulcera , congestiones criticas , scirrhasas , purulentas , ipsamque lympham , in telam cellulosa et cor-

poris cava collectam. Ità fit, ut cada-
verum primæ viæ et pulmones muco
affluant, folliculi mucosi turgeant, ver-
mes utriusque generis copiosi, impri-
mis lumbricorum glomera, observen-
tur; porrò viscerum farctura cruda,
scirrhorum variorum congeries in ab-
domine et thorace, puris secreti in ab-
dominis cavo vestigia, atque vesiculæ
et sacci, pure plùs minùs cocto turgidi
in pulmonibus, nec non gangrænæ len-
tæ internæ, maximè ad tunicam villo-
sam phænomena. Major etiam vis mor-
bi est, quòd nota atque consueta reme-
dia anthelmintica, resolventia, quin
ipsa demulcentia et anodyna malum
potiùs augeant, quàm infringunt.

In *malo* verò *sanabili* vitium in so-
lis fluidis mucosis subsistit, remediis-
que obtemperat. Quodsi forsàn nobi-
liora fluida simul inficit, saltem mitiùs
illa habet, neque viscera, antea pura,
lædit. Ita victrix natura post laudabilem
coctionem vitiosos humores corpore
expellit.

VIII. *Quarta morbi mucosi species, accessoria.*

Est etiam morbi mucosi quædam species *accessoria*, quæ aliis affectionibus primariis characteres suos imperit. Fomitibus instar suscipiendo morbo mucoso favent graviditas, puerperium, et vulnera. Morbi etiam chronici omnes ac singuli in naturam epidemiæ formantur: præ reliquis vitia hepatis, lienis et pulmonum inveterata; frequentissimè hydrops, morbi phthisici, lues venerea. Haud rarò quoque miasma epidemicum sese associavit malo hysterico, hypochondriaco, affectionibus colicis, et rachitidi; quid quod omnis ferè morbus plus minus ex epidemiæ spoliis aliquid reportavit, licet ex suâ naturâ à statu epidemico longè alienus fuerit. Non solum varia symptomata adulterina in ejusmodi morbi primarii decursu, sed evidentius defunctorum sectiones epidemici consortium testabantur. Longè majori periculo stipatus sem-

per fuit morbus ejusmodi compositus, præ simplici sive primario; quin varii morbi, per se sanabiles, per epide-
mici mucosi connubium eò fuerunt
perversi atque rebelles, ut vel acuto
modo ægum è medio sustulerint, vel
in phthisin lethalem degeneraverint.
Translata denique ultinia morbi mu-
cosi vestigia sunt ad ipsos morbos acu-
tos subsequentis constitutionis vario-
losæ (1) et pleuriticæ.

In graviditate morbi mucosi connu-
bium multis termino incerto, excitavit
abortum aut partum præmaturum.
Accensâ nempè, post varios horrores,
febre magnâ, oborti sunt dolores ca-
pitis, dorsi, extremitatum et hypo-
chondriorum cum anxietatibus circa
præcordia; ardor quoque vehemens
in abdomine, vomitu spontaneo in-
terdùm juncto. Semper sitis intensis-
sima atque perpetua ursit. Post debiles
dein ad partum dolores, die 6 vel
9no morbi, foetus citra difficultatem
fuit exclusus. Indè sequutum est sa-

(1) *Vid. Diss. de Morbo varioloso, pag 22, 23, etc.*

tellitium symptomatum, ex morbo abdominali mucoso et uteri inflammatione compositum. Paucae evaserunt. Utplurimum gangrænâ abdominali, intestinorum uterive, brevi à partu perierunt. In defunctorum cadaveribus, diù calentibus et citissimâ putredine inflatis, lumbricorum, interdum trichuridum copiam in intestinis deprehendimus. Vis muci viscidî ægrè abstergendi et pertinaciter adhærentis, obduxit ventriculi superficiem internam. Intestina multâ bile conspurcata et villi tenuium flavedine non abstergendâ inbuti erant. Mollis utplurimum lien, immensæ interdum molis; molle etiam hepar acinosum, et copiosa bilis crassa in cystide felleâ. Multum inflammationis gangrænosæ occupat ventriculum, mesenterium, et intestina coërulescentia, passim constricta.

Memorabile est, ipsum foetum, mortuum semper, morbi matris esse participem. Adsunt enim inflammationes abdominales, stricturæ intestinorum, hepar distinctè acinosum, livore variegatum; materiæ mucosæ

ingens vis ventriculo et intestinorum canali pertinaciter adhæret; superficies interna omnisque villosa intensè inflammata, copiosissimis folliculis mucosis prominulis, in duodeno præcipuè, conspersa, eò rarioribus, quò pars à duodeno est remotior.

In quibusdam unà cum graviditate adfuit morbus quidam chronicus cum accedente demùm mucoso. Quare symptomata æquè ac ipsa in cadaveribus phænomena ex triplici istâ affectione composita apparuere. Calculi præcipuè bronchiales, scirrhî, exulcerationes et concrementa calculosa in ipsâ pulmonum substantiâ; glandulæ bronchiales depravatæ, nigræ, induratae; glandula thyroidea strumosa, vesiculis gelatinosis scatens, aliaque vitia chronica sunt oblata.

In puerperio morbi mucosi miscela manifestabatur aphthis copiosis mamillarum et dolentibus, symptomatibus pleuriticis, siti, diarrhoeâ, tumore mammarum, pedum œdemate dolente ad abdomen usque adscendente, et in ischiadicum malum transeunte.

Vulnerati, quovis modo, omnes ferè, licet antea fuerint sanissimi, ex mucosi epidemici connubio citius lentiusve succubuerunt. Pro gravitate vulneris accenditur febris acuta, ex inflammatione paratur pus mali moris, foetens, ichorosum; sequitur gangræna, juncto simul symptomatum febris mucosæ acutæ malignæ, plus minus biliosæ, inflammatoriæ, putridæ, satellitio. Eructant vermes, ejiciunt mucum bile remixtum, nascitur aurium susurrus; tussis abdominalis, et quæ sunt reliqua. Licet interdum ex febre eluctentur, vulnera tamen aperta manent, denuò miasma ex aere attrahunt, atque adeò per plures relapsus in febrem lentam morbus degenerat. Haud rarò etiam febris inde ab initio lentam indolem redolet, mucosæ lentæ analogam. Accedunt tussis abdominalis, dolores in imo ventre adeò atroces, præcipuè in regione coli transversa, ut subindè præ cruciatu exclament, frequens ad desiderandum stimulus, excernitur materia mucosa, biliosa, sub finem putrida,

quin interdum cruenta, admistis utriusque generis vermibus. Nec raro jungitur tumor pedum oedematosus. Marcescit corpus. Sopitos demum dolores abdominales excipit sopor, et lento modo facta gangraena in imo ventre, vel fæctura pulmonum ægri jugulantur. Eadem ferè sors fuit præfectorum in urbe ex vulneribus ægotantium, ac militis gregarii in nosocomiis. Non temerè quisquam vel leve quoddam vulnus, per se in corpore sano facile coaliturum, sive ex infortunio, sive operatoris manu inflictum, sustinuit, quin accedente febre mucosa in discrimine vitæ fuerit versatus. Puris enim indole maligna vulneris conglutinatio impeditur, atque pus malè coctum veluti fermentum est, quo miasma contagiosum ad omnes humores transvehitur, laudabilis et vegetus vulneris habitus perit, humorum crasis ita destruitur, ut tandem in colliquationem ruant. Sub operatione, aut ex venâ secta profluit tenuis sanguis, ingratè ruber, leviter fuscus, laudabili indole gelatinosa, glutine et consistentiâ des-

titutus, diffluens; justò dilutior. AËgrè coit in placentam multo sero circumfusam, tenui crustâ inflammatoriâ tectam. Ipsa vulnuscula phlebotomo inflicta ægrè consolidantur, et post plures dies madida labia vulnusculi adhuc dehiscunt.

Maximo præ reliquis periculo stipata sunt vulnera abdominalia; magnam enim vim seri sanguinolenti fundunt, cum insequente citissimâ gangrænâ atque humorum resolutione. Accenditur nempè febris inflammatoria abdominalis, cum artuum dolore, tussi parùm mucosâ et siti, inflatur abdomen et dolet, agitur spiritus, oboritur singultus, vomituritio, sudores circa superiora, deliria cum querimoniis anxiiis. Lingua tremula, alba, obsita est conspicuis papillis albis. Hebescunt sensus, tinniunt aures, vox querula est, rauca et velox; aspectus fit pallidus, hippocraticus. Pulsus, sub initium plenus et frequens, extenuatur cum debilitate perpetim increcente. Dispergitur odor gangrænosus in conclavi; crescit ab-

dominis elevatio; respiratio fit anhela, profunda; suspiriosa, velox; cum vehementiâ cubile commutare desiderant ægri; ungulis abradunt sordes, aut semel iterùmve manus lavant. Caligant sub finem inter sudores colliquativos oculi torvi, effluunt excrementa; perit calor naturalis extremorum et abdominis, levissimè demùm convulsi; vel saltem corpore exporrecti, placidè expirant.

Quæ hydropi sese adsociant morbi mucosi vestigia, propius accedunt ad indolem febris mucosæ lentæ; quin interdùm ex morbo mucoso prægresso originem critico modo trahit hydrops. Postquàm enim per plures hebdomades fluxu ventris laborarunt, diarrhœam subsistentem excipit hydrops utriusque generis, primùm faciem, dein abdomen, tandemque pedes occupans. Passim, inter consueta hydropis symptomata, tussim, sitim, debilitatem, appetitum prostratum, etc. excoriatur cutis, ad modum intertriginis gangrænosæ, et aqua copiosa, subpurulenta, acris, undiquaquè ex-

sudat, corpore ubivis ad contactum levissimum dolente. Redit demùm diarrhœa, atque inter excrementa prodeunt vermes. In aliis junguntur tussis spastica, vehemens; dolores in abdomine, lingua muco obducta, papillis albis elevatis obsita, frigora matutina et tumor, qui ex inflatione partium inferiorum incipiens, sensim versus superiora adscendit. Flaccescunt sub finem partes œdematosæ, tumore in solis pedibus superstite. Deglutiendi facultate tandem penitus abolitâ, atque abortu foetore cadaveroso, exsolvuntur. In cadaveribus plurimi lumbrici, hepar acinosum, villosa ventriculi inflammata faciliè abstergenda, materia mucosa biliosa in intestinis tenuibus, ipsaque folliculorum mucosorum vestigia, morbi mucosi connubium satis arguunt.

Phthisi pulmonali præter reliqua symptomata thoracica consueta accesserunt per morbi mucosi connubium tumor pedum œdematosus, splendens, dolens, exanthemata scabiosa sicca, vesiculæ parvæ aphthodes in

ore et faucibus, labium oris exulceratum, atque perpetuus fluxus ventris gelatinosus, colliquativus, nec non profusi per intervalla sudores.

Affectionem quoque colicam hypochondriacis familiarem comitatur mucosum. Pressionis dolorem sentiunt in directione coli transversi, qui redit aliquoties per paroxysmos et demùm excretionem alvinâ mucosâ dissipatur. Morbum solutum excipit catarrhus, ante morbum suppressus.

Malum etiam hystericum interdùm comitem sibi adjungit morbum mucosum, cujus miscela cognoscitur ex siti magnâ, diarrhoeâ frequenti, continuâ, cum torminibus ventris et animi deliquiis, vomitu bilioso amaro, doloribus colicis, linguâ mucosâ, exco-riatâ, pustulis aphthosis flavescentibus obsitâ, atque tussiculâ siccâ abdominali.

Plures supersunt morbi chronici variæ indolis, in naturam epidemici mucosi formati, v. g. palpitatio cordis, aliaque mala, tum sanata, tum funesta; quorum idea ex subnexus in Sect. III. cadave-

rum dissectionibus ex parte peti potest.

Memorabile est, malum venereum ex mucosi connubio factum esse perquam rebelle, nullis planè remediis domandum, tandemque per phthisin nervosam, febris mucosæ hecticæ non dissimilem, lethale. Spem fefellerunt usu aliàs hoc malo probata remedia, mercurialia aliæque, quovis modo adhibita; neque laudabilis ulcerum suppuratio impetrari, neque ptyalismus bonæ notæ ullo modo excitari potuit. Omnia potiùs cruda manebant, atque in resolutionem humorum lentam tendebant, donec demùm, post varia tentamina critica, natura succubuerit.

SECTIO III.

MORBI MUCOSI HISTORIAE.

I. *Speciei primæ chronicæ et secundæ febrilis.*

SUBJUNGIMUS historiarum manipulum, ut morbi mucosi varia natura ex aliquot ægrorum speciminibus atque cadaverum scrutinio cognoscatur. Ordinem tractationis sequuti, primas exhibemus benigni morbi historias, transitu sensim ad malignum, lentum et accessorium facto. Longè quidem majorem observationum numerum res in istâ constitutione epidemicâ à nobis gestæ atque conscriptæ complectuntur: tantâ autem in rerum ægrorumque multitudine fieri nequibat, ut omnium ac singulorum ægrotantium historiæ nominibus omnibus integræ et exactissimè delineatæ colligi potuerint; neque lectorum interest, similia

repeti : ex totâ observationum sarcinâ selectas tantûm et ad illustrandam morbi imaginem præ reliquis facientes historias enarravimus. Nec mancas tamen et minûs completas perdidimus; ex collatis enim omnibus ac singulis, non neglectis vel ipsis historiarum fragmentis, concinnatam excoximus morbi notitiam generalem, suprâ traditam.

Cadaverum quidem sectionibus pro illustrandâ morbi mucosi specie acutâ nosmetipsi ex propriâ praxi destitui-
mur; largè tamen hunc defectum compensant dissectorum in theatro anatomico, passimque per urbem, pauperum militumque cadavera, quorum historias omnes ac singulas, veluti tabulam ex naufragio, subnectimus.

HISTORIA I.

Febris mucosa benigna.

(Morbus chronicus in febrem mucosam benignam evectus).

FEMINA, 40 annos nata, per tres hebdomades *diarrhœa* laboraverat, *excrementis* sub initium *sanguine remixtis*; post usum rhei simpliciter *mucosis, albis*. Morbum juniorem comitabatur *febris vespertina* cum ardore et incontinentiâ urinæ. *Vermes* *ανω και κατω*, vel ante morbum manifestum, aliquoties reddidit.

D. 10. Jan. jejunos ventriculus *nauseâ* et *conatu vomendi* cum *tussi sicca*: repletus *nauseâ* et *pressione in abdomine* cum insequente statim alvi dejectione multum delassante, afficitur. Cibos quidem, inter *perpetuam sitim*, cum sapore depravato, appetit; sed *adsumpta mox fastidit*. Dolent cum ponderis sensu *extrema*, et parum in-

tumescunt inferiora circa malleolos. Pulsus parvus, parùm frequens: lingua pallidè rubra, humida, glabra, tenui muco albo tecta: somnus non turbatus.

D. 11 Jan. Emeticum *materiæ mucosæ* copiam absque bile vomitu et *similia κατὰ*, cum symptomatum levamine expulit. Post usum rhei cum mercurii dulcis connubio *diarrhæam mucosam* blandam, fuscam, cum *doloribus in imo ventre*, in posterum diem continuatam, demùm cessantem, excipit *tumentium gingivarum dolor*. Ingratus nuper sapor nunc insitum mutatur. Urinam parcam, limosam, cum circulo ad marginem vitri et *sedimento* copioso albo *mucoso*, sequitur largior tenuis aquosæ excretio. Pulsus plenioris, duriusculi frequentia desideratur.

D. 14 jan. Vespertinæ horripilationes cum *frigore febrili* et intermixtis *æstibus fugacibus*, uberiori urinæ excretionem et insomniis anxiiis, per totam noctem protrahuntur. Cum alvi segnitie postero die *abdomen tumidum et durum*

fit. *Intumescunt* ad crura usque *pedes*, et partes oris internas tumentes obsident *aphthæ*. Viribus defraudata multum alget. Urina flava et cruda est, cum paucò sedimento, levi, mucoso. *Pulsus celer, durus, tenuis*. Propinata emulsionem camphorata noctu inter insomnia anxia et pavores lenis *mador* sequitur.

Subsidet abdominis tumor, lubrica alvus fusca excernit, et propter auctam superiore nocte transpirationem, urinæ copia minuitur. *Tumentis* in dextro latere *oris dolor, palati et gingivarum aphthæ* solidorum petitorum deglutitionem repudiant. Redit sapor depravatus sine siti. Multum debilitata, de *dolore lumborum paralytico* quasi, conqueritur. Pulsus extenuatur cum celeritate, duritie et modicâ frequentia.

Aucto *oris interni exulcerati, excoriati* et tumentis dolore et aphtharum ampliorum largiore segete strata, reliqua mala ita palliantur, ut, licet solida appetat, eadem tamen præ dolore deglutire nequeat, de morte loquatur meticulosa, inter perpetuas leviorum

deliriorum larvas. Pulsus sine frequentia est; urina crassa, flava, subpellucida, nubeculam parvam divulsam demittit. Camphorata auctâ dosi continuantur.

Doloribus oris lancinantibus, per intervalla gravioribus, similes in capite, cum vigiliarum vexationibus junguntur. Animus magis compositus denudè spem vitæ alit. Virium robore reddito, per intervalla exsurgere lecto potest. Subindè titillationis in faucibus sensum percipit, veluti à verme exitum moliente. *Tussi* multùm vexatur, manè sicca, interdiù parùm mucosa. *Sitis* expers, benè appetit. *Alvus* clausa: paucum sedimentum album, mucosum, leve in urinâ est: pulsus tenuis, parvus, durus, modicè celer et frequens. Propinata singulis horis ex cochleari emulsio amygdalina, ex aquæ librâ, amygdalarum integrâ uncia et seminis papaveris albi dimidiâ, cum camphoræ drachmâ dimidiâ, saccharo edulcoratâ, placidum sine pavoribus et insomniis somnum cum sudore duxit.

Dolor exulceratorum labiorum et gingivarum simpliciter nunc pungit. Pergit tussis sicca. Rursus appetenti evanescunt pedum tumor, artuum dolor, abdominisque inflatio et durities. Pulsus, cum modicâ frequentiâ, plenior fit ac mollior. Urina admodum turbida *sedimentum mucosum, ramentosum*, leve, rubellum, cum coronâ ad marginem offert. Inter somnum quietum *noctu* diffluit *sudor*.

Prioribus adjungitur *intensa sitis*. Pulsus parvus ac mollis sine celeritate atque frequentiâ est. Vesper *horrorem vehementem*, per aliquot horas continuatum, excipit æstus cum modico calore et capitis dolore. Nox, cum febre, inquieta sine sudore decurrit.

Dolor oris, durante febris impetu quiescens, manè sub qualemunque febris quietem, rediit. Post vomitorium, et alvum indè sæpiùs solutam, ægra repetit lectum: viget cum siti appetitus; sentit ægra debilitatem, lingua humida, ad apicem pallidè rubra, muco albo tegitur: pulsus par-

vus, debilis, modicè celer et frequens est. Cum somno placido *sudat*.

Pergit oris dolor, et cum residuâ pedum debilitate ac gravitate redeunt vires. Prodiit *ex ore lumbricus vivus*, cujus exitum prægressæ nausea et anxietates, hospite foras emisso, cessarunt. Cum modicâ siti, fame et fastidio alternis, appetitus inordinatus est. Pulsus parvus, debilis, non frequens: urina flava, turbida, dejicit *sedimentum copiosum, mucosum*, ex albo rubrum. Ex continuato camphoratorum usu *sudore* universali, *acidum spirante*, corpus noctu, inter somnum turbatum, diffluit.

Sedatior nunc oris dolor et appetitus modicus atque regularis est, somnusque quietus. Pulsus parvus, non durus, vesperi fit modicè frequens. Urina hesternæ similis. *Lingua* lata, humida, *crasso muco albo tegitur*.

Subsidet oris tumor, aphthis persistentibus: crescunt vires; manent tamen pedum debilitas atque lumborum à motu dolor.

Excitantur ab assumpto cibo glutinoso, cum pressione in ventriculo, vomendi conatus. Cum valetudine nunc in gratiam redit atque obambulat, et præter aphthas, per intervalla gravius dolentes, omnia ad regulam formantur; quare solum præbium rhei singulis vesperis repetitum est.

Sedato sensim oris dolore, cibos solidiores rursus degustat, et accedente *levi diarrhæa* morbi reliquiæ eliminantur.

1. Eximium morbi mucosi cum febriculis benignis specimen est; cujus *præliminaria chronica* simul *morbi mucosi chronici exemplar* præbent.

2. Accensa febris in febriculas nocturnas sejungitur: magna d. 7, velut febris vigor, sequitur ephamera, quam rursus nocturnæ excipiunt.

3. Per varias crises imperfectas, inter quas eminet oris tumentis et dolentis exulceratio aphthodes, morbus utcumquè levatur.

4. Post febrem ephemeram, vermis et muci excretionem sudoreque copioso tota vis morbi cicurata, atque

obortâ demùm, elapso die 14. diarrhoeâ mucosâ, morbi reliquæ pedetentim ejectæ sunt.

5. Quæ tempore critico unum vel alterum diem serior (d. 9. 15). contingit excretio critica, procul dubio ita comparata est, ut justo quidem criseos termino (elapso d. 7. 14.) coctio fuerit absoluta: ad expellendam verò materiem morbi coctam, post aliquam febris remissionem, nova quædam exacerbatio levis, levissimo quandoquæ frigore distincta, requiratur, prioris paroxysmi adhuc protracti veluti appendix; donec demùm, finito hoc modo naturæ apparatu, postridiè ipsa excretio critica perficiatur. Idem sæpè in ephemeris phænomenon observavimus.

6. *Originem et cognitionem morbi mucosi cum febre intermittente*, præter suprâ recensita (Sect. I. n°. VI.) ulterius illustrent sequentia.

Dolor lumborum paralyticus utrique morbo commune et ferè proprium symptoma est.

Dolor periodicus, maximè dentium

et oris, ut omnis fortè morbus intermittens, ex intermittente febre, tamquam fœcundâ quâdam radice, progerminat. Haud rarò ipsis febribus intermittentibus, autumnalibus præcipuè et in ephemeris degenerantibus, sese adsociat dentium dolor (*Sect. I. n^o. IV. Octobr.*). Sæpenumerò etiam febris intermittens, remediis intempestivis, vel à nascente hieme, ex regulari tramite ita deturbatur, ut, febrili naturâ penitus oblitteratâ, solus superstes *morbus intermittens* residuo quodam symptomate nervoso, periodico, rebeli, quale præcipuè odontalgia, otalgia, cephalalgia, etc. ægrum detineat; quod verò symptoma nervosum sub levi calore febrili, utcumquè adhuc apud quosdam suâ periodo vigente, mitescit, et interdum serò demùm accensâ quâdam acutâ totum sanatur. Esse illius caloris periodum dolore seriore, huncque febrili frigori substitui, solertes observatores non ignorant. In mucoso etiam morbo oris dolor sub calore febrili simul. (d. 8.)

Frequentissimè febris intermittens *solvitur ulcusculis labiorum*, ad quorum naturam quàm proximè accedit crisis morbo mucoso familiaris, *oris nimirum tumentis et dolentis exulceratio aphthodes*. Utrique morbo sudores, *singularum accessionum crises*, familiares sunt.

Typus utut erraticus irregularis, *intermittens* tamen, et morbum mucosum veram prolem intermittentis febris esse indicat. Hinc interdum alternis binis diebus vestigia quædam critica notata sunt. Adeò quandoquè febris intermittentis indoles in mucoso morbo extenuatur, ut solæ, post diem *απυρρον* accessiones vespertinæ nocturnas febriculas referrent, chronico etiam morbo mucoso amicæ. Est profectò benigna febris mucosa febris ex intermittente in febriculas nocturnas depressa; sive series febricularum nocturnarum in veram indolem intermittentem evecta.

Haud rarò, post aliquas inducias, ex nato, per naturæ beneficium et benignam morbi indolem, novo frigore

notabili, febris denuò accensa modò morbi materiem digessit, modò digestam expulit.

Novum frigus notabile requirit prægressam quamdam intermissionem, si-ve naturæ quietem; quâ non concessâ, ad indolem perniciosam evehitur morbus. cf. et Histor. XIII. XIV.

Quò magis in universum febris cujuscumque abdominalis decursus in accessiones distinctas, cum intervallis, saltem utcumquè, lucidis, discerpitur; eò benignior ejus indoles ad veram intermittentis naturam propiùs accedit: è contrario, dùm singulæ febris intermittentis degeneris accessiones ad majorem vim evehuntur, et sine mediis intervallis ad se invicem appropinquant aut verè confluent; ipsa febris indoles transit in acutam, continuam, malignam, putridam. Ita morbus mucosus, symptomatum et febris remissione, novisque cum frigore accessio-nibus et crisibus particularibus, distinctus, eatenùs benignus; ab istâ verò intermittentium benignitate (1)

(1) Maximoperè optandum, quin orandum

declinans, malignus fuit atque periculo plenus.

Duæ in universum ratione epidemiæ poni *intermittentium ab indole regulari declinationes* possunt, altera *æstiva*, altera *hiemalis*. Deflectit autem intermittens regularis vernalis, propter fervidam et siccam æstatis tempestatem, cum frigoris nocturni vicissitudine, in febrem *intermittentem perniciosam*. Redit autumnò utcumquè regularis indoles. Tempestate denuò brumali, intermittentes in *malignas mucosas et catarrhales* pervertuntur. Tandem per continuatum epidemiæ fluxum, veris beneficio benigna intermittentium indoles resuscitatur.

esset ut præcipites medici tandem aliquandò in cognoscendo intermittentium beneficio saperent, neque perpetuo, intempestivo et inconsulto corticis usu medicinam ab ipso creatore datam, intermittentem febrem repudiarent.

HISTORIA II.

Febris mucosa benigna infantis.

PUELLA II. annorum

D. 15. Jan. post horrorem et frigus vespertinum, cum subsequente capitis dolore et intensâ siti, lectum petiit.

Jejunam nausea, atque cum sapore amaro et ructibus nidorosis, conatus vomendi vexant. Alget ægra, et appetitu orba, sitim restinguere conatur. Somnus satis quietus est.

Manet cum siti intensâ depravatus oris sapor. Ab aeris frigidi contactu statim oriuntur horripilationes, neque dolor capitis, neque notabilis calor febrilis sequitur. Accedit cum pulsu frequenti, duriusculo, *alvi profluvium.*

Vomitorio ex ipecacuanhæ gr. viij. præbiolo, ter repetito, excutitur materia mucosa, bile demùm remista, et ablato indè sapore amaro, mitescit sitis. Adest cum pulsu parvo, modicè

frequenti, lingua pallidè rubra, modicè humida, pura.

Somnus, sine pavoribus, inquietus est, cessat diarrhœa, *pruriunt* subindè *nares*, et cum siti modicâ viget appetitus. Lingua et pulsus non mutati. Morbo opitulati sumus mixto, ex tartari solubilis et salis ammoniacalis æqualibus partibus, pulvere, per epicrasin dato. Placidum de nocte cepit somnum.

Prodierunt inter excrementa lubrica duo *lumbrici*, et titillationis sensus fauces subindè ad *screatum* irritat. Cibus appetit ægra, sed solidorum masticatio, sine aphthis, gingivarum dolorem movet: lecto recubat, parùm debilis, et sine doloris sensu, multùm sitit. Pulsus parvus, duriusculus est, cum modicâ frequentiâ; *urina turbida lactea*, cum circulo. Nox ferè insomnis fuit.

Lassa decumbit, et præter sitim ab assumtis pulveribus subindè *nauseam cum vomendi conatu* sentit. Augetur cum alvo clausâ, et linguâ rubrâ, purâ, subsiccâ, gingivarum dolor. Circa

vesperam pulveribus salinis substituitur camphora, saccharo subacta, ita ut singulas doses ingrediantur camphoræ gr. iv.

Gingivarum et palati dolor per intervalla, sine aphtharum consortio, ingravescit. Redit subindè in faucibus titillatio, veluti à verme prodituro. Viget cum siti magnâ appetitus, clausa manet alvus, et pulsu parvo, modicè celeri et frequenti; jungitur lingua *humida*, pallidè rubra, tenui moco albo, atque *papillis* rubris, *elevatis*, distincta.

Lecto interdiù caret. Emulsio jalapina ex resinæ gr. iij. mitiorem effectum edidit. Urina pauca, pellucida, citrina, cum circulo ad marginem, seposita serò dejecit sedimentum paucum, album, leve. Peractâ placidâ nocte, manè *multùm sudavit*.

Reiterantur pulveres camphorati, ex camphoræ gr. iij cum sacchari gr. xv. parati, omni bihorio repetiti. Remisit oris dolor, urget appetitus, obambulat ægra, et cum pulsu parvo, modicè frequenti, notatur lingua pal-

lidè rubra, pura, modicè humida, papillis rubris deletis. Redit de nocte copiosus sudor.

Restaurantur vires, avidèque convalescens appetit cibos. Alvus benè respondet, et in urinâ pellucidâ flavâ, sine circulo, magna vis *sedimenti albi mucosi* cohærentis præcipitatur. Neque abdominis, neque pedum tumor fuit notatus.

Urina pellucida, citrina, sine nubeculâ et sedimento est, et ex voto ægra convaleuit.

1. Est species præcedenti similis; siquidem non tam febris continuæ tramite decurrit, quàm ex febricularum nocturnarum serie componitur.

2. Quæ quidem species benigna magis familiaris est infantibus, feminis, corpore debilioribus, quàm adultis, viris, et, vel ex sexu sequiori, corporis robore vigentibus. Non temerè aliquis febre mucosâ benignâ (vel simplicî, vel cum symptomatibus aphthosis) et discerptâ in nocturnam seriem laboravit, nisi quidem multùm effeminatus et teneriori nervorum systemate ins-

tractus fuerit. Sexu et corporis vigore potiores (1), pro diverso gradu, proniores fuere ad febrem mucosam acutam malignam. Teneros, labe quâdam viscerum pressos et jugulandos, non acuta, sed longa, cum suâ phthisi, febris jugulavit (2); carne viribusque valentes acuta, vel indè nata phthisis.

3. Melioris semper indolis et ab intermittentium benignitate minùs remota fuit sine aphthis simplex mucosa benigna; in lentam verò speciem, propter symptomatum similitudinem, transitum fecit febris mucosa, aphthis, torminibus etc. aucta. vid. histor. præc.

4. Vim morbi, ad bonam intermittentem indolem utcumquè emendati, hoc casu indè à d. 10 fregit copiosus sudor, postridiè redux.

5. Urina mutata in morbo mucoso ut plurimùm futuræ criseos potiùs indicium, quàm ipsa critica est excretio.

(1) Cf. hist. ix-x.

(2) Cf. Infra ad speciem accessoriam, lues venerea lethalis.

HISTORIA III.

*Febris mucosa benigna infantis , cum
typo tertiano.*

D. 11 Jan. 1761. Puellam, 7 annos
natam, vesperi adoritur capitis dolor,
sequitur æstus magnus cum sudore
universali.

Lecto per intervalla incumbit, junc-
tis, cum capitis dolore, *siti* intensâ et
appetitûs defectu.

Lectum non deserit, atque priori-
bus sese adsociant ingens calor cum
tussiculâ siccâ.

Valdè *dolent pedes*, vomitu reji-
ciuntur ingesta, *inflatur* cum duritie
abdomen, atque inter continuatum
capiti dolorem et æstum sine sudore,
exasperata cum pulsu pleno, multum
frequenti, tussis sicca secum trahit
pungentem in pectore dolorem.

Terrent sub somno *pavores*, soluta
tandem alvus duriora reddit, *dolent*
cum capite *artus*, urgent æstus et sitis,
superstite simul sub tussi abdominis

atque thoracis dolore pungente. Pulsus frequens et duriusculus est : urina flava cum sparsâ nubeculâ.

Lacessitus emetico ventriculus per vomitum dolentem exturbat *materiæ mucosæ* copiam, cum admistâ parcâ bile, lenitis simul, post parcum sudorem, capitis dolore et æstu.

Quinquiès, à repetito remedio, excitato vomitu eliditur vis muci viridescientis. Subsequitur parùm somni cum quâdam ciborum appetentiâ. Ad priorem normam *exasperatur* circa vesperam *febris* cum reliquis symptomatibus. Parùm emollitur abdominis tumor, succedente nunc, cum *tumidâ linguâ, interni oris dolentis excoriatione*. Administrata est emulsio camphorata.

Manet, cum æstu et capitis dolore parùm sopitis, sitis abdominisque tumor. Micat appetitus, et vires colligens ægra è lecto surgere valet. Inter continuatum camphoræ usum, in linguâ tumidâ, rubrâ, crasso versùs radicem muco flavescente obductâ, efflorescunt *aphthæ*. Nox quieta est et

cum parco somno *profusus sudor*.

Convalescere visa, post ingestum parcum cibum, denuò *lectum petere cogitur*. Ita intenditur capitis et membrorum dolor, ut ne-contactum quidem ferant, dolente simul sub tussi exasperatâ abdomine. Urina rubra sine circulo dejicit aliquid sedimenti mucosi, albi, cohærentis. Post usum camphoræ noctu rursus, cum somno satis quieto, *copioso sudore* diffluit.

Octiès ab emulsione jalappinâ soluta *alvus merè mucosa* reddit. Penitus cessit capitis dolor, et ex parte etiam artuum dolores et sitis. Cum pulsu parvo, celeri, modicè frequenti, mollius fit abdomen tumens: atque aphtharum absentiam compensant *elevatæ* inter mucum linguæ *papillæ fungosæ* rubræ, cum *gingivarum dolore*. Redit ciborum appetentia. Ingestis aliquot præbiis miscelæ, ex unâ parte liquoris terræ foliatæ tartari cum tincturæ rosarum dimidiâ, placida nox sudorem in capite particularem movet.

Omnia nunc meliora. Urina flava cum coronâ turbatur, et subsidet. *sed-*

menti mucosi, albi, furfuracei, copia. Somnus sine sudore quietus est.

Sedato oris dolore, benè appetit. Cum multâ siti manente, inter usum remedii continuatum, subsidet molliti abdominis tumor. Versùs vesperam *horror et frigus* incessit, in alteram horam protractum, cum obrepente sub frigoris finem somno. Evigilans *calet et sitit*. Missa frigoris tempore urina citrina, tenuis, pellucida est, cum tenui nubeculâ subsidente.

Lecto interdiù facilè caret, præ algore tamen ponè fornacem reptat. Viget appetitus, alvus clausa est, pruriunt nares, et in linguâ pallidâ ex muco eminent papillæ. Nova *febricula vespertina* manè expellit sudorem.

Denuò expavescit sub somno atque dolore capitis et abdominis, cum frequentibus ventris torminibus et borborymis, conquesta, junctâ simul siti, *in lectum se recipit*. Sola tenuia appetit. Urina tenuis, citrina, cruda. Lingua rubra, humida, pura est, cum papillis in limbo. Noctem placidam

neque febricula , neque sudores , turbant.

Ipecacuanhæ , cum syrupi cichorei connubio , præbium exturbavit *materialiam mucosam ex flavo viridem*. Extra lectum hodiè versata de *dolore pedum lancinante* querelas jactat. Pulsus parvus , duriusculus et frequens est cum renatâ plenitudine. Præter auctos pedum dolores , nox præcedenti similis fuit.

Redit hodiè per intervalla dolor in imo ventre. Linguae rubræ dorsum obvestit tenue muci albi stratum. Urina à præcedenti non differt. Medicamenta nunc recusat.

Sub somno quieto *copiosum* ægra fundit *sudorem* ; urina subpellucida , flavescens , cruda manet. Reliqua omnia ad frugem redeunt et sanitas restauratur.

1. Species mucosæ est , intermittentis indolis particeps , cum obscuriori , quàm in regulari intermittente esse solet , ob anni tempus minùs aptum , typo tertiano ad diem 10. usquè.

2. Facta interim est crisis aliqua

imperfecta, per aphthas, sudorem et oris dolorem.

3. Febris d. 12. relapsa, cum typo utcumquè quotidiano morbi reliquias cum sudoribus expulit.

HISTORIA IV.

Febris mucosa acuta recidiva in febrem intermittentem quotidianam transiens.

FEMINA 38 annos nata, ante hebdomadem quasi à febre mucosâ acutâ convaluerat; bis passa erat venæsectionem et pluribus trichuridibus à laxante liberata. Gestata antea hernia sub initium morbi spontè sese receperat. Diarrhoeâ deinceps laboravit ægra usquè ad

D. 30. April. quo obortum grave frigus excepit æstus cum magno capitis dolore.

Debilitatem magnam comitantur artuum, pedum præcipuè, dolores. Urgent etiam dolores in imo ventre, magis quidem prementes, quàm acuti; diar-

rhæa quoque frequens cum tenesmo et *excrementis mucosis*. Inquieta, raro fruitur somno, ore sub illo hian- te: destituitur appetitu; cum *magnâ siti* parum tantum dolet caput; dolore affi- ciuntur oculi, junctâ simul palpebra- rum gravitate. Lingua tota alba, sub- sicca, lata est; *pulsus* debilis, parvus, *rarus, sine duritie*. Singulis horis de- vorat parvum cochlear linctus, quem ingrediuntur mannæ depuratæ duæ uncia, olei lini recens expressi una uncia, cum sacchari dimidiâ.

Sequuti sine vomitu conatus diar- rhœam cum tenesmo mitigant. Perse- verat, inter artuum dolores, ægræ de- bilitas cum molestâ et gravi *in regione ventriculi colique transversa* pressione, ita ut dolores è dextro latere in sinis- trum progrediantur. Pulsus plenior, rarus, sine duritie est; lingua sicca, contracta, globosa, alba, versûs radi- cem flavescit. Sumptum ipecacuanhæ cum tartaristibiati stimulo, præbiolum sexiès saltem citato vomitu eliminavit *materiam* merè *mucosam* cum remixtâ bile.

Notabile indè morbi levamen sentit ægra; remisit pressio in epigastrio, mitior urget sitis, et citra diarrhœam semel tantum ægra alvum deposuit. Cum somni reficientis desiderio de lassitudine magnâ conqueritur, speciem dormientis habet quieta decumbens, et quandò quis illam alloquitur, ex somno veluti expergefata demùm respondet. Pulsus simul rarus est, æqualis, non durus. *Linguam* modicè albam in omni ambitu, contractam, humidam, ipsa ægra *asperam* sentit. Sub somno inquieto copiam *sudoris* fundit. Solutorum, in aquæ ferventis octo unciis, arcani duplicati (uncia dimidia), *gummi ammoniaci et saponis veneti* (ana drachma una), singulis horis ingeritur cochlear.

Cessârunt cum ipsâ diarrhœâ *tumiduli* citra duritiem *abdominis* dolores; grave caput non nisi vesperi dolet; gravitate pedum superstite, minuitur debilitas, ut vel extra lectum ægra versetur; pulsus parvus duritie atque frequentia caret, et cum linguæ descriptæ laxiori habitu notatur in urinâ

tenui, aquosâ, pallidâ, clarâ, paucum sedimentum lacteum sine circulo. Continuaturs usus remedii heri præscripti.

Inter valetudinis blanda simulacra, appetitum expectatura ægra obambulat, dolorumque, præter pedum gravitatem, expers. Lingua alba, contracta, humida est; urina præcedenti similis. Continuaturs ejusdem medicamenti usus.

Post vagas *horripilationes matutinas* cum dolore pedum et spasmis lumborum, accedit modicus æstus cum dolore capitis juncto. Uterque sub vesperam cedit reversis in imo ventre doloribus et pressioni in epigastrio. Pulsus vesperi pleniusculus est sine frequentia et duritie.

Manè horâ 9. *novum frigus* febrile accessit, cum spasmodum dorsi, dolorum pedum, artuumque tremoris sodalitio. Insequentem calorem comitantur capitis dolor, et cum magnâ anxietate præcordiorum oppressio. Pulsus sub frigore tactui ferè subterfugit; tempore caloris modicè plenus

est, non adeò frequens. Vesperi remittit calor. Subjungitur pulvis, per epicrasin capiendus, ex salis mirabilis Glauberi unciâ dimidiâ cum ammoniacalis puri drachmis duabus totidemque sacchari, conflatus.

Horâ 10. matutinâ solæ, sine notabili frigore, *pandiculationes* et *oscitationes* redeunt, quas excipit modicus calor cum capitis dolore, absque sudore. Præ dolore pedum lassa ægra per totum diem lecto recubat. Urina tenuis, citrina, pellucida, nubeculam mucosam dejicit. Protrahitur pulveris usus.

Obortum circa horam 9. modicum frigus, post dimidiæ horæ spatium æstui intenso et capitis dolori gravativo cedit, ita ut calor inter sudores profusos per totum ferè diem protrahatur. Cum pulsu parvo, duriusculo, modicè tantum frequenti, lingua notatur alba, humida, ad margines rubra. Continuat elapso paroxysmo pulvis salinus.

Decimâ rursus horâ matutinâ leve frigus impetit ægram, cum subsequente

modico calore : nec tamen blandior paroxysmi indoles impedit quominus extra lectum possit versari. In urinâ tenui, aquosâ, leviter flavescente subsidet *sedimentum album et grave*. Pulsus parvus et duriusculus frequentia caret. Reiteratur pulvis salinus (d. 9.)

Manè horâ 9. rediit dimidiæ horulæ *frigus vix notabile*, successit modicus calor absque notabili capitis dolore, per totum diem protractus. Abhinc sine paroxysmi reditu ægra sensim convaleuit.

1. Pronti in affectione colicâ etc. ab expansis intestinis hernia spastico modo propellitur; ita imminente morbo acuto à spasms initialibus hernia sese recipere potest, dùm in frigore febrili omnia contrahuntur.

2. Totus hujus morbi bis recidivantis decursus naturæ quiete et repetito relapsu, alternis, indolem intermittentem jam luculenter manifestat; ita ut in tres veluti impetus discerpatur, quorum tertius curatorius iterum complectitur plures intermissiones vel ac-

cessionones minores (1), ad normam febris intermittentis quotidianæ regularis decurrentes.

3. Multis ex intermittentium genere degeneribus morbis, febribus in primis abdominalibus malignis, commune est, ut vel naturæ beneficio, vel artis operâ, in naturam veræ intermittentis prosperè emendentur, postquam vis morbi primarii eatenus fracta fuit, ut ex malignâ indole in meliorem cedat. cf. Sect. I. N°. VI. not.

4. Ita vel ex hoc specimine patet binos illos paroxysmos priores magnos eatenus emendasse morbi degeneris indolem, ut subactâ malignitate, vis morbi residua soli intermittenti regulari fovendæ adhuc par esset, quâ demùm morbi reliquiæ ulteriùs excoctæ expellebantur. cf. Sect. II. N°. V.

(1) Quin interdum singuli paroxysmi quotidiani denuò discerpuntur in aliquot accessiones minores. Ita in morbo epidemico mucoso catarrhali et subpleuritico, hieme 1762 63. grassante, tres ejusmodi accessiones et ultra eodem die notavimus, capto à symptomatibus spasticis initio, subsequente æstu et tandem sudore, terminatas.

5. Quò magis intermittens febris distat ab indole perniciosâ et malignâ, eò minùs indiget cortice, et v. v. Ita febres intermittentes regulares, verna-les præcipuè, ut forsàn omnis inter-mittens non perniciosa, aliis remediis tutioribus, e. g. soli salium protracto usui, obtemperant et demùm sine om-ni cortice cedunt, dummodò expecte-mus donec naturæ per febrim conati-bus ipsa morbi caussa fuerit sublata.

6. Simile salibus remedium exhibent saponacea, venetus inprimis sapo, va-riis etiam morbis ex intermittente de-generibus, ut hydropi, calculo ve-sicali, ictero etc. egregiè accommo-datus.

7. Supprimitur quidem cortice fe-bris, sed caussa morbi non tollitur. Quare etiam in perniciosis, post su-peratum à febre imminens periculum, semper refugiendum est ad resollen-dum usum.

8. Prouti blanda aeris temperies hie-malis in genere favet febribus mucos-
sis, ita mitior sensim tempore verna-li aeris vicissitudo maturè resuscitat

veras intermittentes. Sic vel in hac ipsâ epidemiâ mucosâ jam sub finem februarîi et martii initium, quasdam intermittentes, licet raras, notavimus. Facile enim adoriebatur intermittens eos, in quibus, præter tempestatem lenem, simul concurrebant conditiones in progr. de febr. ex intermitt. cont. §. 15. a) allatæ. Quin, licet rarissima sit vera intermittens hiemalis, interdum tamen occurrit, quando dispositi diu temperato aere, sine notabili frigoris et caloris vicissitudine, ob vitæ genus sedentarium fruuntur. Ita quotidianam regularem hac ipsâ hieme, licet frigus intensissimum ureret, experiebatur, primis januarii diebus, puerpera, quæ plures menses in hypocausto temperato latuerat. Et forsân hæc ipsa conditio multum confert ad emendandas et in intermittentem naturam convertendas malignas.

9. A multis adeò laudatus gummi ammoniaci usus procul dubio latet in principio nauseoso, multis nominibus efficacissimo. vid. Sect. II.

HISTORIA V.

Febris mucosa acuta, quæ sanata iterum relabitur in morbum inflammatorium benignum.

VIRGO nobilis 20. et ultrà annos nata, postquàm per aliquot hebdomades diarrhoeâ laboraverat,

D. 24 febr. Frigore corripitur cum insequenti calore. Venæsectio neque sanguinis vitium indicavit, neque emeticum ventriculi. Nox inquieta

Lectum non deserit. Adsunt diarrhoea, magnus æstus cum intensâ siti atque perpetuâ corporis agitatione. Lingua acuta, subsicca, modicè albet. Occurritur emulsione nitrata, et sub noctem diarrhoea parùm compescitur potiunculâ, ex acido vegetabili, extracto quodam amaro et leni opiato paratâ, cum placidæ noctis successu.

Satis quieta est et multùm sitit. Nulli dolores urgent, præterquàm capitis in regione frontis, cui junguntur leviora

phantasmata, quorum tamen conscia est ægra : quæ quidem phantasmata et subsequentibus noctibus sæpiùs redeunt. *Screatu* multum *muci* rejicitur. Sanguis, iterùm è venâ missus, cum copioso sero, *crustâ inflammatoriâ* cœruleâ tegitur. Continuatur per noctem emulsio nitrata. Spontaneo de nocte vomitu eructatur materia biliosa, atque resuscitatur diarrhoea.

Manè anxietates, inquietudo, debilitas : quæ mala à meridie sensim componuntur, et residua tantùm manet cum sapore amaro debilitas. Externuatur pulsus impeditus, frequentior. Administrata potio acidula noctem satis bonam aliquotiès ructibus et vomitu turbavit.

Manè cuncta meliora sunt, et minùs querimoniarum fundit ægra, dùm hactenùs perpetim quernla fuit. Continuatur cum modicâ diarrhoeâ *dolores in regione ventriculi et coli transversi*. Pulsus liberior est minùsque frequens : urina modicè rubra, opaca, cum parcissimo sedimento fursuraceo. Circa meridiem, sine frigore, modicè

augetur calor : vesperi sedatior pulsus ad rhythmos naturales ferè redit. Propinquatus per epicrasin linctus demulcens , ex mannae liquidæ tribus unciis , syrupi berberum duabus , et olei amygdalini dulcis unâ unciâ , cum adjectis laudani liquidi Sydenhami duobus scrupulis , paratus ; subindè *vomit* biliosos, *seros*, *non defatigantes*, levantes potius movit.

Omnia emendata notavimus , sine caloris circa meridiem notabili augmento. Inter modicam sitim ægra nunc rursus appetere cibos. Efflorescunt in facie quædam *pustulæ* minores , et in radio dextro *furunculus*. Vesperi brachio dextro admovetur vesicatorium. Continuatur linctus cum eodem successu.

Manè *urina* tota *turbida* , cum submerso *sedimento lacteo ramentoso*, opaca , serum lactis crassius refert. Subjunximus potiunculam , ex aquæ menth. s. v. quatuor unciis , terræ foliatæ tartari binis drachmis , cum *extracti corticis peruviani* unius , et laudani liquidi Sydenhami dimidiæ drach-

mæ connubio , adjectâ simul syrupi aurantiorum sesquiunciâ , confectam. Nihil querimoniarum superest , neque virium dejectio. *Pulsus* ferè naturalis , tantillùm frequens ; sub vesperam *elevatus* , *pleniussculus* redditur. *Dolent* cum difficultate deglutitionis *fauces* , et screatu adhuc *vis muci* rejicitur. Benè suppurat vesicatorii ulcus , et noctu succedit placidus somnus.

Emendatur deglutitio , pergit urinæ indoles critica , cessarunt diarrhoea et imi ventris dolor ; mitescit , cum pulsu bono ferè naturali , sitis ; et lacte puro vesci ægra conatur. Reiteratæ potionis usus protrahitur.

Sedimento urinæ , sanguinisque è naribus delapsi et screatu excreti parvis vestigiis morbus sensim dissipatur.

Benè valet. Affatim assumpserat succoladæ haustus repetitos , solanum esculentum , aliaque.

Postero die sub vesperam sine notabili frigore relabitur , cum pulsu pleno frequenti junguntur major ac innumero morbo calor , inquietudo , præ-

cordiorum stricturæ, nox inquieta.

Exhibitum tempore remissionis matutino vomitorium, ex ipecacuanhæ g. xv. cum tartari emetici gr. j. stimulo, quater vomitum civit. Novus circa meridiem febris impetus accedit; *eliciuntur sub vesperam* decem quasi *sanguinis* unciae, sero et *crustâ inflammatoriâ* tecti; quo facto pulsus mollitus parùm subsidet. Post noctem inquietam, eodem tramite cum intenso calore febris exacerbata redit: quare è venâ, circa vesperam iterùm sectâ, extrahitur sanguis *cum crustâ pleuriticâ auctâ*. Adhibetur simul potio antiphlogistica, ex soluti in aquæ cichorii unciis octo, nitri puri binis drachmis, et admistis syrupi emulsivi duabus unciis, cujus potionis singulis horis capiuntur duo cochlearia. Urina *turbida, lactea* est; redeunt stricturæ faucium; continuatur nisus in vomitum; screatu multum muci eliditur, et inter *tussiculam* nox inquieta ruit.

Accedente noctu diarrhœa, calor solvitur. Urina, ut heri, lactea est; pulsus abdominalis multum frequens

cum quâdam mollitie. Manè succedit *hæmorrhagia narium* aliquot uncia-
rum, pergit tamen nisus in vomitum. Subjungitur miscela, ad normam præ-
cedentis potionis capienda, soluti in
aquæ menthæ s. v. unciis quatuor ex-
tracti corticis peruviani unius et dimi-
diæ drachmæ, cum admixtis elixirii
proprietatis Paracelsi drachmâ unâ,
laudani liquidi Sydenhami granis xij,
adjectis syrupi balsamici duabus un-
ciis. Vesperî *tertiùm* administratur
venæ sectio, eademque, ac in nuperâ,
cruoris indoles inflammata deprehen-
ditur. Urina flava, obscura, sine sedi-
mento manet.

Quietior ægra est, ac heri. Magnas
utrique brachio admota vesicatoria con-
traxerunt vesicas. *Elevatæ* sunt in lin-
guâ rubrâ *papillæ fungosæ*, minùs
conspicuis pyramidalibus. Ob pulsûm
plenum, modicè frequentem, in usum
revocata est emulsio nitrata (d. 14.) :
et exasperatâ post meridiem febre cum
deliriis loquacibus junctis, quartâ vi-
ce sanguis è venâ trahitur, ad sex sep-
temve uncias, cujus indoles minùs in-

flammata fuit ac prioris. Nisum vomendi sedatum excipit levis diarrhoea, et sedili insidens ægra subindè leviori in gradu animo linquitur. Præter caput gravatum, nihil doloris, nisi quidem levissimus interdum, alvi excretionem præcedens, observatur. Sæpè cum screatu aliquid sanguinis immixti rejicitur: urina à præcedente non differt.

Post noctem satis placidam, valetudo parùm emendata est, sitis mitior, cum urinæ *sedimento lacteo*. Præter tenesmum, nihil diarrhoeæ superest: atque cum pulsu frequenti, pleniusculo, sequuntur per noctem inquietam phantasmata.

Desideratur urinæ (ut d. 15) sedimentum, pulsus modicè tenuis, debilis et frequens est, sudant corporis superiora, et ægra de debilitate et siccitate linguæ conqueritur. Succedit nox bona.

Notabiliter decrescit morbus, redit ciborum appetentia, et sine febre notabilis superstite denuò præcipitatur urinæ *sedimentum lacteum ramentosum*.

Subjungitur remedium ex aquæ men-

thæ s. v. unciis sex, liquoris terræ foliatæ tartari et syrupi aurantiorum ana sesquiunciâ cum extracti corticis peruviani duabus drachmis, ad prioris normam capiendum.

Succedenti demùm *pedum tumori œdematoso* occurritur parato ex corticum peruviani unciâ unâ, aurantiorum drachmâ unâ cum tartari solubilis duabus drachmis, et balsami copaivæ drachmâ unâ, pulvere, omni bihorio per dimidia cochlearia capiendo.

Reiteratur idem pulvis et præter pedum tumores, sensim evanescentes, optimè convaluit ægra.

1. Turbata erroribus diætæ crisis, diutiùs protrahenda, elapso die 1 imo in augmentum coagulumque gelatinæ sanguinis determinatur cum morbi secundarii inflammatorii sequelâ. Ejusmodi autem morbos ex aliis criticos nasci, aliàs etiam observavimus. cf. Sect. II. N^o. V.

2. Decurrit sueto tramite morbus sanguineus sine inflammatione locali, V. Sbus, nitrosis et hæmorrhagiâ spontaneâ levatus.

3. Solvitur sensim præcipitatâ *alternis diebus* urinâ, et enato demùm *pedum* tumore, quibus nominibus naturam morbi mucosi intermittentis, aliquamdiù latentem, simili eventu denuò patefecit. Monemus in transitu, tumorem pedum œdematosum ferè esse signum characteristicum morbi cujuscumque ex intermittente degeneris. cf. Sect. I.

4. Vel ex hoc casu apparet, quanta sit virtus vomitoriorum per solam nauseam sine stimulo agentium et epicrasin exhibitorum. (d. 5.) cf. Sect. II.

HISTORIA VI.

Febris mucosa, erratica cum simulacris pleuriticis.

D. 4. May.

PUERUM 12 annorum, postquàm aliquamdiù cum diarrhœâ conflixerat, quartâ à meridie horâ cum horrore grave

frigus impetit, quod post aliquot horas excipit æstus ingens cum intensâ *siti*, utroque symptomate per totam noctem protracto.

Succedunt *dolor in imo ventre*, præcipuè in regione hepatis, et anxietates: à meridie post aliquot *vomit* spontaneos magnus æstus, ut vestimenta rejiceret, cum modico *capitis dolore*, intensâ siti et *sapore amarulento*. Inter pulsum frequentem, durum, modicè plenum, sub tussi *dolorem in pectoris latere dextro* sentit. Lingua alba muco albo crasso tegitur. Ipecacuanbæ scrupulus cum tartari emetici unius grani stimulo, bis tantum excitato *vomit*, multam vim *materiæ mucosæ*, ab admistâ bile *fuscè viridescentis* cum *lumbrico*, exturbavit. Quo facto quietior de nocte per intervalla cepit somnum.

Laxans, ex pulpæ tamarindorum uncia, mannæ dimidiâ, et salis cathartici quartâ uncie parte, in multo vehiculo solutis, effectum denegavit. Mitiores quidem in imo ventre sunt dolores; cessavit etiam dolor capitis: sed

sub *tussi auctâ* ingravescunt *dolores in thorace pungentes*. A meridie extra lectum versatus multum sitit, appetitu non prorsus abolito. Pulsus frequens, modicè plenus, parum emollitur, *linguam* albam, humidam, priorem paucæ distinguunt *papillæ fungosæ conspicuæ*.

Post leve unius horæ *frigus matutinum*, laboribus suis vacavit.

Altero quoque manè extra lectum versatus benè valet. Primâ verò à meridie horâ dimidiæ horæ *frigus æstus* ingens secutus est, cum siti, capitis dolore, et exacerbatis sub *tussi frequenti doloribus thoracis pungentibus*, *sputoque* parum *cruento*. Pulsus durus, frequens, plenus et æqualis.

Per integrum diem, sine frigore, continuatur æstus, sitis magna, tussisque exacerbata cum largiori sanguinis sputo; exasperato simul, sub inspiratione brevi, pectoris dolore. *Elicitus*, ob pulsum frequentem, durum, plenum, è *venâ sanguis* copiosum serum et crustam inflammatoriam cineream crassam exhibuit. Propinatus est

per epicrasin ex salis mirabilis Glauberi dimidiâ unciâ, duabus drachmis nitri totidemque sacchari mixtus pulvis.

Levati pectoris dolores pungentes tantum sub *tussi*, frequenter urgente, parum *humidâ*, non cruentâ, supersunt. Pergit æstus magnus cum siti, sine capitis dolore. A repetito laxante nuperiori alvus biduum clausa, subsequente demum die solvitur. *Linguae* rubræ, humidæ, *mucosæ*, jungitur pulsus duriusculi, modicè pleni, frequentia.

Modesti sub *tussi* mitiori supersunt dolores. Pulsus manè parvus, durus, celer, modicè frequens, sub vesperam fit frequens, durus cum quâdam plenitudine. Ante meridiem extra lectum versatur æger, cibosque appetit; pomeridianis horis multum sitit.

Silet omnis dolor, redit successivè vigor; et *mucocrassiori*, cum *tussi* sedatâ reddito, morbus dissipatur.

1. Specimen morbi mucosi est, quod transitum facit ex mucoso in

subsequens variolosum. cf. Sect. I.

2. Et in aliis ægris, ad variolas non dispositis, easve jam olim passis, notavimus sub miasmate epidemico varioloso frequentia symptomata pleuritica aliaque cognata mala.

3. Febri intermittenti pleuriticæ similis est; sputum enim cruentum, ut in ipsâ pleuritide, in diem 5tum; tussi humidâ cum expectoratione, morbum successivè solvente, in dies 7mum et 9num cadit.

4. Patet ex hoc casu, quanta sit vomitoriorum in morbo juniore virtus.

5. V. *Sem* indicatam nec in tenerâ ætate reformidandam esse, plures alii casus nos docuerunt.

HISTORIA VII.

Febris mucosa benigna cum exanthematibus purpureis.

FEMINA 30 quasi annorum aliquandiu inappetentiâ ciborum, post ingesta vomitu spontaneo, cum admistis *vermibus*, nec non *diarrhœâ* laboravit.

D. 25 mart. Vesperi obortum horrorem cum frigore levi sequebatur æstus magnus.

Postero die per intervalla incerta varias notavit horripilationes, cum calore pedissequo, tumentium artuum *exanthemata* leviora, *purpurea*, rubra, quæ ab æstu remittente rursus evanescent.

Desierunt vomendi conatus, neque fractæ à morbo sunt vires. Urgent verò per intervalla, cum respiratione frequenti et brevi, *dolores* pungentes *thoracis*, nec non dolores in abdomine *colici*, subindè graviores, cum intensâ

siti, capitis vehementi dolore, et sapore oris amaro. Adest quidem, cum pulsu pleno et multum frequenti, alvi fluxus, sed modestus. Lingua alba et sicca est. *Missus* è venâ *sanguis* cum impetu prosilit, et in primâ patinâ cruor copioso sero circumfusus tenui crustâ pleuritica tegitur.

Propinata per epicrasin ipecacuanhæ dimidiâ drachmâ deciës et ultra vomitum civit, quocum etiam *lumbricus* abscessit. Cessârunt à meridie in imo ventre dolores: pergit cephalalgia, sed moderatior. Aucto sub vesperam calore, vehementer *pruriunt manus ac pedes*, quibus scalptis, *cutis* quidem *rubescit*, nihil verò exanthematum elicitur. Emendata respiratio citra dolores perficitur: atque nunc cum recens natâ *tussi* rariori tantum *pungit dolor in hypochondriis dextris*. Inter alvi segnitiem, lingua pallidè rubra, humida, papillis elevatis, albis atque simul cum oris superficie internâ, *aphthis* flavescentibus obsita est.

Manè circa horam 7mam *magnum cum frigore horrorem* excepit similis æs-

tus. Frequens ac celer, sub æstu febrili, spiritus à *collecto in larynge muco* impeditur: *auctâ* cum *tussi* in imo ventre dolores, ad medium diem usque protracti, post alvi dejectionem evanuerunt. Cum pulsu pleniusculo, frequenti et duro, post pruritum, dùm scaberentur manus ac pedes, iterùm proliciebantur *exanthemata*, prioribus similia, sine notabili sudore juncto. Lingua tempore caloris sicca, alba, cum maculâ flavescente; vesperi, inter pulsum parvum, ferè naturalem, sine frequentia, humida fit, simpliciter alba. Aphthis persistentibus sese adsociat *gingivarum dolor*. In urinâ rubellâ pellucidâ, demergitur nubecula crassa, mucosa. Administratum per epicrasin laxans salinum cum mannæ connubio, sæpiùs de nocte alvum duxit.

Successit morbi levamen. Desierunt dolores in imo ventre et sapor amarus; modesto capitis dolore, modicâ siti, et debilitatis perceptione residuis. Redit quoque, cum pulsu parvo, parùm frequenti, ac linguâ humidâ, albâ, aphthis obsessâ, appetitus. Post mixti, ex

æqualibus partibus salis ammoniaci et mirabilis Glauberi, pulveris usum, extra lectum versatur ægra, diarrhœæ dolorumque expers. Increscit aphtharum in linguâ omnique oris interni ambitu seges; et humidæ pallidæque linguæ radicem nunc obvertit tenuis mucus flavescens. Pulsus parvus est, sine frequentia atque duritie. Continuatur pulvis salinus.

In lecto rursus detinetur, *accensâ* iterum *siti* cum parvo capitis dolore. Præter aphthas constantes *in oris labiis* efflorescunt *pustulæ*, cum pulsu pleno, duriusculo, frequenti; versus vesperam cum euphoriâ ægrotantis ad naturales rhythmos revertente.

Præter doloris capitis et debilitatis vestigia quædam residua, extra lectum versata ægra nihil ægritudinis sentit.

Persistentes aphthæ subindè graves dolores lancinantes procreant. Cæterum convalescens appetit, benèque valet.

1. Pertinet hic casus rarior ad speciem febris mucosæ benignæ cum quâdam inflammatione. cf. Sect. I.

2. Læsa citra anxietates respiratio , inter reliqua signa , eruptura bonæ indolis exanthemata præsignit , præcipuè simul junctis horroribus , instantis crises nuntiis.

3. Febris typus , ob hiatum d. 2-6 , determinari nequit ; erraticam tamen indolem redolet.

4. Memorabilis est , observatuque rara , matutina febris d. 8. exacerbatio.

5. AEque insolita est morbi , quarto indè à febris relapsu die , per labia exulcerata solutio , simulque cognitionis cum intermittentibus index.

6. Reliqua symptomata morbi mucosi normam sequuntur.

7. Egregiè etiam opitulamur simulacris pleuriticis , infantum præcipuè , succenturiato oxymellis remedio ex mannâ solutâ atque syrupo quodam acidulo cum succi citri connubio , qui , tamquam succus vegetabilis recens , vitio scorbutico juncto optimè medetur , atque palato minùs adversatur.

HISTORIA. VIII.

Febris mucosa ephemera, sive acutissima.

JUVENIS 23. annorum diarrhœâ per aliquod tempus laboravit, quam cessantem exceperunt frequentes *anxietates*, *pressionis* in regione *ventriculi sensus* cum spirandi difficultate.

D. 11 febr. Circa vesperam vomitu spontaneo vexatus, subsequentes dies sine notabili morbo inter anxietates sæpè recurrentes cum appetitu protracto et alvo clausâ, transegit.

D. 15 febr. Vesperi post nauseam et vomitum spontaneum sequutus est *horror* cum *gravi frigore*. Indè nox inquieta cum intenso calore, atque sudoribus, circa superiora præcipuè, profusis.

Superest cutis quidam mador et interdiù multum dormienti varia sub somno obversantur phantasmata. Cum viribus prostratis et facie mutatâ, multas de *doloribus artuum* querelas jac-

tat , per longum tempus morbo laborasse sibi visus.

Valdè simul *dolet* universum , potissimum circa frontem *caput* ; cum oris siccitate urget *intensa sitis* , et inter auctas ab ingestis potulentis anxietates se inflari putat. *Clausa* manet *alvus* ; lingua lata , pallidè rubra , tenui mucò albo tecta est ; pulsus parvus , celer et rarus. Post *emeticum* , ex ipecacuanhæ scrupulo et tartari emetici grano cum salis cathartici drachmis duabus , semel excitato vomitu multam *materiem mucosam* cum admistâ bile rejecit. Nox inquieta , insomnis.

Capta emulsio jalappina , sæpius *alvum* , ingestusque à meridie potus caffè *vomitum* civit. Vesperi ventriculi vacui sensus est , cibos tamen non appetentis. Superest moderatus capitis in vertice dolor , et minùs nunc oppressæ vires sunt , ut jam lecto exsurgere valeat.

Extra lectum versatur. Inter usum decocti radicis gentianæ , cum lactis anaticæ portione redit corporis appetitûsque vigor.

1. Rarissimè febris mucosa in ephemeræ sive acutissimæ formam evecta est (1).

2. Diarrhoeam sive naturâ, sive arte (malè) suppressam excipiunt anxietates et gravia symptomata alia.

3. AEstus febrilis ut plurimum est in ratione frigoris prægressi.

4. Alvum stipatam semper in hoc morbo comitantur artuum dolores, quos demùm citiùs seriùsve alvi profluvium, vel spontaneum, vel medicamento motum, solvit.

5. Magni momenti ad debellandum morbum fuit crisis succenturiata, quâ vomitu æquè ac alvo expulsa est mucibiliosi copia.

HISTORIA IX.

Febris mucosa acuta continua, cum malignitate.

VIRGO 20 annos nata, plethorica, robusta sorori febre malignâ laboranti per aliquamdiù adstiterat.

(1) Vid. suprâ, nota Sect. II, p. 39.

D. 27. nov. Toto die cum lassitudine *horripilationes* repetitas sensit, quas vesperi excepit calor.

Ipecacuanhæ præbium ter vomitum biliosum movit. A meridie sapor ingrato, vapido, sese adsociat dolor capitis ad frontem cum pulsu pleno, frequenti. Lingua ad limbum depressa est, dorsum jugi longitudinalis instar elevatum, modicè albet. E *sectâ* sub vesperam *venâ* sanguis ab initio ad finem usquè, per arcum quidem, moderato tamen et inconstanti impetu, profluit, et cum clangore delabitur. Splendet, sine omni sero, cruoris placenta; tenui, albâ et semipellucidâ crustâ tecta. Transparent parvæ massulæ floridæ: cruor tamen sub crustâ non diffluit. Propinatum est omni bihorio *nitri puri* præbiolum. De nocte per intervalla ægra gavisâ est somno satis quieto.

Benè respondet alvus, *florent facies* et artus, albet cum pulsu moderato lingua. Vesperi cum sapore vapido capitisque dolore, lingua ad apicem et limbos rubet, dorso albo subflavo.

Iterum, ob pulsum plenum, multum frequentem *secatur* in cubito *vena*, eademque sanguinis indoles notatur, nisi quod *crusta inflammatoria* crassior atque tenacior sit, quam heri; limbus placentæ floridus, auctaque massularum floridarum copia; parcior verò cruor, obscurior in fundo, admisto parco sero, diffuat. Cæterum quamdam virium jacturam fecit ægra, inter insomnia per intervalla quievit, semelque de nocte alvum posuit lubricam.

Protrahitur nitri usus. Linguam non mutatam comitatur pulsus frequens, pleniusculus, tussicula, et intensa, sine capitis dolore, *sitis*. Urina turbida, limosa, solutum in lacte lutum quasi refert; vitri parietes crusta cœrulea obfuscet et *sedimentum* crassum compactum, limosum demittit. Cedit circa vesperam pulsus multum frequentis plenitudo, atque cum borborygmis *aliquoties fluxit alvus*. Confectam ex aquæ cerasorum nigrorum unciis octo, syrupi berberum duabus unciis cum aceti sambucini uncia et

spiritûs vitrioli guttis xxv, potionem, singulis horis per dimidias cupulas sumit, cujus usum sequitur nox satis placida, alvi profluvio non turbata.

Eadem adhuc linguæ ratio est, pulsus frequens parùm contrahitur, pergit tussicula, et in urinâ opacâ, flavâ, cum circulo, submergitur sedimentum parcum, subflavum, ramentosum. Reiteratur potio cum spiritûs vitrioli guttis xxx. Semel tantùm hoc mane alvum dejecit ægra; nox sequens, insomnis, decurrit sine alvi stimulo.

Redeunt capitis dolores, increscit tussicula sicca et inter modicam virium dejectionem universum corpus interdium, citra ægrotantis euphoriam, sudat. Lingua, alba in dorso, et pulsus ut nuper notata fuere. Urina jumentosa cum circulo post aliquot horas demisit sedimentum lacteum copiosum. Cum siti notabili semel tantùm alvus laxa fuit. Noctu parcus, et sine sudore, somnus.

Laxans, ex salis catartici amarii sesquiunciâ, cum extracti aloes gum-

mosi gr. viij connubio , in aquæ ferventis unciis sex factâ solutione , semel tantum alvum civit , et simul cum excrementis *lumbricum* pepulit. Urina flava duplici *sedimento* distincta est , superiori lacteo ; et graviori *mucoso* , cinereo , cohærente , in fundo. Lingua non mutata manet ut nuper , et cum pulsu parum frequenti et parvo , intensa sitis urget , sine sudorum sodalitis. Post noctem inquietam accepit aliquid emulsionis jalappinæ. Inter levia quædam tormina sequuta est alvus copiosa , sine omni verme. Debilis ægræ tormina et alvi profluvium cremoribus sopita sunt. Querula est , licet nihil dolorum sentiat. In linguæ albæ , subflavæ dorso conspiciuntur *papillæ rubræ*. Pergit , cum pulsu frequenti , parum debili , faciei , modicè collapsæ , rubor. Substitit alvi profluvium et noctem per intervalla committatur quies.

Cum modicâ siti , mens dejecta , anxia , querula est , pulsus debilis , parvus , modicè frequens , linguæ , ad apicem et limbum rubræ , dorsum

subfuscum, impurum. Urinam flavam distinguit copia sedimenti levis, lactei, crusta coerulea ad vitri parietes, et cuticula pinguis, tenuis, versicolor in superficie. Ventum est ad *extractum corticis peruviani*, cujus drachmas duas in aquæ cerasorum unciis octo, additâ syrupi berberum unciâ unâ solutas, ad prioris potionis normam propinavimus. Accessit cum *anxietatibus* et modicâ inquietudine *levissimi frigoris* sensus, ita ut per totum diem stragulis sollicitè sese obvolveret. Gelidiuscula sunt tactu externo extrema superiora, pedes naturali calore foti. Præter dorsum impurum, fuscum, intensè rubet lingua. Alvus constipata manet, et nox transigitur insomniis, inter querelas de caloris defectu.

Extrema rursus calent, sed cum pulsûs debilis modicâ frequentiâ superest animi dejecti imbecillitas. Ipecacuanhæ scrupulus cum unius grani tartari stibiati stimulo sexiès vomitum biliosum excitavit, alvi segnitie pertinaciter manente. Sequuta est nox quieta.

Paullò meliùs habet ægra, modicè sitit, nihilque dolores uspiam in corpore sentit, præterquàm capitis quoddam pondus. Mens dejecta est, vox querula, facies rubra, alvus clausa, pulsus debilis, vix frequens. Turbida et limosa urina obfuscât vitri parietes. Linguae apex et limbus rubri; dorsi pars anterior alba; radix, cum dentibus ipsis, squalida, subfusca. Reiteratur potio cum extracto corticis (d. 9). Vesperì cum linguâ humidâ, minùs fuscâ, augetur pulsûs parvi frequentia. Florida sunt cum facie extrema superiora, et inter alvi segnitiei effloruerunt in pectore duæ *pustulæ* coniformes. Alvum, clysmate semel solutam, nox quieta sequuta est.

Lingua ad apicem rubra, humida fit, dorsum album, impurum et asperum, maculâ fuscâ sensim evanescente. Urina, pulsus, etc. ut heri notata. Salis cathartici amari uncia cum extracti aloes aquosi gr. viij in aquæ ferventis unciis quinque soluta, cum additamento quodam syrupi rosarum

solutivi ter alvum duxit. Noctem placidam dein sæpius turbavit diarrhœa *mucosa*.

Cum faciei rubore, pulsus parvus, debilis et modicè frequens est, sub vesperam ejus debilitas minuitur. Urina parca, turbida, limosa, vesperi flava cum sedimento albo farinoso. Administratur ad priorum normam capienda potio ex aquis cerasorum et menthæ s. v. ana unciis quatuor in quibus dissolvuntur extractorum corticis peruviani drachmæ duæ, et cascariillæ scrupuli duo, additis syrupi berberum duabus unciis. Bis tantum alvus fluxit. Pergit gravari capitis sensus, et nova utrimquè ad linguæ radicem stria fusca apparet.

Prioribus sese adjungit lacrymatio spontanea.

Bis hodiè, cum borborygmis, ægra alvum dejecit. Vox perpetim querula est, ut ait, præ debilitate. *Duplex* iterum in urinâ *sedimentum* notatur, copiosum semipellucidum *mucosum* (v. d. 7) in fundo; cui insidet levius *lacteum*.

Ter cum ægræ euphoriâ, vomitum mucosum civit ipecacuanhæ dimidia drachma cum tartari emetici stimulo. Rubet facies, depluunt invitâ ægrâ lacrymæ, et linguæ, ad apicem et margines rubræ, in dorso albæ, stria fusca ad radicem augetur. Cum pulsu multum frequenti, parvo, denuò accenditur sitis, et inter tormina ventris sequuntur tres alvi lubricæ dejectiones pulposæ cum admisto muco. Urina turbida, flava, dejicit leve sedimentum subflavum.

Cum alvo clausâ idem manet symptomatum satellitium.

Propinatum laxans, ex salis Sedlicensis et mannae æquali uncia unius miscelâ in aquæ ferventis unciis quinque soluta, cum adjectâ pulveris rhei drachmâ dimidiâ, frequens alvi dejectio sequuta est. Urinæ indoles descripta manet, et cum pulsu modicè frequenti, parvo, paucæ lacrymæ destillant.

Inter modestum alvi fluxum, reliquis signis mitioribus, valetudo sensim emendatur. Rubet semper facies

et vix quidquam in urinâ, linguâ et pulsu mutationis observatur. Continuat, reiteratæ postero die, potio- nis, cum extracto corticis, usus.

Humida fit lingua, modicè alba, cum dorsi fuscis squalore. Decrescit pulsus parùm elevati frequentia, et non ampliùs præcipitatur urina flava. Convalescens rursus appetere, acetaria potissimùm, et vires recuperare. Subjungitur, singulis horis per semicupulas ingerendum corticis peruvia- ni decoctum, cum quartæ partis sy- rupi aurantiorum connubio,

Inter cujus usum continuatum de- nuò subsidet in urinâ flavâ sedimenti flavi copia, et cum alvo naturali res- tauratur valetudo.

1. Præ aliis miasmate contagioso facile corripuntur mœrore quodam affecti: Quâ quidem ex causâ, et contagii viciniâ, omnis quandoquæ familia eundem successivè morbum experitur.

2. Citra omnem interdum inflam- mationem localem in febribus acutis adest sanguinis crusta pleuritica, ex

pulsu cognoscenda, et cum optimo successu semel iterùmve secatur vena.

3. Sanguini sic inflammato, donec alvus fluat, conducunt salia antiphlogistica. Factâ autem crisi quâdam præcipitatâ (d. 4), stadii inflammatorii transacti et resolutionis imminuentis indice, salinis non malè substituuntur antiputredinosa et diffuentes humores compingentia, acida præcipuè mineralia.

4. Sensus quidam, sine vero dolore, ingratus ac molestus, nervis videlicet materiâ morbidâ, coctione subigendâ, obrutis, querulos facit ægros. (d. 8. 15.)

5. Corruptam intermittentium naturam peruvianus cortex, ejusque extractum, emendat atque per intervalla subindè et frigora discerpit (d. 9).

6. Frigus cum alvo stipatâ et anxietate (d. 9) latens quaecumque exanthema vel futuram suppurationem, denunciat. (d. 11.)

7. Somnus, pulsûs quædam fortitudo, lingua fusca et alvus stipata optima sunt coctionis signa. Tacitè enim

natura opus suum perficit , ita ut sine somno bona et laudabilis coctio fieri nequeat.

8. Intensus linguæ rubor atque papillæ eminentes floridæ verminosum symptomata , et in febre mucosâ continuâ acutâ analogon aphtharum sunt. Idem valet de nimia linguæ sensibilitate. Cedit etiam hoc symptoma , vermis foras emissis. Cf. hist. sq. d. 14 et 16.

9. Sedimentum urinæ merè mucosum procul dubio ex lacunis mucosis urethræ et reliqui urinæ itineris critico modo egeritur. Turgere enim et harum partium folliculos mucos congesto , subindè notavimus (cf. Sect. I , n^o. IX) ; quale etiam vaginæ uterinæ elegans specimen exsculptum videre est in ill. PRAESID. *iconibus de utero humano* , tab. VIII.

HISTORIA X.

Febris acuta, mucosa, biliosa, sanata.

VIRGO 20 annos nata, *plethorica et corporis robore vicens, intermittentes in primâ juventute passa* et menstruum fluxum ritè, præter ultimos menses, experta, post aliquot dierum lassitudinem et auctam sensim artuum gravitatem,

D. 16 nov. notabili sub vesperam frigore febrili licèt corripatur, nihil appetat, venamque in pede d. 19 nov. secari curet; suis tamen negotiis utcumque vacat.

D. 20 nov. Lectum demùm petiit. Emeticum sexiès vomitum biliosum civit, alvo simul naturali modo respondente. Cum *capitis* ad frontem dolore floret facies et inter modicam virium prostrationem augetur *sitis*, imprimis de nocte. Linguae parùm tremantis dorsum siccum et muco albo tectum est. Madet levi sudore corpus, mox cessante. Pulsus plenus et fre-

quens modicèque tardus est. Somnus siti alviq̃ue quatuor dejectionibus , sine dolore juncto , turbatur.

Aucto febris æstu , respiratio brevis et frequens fit ; lingua squalida , subfusca , sicca , ad apicem obscurè rubra. Accedunt levis *tussicula sicca* , sitis intensa , cum *frequenti ad desiderandum stimulo*. Urina limosa multum sedimenti albi et ramentosi deiecit atque circulum relinquit. In usum vocantur acida vegetabilia cum mineralis parco connubio. Sub somnum satis quietum sequitur *sudor universalis*.

Evanuit capitis dolor ; sed *dolent* cum *fractis viribus artus*, ac si fustibus essent conquassati. Licèt hodiè multum sudaverit , sexiès tamen fluxit alvus. Auctæ sub vesperam pulsûs , interdiù parum contracti , frequentia et plenitudo , post sectam in cubito venam pauxillum minuuntur. Depluit sine saltu , modò guttatim , modò lento rivulo , sanguis ; in placentam coit splendentem sine omni sero , crustâ inflammatoriâ crassâ , albâ , semipel-

lucidâ tectam. Subtùs transparent parvæ cruoris massulæ rubræ, crustæ partim adhærentes, partim in cruore tenui natantes. Lingua multùm squalida, subfusca; cæteroquîn, velut urina, ut heri manet. Sæpiùs de nocte insomni et *phantasmatis* interpolatâ, reddidit, *excrementa flava* et foetida, atque multo *sudore* maduit.

Manè appetit acetaria, augetur *tussicula parùm humida*, gelidiuscula sunt extrema superiora, atque *excrementa foetida* quatuor dejectionibus cum impetu propelluntur. Continuatur mixturæ acidulæ usus, ex aquæ cerasorum nigrorum unciis octo, syrupi berberum duabus unciis, additis aceti sambucini unciâ et spiritûs vitrioli guttis XLV, compositæ. Sedatiores sudores nunc excipit *aurium*, veluti à molendinâ, *susurrus*. Vires fractas adhuc dùm comitantur respiratio frequens et impedita, faciei rubor et modica sitis. Pulsus frequens et pleniusculus est cum modicâ duritie. Urina vesperi ferè semper pariori copiâ redditur opaca, flava, cum circulo ad margi-

nem et sedimento copioso albo, lactis coagulati simili; iterum crasso, ramentoso, levi. Nox inquieta agitur sine sudore, urgente octiès diarrhœa.

Paullò liberior est respiratio. Licèt extremitates calore naturali rursus foveantur, ægra tamen stragulis sollicitè corpus obtegit. Lingua sensim magis albescit, humida fit et acuta, cum maculâ impurâ et subfuscâ ad radicem. Urinæ et pulsûs, si à duritie recesseris, eadem adhuc ratio est. Semel tantum interdiu alvum posuit fluidam: nox verò neque sudore, neque alvi profluvio interrupta est, cæterum præcedenti nocti similis.

Cum pulsu modicè frequente, modò pleniustulo, modò contractiore et impedito, *levatur aurium susurrus*. Lingua maximam partem alba est: urina opaca, crassa, cum circulo et sedimento subflavo. Modica superest respirationis frequentia. Vesperè tamen cuncta *symptomata in pejus vertuntur*. Sexiès interdiu reddidit *excrementa* foetentia, spumantia, fusca, putrida. (Suo genio indulgens ægra,

rursus, ut jam aliquoties, *carnium juscula* ingesserat.) Cum virium fracturæ augmento augit respiratio frequens et multum impedita, ita ut præ anxietate artus jactitet. Vix potulenta poscit. Linguae acutæ apex et limbus obscurè rubent, dorso sicco, sordido, subfusco. Dentium superiores sicci, inferiores modicè humidi sunt. Pulsus inconstantis et impediti frequentia augetur: et in urinâ flavâ, pellucidâ, cum tenui nubeculâ in fundo dispersâ, desideratur circulus. In continuatâ mixturâ, jam oxies exhibitâ, hodiè spiritus vitrioli guttulæ ad LXXV evolvuntur. Inquieta quater de nocte alvum dejecit.

Laxatur rursus, cum levi tamen tremore, lingua; redit quoque urinæ opacæ et modicè rubræ circulus ad marginem cum circumscriptâ nubeculâ ad fundum; parum emendatur respiratio, auriumque susurrus nunc penitus ferè cessat. Ob saporem mixturæ, ægræ palato nimis austerum dentibusque inimicum, guttulæ xv acidæ mineralis subtrahuntur. Sitis expers

ægra acetaria appetit. Gelidinscula fiunt, dùm exseruntur, membra. Urina vesperì reddita clara et flava est cum nubeculâ : pulsus vix frequens, impeditus, ratione impetûs inconstans et parùm undosus. Ter interdiù, quater noctù per intervalla placida, alvum posuit.

Post decimam mixturæ portionem, stragulis semper ad collum obiecta ægra continuat de sapore mixturæ austero querelas. Indè dedimus aliquas remediorum inducias. Lingua extenuata, lata, multùm humida est cum dorsi squalore : urina opaca, crassa, turbida, vitri parietes obfuscatur atque nubeculam dejicit. Pulsus durus, impetu inconstans, sine notabili frequentia est. Florida semper manet facies : cum parùm impedita respiratio, sine sudore, pergit etiam *tussicula* nunc *humidior*. Silet interdiù alvi profluvium, de nocte verò somnus, per intervalla placidus, siti, et quin-
quies diarrhoeâ, turbatur.

Resuscitatam sitim comitantur *audiendi facultas depravata*, respiratio

impedita et modicè frequens, cum pulsu duriusculo, inæquali et modicè frequente. *Papillis* obscurè *rubris*, in apice elevatis atque fissuris in dorso transversis nunc distinguitur *lingua* lata, rubra, glabra, sicca. Urina flava et pellucida nubeculam habet. Noctu, per intervalla quieta, quinquies dejecta sunt *excrementa mucosa*, non ampliùs putrida.

Propinavimus nunc potionem ex aquæ menthæ s. v. unciis octo et syrupi berberum duabus paratam, additâ *extracti corticis peruviani* unciâ dimidiâ, singulis horis per dimidias cupulas capiendam. Detersis omnibus papillis, linguam latam, lævem, rubram, humidam obducit *mucus*. Cum siti auctâ, *audiendi difficultas ad stuporem usque* ingravescit. Sub respiratione notatur levis, à muco collecto, *strepitus laryngeus*, atque in urinâ tenui et pellucidâ sparsæ sunt ubivis nubeculæ exiguæ. Satis quietam transegit noctem, alvo semel tantùm solutâ.

Pergit cum faciei rubore, siti, au-

ditûs hebetudine et stupore, auctis, respirationis brevis et pulsûs duriusculi moderata frequentia, *sordibusque* sensim *obvestiuntur artus*. De medicamento sapore nimis aromatico ægra querimonias fundit, atque adeò nimiam linguæ sensibilitatem indicat. Tenuem fecit urinam pallidè flavam, præter particulas minimas, pulverulentas, innatantes, pellucidam, nubeculâ destitutam. Ter interdiù soluta alvus est; sectiès de nocte diarrhœa mucosa somnum intercepit.

Sparsæ in urinâ nubeculæ, semel alvus soluta, pulsus pleniusculus vix frequens, et per noctem minùs placidam quinque alvi dejectiones sunt notatæ. Reliqua cum præcedentibus diebus congruunt. Tertiùm reiteratur positio.

Manè duos *lumbricos emortuos* inter excrementa alvina ejecit. Perseverant respiratio frequens et brevis, sitis, tussicula humida et stupor, cum pulsu frequenti, parùm debili, sub vesperam pleno. *Vomitorio* ex ipecacuanhâ, cum tartari emetici stimulo,

quinquiès respondit effectus. Lingua humida, muco albo et maculâ subfuscâ notata, hodiè minùs rubet. Cæterùm priora symptomata residua manent. Inter insomnia turbulenta et diarrhœam quinquiès citam, parùm de nocte dormivit.

Manè *salis cathartici* amari uncia, cum IV granis extracti aloes, in aquæ s. q. soluta, pluriès alvum duxit. Minuuntur stupor, audiendi difficultas, pulsûsque pleni et molliusculi frequentia. Cum siti auctâ, liberior fit respiratio et purior lingua. Urinam reddidit cerevisiæ secundariæ similem, flavam et opacam.

Laxans salinum iterùm cum successu exhibitum est. Urget sitis cum acetariorum desiderio et audiendi difficultate, quibus nunc quoque junguntur *moderati sopores*. Indè per aliquot dies *cutis* in regione *ossis sacri exulcerata*, escharâ nigrâ tegitur. *Ægra*, hactenùs *supina*, nunc præ dolore istius loci *in latus devolvitur*. Lingua lata, rubra, modicè sicca atque transversim fissa est; urina flava

et opaca ; pulsus minor et debilior ac heri. Sequuntur de nocte frequentes alvi dejectiones.

Abhinc bis repetitæ mixturæ refrigerantis suprâ descriptæ , cum acidi mineralis guttis xxx , moderata præbia sumsit. Præter *ulcus* in regione ossis sacri , pus tenue fundens , aliud novum *in regione trochanteris majoris* , escharâ tectum , notatur , cum margine leviter inflammato. Inter symptomata leviora , lingua humida sordibus tegitur , cum pulsu parùm debili et molliusculo. Quinquies , ut in præcedenti nocte , somnum diarrhœa intercept.

Ingravescente audiendi labe , *surda* ferè , saltem admodùm *stupida* est ægra. Benè suppurant ulcera et cum pulsûs debilis modicâ frequentia constans manet faciei rubor. Tenuis et subopaca redditur urina. Squalida , mucosa et subsicca lingua , maculâ fuscâ superstite et fissuris calloso margine circumscriptis notata , à meridie denuò humescit. Quater vomitum ciivit exhibitum emeticum , subsequentes

per noctem , cum pulsu frequenti ,
sexiès diarrhœa.

Cum levatâ auditûs labe pulsuque
tenui et parvo , manè semel alvus so-
luta est. Linguam siccam cum maculâ
fuscâ , obvestit squalida crusta. Urina
parca , saturatè flava , crassa et opaca
est. Cum ambitu inflammato multùm
dolet locus exulceratus et in veram
foveam excavatur , in cujus mediâ
parte nudâ disseminatæ conspiciuntur
papillæ cutaneæ. Post exhibitam , ex
soluti in aquæ distillatæ unciis octo ,
extractorum corticis peruviani duabus
drachmis et cascarillæ totidem scru-
pulis , cum adjecto syrupo papaveris
rheados , paratam potionem , melius
vesperi habet ægra. Cessavit nempè
diarrhœa , *lingua humidior* facta est et
cum pulsu pleniusculo , frequenti ,
efflorescerunt aliquot *pustulæ* in bra-
chio et alterutro crure , inter quas
etiam *furunculus*. Repetitur potio sine
cascarillæ extracto. Semel de nocte
parùm quietâ alvum posuit.

Dorsum linguæ humidæ , asperæ ,
modicè albæ , impurum est , deletis

maximam partem cum maculâ fuseâ fissuris. Vix notabilis superest audiendi labes. Cum pulsûs sub vesperam pleni, modicâ frequentiâ, ad frugem quoque redeunt respiratio et ciborum appetentia. Urina subopaca exiguis flocculis dispersis parùm turbatur: et inter quartum iteratæ potionis usum, semel interdiù totidemque de nocte fluxit alvus.

Pellucida urina levem nubeculam dejicit. Inter pulsûs pleniusculi et fortis modestam frequentiam, cum alvo clausâ, *pustulæ* illæ fiunt *purulentæ*, variolis minoribus similes. Benè appetit ægra et nunc demùm, debilitata quidem, cum grato quodam levamine sentit se morbo laborasse. Lingua humida, alba, eminentibus in parte posteriori papillis aspera est. Subjungitur corticis peruviani decoctum.

Cum pulsu pleno, molli, modicè frequente et alvo naturali, denuò transversim finditur lingua parùm tremula, fissuris postridiè rursus deletis.

Subsidet in urinâ opacâ, cum cir-

culo ad marginem, nubecula crassa, et inter constantem faciei ruborem usumque decocti continuatum benè suppurant ulcera spontanea.

Succedit cum siti et inter priora signa, in ulcere præcipuè femoris, bona puris coctio, et interdiù extra lectum versata ægra cum valetudine sensim in gratiam redit.

1. Ob corporis vigorem et robur universale, febris, ut in historiâ præcedente, evecata est in acutam, continuam.

2. Mensium obstructio sæpè comitatur vitium quoddam abdominale, ideòque morbo epidemico suscipiendo favet.

3. Sub initium morbi sudores cum præmaturo urinæ sedimento et frequente simul diarrhoeâ, sensim biliosâ, tamquam crises præcipitatæ, morbi malignitatem manifestant ejusdemque diuturnitatem præsagiunt.

4. Melioris notæ fuere crises imperfectæ et levantes per tussiculam humidam, metastasin ad nervos auditûs (d. 7), cum subsequentibus (d. 12)

diarrhoeâ mucosâ (d. 13), stertente in larynge muco et (d. 13, 14) stupore ; quorsum et vermium excretio (d. 16) referri potest. Multum quoque levaminis tulerunt crises artificiales, vomitorio et laxantibus (d. 16 sqq.) factæ. Facile tamen, emendata sensim coctione, reliquis præstantiâ et laude eminent naturæ in suppurationem molimina (d. 18, 19, 21, 23).

5. Aurium susurrus cum hebetudine auditûs et stupore in febribus malignis diuturnitatis signum atque bonum malæ causæ sunt indicium : vices enim deliriorum soporumve gerunt, atque, tamquam metastasis congener, illa symptomata modò averunt, modò vicissim solvunt. Hinc quoque in abdominis nervos præmaturè translata rursus illâ metastasi, symptomata nervosa statim recrudescent, sensus cum delirio acuuntur vel sopore opprimuntur, atque suspensâ nunc, vel prorsus sufflamminatâ, qualicumque coctione, jam inceptâ, humores in resolutionem ruunt. Cf. Hist. XIII, XIV.

6. Apprimè in febribus malignis victu animali augetur putredo abdominalis : facilè enim in naturam saburræ putridæ adsimilantur ex regno animali ingesta. Adeòque malè à nonnullis ante subactam putredinem in febribus malignis , ex præconceptâ opinione falsâque theoriâ , administrantur carniûm , ad suffulciendas vires , juscula : tantûm enim abest , ut vires hinc restaurentur ; ut potiùs novâ putredinis colluvie magis protinùs pessundentur.

7. Levissimus frigoris gradus (d. 11) instantis criseos imperfectæ , tussis nempe humidæ et metastaseos in nervos revertentis , nuncius est.

8. Collectæ circa d. 14 in cute sor-des criticis excretionibus febrium malignarum accensendæ sunt.

9. Ob residuæ putredinis , ex alvi profluvio frequentiori et bilioso dignoscendæ , indicia , serò iterûm revertendum fuit (d. 19) ad acidorum usum.

10. Transacto stadio morbi acuto , notabile ejus indè à d. 21 decremen-

tum et linguæ mutatio cum reliquo decursu certissimè indicant, residuam per aliquamdiù febrem non nisi meram lentam esse, continuata puris in ulceribus spontaneis et pustulis coctione, corticis extracto et decocto adjunctâ, salutarem.

HISTORIA XI.

Febris mucosa acuta, ex malignâ intermittens.

JUVENIS 20 annos natus, qui ante triennium *febre intermittente* laboraverat.

D. 17 dec. quùm vesperi ex appetitûs defectu morbi initium notasset, postero die *horrores* demùm cum dolore capitis leviori sensit.

Post conatum vomendi et *vomitum biliosum*, doloribus in imo ventre sese adsociat *diarrhœa mucosa*, sanguine *remixta* et in crastinum diem protracta.

Appetitum prostratum comitatur *sitis*. Vesperi post usum mixturæ, ex

aquæ distillatæ unciis sex, syrupi berberum duabus unciis et spiritûs vitrioli guttis xxx paratæ et quâlibet horâ per dimidias cupulas propinata, moderatior diarrhœa sine remixto sanguine continuatur. Lassus sine capitis dolore, extra lectum adhuc versatur atque *cum ardore et difficultate reddit urinam* turbidam et limosam. Pulsus celer, contractus et duriusculus est, cum modicâ frequentiâ.

Adeò intenditur *alvi stimulus*, ut quâlibet ferè dimidiâ horâ inter *tenesmos* et *ventris dolores cum impetu deiciantur excrementa parca, liquida, mucosa, viridia, nigricantia, fœtida et cruenta*, Virium decremento junguntur animi inquieti morositas, pedum dolor, et per intervalla *puncturæ in thorace*. *Lingua* latæ, pallidè rubræ, dorsum obducitur tenni *mucos* albo, sicco, versùs radicem flavescente, *cum papillis acutis et prominulis*. Pulsus ab hesterno non discrepat. Pergunt, cum *siti intensâ* et appetitu deficiente, *aucta mingendi difficultas et ardor*: atque in urinâ turbidâ, li-

mosâ et flavâ præcipitatur sedimentum paucum, mucosum, ramentosum et album. Continuatur à meridie, quam malè æger ante meridiem seposuerat, mixtura cum guttarum XL acidi mineralis connubio. Noctem multum inquietam sequitur,

Diarrhœa sedatior. Licèt autem per integras horas alvus non dejiciatur, *stimulo* tamen et *tenesmis* sæpius *ad desidendum* æger adeò laccessitur, ut per quadrantes horæ in sellâ interdum remoretur: sine torminibus tamen et doloris in imo ventre sensu redduntur *excrementa parcissima, alba et mucosa*. Lecto æger non nisi per intervalla incumbit. Linguae eadem adhuc ratio est, nisi quòd mucus in dorso auctus magis nunc flavescat. Parcè et cum difficultate excernitur urina, multum turbida, hesternæ cæteroque similis, sedimento tamen tardè admodum subsidente. Pulsus parvus, duriusculus et inæqualis; sub vesperam plenus, frequens et inæqualis est, cum modicâ duritiæ. In usum nunc vocavimus, singulis horis per bina

cochlearia sumendam miscelam, ex aquæ menthæ s. v. unciis sex, syrupi aurantiorum duabus unciis, cum *extractorum corticis peruviani* unciâ dimidiâ et centaurii minoris drachmâ unâ. Clysmate simul, ex cremore avenaceo, alvo cum successu prospectum est. Tranquillo somno refectus æger noctu *multum sudavit.*

Inter mitiores tenesmos ter tantum per totum diem alvo deiecit excrementa pauca et mucosa. Urina uberior, cum quodam ardore residuo missa, rubella, circuli expers, parum turbida, vim *sedimenti* levis, *mucosi*, lactei et ramentosi demittit. Parvus modicèque frequens pulsus, sine celeritate et duritie parum inæqualis, sub vesperam abit in parvum, frequentem et duriusculum. Lingua novam mutationem non subiit. Insomniis agitated æger *sudore universali* et profuso, sub somno diffluit.

Alvus citra notabiles tenesmos fluxit ut heri; nec præter ructus et dolorem quemdam in hypochondrio sinistro, indè à meridie planè sopitum, quid-

quam incommodi æger in abdomine sentit. Redeunt, cum modicâ siti superstitute, appetitus et vires, ita ut horis pomeridianis æger obambulare queat. Parvus, mollis et sine frequentia inæqualis pulsus, quin intermittens; vesperi fit frequens, plenus et regularis, cum quâdam duritie junctâ. Largiori copia et cum mitiori ardore mittitur urina flava, parum turbida et limosa, cum copioso sedimento, hesterno simili. Linguam latam, pallidè rubram, humidam et puram obsident papillæ conspicuæ. Noctu aliquoties diarrhoeâ, nullis autem insomniis turbatur somnus *cum sudore*.

Modestè fluit alvus mucosa et cuncta emendantur. Supersunt sine sapore perverso ructus, post ingesta solidiora pressio quædam in imo ventre, levisque ardor urinæ copiosæ, rubellæ et priori similis. Pulsus plenus, duriusculus et cum modicâ frequentia parum inæqualis est. Linguae ratio eadem manet. Continuatum hactenus remedium (d. 5) sub vesperam quar-

tâ vice reiteratur. Sequitur cum somno placido *copiosus sudor*.

Aliquot dejectionibus cum tenesmo pauca tantum excernuntur mucosa. Ex voto appetit æger, et licet sudoribus parum debilitatus, extra lectum versatur. Contrahitur lingua ad apicem et limbos rubra, humida, cum crasso dorsi muco flavescente. Inter modicam frequentiam acceleratur pulsus parvus, contractus et duriusculus. Urina à præcedente non discrepat. Frequens de nocte, sine tenesmo et post placida somni intervalla fluit alvus.

Diarrhoea penitus se habet, ac heri. Multum viget appetitus et lecto æger nunc facile caret. Dùm mingit, residuo urinæ leviori ardori dolor quidam adjungitur in hypochondrio dextro, juxta cristam ossis ilium. Subsident in urinâ copiosâ, flavâ et subpellucidâ, multa vis *sedimenti albi et levis*, admisto simul paucio *lateritio*. Cum pulsu pleno, duriusculo et sine frequentia æquali, adest lingua pallidè rubra et humida, tenui muco

albo tecta. Subjunximus demùm abdominale medicamentum ex duabus essentiaë aurantiorum drachmis, liquoris mineralis anodynî Hoffmanni unâ drachmâ totidemque elixirii proprietatis Paracelsi, paratum, singulis horis per 50 guttulas capiendum.

Citra diarrhoeam interdùm *sincerum mucum* reddit alvus. Cum pulsu frequenti, naturali cæterùm, vires cum appetitûs vigore restaurantur. Superest levis ardoris sub urinæ missione sensus, cujus, simul cum linguâ, eadem indoles est, ac heri.

Manet hesterna alvi ratio; nisi quòd flatus, borborygmi et ab ingestis pressio in epigastrio notentur. Linguae latæ radix obducitur muco tenui et flavescente. Extenuatur pulsus celer cum modicâ frequentia: et in urinâ copiosâ flavâ et subpellucidâ, sola nubescula tenuis demergitur. Reiteratur miscela d. 10 præscripta.

Continuatur modesta et parca *muci per alvum excretio* cum ægri euphoriâ: lingua humida fit, pulsusque, præter modicam celeritatem, naturalis.

Alvus naturalis est; vigent, cum pulsu pleno et parùm frequente, vires et appetitus, atque enato levi *circa malleolos tumore*, morbi reliquiæ per *sudores sub somnum* è corpore proscribuntur.

1. Egregium febris mucosæ specimen excrementis sanguinolentis, dein mucosis, tenesimis atque in imo ventre doloribus etc., et memorabili urinæ ardore, affinitatem mali cum dysenteria genitrice manifestissimam facit.

2. Neque obscuriorem morbi mucosi cum intermittentibus cognationem ex intermissionibus quotidianis, pulsûs typicè mutati rhythmis, post singulos paroxysmos sudoribus nocturnis, et, post corticis efficaciam, sequuto demùm pedum tumore cognoscimus.

3. Domitâ medicamentis putredine abdominali, febris indoles, in malignam ex proprio genio evehenda, ita emendata est, ut propriùs sensim ad intermittentium naturam accesserit. Cf. Hist. IV. n°. 8.

4. Non multa et semper mutata, sed propria et frequenter repetita remedia, morbos sanant. Parùm cognoscit morbum, qui ad quemlibet adventum, etiam ægro non viso, mox formulam, ex serie suâ memoriter habitam, scribit: incipientem morbum cognovit medicus, qui primum medicamentum cum ægri euphoriam diù protrahere potest.

HISTORIA XII.

Febris mucosa acuta, inflammatoria.

Femina 34. annos nata.

D. 19 mart. vesperi magno horrore corripitur, quem noctu cum potulentorum, vomitu excitato, rejectione et intensâ siti, excipiebat æstus siue sudore.

Inter pectoris dolores pungentes parca apparuere sanguinis menstrui vestigia: postero die secatur vena et sexto demùm oboriuntur deliria, sub initium placidiora.

Exacerbantur sub vesperam *deliria*, noctu *gravissima*, ita ut valdè suspicax ægra lecto exsiliat. Junctæ *anxietates* simul adeò evehuntur, ut sui non ampliùs conscia, vestimenta rejiciat manibusque admotis *præcordia* subindè *scalpat*. Neque notabiles in imo ventre dolores sentit, neque potulenta petit; oblati tamen avidè sese ingurgitat. Pulsus admodum debilis, tenuis et frequens, tactum fere subterfugit: *respiratio impedita*, brevis et frequens est, cum *stertente in larynge muco*: *alvus* hactenùs *semel tantùm soluta*. Obsaporem perversum potùs cremoracei amaritiem increpat ægra. Horâ à meridie quartâ, ipecacuanhæ scrupulus, addito tartari emetici gr. j. et salis cathartici drachmæ unius stimulo, quinquies excitato vomitu pariori, exturbavit *materiam fuscam et mucosam* sine alvi dejectione.

Manè, cum pulsu pleniore et liberiori, meliùs habet ægra: pergunt tamen cum loquelâ obscurâ et *respiratione brevi, frequente et sine stertore juncto impeditâ*, *anxietates*. Pro-

pinati per epicrasin laxantis, ex salis Sedlicensis duabus unciis, mannæ Calabrinæ unciâ et aloes violatæ gr. vi. in aquæ ferventis unciis octo factâ solutione, prima cupula dimidia vomitu evocavit duos *lumbricos* magnos, quibus *expulsis anxietates cessarunt*. Delira tamen adhuc est ægra, propriosque digitos perpetim tractat. Sumto negligentius remedio, alvus manet præclusa.

Inter mitiora deliria ægra placatur: multum tamen *impedita* manet *respiratio*, ita ut *erecta semper in lecto sedere cogatur*. Pulsus tenuis, frequens et durus est: lingua crassa, alba et subsicca: alvus semel hodiè soluta. Sumtis uno alterove remedii præbio-
lo, ejus usum protrahere recusat. Quieta ægra noctu tres horas dormivit atque subsomnum purum sudavit.

Cuncta emendata sunt: respiratio bona, loquela clara, alvus soluta, et cum pulsu pleniore, molli et parum frequente, lingua pallidè rubra, humida et pura. *Tussi* crebriore *vis muci* excernitur. A meridie infestat vertigo.

Jam extra lectum versatur ægra, appetit et cum modestâ *tussi mucum* ex voto *rejecit*.

1. Manca licet sit hæc morbi mucosi historia, magnam tamen ejusdem cum morbis thoracicis inflammatoriis similitudinem produnt dolores in pectore pungentes, difficilis respiratio, collectus in larynge mucus et consueta demum expectoratio critica.

2. Inflammatoriam hujus morbi indolem ex pertinaci alvi obstructione, epidemiæ decursu (1), vitii circa hanc anni tempestatem ex fluido mucoso in gelatinosum transitu (2) aliarumque observationum analogia (3) perspectam habemus.

3. Ex magno horrore initiali atque insidiosarum blanditiarum sub initium morbi (4) absentia, docemur, hanc febrem malignitatis esse expertem. Ut plurimum quidem morbi epidemici tempore vernali exuunt malig-

(1) Cf. SECT. I. p. 1.

(2) Cf. ib. p. 3.

(3) Cf. infra SECT. ead. XL

(4) Cf. SECT. II.

nitatem ; sed non statim eorundem vehementiam.

4. Pessima in morbis acutis signa non nisi ex sodalitia reliquorum signorum atque ipsius morbi indole æstimanda sunt. Ita hypochondria cum deliriis, anxietatibus aut soporibus dolentia gravem quidem in visceribus illius regionis congestionem, pressionem aut inflammationem indicant : in morbis tamen peripneumonicis et sine malignitate inflammatoriis illa symptomata ineluctabile fatum non portendunt ; sed laudabili coctione et salutari crisi, expectoratione potissimum aliâve excretionē, haud rarò feliciter solvuntur. Interdum etiam merè symptomatica illa mala à cruditatibus primarum viarum, vermibus aut spasmis oriuntur ; quibus ablatis, nisi penitus sufflaminentur, multum sanè levantur.

5. Abscedentes d. 9. lumbrici, procul dubio critico modo d. 7. jam extincti, biduum emortui exitumque expectaturi latitarunt, donec stimulus pellens accesserit. Cf. Hist. I, n. 5.

6. Paucioribus remediis opus est,

quotiès suo ipsius conamine bonam
crisin molitur natura, optima mor-
borum medicatrix: generosiora et plu-
ra requiruntur, quò magis illa à salu-
tari tramite aberrat.

HISTORIA XIII.

Febris mucosa soporosa, sanata.

Vir 40. annos natus, annis proxi-
mè præterlapsis aliquotiès ex febre
acutâ inflammatoriâ laboraverat, V.
Sbus semper levatâ, qualem etiam
proximâ prægressâ æstate eluctatus
erat.

D. 24 nov. A meridie lassitudinem
insolitam et levem capitis dolorem
sensit. Vesperis *horrore magno* et *fri-*
gore perculsus lectum petiit, noctem-
que cum æstu et siti intensâ transegit.

Emeticum nauseam tantum cum
vomendi conatu excitavit; sequente
nocte alvum duxit.

Vesperis cum capitis dolore exacer-
batur febris, prosternitur appetitus,
intensâ siti acidorum desiderium mo-

vetur et inter modicam lassitudinem *anxietatibus opprimuntur præcordia*. *Lingua* lata, humida et *squalida muco albo nitente*, et versùs radicem flavescente, tegitur. Pulsus plenus, magnus, duriusculus et modicè frequens V. *Sem* suadet. Cum impetù et clangore primùm, arcu facto, sanguis in patinam delabitur; impetu autem sensim fracto ad membrum depluit. Animo delinquitur æger, in lectum tamen repositus reficitur. Primæ patellæ placenta, cum maculis cinereis et inflammatis in superficie limboque coccineo, pauco sero flavo tegitur: in alterâ patellâ, placenta crustæ inflammatae expers, coccinea, cum parco sero, patinæ passim adhæret.

Ante meridiem levatus æger, dolore capitis et præcordiorum oppressione immunis, tantillùm appetit lectoque carere potest. Horâ à meridie primâ, cum oppressione præcordiorum et lassitudine impetit *intensum frigus*, per aliquot horas protractum. Sequitur, indè à superioribus inferiora versùs descendens æstus magnus,

per totam noctem perseverans, cum dolore capitis, intensâ siti alternisque horripilationibus junctis. Linguae ratio non mutata est; pulsus vero parum contractus, frequens et duriusculus. Singulis horis cupulæ præbium sumsit miscelæ, paratæ ex solutis, in aquæ ferventis duabus unciis, tartari solubilis drachmis duabus et nitri puri unâ drachmâ, additis oxymellis simplicis unciis sex.

Manè, cum æstu mitigato et appetitu prostrato, pergunt capitis dolor et magnasitis. A meridie, post alvum solutam, cum ipso capitis dolore ingravescent calor et appressorum præcordiorum molestia. *Finditur lingua*, ad apicem et limbum humidæ et rubræ, *dorsum* siccum, *muco albo* et versûs radicem *flavescente tectum*. *Urina* limosa, cum circulo ad marginem, dejicit *sedimentum album et leve* Continuatur portio. Per noctem inquietam protractum æstum tandem excipit *sudor universalis et profusus*.

Manè præter abolitum appetitum et gravem capitis dolorem soporosum,

omnia mitiora sunt. Crescunt, cum corporis lassitudine auctâ, *linguæ fissuræ*, nunc *dolentes*. Pulsûs pleni et duriusculi modica frequentia à meridie parum augetur. *Media adscendit* in urinâ crassâ, rubrâ et pellucente tenuis *nubecula*. Reiterati remedii usus continuatur.

Graves tempore matutino præcordiorum oppressiones interdium parum remittunt; sed cum lassitudine adeò intenditur capitis dolor, ut ipse æger de *pulsationis arteriarum capitis sensu* conqueratur et per intervalla *soporosus* jaceat. Linguæ limbus humidus mucosus albo, crasso et nitente; dorsum siccum squalore subfusco et flavo tegitur, cum fissurarum dolentium augmento. *Pulsus* plenus, durus, *rarus* et impeditus, sub vespere paullo frequentior fit. Urina flava, leviter rubella, pellucida, pinguis et crassa, tenuem nubeculam fovet, ad medium vitri adscendentem. Circa meridiem porrigebantur resinæ jalapæ grana viij. in emulsione, quibus apprimè expurgata fuit alvus. Ves-

peri sellæ perforatæ immoratus æger animo linquebatur, in lectum verò repositus brevè resipuit.

Anxietates circa præcordia mitiores comitatur sedatior capitis dolor: atque soporum expers æger de magnâ, pedum præcipuè, lassitudine querelas fundit. Lingua ut heri squalida est: pulsus plenus, duriusculus et rarus, vesperi parùm frequentior fit simulque liberior: urina flava, pinguis et parùm turbida sedimento caret. Administrati omni bihorio pulveris, ex ipecacuanhæ gr. x. cum tartari stibiati gr. j. stimulo, tria præbia vomitu ter excitato exturbarunt multam vim *materiæ mucosæ, fuscæ et biliosæ*. De nocte frequens et copiosa sequebatur diarrhœa cum *excrementis fætidis*.

Pergit alvi profluvium atque cum magno capitis dolore et siti intensâ redeunt *sopores* modici. Ideò singulis horis per cupulas propinata est emulsio ex amygdalarum dulcium drachmis sex, aquæ scordii librâ unâ et *camphoræ* gr. xxv, cum sacchari un-

ciâedulcorata. Inter insomnia de bello et militibus per totam noctem ferè somnum cepit.

Sopitam diarrhœam nunc excipit *sudor universalis*. Capitis licèt dolor paullò emendetur et minuatur præcordiorum tensio, vires tamen non crescunt. Lingua squalida, lata et fusca est, ad apicem et limbum alba, sulcis mirificè incisa: pulsus plenus, tardus et duriusculus: urina pellucida et modicè flava. Reiteratur emulsio. Noctem moderatiorem, insomniis tamen turbatam, sequitur *sudor cum*

Aurium susurru, pedum gravidate et virium defectu. Præter modestam sitim, neque calor neque frigus notabile adest. Bene respondet alvus: lingua et pulsus hesternis similes sunt: *urina* flava et modicè turbida deiecit *sedimentum album, furfuraceum*. Per dimidias cupulas singulis horis dedimus in aquæ cerasorum unciis octo soluti extracti corticis Peruviani duas drachmas, cum syrupi berberum sesquiunciâ. Nox præter insomnia, satis placida fuit.

Manè, sine capitis dolore juncto, *surditas* quædam notatur, cum pedum gravitate. Non ampliùs sitit æger, neque sudat, atque per intervalla extra lectum nunc versari tentat. *Alvus* naturalis est : pulsus tardus, rarus et pleniusculus ; lingua ut hactenùs ; *urina* modicè flava cum *sedimento albo et furfuraceo*. Nox bona sine insomniis decurrit.

Sumta manè emulsio cum sex granis resinæ jalappæ deciès alvum duxit. Simul cum surditate cessarunt capitis pondus et gravitas pedum, ita ut hilaris æger jam extra lectum versari possit. Lingua humida, modicè alba, minori in gradu squalida est, cum maculâ fuscâ permanente ; *urina* ferè aquea et pellucida, cum parco *sedimento albo et furfuraceo* ; pulsus plenus et mollis. Noctu somnum profundum cepit æger.

Extra lectum obambulat. Lingua et pulsus se habent ut heri. *Urina* flava est cum *sedimento albo*. Singulis horis per dimidias cupulas æger nunc capere potionem ex aquæ menthæ s. v.

unciis octo, tartari vitriolati unciâ dimidiâ, extracti centaurii minoris drachmis duabus et syrupi corticum aurantiorum unciâ.

Circa vesperam *notabile frigus* post se traxit noctem admodum inquietam. Lingua alba, humida cum maculâ fuscâ est; urina aquosa cum nubeculâ.

Novum sub vesperam *frigus* capitis dolore excipitur. Alvus clausa est, nox sequens inquieta.

Cum *ingenti capitis dolore* et pedum lassitudine, post intercalarem febris requiem, *lectum* sub meridiem *rursus petiit*. Lingua humida, alba, fusca, crasso muco obducitur: urina flava et cruda est: pulsus plenus, rarus et celer. Successivè propinata potio ex solutis in aquæ ferventis librâ unâ salis Sedlicensis duabus unciis et mannæ unciâ unâ cum æquali portione pulpæ tamarindorum, effectum planè denegavit, ita ut alvus, urgente circa vesperam ingente calore, vel applicati clysmatis (ex cremore avenaceo cum oleo lini et sale communi) stimulo semel tantum ducta fuerit.

Cessavit pedum gravitas et mitior superest capitis dolor. Linguae albæ et humidæ macula fusca constans manet, cum pulsu pleniusculo et celeri, atque urinâ flavâ, crudâ et totâ pellucidâ. Emulsio jalappina (d. 15.) sexiès alvum civit. Nox sequens bona.

Cum appetentiâ ciborum redeunt vires et æger convalescit.

1. Est varietas quædam rarior febris mucosæ benignæ, quæ obscuro modo typum utcumquè quartanarium sequitur.

2. Quædam febris primariæ similitudo est cum prodromo febris mucosæ benignæ. Initio à leviori accessione facto, die 6^o gravior febris accendebatur, cujus decrementum d. 7^o declinante incipit atque ad finem alterius septenarii protrahitur: quo termino (d. 13) crisis quædam in nervos, per aurium susurrum et surditatem contigit, quæ mitiori febris relapsu per accessiones nocturnas in abdomen transfertur, arte, propinato nimirum laxante, expedienda. Elapso d. 18. oborta nova recidiva levior sa-

nans, utcumquè quotidiana, morbi reliquias ulterius expulit.

3. Ordo remediorum morbi stadiis ita accommodatus est, ut, præmissis generalioribus, camphorata versùs tempus criticum, cortex sub crisin inceptam, evacuantia ad expediendam crisin abdominalem, atque sub finem criseos ad restaurandas vires sal medium cum extracto amaro, fuerint adhibita.

4. A viribus instauratis demùm, post prægressam quamdam naturæ quietem et speciem intermissionis, novum frigus febris sanantis accessit.

5. Soporosum ex hepatis labe peculiari consensuale symptoma, ejusdemque latentis index est.

6. Numquam ex pulsu simpliciter pleno petenda est ad V. *Sem* indicatio, nisi simul junctæ sint quædam ejusdem frequentia et fortitudo, indolis sanguinis gelatinosæ indices. Noxiæ proindè, uti generatim in omni morbo nervoso, ita præcipuè in febribus soporosis sunt V. *Ses* largæ aut repetitæ: parca enim, si qua adsunt,

inflammati sanguinis vestigia brevi ut plurimum temporis spatio penitus evanescent (1).

7. Conducunt præcipuè in soporosis multa evacuantia abdominalia, quæ semper indicantur à squalidâ sine humiditate linguâ, siti, capitis vehementi dolore cum insidiosa arteriarum pulsatione, et à pulsu soporoso.

8. AEgrorum sortis habenda ratio atque pro pauperibus medicaminum faciendus est selectus, minori pretio parabilis.

HISTORIA XIV.

Febris mucosa soporosa lethalis.

Vir 37 annos natus, ante morbum hæmorrhoidibus mucosis laboraverat.

D. 28. mart. Vesperi horror et frigus cum insequente calore magno et capitis dolore impetit; quare ex suo

(1) De Mutato in morbis sanguine Cf. Cf. STORMII diff. de rubro sanguinis calore. Hafn. 1762. §. LIII, p. 46 sq.

ipsius arbitrio aliquot piperis grana cum spiritûs frumenti haustulo sumit.

Multùm conqueritur de *doloribus artuum*, *spasmodis lumborum*, per intervalla exacerbatis et in dorsum ascendentibus, quibus junguntur sapor amarus, *magna sitis cum intenso capitis dolore* et appetitu per omnem morbum prostrato. Nulli cum alvo clausâ in imo ventre percipiuntur dolores. Pulsus pleniusculus, durus, frequens et inæqualis est: lingua sicca, lata, aspera, squalida, cum maculâ amplâ et fuscâ ad radicem. Propinatum emeticum vomitu copioso multam vim *materiæ mucosæ*, cum admistâ paucâ bile, exturbavit; semel quoque alvum duxit. Præ doloribus artuum verò planè insomnem æger transegit noctem.

Pergunt cum *linguæ fuscae siccitate* artuum dolores et intensa sitis; atque inter mitiores capitis dolores pulsus plenus est, junctâ duritie et frequentia. Sequitur *vertigo*, ita ut situm corporis erectum æger ferre nequeat. Post alvi, à medicamento laxante, frequen-

tes dejectiones, dolores artuum mitiores fiunt, et præter urgentem perpetuò sitim, versùs vesperam multùm levatur morbus. Administratâ vesperâ V. *Sone* elicitur sanguis cum cinereis maculis in superficie; parco sero tectæ placentæ pars inferior atra est, immixtis massulis coccineis. Somnus de nocte, simul atque oculos claudit æger, *phantasmatis* multùm turbatur.

Sopitis artuum doloribus, mitiores lumborum spasmi urgent, atque cum *cephalalgia vertiginosa* et siti ingente subindè junguntur *leves in imo ventre dolores*. Augetur linguæ humidæ macula, sensim magis fusca. *Pulsus* horâ 9 matutinâ celer, durus, non frequens; post horæ spatium fit plenus, *rarus* et impeditus, sine celeritate iunctâ. Abhinc multùm remisit capitis dolor vertiginosus. Urina crassa, turbida, opaca, non præcipitatur. Dein *pulsum* multùm frequentem, *crepitantem*, duriusculum comitantur *sudor* atque *deliria*, sub quibus æger optimè se valere et in cellâ sudatoriâ sedere, ait. Noctu multùm dormivit, somno

tamen non reficiente et continuis phantasmatis turbato.

Manè inter deliria placidiora paullo quietior de magnâ lassitudine conqueritur. *Linguae*, ad apicem et margines ruberrimæ, superficies fusca, *nigra et sicca*: pulsus impeditus, modicè plenus et durus est; urina cruda, obscure flava, cum tenui nubeculâ ad fundum; altero demùm die turbida facta, cum circulo ad marginem, parcum sedimentum album, furfuraceum exhibet. Contingit sub vesperam hæmorrhagia *narium* satis larga, aliquot unciarum saltem, et leviori capitis dolori vertiginoso sese adsociat gravis *aurium susurrus*. Pulsus frequens, duriusculus, liberior; nox tamen multum inquieta est et insomnis.

Placatior quidem manè æger leviori capitis dolore affligitur; circa meridiem verò cum *aurium susurru* per intervalla aucto, et cephalalgia rursus ingravescit. Pulsus *manè* plenus, impeditus, *rarus*; sub vesperam plenus, durus et *modicè frequens*: lingua hu-

mida, squalida est, cum persistente maculâ nigrâ: urina cruda, leviter rubella, pellucida, cum tenui nubesculâ ad fundum, altero die turbida. Sequitur nox inquieta et sub diluculo parvus somnus, phantasmalibus interruptus.

Continuatur capitis dolor cum majori sensim virium dispendio. Pulsus modicè frequens, durus, pleniusculus, inæqualis intermittit; urina, hesternæ similis, postridiè non turbatur; et humidæ linguæ superficies fusca adaugetur. *Vomitu* à medicamine bis edito, rejecit *materiam* *fuscam* viridem; atque, oborto modico alvi profluvio, reddidit excrementa mollia, fusca. Circa meridiem prorupit *copiosus circa superiora sudor*, et sub vesperam adeo increvit virium fractura, ut excrementa ægro conscio in lectum effluerint, dum præ debilitate surgere ipsi non licuerit. Pulsus pleniusculus, et inæqualis, sæpius intermittit. Nox præcedenti similis est.

Per summam virium fracturam im-

mobilis atque supinus *jacet* æger ; *caligant oculi*, excrementa in lectum demittuntur. In urinâ, crudâ, flavâ, pellucidâ, cum, tenui nubeculâ sparsa, serò demùm præcipitatur parcum sedimentum furfuraceum, nec tamen *urina* indè turbatur. *Lingua* tremula, humida et fusca, difficulter exseritur. *Pulsus* modicè plenus (soporosus), non frequens, impeditus ; *vesperi* sine frequentia liberior, parùm elevatur. Parùm sub *vesperam* componuntur mala, et sine excrementorum profluvio frequentes observantur borborygmi. *Nox* inquieta decurrit.

Manè cum *respiratione* stertente et inæquali, in *sopore decumbentis artus superiores* leviter convelluntur ; spontè tamen evigilat. Crescit pulsus impediti, inæqualis et duri debilitas. *Linguae* siccae, fuscae, globosæ apex ultra dentes exseri nequit ; cùm difficultate ducitur spiritus, oculi immoti ac torvi sunt, faciesque tumidula. Redditur *urina* tenuior, *cruda*, flava, cum nubeculâ dispersâ, postri- diè haud turbata. A meridie pulsus

plenior et liberior est; vesperi horâ 9 parvus, impeditus, et inter *subsultus tendinum* intermittens; post horulæ lapsum autem rursus componitur. Borborygmi potissimum ab adsumtis potulentis revocantur; excrementa tamen haud amplius in lectum effluunt. Nox paullò placidior est, ægro subindè soporibus sepulto, qui nunc ex situ supino in utrumque latus revolvitur.

Sine notabili sopore manè benè dormit et citra difficultatem expergiscitur, sui tamen vix conscius. *Facies* sub somno leviter madet, *subtumida*, præcipuè in oculorum ambitu: pulsus plenior, liberior, frequentior et mollior est, ac heri; et linguam fuscâ, humidâ, ad margines rubram, in apice fissâ, sine difficultate exserere potest æger; turbidamque statim fecit urinam, veluti pulverulentam, obscurè flavam, tantillum rubellam, ulterius non turbatam. Totâ ferè die dormivit et inter leves *artuum* superiorum sub somno *convulsiones*, spiritus lentus, minùs ster-

tens est, ac heri : noctu verò *in perpetuo sopore* æger decubuit.

Toto die soporibus oppressus, per intervalla expergefactus, sui vix conscius obstupescit, protinùsque in soporem relabitur. *Convelluntur* interdum artus, maximè *maxilla inferior*, junctis simul respiratione frequente, profundâ, laboriosâ, et tendinum crebriori subsultu. Lingua tremula, fusca, sicca, in limbo rubra, exserenda ponè dentes subsistit. Pulsus plenus, durus et impeditus est : urina obscurè flava, parùm turbida, cum *nubeculâ ad superficiem hærente*.

Non temerè evigilat æger graviori sopore sepultus; excitari tamen potest : obmurmurat interdum, veluti loquuturus. Sæpè convelluntur *artus*, etiam *inferiores*, et quum linguam difficilem et gravem exserere aut loqui tentat, maxilla quoque inferior. Ob *læsam deglutitionem* parùm quâdam vice potulentorum delabitur, cum subsequente *singultu*. Præter excrementa obscurè flava, mollia, indè à nocte præcedente, et nunc etiam in-

terdiù , in lectum effluit urina. Lingua non mutata, pulsus pleniusculus, tenuior, hac heri, durus et impeditus tangitur.

Post mediam noctem respiratio frequentior, brevis et magis stertorosa fuit, adeò, ut motus in larynge mucus exaudiri potuerit. Manè usu linguæ et deglutitione abolitis, *potulenta ore* rursus *effluunt*. Circa meridiem *spiritum sublimem*, non nisi scapulis elevatis expediendum, ducit, ore simul hiante, oculisque torvis, apertis et immobilibus. Supinus jacet, *genubus elevatis* et vestimentis disjectis. Externuatus ac debilis pulsus interdum per longa intervalla silet; crebrò subsiliunt tendines, frequentius et majori cum vehementia convelluntur artus; spontè effluit urina, cujus pauca excepta flava est, turbida, sine nubeculâ, nec amplius turbata. Horâ demùm à meridie quartâ vinculis solutus æger obiit.

I. Ad illos morbos pertinet hic casus, qui ex suâ ipsorum natura insanabiles sunt et ob pessimum latens vitium statim initio variis ex nervoso-

rum genere signis sinistrum eventum minantur.

2. Extremitatum præcipuè sub initium morbi dolores graviores; sive diuturnitatem tantum, sive celeriorern perniciem præsagiunt; pessimum semper signum præbent: certissimè enim præcipitatum criseos speciem nissumque humorum in resolutionem denotant. Interdum ipsum morbi incendium jam è longinquo, præcedunt; quorsum imprimis pertinet vulnerum olim inflictorum recrudescens dolor periodicus, per intervalla typica ingravescens rursusque intermittens, morbi imminentis maligni, ut plurimum lethalis, præcursor.

3. Quod ad præcedentem historiam (n. 5.) de soporibus dictum est, id perindè valet de vertigine, cognato videlicèt soporibus malo ipsisque subindè juncto.

4. Dolores lumborum, sopores, vertigo, horborygmi cum doloribus in imo ventre, pulsuum rhythmici toties mutati, facies tumida, etc., satis indicant, et hanc soporosam pes-

simum ex intermittentium radice esse surculum.

5. Datur etiam ex eodem genere morbus intermittens vertiginosus, chronicæ magis indolis; qui modo uno paroxysmo magno, plus minùs protracto, absolvitur, statoque anni tempore denuò revertitur; modò per typum quemdam, febris intermittentis simillimum, per plures accessiones intervallis alternis lucidis redit, atque, vel cum, vel sine cephalalgia aut soporibus junctis decurrit. Uterque morbus ut plurimum ex malè sanata, vel intempestivo corticis usu olim suppressâ febre intermittente, et oborto abhinc hepatis peculiari vitio originem trahit: et, si quandò per emendata quocumque modo vitia illa contigerit, accensâ rursùs febre ex intermittentium classe, solvitur.

6. Malo semper omine, nisi quidem aliâ crisi succenturiatâ vitium subigatur, incepta in febribus malignis molimina critica rursùs evanescunt, neque adeò impunè suspenditur aurium ille susurrus metastaticus. Intempest-

tivè enim sufflaminatæ crîses vel nîsum quemdam in resolutionem, vel vires ad perficiendum naturæ opus laudabile non suffecturas indicant: quare malâ coctione in perniciem tendit morbus.

7. Pari modo in febribus malignis, ex intermittentium radice degeneribus, requie illâ naturæ non concessâ, nullum sanantis febris frigus sequitur, atque omnia potius in detrimentum ruunt.

8. Oculorum caligo et corporis oppressi rigor summam virium et humorum resolutionem atque gangrænam ante portas indicant, saporibus ulterius proserpentem.

9. Pessimum indè à d. 11. signorum exaggeratorum satellitium ineluctabile semper fatum portendunt.

FEBRE MUCOSA ACUTA DEFUNCTORUM.

SECTIO I.

*D. 10. Jan. 1761. Vir. 28 annos
natus.*

Abdomen.

1. *H*ABITUS corporis externus succulentus et sanus est.

2. Notabilis seri in cavo abdominis copia.

3. Dives pinguedine est omentum cum mesenterio et appendicibus coli.

4. Glandulæ mesaraicæ copiosæ, magnæ, duriusculæ sunt; aliæ pallidæ fuscae, aliæ rubellæ.

5. Modica hepatis duriusculi molles est. Quâ parte aeris libero expositum fuit hepar, rubellum : in parte

tectâ pallidè fuscum est; circa vesiculam felleam pollicis latitudine obscure viride. Omnis ejus superficies, ut et ipsum parenchyma incisum, elegantissimè *acinosa* (1) sunt.

6. Externa *vesiculæ felleæ* superficies intensè viridis, interna obscura est. Totam vesiculam replet *bilis* crassa, *mucosa*, ex obscure viridi fusca, tantillùm heterogenea.

7. *Lien magnus*, coeruleo-fuscus, in margine inculptas habet incisuras.

8. *Pancreas* durum.

9. Externa *ventriculi* superficies inflammata est, rubet ipsa substantia, conspicuis tantùm vasis majoribus. Continet ventriculus modicam *materiæ mucosæ*, tenuis, fuscae, heterogeneæ, copiam. Crassa est ipsa ventriculi substantia; tunica muscosa rubra, crassa; nervea tenax, alba; *villosa* admodùm *crassa*, variegata, propè curvaturam minorem in superficie posteriore pallidè fusca.

(1) Vide Icon. substantiæ acinosæ hepatis, Tab III, fig. 1.

10. Disseminatæ in eâdem sede conspicuntur copiosæ pustulæ albæ, primâ specie aphthosæ: reverâ tamen sunt *folliculi mucosi* latiores, *complanati* sive compressi; quî ferè singuli exiguâ aperturâ, mediâ, conspicuâ, in cavum ventriculi biant. Ad eundem locum passim exigua *frusta membranacea*, aspera, impurè alba, friabilia, superficiei internæ adhærent, quæ affusâ aquâ facilè absterguntur. (Similes laminæ abrasæ reperiri solent ad partes corporis aphthis obsitas). Nihil aliud esse videntur, quàm epidermidis tenerrimæ, villosam obvestientis, laminæ abrasæ: quare in hac sede etiam minùs crassa villosa, villi minùs conspicui, atque folliculi distinctiores, veluti nudati, deprehenduntur. Paulò inferiori loco, intensè rubente, parciores sunt folliculi. Fundus ventriculi in omni curvaturâ majori plurimis rugis elevatis, retis instar dispositis, tegitur. Crassior ibidem villosa, non abrasa, magis tumet. Copiosi etiam in omni ferè superficie internâ ventriculi disseminati

folliculi mucosi, prioribus *minùs compressi*, materiâ cinereâ et spissâ pleni, observantur; ita tamen, ut eorum latitudo crassitiem superet. Globosi, parùm complanati, lenticulares, non prominuli, rotundo margine circumscribuntur, et in omnibus ferè comparet foveola in medio hemisphærio, cavum ventriculi respiciente; in quibusdam tamen parùm excentrica est foveola. Quoad figuram conveniunt cum folliculis mucosis linguæ, nisi quòd illis minores sint atque minori etiam aperturâ præditi. Singulorum folliculorum hemisphærium externum insculptæ in tunicam nerveam foveolæ respondet; internum parùm eminent in cavum ventriculi. Moles diversa est: alii ultrâ lineam lati, multi lineam æquant, plurimi infrâ lineam subsistunt. Confertim præcipuè locantur in viciniâ pylori minùs rugosâ; adeò quidem stipati, ut alter alterum contingat, quin subindè plures quasi confluant. Rariores sunt in reliquo ventriculo; multi etiam, minores, in dorso rugarum; unus vel alter ipsum

pylori marginem occupat; nulli in foveis mediis notantur (1).

11. Magna quoque rugarum copia in duodeno occurrit. Utcumquè parallelo situ dispositæ rugæ seu valvulæ duodenales, à pyloro aversæ, remotiorem duodeni partem respiciunt. Ad partem ejus pyloro proximam et inter illius rugas, tam in dorso, quàm in mediis intervallis, plurimè folliculi inflati eminent, quorum multi, præcipuè pyloro propiores, in longitudinem quamdam exporriguntur; alii simpliciter protuberant. Admodum distincta sunt orificia, plurima puncto nigro notata. Ita quidem diriguntur folliculi elongati, ut aversus à pyloro apex, cum insculptâ mediâ aperturâ, respiciat duodenum. Instar papillarum prominentium ex tunicâ villosâ dependent, atque præcipuè valvularum dependentium marginem sequuntur (2).

Pars superficiei internæ canalis ali-

(1) Vid. Tab. I, fig. 2, 3.

(2) Vid. Tab. I, fig. 1 et 3.

mentaris vesiculæ felleæ obversa, cīs et ultrā pylorum, colore fusco viridi imbuta est; ibidemque tunica musciosa multū inflata, folliculis multū prominentibus obsita; reliqua pars vicina pallidè fusca, rubra est.

12. *Intestina* è cinereo cærulei coloris sunt: licet autem vasa turgeant, intestina tamen quoad superficiem externam tantū obscuro modo inflammata observantur.

13. In *tenuibus* aliquot passim *vermes* latitant. Pars *ilei*, 6. poll. longa, in partem vicinam revoluta est, ita ut in thecā ambiente recondita lateat, propè quæ *intestini volvulum* hospitatur *vermium nidus*, saltem 4-5 lumbricorum.

Vicinam cystidi felleæ duodeni partem distinguit ampla macula ex viridi fusca.

14. *Intestinorum tenuium villosa* cinereo rubella, minùs flocculenta ac in statu naturali esse solet.

15-16. *Crassorum tunica interna* crassa, tumens, è fusco rubra, aspera, rugosa, *escharis tecta*, per omnem

ferè canalem propemodùm comparata est, ac in dysentericis esse consuevit; nisi quòd integra, continua, et nondùm fissa sit (1).

Thorax.

18. In utroque *thoracis cavo* aliquid *seri* repertum est. Pleura diaphragmatis pictis vasculis abundat.

19. *Pulmonum* superficies anterior utrimquè *laciniis* tenuibus laxè, posterior arctiùs quidem, sed ob *gelatinam*, in telam cellulosa necientem effusam, minùs pertinaciter *cum pleurâ* cohæret.

20. Utriusque pulmonis pars anterior collapsa, spongiosa, laxa, levis, pallidè livida seu cinerea est; posterior et major inflata, turgida, inflammata, obscurè livida sive ex coeruleo rubra, passim scirrhusa, minimis ad superficiem vasculis pictis. Pars superficiei concavæ et marginis inferioris pulmonis dextri as-

(1) Vid. Tab. III. fig. 2. Cf. supra Sect. I, pt. Sect. cadav. III, n^o. 16.

pera, veluti *sabulo* conspersa est.

21. Ad mediam, posteriorem et inferiorem *pulmonis dextri* partem, parenchymati passim inhæret congesta materia cruda, totidem *scirrhus* variæ molis, cinereos, albos, duros, referens; ex quorum dissectâ parte *pus semicoctum* exprimi potest.

22. *Pulmonis sinistri* in genere eadem ratio est ac dextri; minores tamen et rariores sunt istæ *farcturæ*.

23. *Vasa pulmonalia* utriusque generis cruore modicè turgent.

24. *Glandulas bronchiales* magnas, nigras, multùm induratas, notavimus.

25. Ad bifurcationem tracheæ *calculus bronchialis* 6-7 lin. longus, 4 lin. crassus; alius ejusdem molis in prioris viciniâ; porrò alius, major, irregularis, ponè vasa pulmonalia locatur. Singuli suâ quisque cystide, pertinaciter adhærente, sunt inclusi: substantia aspera, tophacea, ex albo leviter cinerea, fragilis et friabilis est. Aliquot etiam minores *calculi* passim in ipsâ substantiâ *pulmonis sinistri* et

glandulâ unâ vel alterâ bronchiali hærent.

26. *In tracheâ resectâ et bronchiis vis muci* spumantis, tenacis, ex albo cinerei, collecta reperitur.

27. *Pericardium liquoris* rubelli, leviter sanguinolenti cochlear unum vel alterum recondit.

28. *In cordis*, cæteroquin sani, utroque ventriculo, *polypus*, ex cruore et substantiâ albâ tenaci conflatus, hæret, in suam arteriam utrimque exporrectus.

1. Vel ex solo cadavere, diversis et suis quælibet morbi mucosi species phænomenis dignoscitur.

2. In universum speciem acutam à lentâ distinguit corpus adhuc succulentum, non emaciatum; accessoriam à morbo mucoso simplici, labes antiqua visceris cujusdam vel quaecumque affectionis primariæ vestigium.

3. In *specie simpliciter acutâ*, plus minùs biliosa sequentia notantur. Hepatis non resoluti, neque indurati aut notabiliter inflati substantia distinctè

acinosa est, neque color à naturali multum discrepat. Lien mole, colore et parenchymatis habitu parum differt à sano; nisi quòd modicè inflatus atque paulò obscurioris coloris sit. Semper quidem in canali alimentari tam externæ, quàm internæ inflammationis notæ observantur; minori tamen in gradu quàm in specie inflammatoriâ; majori quàm in lentâ. Adsunt passim ventriculi aut reliqui canalis stricture spasticæ; interdum tenuium volvuli. Stricta sedes vel penitus exsanguis, vel reliquis saltem pallidior est. Intestina collapsa colorem peculiarem coerulescentem referunt, ob singularem villosæ inflammationem, per exteriores tunicas pallidas transparentem; quâ sede verò ab aere incarcerato expansa fuerunt intestina, pallida sunt, subpellucida, multum extenuata, haud inflammata, neque coeruleo colore imbuta. Ventriculus multo muco tenaci et adhærente scatet: duodenum cum reliquo tenuium canali, muco obducta, materiam biliosam recondunt: crassa pulpam excre-

mentitiam. Utplurimum adest notabilis in intestinis tenuibus lumbricorum, tam singularium, quam collectorum, copia: minùs tamen et rariùs sibi invicem implicantur in artificiosè quasi contexta glomera, ac in specie lentà; cæteroquin magni, rubelli, rigidi, recentes, benè nutriti ac elastici sunt. Subindè quoque in crassis, cœco præsertim, occurrunt trichurides succulentæ et rigidæ. Folliculi mucosi ventriculi, duodeni, quin interdum jejuni et ilei, mucos turgentes in colliculos eminent. Ad valvulam Bauhini, in cœco et appendice vermiformi sæpiùs notatur larga folliculorum sui generis, confertim in amplas areas collectorum, numquàm tamen in colliculos elevatorum, seges; ita ut totidem punctis obscurioribus, suo nempe quisque orificio, distinguantur. Vasa sanguifera majora, iliaca, mesaraica, vena cava, etc. cruore modicè turgent.

Rara tamen avis est species acuta purior ex cadavere distincta; utplurimum enim, licèt aliquamdiù sim-

plex fuerit mucosa, sub finem morbi sese adsociant reliquarum specierum, putridæ et inflammatoriæ, phænomena.

4. *Speciem acutam malignam putridam* distinguunt citatior corporis, præcipuè abdominis, nisus in putredinem; viscera resoluta; substantia hepatis atque lienis friabilis et facile dilaceranda; facilisque membranarum à viscerum parenchymate secessus cum turpi illorum colore. Ipsum parenchyma fovet soluti aeris bullulas. Vasa majora, præter parcum cruorem resolutum, spumantem, mediique aeris soluti columnas, ferè vacua sunt. Olei instar diffluit pinguedo innataque soluto cruori. Deliquescit mucus, delentur cum hepatis acinis folliculi mucosi eorundemque orificia, ita ut vix quædam vestigia fungosa in tunicâ villosâ supersint. Curvaturam minorem ventriculi apicemque cœcum foedat gangræna; villosam verò adpersæ tetri et obscurioris coloris maculæ gangrænosæ et vera ecchymomata. Simili vitio passim depravata intestina te-

nuia , recondunt putrilaginem tenuem , foetidissimam , cum admistis , sed rarioribus , lumbricis parvis , emaciatis , flaccidis , resolutis ; crassa inter liquamen putridum contritos et destructos lumbricos , parcasque trichurides flaccidas.

5. *Species inflammatoria* dignoscitur musculis floridioribus ; interdum rubro exanthematum in superficie corporis stigmatè adhuc superstite , atque in universum tum canalis alimentaris , tum aliorum viscerum majori inflammatione. Turget vasorum systema cruoris congelati copiâ et congestâ simul in cordis cavis aliisque receptaculis majoribus , in polypi speciem , materiâ sanguinis gelatinosâ. Viscera , à congesto sanguine inflata , lien præcipuè , molem naturalem multum excedunt , atque quâ parte liberiori aeri copia est , ab ejus contactu , sicut et ipse cruor , floridum vel coccineum colorem contrahunt. Canalem alimentarem conspurcant intensa inflammatio et in crassorum tractu gangræna cita , quin ve-

rus sphacelus. Villosa ventriculi et intestinorum tenuium, præter folliculorum vestigia, distinguitur adpersis maculis et punctis gangrænosis, in aere libero ad suaviter rubrum colorem efflorescentibus; crassorum, excrementa indurata, sicca, globulosa continentium, superficies interna passim areis escharoticis tegitur.

6. De diagnosi speciei lentæ et accessorix ex cadavere infrà suo quoque loco dicetur.

7. Vario modo diversarum specierum phænomena interdum ita combinantur in cadavere, ut mediam quamdam speciem compositam referant, et nonnisi ex hujus vel illius phænomeni gradu dijudicandum sit, ad quamnam speciem proximè accedat. Quid? quòd quædam subindè morbi mucosi ad partes est relatio; ita ut in diversis partibus diversarum specierum phænomena observentur.

8. Tunicam muscularem totius canalis alimentaris in omni morbi mucosi specie tenuem, subgelatinosam, arrosam veluti tectâ quâdam acrimo-

riâ, et, præter loca inflammata, pallidam atque adeò solutam semper deprehendimus, ut per omnem hujus epidemiæ decursum ne semel quidem illam in theatro anatomico ritè ostendi copia fuerit.

9. Peculiaris tunicæ villosæ in hoc morbo inflammatio potius ab irritatione quâdam, quàm ab impellente sanguine oriri videtur. In omni enim hujus morbi specie semper villosæ tumentis et resolutæ vascula minorum generum sanguinis plena sunt; licèt vasa mesaraica vacua reperiantur. Illam verò tunicæ villosæ irritationem et resolutionem magis ab acrimoniâ quâdam rodente, dysentericæ analogâ, et bilis corruptæ stimulo, quàm à vermibus, repetendam esse, utriusque morbi cognatio et æquabilis ferè per omnem intestinorum tractum inflammationis ratio, arguunt. Si quæ autem à vermibus irritatio simul accedit, externa quoque inflammatio eâ in sede sese adsociat: quare circa lumbricorum nidos non solum villosa, sed tota intestini substantia in-

flammata tumet, vasis majoribus simul repletis.

10. Magnam quidem morbo mucoso cognationem esse cum morbis nervosis, symptomatum in morbi decursu atque phænomenorum in cadavere analogia luculenter docent (1): qualia sunt stricta per longum tractum intestina, stricturæ annulares, volvuli; ventriculi in angustum farcimen contractio et hinc oriundæ rugæ internæ habitusque villosæ fungosus. Suam tamen symbolam ad excitandos augendosque spasmos et inæquales intestinorum contradictiones etiam confert illa, ab acrimoniâ superficiem internam rodente, irritatio: nec non vermibus hoc nomine aliqua vis esse potest; licet ipsi semper in parte quâdam laxiori, numquàm in sede strictâ, reperiantur. Laxatis demùm spasmis, pars debilitata, vel aere recepto ultrà modum expansa extenuatur; vel admodum proclivis est ad suscipien-

(1) Cf. III. RORDERERI progr. de phthisi nervosa

dam inflammationem fovendosque vermes.

SECTIO II.

D. 3 Febr. Miles.

Abdomen.

1. Corpus adhuc benè nutritum est.

2. Multum seri effusi in abdominis cavo.

5. *Hepar acinosum* se habet ut in *Sect. I.*

6. *Vesicula fellæa* flava, bile turget, et partes vicinas flavedine conspurcavit.

7. *Lien* uti in præc. *Sect.*

9-10. *Ventriculus* vacuus, ad curvaturam minorem leviter inflammatus. Tunica villosa crassa, rugosa, fungosis veluti papillis obsita, folliculis mucosis conspicuis caret. Omnis ventriculi superficies interna, præter partem inflammata, ex cinereo leviter

coerulea est; rugarum dorsum rubrum, inflammatum.

12. *Intestina tenuia* inflammata, materia biliosa, flava, pultacea, modice repleta sunt: *crassorum* tractus vacuus, constrictus, non inflammatus quoad vasa majora.

Thorax.

18. *Thoracis cavum* utrimque multo sero scatet.

19-21. *Pulmo dexter* ubivis ferè, vel ad ipsum sternum pleurae adhæret; in parte inferiore spongiosus, laxus, ad superiorem et mediam durus et inflatus. Ex incisâ ibidem et pressâ substantiâ undiquè pus coctum exsudat: et in apice superiore latet saccus purulentus, pure benè cocto plenus.

22. Liber et sine labe est *pulmo sinister*.

27. *Pericardium* multum liquoris recondit.

28. *Cor* durum est: ventriculus dexter parum crustae inflammatoriae, sinister parum cruorem continet.

1. Seri in cava corporis effusi collectio duplicis generis est: modò enim ipsius morbi, modò mortis lentæ effectus. Prior critica est, sed mala, ulceribus et scirrhis internis ut plurimum juncta. Interdum tamen, nisi viscera nimis læsa fuerint, effusus liquor per vasa resorbentia recipitur, atque, pro variâ ejus indole, aliqua sui vestigia, veluti crassioris partis, vasculorum resorbentium oscula ægrè subeuntis, sedimentum variâ formâ ad cavorum parietes relinquit. Modò excrescentias verrucosas, irregulares; modò crustam asperam, parietes et viscerum superficies sabulo veluti conspersos, mediamve crustam gelatinosam hoc sedimentum refert: modò, glutinis instar, in laminas et lacinias aliave vincula coit, quibus vicinæ partes præternaturali nexu conferruminantur.

2. Hepatis acini non soli morbo mucoso, sed hydropi etiam et cognatis utrique morbis competunt. Ex vitiatæ bilis in vasis secernentibus stagnatione procùl dubio oriuntur; ita

ut pars crassior bilis, sedimenti instar, remoretur et in acinos illos colligatur; pars verò tenuior in ductus biliarios percoletur et excernatur. Hinc in ejusmodi morbis bilis cysticæ et excretæ consistentia utplurimum in relatione acinorum solet esse diversa. Quò notabiliores acini et quò major indè hepatis obstructi durties; eò tenuior bilis et à laudabili crasi magis aliena observatur; et v. v.

3. Quodvis corporis humani fluidum, dùm vitium cepit, et reliquos humores in consensum trahere eosque, tamquam fermentum quoddam, in sui ipsius naturam convertere solet. Ita in morbo mucoso, quamdiù mucii vitium prævalet, indolis mucosæ particeps bilis vappida ad hepatis obstructionem acinosque formandos symbolam suam confert. Similis obstructio hepatis et primarum viarum, maximam partem mucosa, procùl dubio in febribus intermittentibus obtinet. In specie morbi mucosi biliosa vicissim, tam quantitate, quàm qualitate, bilis vitium eminet. Hinc acurio-

ris et uberioris bilis stimulo in tenue liquamen resolvitur mucus stagnans, bilis transsudantis rore vicinæ partes polluantur, illius flumine conspurcatur villosa, lacescit alvus, atque reliquorum humorum crasis laudabilis sufflaminatur.

4. Duplicis indolis sunt papillæ fungosæ ad tunicam villosam ventriculi et duodeni. Altera species, ex residuis passim orificiorum vestigiis dignoscenda, colliculos refert, à folliculis, nunc expressis, superstites: altera, sicut et ipsæ rugæ ad superficiem internam ventriculi, simpliciter ex laxioris villosæ corrugatione enascitur, dùm tunicæ exteriores spasticè stringuntur. Vid. Tab. I.

5. Vitia pulmonum, apicem superiorem occupantia, ut plurimum ex antiquâ labe chronicâ originem trahunt; accedentem verò morbum acutum, per crisin malam, lethalem reddunt. Ad laudabilem enim coctionem et crisin requiritur viscerum integritas. Nec temerè vitium, ex præsentī morbo acuto in pulmones trans-

latum, alterutrum tantum latus afficit, se l plus minus utrumque simul; nisi quidem ex prægresso morbo chronico, pars alterutrius pulmonis læsa, suscipiendæ materiæ criticæ aptior facta fuerit.

SECTIO III.

D. 20. Jan. Vir 28 annorum.

Abdomen.

1. *Corpus modicè extenuatum*, abdomen collapsum, atque cum cute rigidâ sunt papillæ in superficie abdominis et brachiorum elevatæ. Leviter tumet caput ab *effusâ in cellulosa* gelatinâ.

2. *In abdominis pelvisque cavo* modica tantum *seri effusi* quantitas notatur.

3. *Omentum* contractum et modicè emaciatum est.

4. *Glandulæ mesaraicæ* magnæ et cinereæ; in mesocolo sinistro et imo magnæ, duræ, *inflamatæ*, obscure

rubrae, in aere libero, perindè ac
lien, colorem floridum (1) adipiscun-
tur.

5. *Hepar* ut in Sect. I. *acinosum*,
magnum, ingratè rubellum est; *pars*
inferior lobi dextri ad utramque su-
perficiem è fusco nigricans. Incisum
in eadem sede parenchyma ejusdem
coloris est, et quò propiùs *margini*,
eò quidem obscurioris. Substantia he-
patis interna pariter acinosa notatur;
minùs tamen distincti sunt acini, quàm
in Sect. I. Circa vesiculam felleam
fusco-flavum est parenchyma, in par-
tibus remotioribus fuscum. Lobi sinis-
tri pars extrema in latam et extenua-
tam laciniam duram, exsanguem,
scirrhosam excurrit.

6. *Vesiculam felleam* pallidè fla-
vam replet bilis tenuis, è flavo rubel-
la. Interna vesiculæ superficies è fusco
flava est, ejusdemque villosa retis
instar disposita. Vicina cystidi in-

Cf. Optimi STORMII. diss. de rubro sanguinis
colore. Hafn. 1762.

It. Ill. ROEDERERI progr. de infantibus in partu
suffocat. observat. Gœtt. 1760 p. 20. n. 5.

testina maculis biliosis polluta notavimus.

7. *Lien magnus*, tumens, obscure cæruleus, multum incisus, $7\frac{1}{2}$ poll. longus, 4 poll. latus, 2 poll. crassus; quâ parte aeri libero expositus fuit, colorem floridum contraxit (1). Substantia interna modicè resoluta et friabilis est.

8. *Pancreas* durum, acinosum, è cinereo leviter rubellum.

9. *Ventriculi* et omenti vasa cruore referta sunt; curvatura parva inflammata. Modicè repletus est ventriculus liquore tenui, decocti avenæ simili: nullo tamen mucro crassa et tumens villosa obducitur. Fundum occupant plurimæ rugæ; curvaturam parvam, in superficie etiam internâ, inflammatio.

10. Nihil folliculorum conspicitur, sed cuncta rugarum intervalla obsident: *papillæ fungosæ*, versùs curvaturam minorem et pylorum sensim minores minùsque elevatæ. Ipsi rugarum dorso

(1) Vid. l. c.

villosa, sine papillis, æquabiliter super-
pertensa est.

11. Incisi *duodeni* superficiem internam tenuis *mucus* subfuscus obvestit. Plures quidem juxta pylorum conspiciuntur aperturæ, ad instar foraminulorum; ipsi tamen folliculi non comparent: in parte remotiori neque folliculi, neque orificia reperiuntur. Villosa propè pylorum ex flavo rubella sive subfusca est; pars sequior pallidè rubra; remotior ex flavo subfusca.

12. *Intestina* tenuia pallida, passim aere modicè inflata sunt; reliqua pars collapsa. In aliquot sedibus inflammatis hospitantur *lumbrici*. *Colon* transversum vacuum et constrictum est; dextrum propè ad hepar inflammatum, sinistrum cum intestino recto vacua, collapsa, pallida sunt.

13-14. Intestinum jejūnum comprehendit liquorem tenuem, rubellum, putrilaginosum, *glebulis albis majoribus mucosis vel ramentosis* remixtum, qui acrem et volatilem foetorem dispergit. Plurimi etiam immiscentur

lumbrici variæ molis. Ad initium *ilei* reperitur *materia mucosa* cinerea; in ulteriori progressu tenuis, rubella; sensim spissior, flavescens, plurimis lumbricis et flocculis albis remixta; tota demùm flava et spissa. *Lumbrici* 42 in tenuibus fuere.

15. Contenta in *cæco* et *coli* dextri initio materia tenuis, subflava, leviter fusca est, *flocculis albis* variegata. Hæret ad eandem sedem *lumbricus* solitarius emaciatus, flaccidus, cum *trichuridum* in liquore contento fluctantium copiâ. Alius sequitur in loco remotiore lumbricus, prioris similis. Elegantissima ad cæci et coli dextri superficiem internam conspiciuntur vasculorum minorum retia, cum tunica villosâ crassâ, cinereâ et parùm cærulescentibus rugis.

16. Sensim ad *coli sinistri* superficiem internam *escharæ* (1) parvæ observantur, sub initium rariores, successivè magis stipatæ, donec demùm in viciniâ recti et ani, crassiores

(1) Vid. Tab. III. fig. 2. Cf. Sect. cad. I.

omnem ferè superficiem occupent. Cruenta, gangrænosa, è fusco rubra, dura, aspera, tumens, fissa, lacera, veluti exulcerata deprehenditur in sede eschararum tunica intestinorum interna. Per aliquot dies in aquam demersâ illâ coli et recti parte depravatâ, et extracto hoc modo cruore, superficies escharotica non ampliùs cruenta, sed pallida et subfusca est. Aspera et inæqualis ad quamlibet escharam intestini superficies plurimis *colliculis* et papillis irregularibus, *verrucosis* quasi, obsidetur. Quâ crustâ scalpelli ope abrasâ, pars subjacens cruenta, hispida, sanguine effuso vel ecchymomatibus tumet. Sub microscopio in escharis deteguntur fissuræ, ut intestinæ dysentericorum (1), sanguine coagulato repletæ.

17. Ex resectâ propè diaphragma *venâ cavâ* vis *cruoris fluidi* et nigricantis profunditur.

(1) Conf. *sect. I. p. 7.*

Thorax.

18. *Cavum thoracis* sinistrum seri rubelli, leviter sanguinolenti copiam; dextrum parca tantum vestigia continet.

19.-20. *Pulmo sinister* liber est; *dexter* leviter, veluti per suctionem, pleuræ adhæret. *Media inter pleuram et pulmonem* dextrum est membrana inorganica, *crustæ pleuriticæ similis*, quæ, variâ crassitie, ferè totum pulmonem cum diaphragmate obvestit et cum quâdam facilitate *deglubi potest*. Vascula minima in superficie pulmonum elegantissimè turgent.

21. Omnis superficies *pulmonis dextri* variegata est ex acinis sive areolis rubris cum ambitu nigro. Turget substantia inflata, ponderosa, spumosa. Materiâ peregrinâ, crudâ, scirrhosâ infarctum pulmonis posterioris parenchyma, friabile, in aquam demersum subsidet; et ex illis sedibus obstructis *pus semicoctum* exprimi potest: pars antica, cum apice su-

periori, simpliciter multum inflammata est.

22. *Omnis pulmo sinistri lateris* multum quidem inflatus, ejusdem cum priori coloris, minus tamen obscuri, tumet: elastica tamen sub forfice substantia, spumosa, spongiosa, non scirrhusa, in aqua natat.

23. *Vasa pulmonalia* multo cruore repleta sunt.

24. 25 Ad omnem bifurcationis tracheae ambitum, passim etiam circa vasa pulmonalia, *scirrhorum congeries* ludit, quorum alii ex ipsis *glandulis bronchialibus* magnis, induratis, subfuscis, sunt enati; alii, nigricantes, intus inspersam materiam tophaceam foveant; omnes in unum glomer coaluerunt; quidam nucem juglandem mole æquant; reliqui minores sunt.

26. *Tunica interna bronchiorum* inflammata est.

27. *Retia vasculosa pericardii* bene repleta conspiciuntur: ipsum pericardium *liquore rubello et pellucido* plenum.

28. *Cor* modicâ pinguedine tegitur. In sinu anteriore latet *polypus tenax*, albus, cruore circumfusus: sinus posterior cum ventriculo et aortâ, in ramos divisâ, multo cruore crasso et nigricantē scatent.

29. In superficie internâ *œsophagi* comparent vascula picta.

30. *Fauces* in universum, radix linguæ, epiglottis, uvula cum tonsillis, enormiter inflammatae sunt, quin gangrænosæ; atque ex tonsillis et folliculis vis muci spissioris exprimi potest. *Linguæ* dorsum crustâ tenui, albâ, mucosâ tegitur.

31. *Glandula colli* conglobatae duræ, è fusco rubræ, tumidæ, inflammatae sunt. Hæret quoque ad apicem thoracis dextri superiorem glandula indurata, nuce avellanâ altero tanto major, è fusco cinereâ, cum nucleis tophaceis.

32. *Salivales glandulae* duræ et acinosæ sunt.

33. *Glandula thyroidea* obscure rubra, dura, per omnem substantiam inflammata.

1. Glandularum conglobatarum habitus mutatus corruptelam à fluido mucoso jam ex parte in fluidum gelatinosum translata[m] indicat. In simplici enim morbo mucoso peculiaris glandularum lymphaticarum labes non observatur : in morbo autem composito, vel ex indole mucosâ in aliam degenerare, variè etiam afficiuntur illæ glandulæ. Si peripneumonicae indolis particeps sit morbus, omne glandularum conglobatarum systema inflammatur (4. 31. 33.) et præcipuè bronchiales atque thoracicae inflatæ (24. 25.) infarciuntur materiâ crudâ, critico modo huc congestâ. Si in lentam consumptionem declinat, glandulæ illæ sine notabili inflammatione obstruuntur congestâ in scirrhî speciem materiâ nutritiâ, crudâ, tophaceâ, cum nucleo sicco, vel calculoso aut plûs minûs purulento (1).

2. Varia in cadavere phænomena, morbo mucoso familiaria, à perpetuo pressionis statu repetenda sunt. Huc

(1) Cf. Sect. I. n. X. p. 35. sqq.

præcipuè pertinent ad marginem inferiore[m] hepatis ejusque superficiem concavam, bilumque lienis, livores gangrænosi, cum inflammatis ventriculi curvaturâ minori, duodeno et, quâ parte hepati vicino expansum apprimitur, colo. Pressione autem debilitatæ partes inflammationes et ipsam gangrænam facillimè admittunt. Hinc quoque ex causis faciliè nunc eruendis, frequens est in morbo mucoso genitalium internorum in sexu sequiori inflammatio gangrænosa.

3. Perversum in hoc morbo pancreatis (8) et reliquarum glandularum salivalium habitum ex parenchymatis acinosi duritie; læsam illarum secretionem ex ipsius morbi naturâ et denegato in lue venereâ ptyalismo, (1) cognoscimus.

4. Flocculi et glebulæ albæ, ramentosæ (n. 13 - 15.), nihil aliud sunt, quàm muci spissioris abstersi et maximam partem in tenue liquamen (9) soluti reliquæ.

(1) SECT. II. p. 94. it. SECT. III. obs. de lue venereâ lethali.

5. Intestinorum crassorum escharæ (16) fauciumque (30) et oesophagi (29) adeò intensa inflammatio, certissima morbi ex malo dysenterico degeneris documenta sunt, et impressum morbo mucoso à sui genitrice characterem produnt. Quibus phænomenis in decursu morbi etiam respondet suum cuique symptoma, utrique morbo commune (2), profluvium alvi sanguinolentum atque difficilis illa, præcipuè versùs mortem, potulentorum deglutitio; veluti hydrophobiæ, morbis acutis adeò familiaris, species.

6. Quò magis morbus mucosus sensim degeneravit in peripneumoniacum, eò crassiorem et tenaciorem inter pulmones et pleuram notavimus crustam illam integerrimam (19. 20), gelatinosam, coriaceam, pelli pleuriticæ simillimam: quid? quod in subsequenti hiemis 1761-62. peripneumoniâ epidemicâ, in puris secreti, spissati et compactioris speciem, ex-

(1) Cf. SECT. I. n. V. p. 19. sq.

coctam illam materiem deprehendimus.

7. Farctum atque à materiâ crudâ peregrinâ, critico modo hùc congestâ, inflatum parenchyma pulmonum, cum reliquis in thorace phænomenis, (19-23, 26-28) morbi mucosi cum catarrhalibus et peripneumonicis cognitionem luculenter prodit. Ut plurimum illa farctura partem pulmonum posticam et inferiorem, rarò superiorem, numquàm ferè anticam, occupat; omnes vesiculas aereas vel replet, vel comprimit, atque parenchymatis pondus specificum ita auget, ut interdum, vel cum annexâ parte laxiore, in aquam demersus pulmo fundum petat. Pars obstructa flatum per bronchia intrusum non admittit, sine lateris resistentiâ et strepitu discinditur, atque ex segmentis rigidis, è cruento et inflammato parenchymate maculisque albis vel cinereis, variegatis passim, puris plus minùs cocti primordia quædam exprimi possunt. Plerique citiùs jugulantur peripneumonicorum morte, quàm in verum pus materia

congesta excocta fuerit. Qui lentè pereunt, formato ulcere pulmonum nascuntur.

SECTIO IV.

*D. 16. Mart. Vir 37. annos
natus.*

Abdomen.

1. *Corpus non emaciatus; abdomen inflatum, molle, cedens, leviter coeruleus; pedes parum œdematosi sunt.*

2. *Ingens liquoris sanguinolenti copia in abdominis cavo effusa est.*

3. *Omentum flaccidum, resolutum; mesenterium emaciatus; vasa cruore turgent.*

5. *Hepatis substantia acinosa est; superficies concava cum marginibus obscure livet, ita ut livor aliquot lineas in ipsum parenchyma descendat; reliquum parenchyma è rubello fuscum notavimus. Facile secedit membrana communis, quin:*

6. *Tota vesicula fellea suâ sponte*

ab hepate solvitur, pallida, crassa; modicè repleta bile tenui, rubello flavâ. Interna cystidis superficies pallidè flava est.

7. *Lienis magni*, inflati, lividi, ad marginem incisi, substantia interna resoluta, mollis, friabilis, obscurè et ingratè rubella, *maculis exiguis albis, purulentis*, distinguitur.

9. 10. *Ventriculi* in medio constricti apex coecus cum cardiâ gangrænosa sunt. Media inter tunicas cellulosa passim aere resoluta elevatur. *Villosa* passim nigra, gangrænosa; cæterum, sine folliculis distinctis, *fungosa* deprehenditur.

11. *Duodenum* cum *jejuno* inflammatum est. In prioris superficie internâ rariores, in posteriori copiosiores conspiciuntur *folliculi mucosi*.

12. Utriusque generis *intestina* aere inflata, in universum turgidis crnore vasis picta, quibusdam in locis gangrænosa sunt. *Colon* dextrum et transversum aere turgent, sinistrum strictum est.

13 14. *Tenuia* continent materiam

primùm *mucosam*, pallidam, heterogeneam; in *ileo* parùm flavescentem; cum *lumbricis* 6, magnis, *rigidis*, solitariis. Totius canalis villosa inflammata vasculis cruore turgidis dives est: passim etiam vera, à ruptis veluti vasculorum extremis, *ecchymomata* immiscentur.

15. 16. In *cæco* residet *materia atra*, leviter cinerea, fluida. Tunica interna inflammata, vasorum arbusculis cruore refertis distincta. Sine admixtis trichuridibus spissior sensim *nigriorque* in *colo* fit materia contenta. *S. romanum* passim aliquid pulmenti excrementitii recondit, cum levioribus ad superficiem internam inflammationis signis.

17. Resecta *vena cava* multùm cruoris fluidi eructat.

Thorax.

18. *Cavum thoracis* sinistrum liquoris tenuis, obscure rubri saltem decem uncias; oppositi lateris *cavum*

parcam tantum copiam, comprehendit.

19. *Pulmo sinister* liber est; modicè inflatus, maculisque nigris notatus; *dexter* pertinaciter cum pleurâ cohæret, sanguine magis inflatus atque priori obscurior.

20-26. Neque ulcera neque scirrhos fovet pulmonum substantia.

27. In *pericardio* adest aliquid *seri rubicundi*.

28. In *cordis magni*, modicè *flaccidi et resoluti*, utroque ventriculo, cum paucò cruore, parvus hæret polypus. Sinus cum valvulis cordis gangrænâ depravati et nigricantes sunt; mitrales ex parte ossefactæ.

1. Plurima citissimæ resolutionis humorum phænomena continet hæc sectio, quorum causa procul dubio ex vitio cordis locali et antiquâ lienis labe repetenda est.

2. In tali casu per gangrænam acutam citius acceleratur fatum, ac humores diffilari, acini hepatis et folliculorum seges deleri, lumbrici flacces-

cere, aut coctio quædam materiæ morbificæ contingere, potuerint (1).

3. Abdominis, à resoluto in intestinis, vinctisque in visceribus liberato aere, inflatio (tympanites vulgò spuria, sed sola), nisus incitatus putredinem, liquoris sanguinolenti in cava corporis effusio, ecchymomata, extravasatus in intestinorum canalem cruor resolutus, farctura pulmonum gangrænosa, etc., citissimæ resolutionis sunt effectus, et non nisi morbum crudissimum sequuntur.

SECTIO V.

D. 25. Jan. Vir 34 annorum.

Abdomen.

1. *Corpus* procerum, torosum, quadratum est, musculis sanis instructum: abdomen planum.

* In medio abdomine $1\frac{1}{2}$ pollicem suprâ umbilicam sub cute tangitur tu-

(1) Cf. epicr. ad Sect. I, n°. 4. 5. 7.

mor oblongus, compressus, $1\frac{1}{2}$ poll. longus, 1 poll. latus. Nihil ad eandem sedem cicatricis in cute conspicitur; quâ incisâ, collecta ibidem pinguedo indurata tumorem elevavit. Separato à partibus subjacentibus tumore, et incisâ juxta longitudinem lineâ albâ, in conspectum venit hiatus transversus, tendineus, crassus, validus, cum lævi margine, 9 lin. longus, qui mediâ in lineâ albâ incipit, eamque dextro in latere paulò transcendit. Radix tumoris, postquam annulum istum transiit, inter peritonæum et reliqua abdominis integumenta sursùm excurrit, explanatur in stratum latiusculum pingue, adhæSIONem ligamenti hepatis suspensorii sequitur atque sensim extenuata demùm evanescit. Ligamentum hepatis teres multis fimbriis pinguibus, complanatis, appendicibus coli similibus, instructum est.

2. Parca tantum *seri in abdominis cavo* sunt vestigia.

3. *Omentum* utrumque crassum, obesum; majus longè dependet, lienis apicem involvit, ipsique adhæret.

Ipsa ejusdem *pinguedo arida, dura, tactu quasi arenosa* est.

* Instar laciniae tenuis acuminatae omento inhæret *hepar parvum succin-
turiatum*, 10 lin. longum, $5\frac{1}{2}$ latum,
2 crassum, ejusdem cum hepate pri-
mario substantiæ. Convexa ejus su-
perficies è fusco rubra, plana, omen-
to adnata, livida est.

Mesenterium crassum, laxum, pin-
gue, elongatum longè dependet.

4. *Glandulæ mesaraicæ* parciore, pallidæ, minùs conspicuæ sunt.

5. *Magnum*, fuscum, ad marginem inferiorem et superficiem concavam lividum, *hepar*, quàm *levissimè*, si paulò curatius inspicitur, præsertim ad superficiem concavam *acinosum* est.

Molem naturalem longè superat lobus dexter, crassus, inflatus, tumens: sinister extenuatus in parte superiori in tennem laciniam excurrit, ad cujus superficiem concavam rami vasorum magni, crassi, albi, immediatè sub membranâ communi conspiciuntur. Lobulus innominatus pariter in laci-
niam prismaticam dependentem excur-

rit. Ad superficiem hepatis conca-
vam membrana externa à livido et
resoluto parenchymate facile secedit.
Lobi dextri acini, ob resolutum pa-
renchyma, majores, ac in lobo sinis-
tro; magis à se invicem distant. Im-
mediatè sub membranâ communi ad
superficiem convexam lobi dextri loca-
tur *cystis* pellucens 5 lin. longa, 4
lata: incisa liquorem rubellum et pel-
luentem effundit; in fundo, qui
dimidium pollicem à superficie distat,
pus coctum continet.

6. Marginem hepatis longè trans-
cendit *vesicula* fellea ampla, expansa,
variegata maculis è fusco rubris in-
flammatiis, albis et viridescentibus.
Juxtà marginem colli vesiculæ et duc-
tum choledochum *copiosa* adest *pin-
guedo*. *Bilis* copiosa, è fusco rubella,
heterogenea; interna cystidis superfi-
cies obscurè fulva est.

7. *Lien maximus*, 9 poll, longus,
6 latus, $2\frac{1}{2}$ crassus. Apex superior
crassus, latus, ad superficiem con-
vexam longè *incisus*; inferior angustus,
extenuatus, profundâ utrimquè inci-

surâ notatus est. Quâ parte superficiem convexam lividam tetigit aer, florida deprenditur : superficies concava maculis nigris et albis variegata. Dùm pars florida denuò contegitur, et ab aeris accessu munitur, color coccineus evanescit, et vicissim pars obscura, aeri exposita, efflorescit (1). Membrana lienis faciliè deglubitur : ipsum parenchyma molle, resolutum, et gangrænosum est.

8. *Pancreatis* substantiam rubellam et modicè *duram* notavimus.

9. *Ventriculus* laxus et collapsus est. Curvatura minor, apex cœcus, pylorus, œsophagus et duodenum valdè inflammata sunt. Recondit ventriculus materiam parcam, tennem, rubellam, heterogeneam, versùs pylorum subfuscam, et muco permixtam.

10. *OEsophagus* constrictus, rugis longitudinalibus distinguitur, et circâ

(1) Eamdem mutationem, præter lienem, subeunt lobus dexter hepatis et pars ventriculi inflammata.

* Cf. not. ad Sect. III.

eiusdem insertionem plurimis *folliculis mucosis* tumentibus. Villosa ad curvaturam parvam et apicem coecum rubra et inflammata; versùs curvaturam magnam sensim magis coerulescens deprehenditur cum maculis albis subtùs conspicuis. Tenuis simul in his sedibus est villosa; versùs pylorum magis fungosa fit, cum residuis passim in eminentiis fungosis folliculorum orificiis. Interna *ventriculi* superficies, ob laxiorem ejus habitum, minùs rugosa est, ac in aliis cadaveribus, atque folliculorum vestigia obscuriora aegrè dignoscuntur.

11. *In duodeno*, leviori in gradu inflammato, materia parca, tenuis, cinerea, mucosa notatur; et inde ab initio tunica villosa villis ex albo cinereis et rubellis instructa est, in reliquo tenuium tractu pedetentim obscurioribus.

12. *Intestina* laxa, collapsa, passim modicè repleta sunt. *Intenuibus* cinereis et leviter inflammatis, passim lumbricus tangitur. *Crassorum* tractus vacuus et, pràter strictum colon sinistrum,

collapsus est. Colon dextrum, quâ parte hepar respicit, valdè inflammatum.

13. 14. In mediâ *jejuni* parte hospitantur duo *lumbrici*, et in loco paulò remotiori alius solitarius. Eadem materia tenuis, cinerea (n. 11.), omnem penè canalem tenuium ferè simpliciter obducit; in *ileo* paulò uberior fit simulque tenuior.

15. Similis etiam materia parca in *coli* tractu reperitur, cui in *cæco* et *colo dextro* plurimæ immiscentur *trichurides*, in colo transverso parciores, nullæ in sinistro.

16. Cœci et coli dextri *villosa* ex cinereo *cærulea*, crassa, inflammata, vasculis minimis picta est. In reliquo crassorum canali, licet vascula æquè plena sint, villosa minùs inflata nec adeò cærulea est.

* Juxta pylorum plurimi *folliculi mucosi* conspiciuntur, non prominuli, sed potiùs collapsi et ex solis orificiis notabiles. Sensim in continuato duodeno magis elewantur valvulæ, in quarum dorso rariores ludunt *folliculi* in totidem *capitula eminentes*; plu-

res enim tumentes, duriusculi, elongati, prominuli, foveas medias occupant (1) et ad mediam ultimamque duodeni partem sensim rariores fiunt, simulque majores: quin tenuior sensim seges illorum, in capitula quidem elevatorum, non autem orificiis notatorum, in jejunio (**), tenuissima in ileo, tandemque nulla, strata est.

** In fine ilei, ad omnem superficiem valvulae Bauhini, in toto canali appendicis vermiformis, in coeco et sub ipsum coli dextri initium copiosissimi conspiciuntur *folliculi coagmentati, in capitula non elevati*, sed simpliciter orificiis nigricantibus, confertim congregatis, distincti. Ipsa quidem specie à folliculis ventriculi et tenuium discrepant; licet enim sæpè in hoc morbo (aliisque, sed obscuriores) observati sint, ne semel tamen elevatos aut prominulos, ut ut prioribus longè stipatiores, et materiâ mucosâ obscure cinereâ refertos, vidimus.

(1) Vid. Tab. II.

(**) Vid. Tab. III. fig. 24

*** Passim in superficie intestino-
rum tenuium internâ *arcas* quasdam,
intestini canalem sequentes, variæ
magnitudinis, e. g. aliquot pollices
longas, dimidium latas, plurimis *stig-*
matibus exiguis, obscurioribus, stipa-
tis, notatas, in hoc et compluribus
aliis cadaveribus vidimus. Ita autem
comparata est illa foveolarum seges,
ac si in illarum sede villosæ particulæ
essent decerptæ aut exesæ.

17. Magna cruoris copia venas ilia-
cas replet. Pariter ex resectâ suprâ
hepar *venâ cavâ* cruoris nigricantis et
tenacis thrombos extraximus.

Thorax.

18. In utroque *thoracis cavo* mo-
dica liquoris rubelli copia notata est.

19. Pulmo dexter *mediis* aliquot
laciniis cum parte pleuræ anteriori
leviter *cohæret*; sinister liber est.

20-22. *Pulmones* amplii, modicè
inflammati, cæterum sani sunt. Pars
inferior utriusque pulmonis colore
saturatior; substantia ibidem inflata,

humoribus congestis turgida, ponderosa est. Vesiculæ aeræ per omnem pulmonis substantiam permagnæ, elegantissimè conspicuæ; ad partem obstructam immissum flatum nequaquam recipiunt.

23. *Vena cava superior* cum suis ramis cruore coagulato turget: modica etiam cruoris copia in *aortâ* descendente latet. Omnis vasorum arteriosorum superficies externa vasculis turgidis, retis instar dispositis, picta deprehenditur. Cruor ex quovis vase extractus, aeris accessu colorem coccineum (1) nanciscitur.

24 - 26. *Glandulæ bronchiales* ad bifurcationem trachæ justò majores, fuscæ, induratæ sunt.

27. Crassum *pinguedinis stratum* omnem ferè *pericardii* superficiem cingit.

28. *Cor* magnum, robustum, validum, sanum, modicâ pinguedine tegitur. In utroque sinu et ventriculo dextro enormis copia cruoris coagulati hæret.

(1) Cf. not. ad Sect. III.

1. Allatæ (ad Sect. I.) notæ distinctivæ indicant, hanc sectionem referri posse ad speciem febris mucosæ malignæ inflammatoriæ; ita tamen, ut per antiquam, ex lobi sinistri habitu peculiari præcipuè manifestam, hepatis labem, simul cum specie accessoriâ confluat.

2. Justo uberiores corporis et singularem partium obesitatem semper ex suo hepatis vitio enasci, multæ aliæ, honoratiorum etiam, sectiones nos docuerunt. Præter notabilem vel in universi hepatis, vel alterutrius lobi, duritiem, in corpore obeso, bilis à naturali indole plus minùs degener, heterogenea, interdum quasi purulenta, quin veri ex illo sedimento enati calculi fellei, observantur. Congesta perpetim critico modo in universam cellulosam pinguedo arida esse solet, dura et acinosa; haud rarò partibus oleosis orba, sicca, arenosa, flava, crocea. In majori obesitatis gradu omne ferè corporis nutrimentum, cum reliquarum partium consumptione et hebetudine, per morbosam pingue-

dinis secretionem, ita derivatur in telam cellulosa, ut cujuslibet acini durioris cellula sensim in cystidis densioris speciem simul expandatur; atque adeo et hæc consumptionis species morbis phthisicis accenseri mereatur. Nisi aliâ crisi per intervalla solvatur hepatis vitium, admodum proclives sunt obesi homines ad varii generis febres malignas, quarum periculum facili humorum resolutione adipisque diffuentis ubertate multum intenditur. Subito in obesiolem mutatus corporis habitus latentis vitii incrementum prodit, morbumque imminentem prænunciat. Proxi etiam sunt ventrosi homines ad pessimos ex febre intermittente degeneres morbos; febrem imprimis perniciosam apoplecticam ipsamque apoplexiam, cum citissimâ humorum resolutione.

3. Hepatis et lienis incisuræ præternaturales (n. 7.), laciniae (n. 5.), loborum et figuræ disproportion, atque inflatio particularis (n. 5.), appendices vel globuli similis substantiæ à primario viscere disjuncti, et in unum versum succenturiatum alterutri vis-

eus exiguum (n. 3.), debilitatem quamdam harum partium indicant, ut plurimum connatam (baud raro enim jam in embryonibus et recens natis observantur), ad futuros morbos et vitia localia (n. 5.) disponentem.

4. Hernia ventralis spuria procul dubio repetenda est à connato ad lineam albam biatu exiguo, alternis contentorum abdominis pressionibus sensim dilatato.

5. Folliculorum mucosorum in intestinis tenuibus (16. *) à crassorum cryptis (16. **) differentia pendere videtur à diversis, pro varietate partium, structurâ, dispositione ductûsque excretorii habitu. Reliquis magis constantes atque citrà morbum mucosum subindè etiam conspicuæ esse solent cryptæ mucosæ ad ilei extremum (1), valvulam Bauhini, in appendice vermiformi, ipsiusque coli initio.

(1) Cf. I. C. PEYERII opuscula. Cap. I. de glandulis intestinorum. It. BONATI Sepulchretum Libr. III. Sect. X. Obs. IV. in schol. It. Sect. VI. n. 16.

6. Rariores in hoc morbo notati sunt oesophagi (n. 10.), asperæ arteriæ et genitalium (1) folliculi mucosi turgentes; rarissimè simul cum illis, videlicet senioribus, in capitula eminent lacunæ ventriculi.

SECTIO VI.

D.26. Jan. Miles ex nosocomio.

Abdomen.

1. Corporis satis quadrati habitus externus sanus est: *musculos* verò, *pallidiores*, licet validos, *circumfundit* modica *gelatinæ copia*, in capitis *cellulosâ* subcutaneâ præcipuè notabilis.

2. Aliquid *seri* in abdominis pelvisque cavis effusum est.

3. *Omentum* sanum, elegans rete repræsentat. *Mesenterium* autem flaccidum, passim inflammatum, ingratè flavescens, turgentibus vasis sanguiferis pictum notatur.

4. *Glandulæ mesaraicæ* copiosæ,

(1) Cf. infra, folliculorum vaginæ elegantissimè repletorum descriptio.

è fusco rubellæ, duriusculæ, et obstructæ sunt.

5. *Hepar*, mole maximum, ex rubro leviter cæruleum, ad superficiem concavam obscure *livet*, ita, ut livor aliquot lineas in ipsam etiam substantiam sese immergat. In parenchymatis modicè resoluti medio quædam *acinorum vestigia* et maculam nigricantem reticularem vidimus, diametri 5 linearum, ortam à sanguine in ipsum parenchyma effuso.

6. *Vesicula fellea* abscondita latet in telâ cellulosâ, quâ mediante *cum partibus vicinis* pertinaciter coaluit. Longè intrâ hepatis marginem subsistit *pallidæ vesiculæ*, fuscâ et subtenui bile modicè repletæ, fundus.

7. *Lien maximus*, $8\frac{1}{2}$ poll. longus, $5\frac{1}{2}$ latus et 3 saltem crassus, obscure lividus, mollis, resolutus atque friabilis est.

8. *Pancreas* magnum et durum.

9. Turgent vasa majora *ventriculi* in angustissimum farcimen contracti; curvatura parva cum pyloro modicè inflammata sunt, totaque superficies

interna, apprimè rugosa, *copioso muco* cinereo, subfusco, *agrè abstergendo* oblitur. In aquâ jugiter concussum iterùmque lotum et aeri libero expositum ventriculum obvestit *cuticula versicolor*, mucì videlicet residui exsicca superficies. Ventriculi villosa in dorso rugarum rubra et inflammata; in mediis foveis pallidè cinerea est. Apicem in viciniâ pylori cinereâ obsident *papillæ fungosæ*.

10. 11. Omne *duodenum* inflammatum, è fusco rubrum, præter duos *lumbricos maximos*, mucì *spissi*, obscurè fusci, flocculis albis et caseosis, veluti *vermiculis* remixti, copiam recondit. Initium duodeni occupant folliculi mucosi, elevati, pleni, in rugis obscurè rubris copiosissimi; parciores in foveis mediis. Reliqua duodeni pars cœrulescens sive è cinereo subfusca, folliculis caret.

12. *Intestina tenuia* passim modicè repleta, intensè inflammata à vasculis turgentibus rubent. *Pars tenuium*, 2 poll. longa *in vicinam inserta*, veluti in thecâ stringente latet. *Crassa*

sine labe conspicua sunt. Altiori loco hæret *colon dextrum*, pertinaciter atque arctissimè cum superficie inferiore lobi dextri hepatis coalitum: *sinistram* et intestinum *rectum* scybalis coctis modicè replentur.

13. *Jejunum* per omnem ejus tractum multam *vim materiæ mucosæ* tenacis, subfuscae, et filamentis albis remixtæ comprehendit, quæ ipsi tunicæ villosæ subfuscae et leviter rubellæ adhæret. Ipsum intestinum inflammatum, et vasa ejusdem affatim repleta sunt.

14. Obscurior simulque parcior in *ileo* evadit contenta materia mucosa; levior inflammatio ipsam substantiam occupat; villosa verò, *pigmento flavo*, non abstergendo, ubivis imbuta, inflammatione caret.

15. *Cæcum* vix adest. In *colo dextro* autem, propè ad insertionem ilei, congeries ramentorum radicis cujusdam, liquiritiæ grosso modo conquassatæ similis, excrementis subfluidis remixtorum latent: quibus fibris ligneis, aquâ abstersis ingens vermicæ-

lorum (1) (*trichuridum*) copia inhæret, qui singuli ferè caudâ suâ capillari pendent ex illis fragmentis ipsisque implicantur.

16. *Coli villosa* ad illam sedem crassa, leviter coerulea, striis coeruleis passim distinctioribus; vascula minorum generum elegantissimè repleta, velut picta; atque *folliculi mucosi* copiosi, magni, repleti, *haud prominuli*, passim *circulo è fusco rubro circumscripti*, passim sine illo ambitu *puncto nigro* ad aperturam simpliciter notati, conspiciuntur. Tunica villosa appendicis vermiformis subfusca, stipatioribus folliculis dives est (2).

Nullæ in reliquo crassorum canali inter scybala reperiuntur trichurides. Villosa perindè ac in colo dextro; minori tamen in gradu, depravata est.

17. Vacuæ sunt arteriæ abdominales; *vena cava* autem, emulgentes et iliacæ in maximum diametrum expansæ cruore farciuntur, atque ad renis

(1) Cf. SECT. II.

(2) Cf. SECT. præc. n. 16.

dextri bilum varix ex emulgente dependet. Maximam cruoris copiam eructat resecta suprâ hepar vena cava, magnusque per aperturam in sinu cordis dextro conspicitur *polypus*, crustæ inflammatoriæ simillimus. Turgent quoque peritonæi vasa, præcipuè ad diaphragmatis, in latere dextro inflammati, posticam sedem.

Thorax.

18. Parùm *liquoris extravasati in cavis thoracis* deprehendimus.

19. 20. Teneris laciniis mediis cum *pleurâ* et diaphragmate *cohærent pulmones*, sanguine parùm inflati, dextri præcipuè lobus inferior: satis tamen spongiosi sunt, rubri, passim lividi, cum dissectæ substantiæ obscure rubræ spumoso habitu.

23. *Aorta et vasa pulmonalia* multum cruoris complectuntur.

24. 25. Præter paucas *glandulas bronchiales* nigras, ad bifurcatam tracheam, magnum *scirrhum* notavimus, cujus substantia caseosa, subtopha-

cea, alba exsiccationis ope in calculi speciem induratur, $1\frac{1}{2}$ poll. longi et 9 lin. lati.

26. *Laryngi et bronchiis* crassis, rigidis, induratis, ad superficiem internam notabiliter inflammatis, *vis muci* inhæret.

27. Parùm inflammatum *pericardium* parcam *liquoris* copiam continet.

28. Cruore turgent *cordis* vasa coronaria; ventriculus posterior vacuus est, anterior verò cum cruore *poly-pum* foyet.

30. 31. *Pharynx et fauces* multùm inflammatæ sunt; *œsophagus* copioso muco oblitus.

1. Eximium sectionis specimen naturam hujus morbi miramque ejus ad partes relationem distinctissimè monstrat: plurimi enim morbi mucosi compositi characteres, evidentissimis in hoc cadavere phænomenis exprimuntur (1). Ita antiquam hepatis labem manifestat insolitus vesiculæ felleæ ha-

(1) Cf. sect. I. n. IX.

bitus et nexus; recentiorum acinorum vestigia residua. Mucosam indolem produnt ingens muci in canalem alimentarem, ductu choledochō superiorem, congestio, et color intestinorum lividiusculus; biliosam, villosæ pigmentum; verminosam, hospites; inflammatoriam, inflata viscera (n. 5. 7.) cum reliquis notis suprâ traditis (ad Sect. I.); nervosam, ventriculi stricture cum tenuium volvulo. Transitum vitii ex mucoso in gelatinosum et utriusque affinitatem cognoscimus ex glandularum conglobatarum (n. 4. 24.) corruptelâ et gelatinæ in cellulossam depositione (n. 1); cognationem cum malo dysenterico ex inflammatis faucibus (n. 30); et jam longinquo analogiam quamdam hujus morbi cum subsequenti hiemis morbo thoracico, in hoc et multis aliis cadaveribus observata in thorace phænomena indicant.

2. Vermiculi albi (n. 10. 11.) certissimè nihil aliud sunt, quàm muci, stagnatione inspissati et contracto fortiter ventriculo ex suis sinibus demùm

expressi, filamenta, cum reliquo mūco magis jam attenuato, sensim distemperanda; quales etiam vermiculos in aliis morbis exhibito vomitorio evocatos sæpiùs notavimus.

3. Armato oculo investigatam folliculorum mucosorum, ambitu livido circumscriptorum (n. 16.), membranam exiguis ecchymomatibus circumfusam; puncto nigro notatorum, gangrænoso modo inflammata deprehendimus.

SECTIO VII.

D. 7. Febr. Miles in nosocomio denatus et dissectus.

Vesicatorium in cervice aluit, et priore ante mortem aliquot lumbricos ore reddidit, non quidem vomitu, sed sponte adscendentes et ab administris è faucibus extractos.

Abdomen.

1. *Habitus corporis externus modicè emaciatus* est, abdomen complanatum : et,

2. *Modica seri quantitas in abdomine.*

3. *Omentum* extenuatum, flaccidum, fuscum, resolutum, omnisque pinguedinis expers notavimus : *mesenterium* laxum, tenue, modicè emaciatum et elongatum. Turgent utriusque vasa majora cruore.

4. *Mesenterii glandulæ* magnæ, è fusco rubellæ, duriusculæ, obstructæ, et inflammatae sunt.

5. *Hepatis*, non nisi *obscurò modo acinosi*, superficies convexa è fusco rubra est; nigricant concava et margines, cum quâdam parenchymatis resolutione.

Ad superficiem et in ipso parenchymate passim locantur *globuli albi*, pisiformes, materiâ crudâ *scirrhosâ* repleti.

6. *Vesicula fellea* flava, ampla et plena est.

7. Plurimi in *liene* magno et crasso, ad superficiem è livido fusco, disseminantur *scirrhii albi*, globosi, pisorum mole; alii ad superficiem; alii in parenchymate resoluti.

8. 9. *Ventriculus* non inflammatus, pylorum versùs constrictus, in apice cœco laxiori recondit materiam tenuem, decocti avenæ similem, flocculis albis remixtam. *Villosa* tenuis est, veluti deteresa, sine inflammatione notabili, ad partem constrictam rugosa.

10. Eleganter quidem conspicuæ sunt ventriculi *lacunæ mucosæ*, non autem prominulæ.

Intestina tenuia per omnem ferè tractum multùm inflammata, passim modicè repleta, passim vacua et constricta sunt: *colon* dextrum aere inflatum, transversum modicè expansum; cæterùm sine notabili inflammatione externâ.

11. 13. 15. In *duodeno* et *jejuno* multa vis materiæ flavæ, tenuis, mucosæ, passim viscidæ, passim ex fusco viridescens, cum duobus ad mediam

jejuni partem *lumbricis*, reconditur; similis in ileo materia cum lumbrico solitario. Villosa, ut in aliis cadaveribus, inflammata, et leviter coerulea est.

16. Plurimæ in *cæco*, colo dextro, et transversi initio nidulantur *trichurides*, atque villosæ coeruleæ vascula minima turgent. Reliquus crassorum canalis scatet materiâ tenui et pallidè flavescente.

* Propè appendicem vermiformem in mesocolo observatur *scirrhus* globosus, nucis avellanæ magnitudine, cum nucleo interno pallidè cinereo, arido, duro.

1. Ad speciem morbi mucosi lentam jam propiùs accedunt observata (1. 2. 3. 4.) phænomena.

2. Morbi deleterii naturam etiam exprimunt critica materiæ crudæ et scirrhosæ in hepar, lienem et mesocolon congestio, atque glandularum lymphaticarum corruptela (1).

(1) Conf. SECT. II.

3. Solutum viscerum parenchyma (5. 7. 8. 9.), tenuis in canali alimentari saburra biliosa, et paucorum lumbricorum spontaneus abscessus, putredinis abdominalis, et lentæ, per diarrhœam colliquativam, humorum resolutionis, lumbricos fugantis, sunt indicia.

SECTIO VIII.

D. 9. Febr. Miles in nosocomio dissectus.

Abdomen.

1. *Macilentum* et morbo confectum est corpus, abdomen sine putredinis signis collapsum.

2. Parùm *liquoris* effusi in abdominis cavo.

3. 4. *Omentum* emaciatum, resolutum, flaccidum; *mesenterii* extenuati *glandulæ* minùs notabiles observantur.

5. *Hepar* paulò majoris molis, modicè induratum, et *obscurè acinosum* est, ad superficiem convexam fuscum, ad inferiorem passim *obscurè lividum*.

* Inciso haud procul à vesiculâ felleâ lobo dextro, liquor tenuis et aquosus cum impetu prorumpit, ex latente ibidem in ipso parenchymate *tumore cystico*, qui ad superficiem hepatis convexam nudâ sui tegminis albi, crassi et duri parte, distinguitur.

Complectitur ille tumor magnam in communi alveo inclusarum *hydatum congeriem*: in ipso autem tumoris cavo nihil fluidi notavimus. Videtur itaque, liquorem sub incisione tumoris profusum ex dissectâ hydatide majori originem traxisse.

Variæ molis sunt illæ vesiculæ: maxima ovum gallinaceum æquat; reliquæ in progressionem quâdam minores; minimæ pisiformes, et lineares sunt. Majorum figura oblonga, minorum globosa est. Omnes ac singulæ tenui liquore aquoso et pellucente turgent, cui immiscetur flocculi minimi, albi, opaci, fundum petentes.

Duplici tunicâ majores sunt instructæ, externâ nempe crassâ, opacâ, molli, friabili, et albicante; atque in-

ternâ longè teneriori et pellucidâ, quæ cum priori nexu leviori cohæret. Externa illa levi attritu in plures alias lamellas albicantes et friabiles potest resolvi. In minoribus vesiculis duplex involucrum distingui nequit, sed tota quælibet vesicula vitri instar pellucet. Simul atque majoris cujusdam hydatidis involucrum inciditur, multo elatere segmenta protinùs extrorsum revolvuntur, et interna vesiculæ superficies, quàm levissimè aspera, compareret.

Omnes ferè ac singulæ, minores præcipuè vesiculæ pellucidæ, in superficie externâ maculam quamdam crassiorem, opacam, et irregularem ostendunt, quâ vel inter semetipsas, vel cum involucro communi, ex totidem pedunculis tenerioribus pependisse videntur.

Remotis ex sacco communi hydatidibus, residuum manet concrementum membranaceum, album, molle, flaccidum, semigelatinosum et friabile, ex quo forsan suo quælibet pedunculo pependere

Prope illud concrementum hospita-
tur *lumbricus* parvus, tenuis, rubel-
lus, lævis, rigidus et durus.

Aliquot vesicularum ad superficiem
maculâ unâ vel alterâ flavâ, biliosâ,
antiquâ conspurcatæ sunt.

Ipsa cystis communis irregularis et ut-
cumque sphærica est; superficies inter-
na passim depressa, passim colliculis dis-
tincta, ita tamen ut foveis majoribus ma-
jores respondeant vesiculæ incumben-
tes. Aspera cæteroquin et inæqualis, pas-
sim è cinereo albicans, passim adpersis
maculis flavis polluta, sacci superficies
ad partem inferiorem crustâ quâdam
crassâ, induratâ, excrementitiâ, inor-
ganicâ, subtophaceâ et ex sedimento
veluti enatâ tegitur, quæ cum ipso sacco
pertinaciter cobæret.

Varia orificia obscure in ipsum sac-
ci cavum hiant; sed quorsum illi ca-
nales vergant, non inveni.

Qui superficiem hepatis convexam
respicit sacci paries externus in eâdem
sede saltem 1-2 lin. crassus, multum
induratus, mediæ inter cartilaginem
et ligamentum naturæ substantiam

crassæ cujusdam et senio induratae aortæ æmulatur; reliqui parietis crassities varia est. Hepatis membrana communis, supra aream illam nudam licet continuari videatur, cum ipso tamen sacci involucro ita cohæret, ut nullâ arte separari possit.

Ductus hepaticus, amplus, haud procul ab insertione in choledochum resectus fuerat; quare non constat, an in illum saccum fuerit apertus, nec ne. Vero tamen simile est et maculis hydatidum flavis quoque respondet, lumbricum in sacco repertum hâc viâ (1) ex duodeno in hepar irrepsisse.

6. *Vesicula fellea* pallida bilem parcam, è fusco rubellam et parùm heterogeneam continet.

7. *Lien* parùm tumens ingrati coloris, ex livido et maculis pallidis facile dilacerari potest.

8. *Durum pancreas*, cæterum naturale est.

9 - 11. *Ventriculus*, primâ specie sanus, parùm materiæ tenuis, ptis-

(1) Cons. SECT. XIII.

næ similis, continet. Villosam rugosam, parùm extenuatam, flocculentam et fungosam vidimus. Neque in ventriculo, neque duodeno reliquoque tenuium canali, folliculi conspiciuntur.

12. *Intestina* cinerea sunt, collapsa, passim modicè repleta: *tenuia* per longum tractum inflammata; *crassorum* initium aere expansum, pars vicina arctissimè constricta, reliqua laxa et collapsa est.

11, 13, 14. *Duo* in intestino *jejuno* adsunt volvuli, haud procul à se invicem remoti. Pars inserta alba, constricta, exsanguis, saltem 6 poll. longa, in thecâ partis vicinæ inflammata et laxâ latet. *Intestina tenuia* continent materiam tenuem, leviter mucosam, primùm pallidam, in progressu obscuriorem, subfuscam, spissam, cum adjectis, diversis in sedibus, *sex lumbricis* solitariis. Villosa intensè inflammata, plurima *puncta rubra* adspersa habet.

15, 16. In colo dextro inter materiam tenuem subviscidam, mucoso-

biliosam, ex fusco flavam, multæ nidulantur *trichurides*. Parùm illius materiæ, sine trichuridibus, in colo transverso et reliquis crassis observatur. Tunica villosa cœci, coli dextri, nec non ultima pars ilei cum valvulâ Bauhini, crassa, inflata, rubra et multum inflammata sunt. Plurimi etiam ad insertionem ilei, in cœco et appendice vermiformi, punctis nigris distinguuntur folliculi. Appendicis non inflammatae canalıs parùm mucı crassi continet.

• 18-22. *Pulmones* undiquè cum *pleurâ* coaluerunt atque substantia modicè spongiosa digitis facیلè dilaceratur.

28. *Cor* parvum multam vim cruoris tenacıs coagulati in sinu dextro fovet.

1. Singulare et maximè memorabile morbi mucosi specimen est, ob lumbricum in excavati hepatis cuniculo repertum et eminentia præ reliquis phænomena nervosa (12, 11, 14).

2. Sæpè sanè in phthisi nervosâ, dysenteriâ, et morbis verminosıs multum intestinorum tenuium ingres-

sum, perperam *volvulum* dictum, quin plures in eodem cadavere, vidimus, sine juncto umquam per morbi decursum vomitu stercoroso. Adeoque non ex omni spasmus aut volvulo statim oritur inversus motus peristalticus, ileusve morbus. In alio cadavere, post hydropem phthisi abdominali, sine stercoris per os rejectione, mense julio 1761 denati viri; alvo à scirrhopelvis jam per longum temporis spatium adeò obseratâ, ut ne cannulam pro applicando clystere aut tenuem stylum admitteret; potius cuncta intestina crassa ad scirrhi sedem usquè, ab aere excrementisque incarceratis, in amplissimum volumen expansa notavimus, cum residuis morbi mucosi vestigiis.

3. Animalium parasiti in morbido alius animalis corpore, ut plantæ parasiticæ et insectorum foetura in morbidis vegetabilibus, inveniunt, quo pascantur. Vegetum valensque corpus utriusque generis hospites adventitios aut penitus arcet, aut receptos mox respuit. Cf. Sect. IX. n. 7.

4. Uti in vegetabilibus læsa partium à verme nidulante structura vario modo, semper tamen juxta certas vegetationis regulas, ità mutatur, ut fovendo hospiti aptum cum nutrimento habitaculum aut nidum præbeat: ità et in animalium viscera deposita animalcula eodem hospitalitatis beneficio fruuntur. Susceptam in hepar fasciolam includit formata cystis; acarum scabiosum (vulgare in montibus Saxoniae malum) cutis pustula; lumbricum, cupediis allectum, in loculamenti speciem excavatum hepatis parenchyma.

5. Quà viâ ex intestinorum canali in hepatis diverticulum demersus sit iste lumbricus, annexa hoc scopo Sectio XIII. ulterius illustratur.

6. Læsa viscerum vasculosorum substantia subindè vegetationis in modum, per errorem quasi naturæ, abit in congeriem hydatidum vel in racemi speciem excrescit. Ita sublato per morbum inter embryonem in utero et placentam circulo, hæc, tamquàm planta parasitica legem vegetationis simpli-

ciorum sequitur atque in sic dictam molam vesicularem, ex innumeris hydatidibus, suo quælibet pedunculo pendentibus, conflatum mutatur. Simili ferè modo in morbis interdum generantur ad ovaria et tubas, ad plexum chorœideum aliasque partes, hydatides. Eamdem mutationem subiit faucium hepatis in hoc casu parenchyma. Nùm verò sublatâ resistantiâ, solæ visceris cellulæ, nùm ipsa vasorum extrema in hydatides formata fuerint, de eo non satis constat.

7. Diù satis remoratum esse in suo carcere lumbricum, ex ipso loculamenti habitu patet. Crassâ et inorganica parietes obvestiens crusta procul dubio partim à destructo parenchymate et exsudantis per vasorum lumina humoris sedimento, partim ab excrementis lumbrici sensim compactis, enata est. Licèt, ob pabuli forsân penuriam, parvus mansit captivus lumbricus, illum tamen ad morbi finem usquè vitam traxisse, ex suâ rigiditate vividoque colore colligimus.

8. Aliquot alios in hepate humano

inventorum vermium casus videre licet
in BONETI Sepulcret. Libr. III. Sect.
XXI, obs. IV, § 30.

SECTIO IX.

*D. 3. Febr. Juvenis 19 annos
natus ex nosocomio castrensi.*

Abdomen.

1. *Emaciati corporis* abdomen col-
lapsedum et viridescens est: *pallent à
circumfusâ gelatinâ musculi.*

2. *Modica liquoris* copia, libræ
unius quasi, *in abdomine* effusa est.
Valdè foetent abdominis viscera.

3. *Omentum*, cum emaciatis colli
appendicibus, se habet, ut in Sect.
VII.

4. *Mesenterii* emaciati *glandulæ* in-
flatæ atque justo majores sunt.

5. *Hepar* mediæ molis, sine acinibus
conspicuis, ad omnem superficiem
lividum et *maculis nigris* ita notatum
est, ut eo profundius in ipsam sub-
stantiam livor descendat, quò pars

margini est proprior. Dispersorum, in reliquo hepatis parenchymate pallidè fusco *vasorum* sanguiferorum majorum *parietes comitatur circulus è livido fuscus* : ad superficiem verò lobi sinistri, in tenuem laciniam terminati, sub ipsâ membranâ communi nudi conspiciuntur rami majores albi, crassi et tenaces (cf. Sect. V.), sine circumfuso circulo livido.

6. *Vesicula fellea* ampla et repleta pallidè flavet : atque in *bile* tenui, flavâ et *heterogeneâ* subsident massulæ solidæ, intensè flavæ et curcumæ radicis similes.

7. *Lien* triangularis modicè inflatus, et obscurè cœruleus est.

8. *Pancreas* duriusculum.

9. 10. *Ventriculi* curvaturam parvam et apicem cœcum, nigrificantia, ita foedat *gangrana*, ut vel in ipsam cellulosam, pancreas ambientem, inflammatio producat. Passim in ventriculo, *saburram* tenuem, fuscam et *putridam* continente, comparant *folliculorum* non elevatorum, si duos tresve in pylori viciniâ excipias, *aper-*

turæ : et ad fundi superficiem internam multæ efferuntur *rugæ*, cum villosâ tenui et leviter fungosâ. Partis inflammatae substantia, præcipuè in superficie internâ, crassior, resoluta et verè gangrænosa est.

11. Tota *duodeni* superficies interna plurimis *punctulis nigris* adspersa est, in reliquo canali sensim rarioribus tandemque nullis. *Pigmento bilioso* flavet *rugarum* duodenalium dorsum; in mediis verò valvularum intervallis exigui disseminantur *folliculi*.

12. *Intestina tenuia* collapsa, turpique colore pallidè cinereo squalida sunt. Arctissimâ coli transversî, aere turgidi, in medio *stricturâ* omnis aerî recessus præcluditur, sîmilemque sedem strictam ad coli sinistri curvaturam superiorem notavimus.

13, 14. In *jejuno* materiam heterogeneam, paulò spissiore, ex pallido flavescens, cum inhærente lumbrico, dein viridem, viscidam et meconii sîmilem, rursusque pallidè cineream; in *ileo* tenuiorem et flavam,prehendimus.

15, 16. Crassiuscula in *cæco* et *colo* dextro est materia spumosa, putrida, et viridis cum admixtis paucis *trichuridibus*; in medio colo transverse parcior cum *lumbrico*, spissior et obscurè viridis in sinistro.

Thorax.

18. Scatet utrimquè seri rubri et copiosi *putrilagine thoracis cavum*.

19, 22. *Pulmonum sinister*, cæteroquin sanus, tenuibus laciniis cum pleurâ cohæret: arctiùs et pertina-ciùs cum illâ coaluit *dextri apex superior*, durus, *inflatus*, et à congestâ in illam sedem *materiâ* cinereâ, semicoctâ et *subpurulentâ*, ponderosus. Ejusdem lateris lobus inferior satis spongiosus et sanus est.

27. Modicam *liquoris* putridi, *obscurè rubri* et *opaci* copiam complectitur *pericardium*.

28. *Cordis flaccidi* sinus posterior cruore turget; ventriculus autem uterque tenacem et in suam arteriam exporrectum polypum recondit, quo-

rum dexter cruori circumfuso, sinister vacuo ventriculo inhæret.

Caput.

35. *Capillitium* obsidet pediculorum agmen; bregma dextrum *tumor subcutaneus gelatinosus*.

36. *Ex sinu* longitudinali longus protrahitur *polypus*.

37. Copiosas, inter duræ matris præcipuè laminas, vidimus *glandulas Pacchioni*.

38. Sine verâ inflammatione, turgida cruore sunt *cerebri vasa*:

39. Neque in plexu choroideo notantur inflammationis signa. Fluctuat in *cerebri ventriculis* serum pallidum.

1. Ex corporis marcore, glandularum conglobatarum habitu inflato n. 4., effusâ circa musculos et suprâ calvariam gelatinâ, puris coquendi in alterutro pulmone vestigiis, pediculis in capillitio, etc., colligimus, morbum primarium lentum sub finem

demum evectum esse ad indolem acutam, cum humorum per diarrhoeam biliosam dissolutione putridâ et inflammatione gangrænosa.

2. Integumentorum abdominis color viridescens, turpis et squalidus in cadavere recenti viscerum resolutorum, cum intolerabili foetore, habitus; flaccida cordis substantia, profugus in intestinis crassis lumbricus, in cava corporis effusi liquoris turbidi feculenti et opaci obscurus color, etc., ex gangrænosa et singulari humorum resolutione repetenda phaenomena, praegressam virium ex morbi malignitate prostrationem et vehementem corporis in citissimam putredinem nimum indicant.

3. Nec planè infrequens est in morbis putridis globulorum sanguinis gangrænosi, per vasorum parietes transfusorum, in ecchymomatis, ramos ambientis et comitantis, speciem collectio: atque hinc derivandus fuscus circa vasorum canalem dissectum circulus. n. 5.

4. Aliam, ab extravasato per vas-

culorum minimorum extrema sanguine gangrænoso ortam, ecchymomatum speciem exhibent adpersa villosæ puncta nigra. Recens istiusmodi ecchymosis in aere libero colorem floridum nanciscitur (cf. Sect. X) paulò vetustior nigra manet, donec resolutus sanguis in fuscum partis colorem æquabiliorem diffluat.

5. Sic quoque, extravasati in corporis cava liquoris crassi n. 2. color rubicundus et sanguinolentus, certissimè ab exsudantibus simul cum parte serosâ cruoris globulis, originem trahit.

6. Ad pessimas crises, ob fluidi nobilitatem, referenda est in morbis malignis gelatinæ fluidique lymphatici in cava corporis et telam cellulosa, partium imprimis superiorum, depositio. Cf. Sect. I. n. X. Mobilis illa gelatina, pro cadaveris situ mutato, in cellulosa, ex proprio pondere, sensim in partem situ inferiorem descendere solet.

7. Ad critica phænomena referimus pediculos; sanum videlicet cor-

pus fugientes et nonnisi in morboſo degentes. Hinc in morbis, præcipuè infantum, factâ nempe ad corporis peripheriam criſi, pediculorum foeturæ favente, bono interdum omine gignuntur et criſin inceptam irritando rodendoque promovent. Itaque quoque morbus veneræ, fractâ per criſin cutaneam contagii ſuſcepti virulentiâ, pediculos inguinales alit.

8. Glandulæ Pacchioni eminentiæ fungosæ vel verrucosæ, potiùs critico modo forſan enatæ, quàm veræ glandulæ eſſe videntur. Sæpiùs enim, præſertim in corpore ſano, penitùs deſiderantur; in cadavere autem morboſo, ſine ordine, numero et ſede determinatis, modò ad duræ matris ſuperficiem externam, modò inter illius laminas interdum ſejunctas, vel per deſtructæ externæ foramina eminentes, modò in ipſo ſinu ſagittali glandulas illas vidimus.

SECTIO X.

D. 28. jan. Miles in nosocomio castrensi paucos ante mortem dies à morbo mucoso convaluerat et extrà lectum versatus erat : eodem verò morbo recidivante postridiè jugulabatur.

Abdomen.

1. *Corpus non emaciatum est ; abdomen tumidum.*

2. *Sero effuso abundat imi ventris cavum.*

3. *Omentum contractum turpique, ex flavo viridescente, colore imbutum est.*

4. *Mesenterium laxum, elongatum et bile conspurcatum glandulas duras, solito majores, rubellas et obstructas comprehendit.*

5. *Ex rubro leviter coeruleum hep^{ar}, sine acinis, molle et modicè resolutum, ad superficiem concavam livet.*

6. Modicam *bilis* flavæ copiam complectitur *cystis fellea*, cum partibus vicinis conglutinata.

7. *Lien maximus* è coeruleo fuscus et resolutus est.

8. *Pancreas* durum et acinosum.

9. *Ventriculi* superficies interna multum rugosa, in dorso rugarum inflammata et florida, villis veluti coccineis conspersa est, ita ut tot ferè *striae floridæ*, quot rugæ elevatæ conspicerentur.

10. Passim in pylori viciniâ, duodeno præcipuè, *folliculorum orificia* plurimæque, à tunicâ villosâ formatæ, *eminentiæ fungosæ* observantur. *Materiæ mucosæ*, biliosæ et tenacis copiâ tegitur interna ventriculi superficies; quâ remotâ, magna *vis muci* viscidî, spissioris, lenti et ægrè ex rugarum intervallis abstergendi, in conspectum venit.

11-14. Aere multum expansa et æquabiliter ferè inflammata sunt *intestina*. In *tenuium* canali hospitantur aliquot *lumbrici*, omnisque villosa, valvulæ potissimum, ab abundantis

materiæ flavæ et biliosæ pigmento, nullâ arte abstergendo, obductæ sunt.

15-16. *Crassorum* tractum, sine tunicæ notabili inflammatione, à materiâ pultaceâ excrementitiâ modicè repletum notavimus.

1. De morbi relabentis causâ vid. Sect. II. n. V.

2. Rarò in morbo mucoso defunctis tumet abdomen: atque tumor quidem in hoc casu maximam partem ab expansis aere intestinis 11-14, minùs verò putridâ resolutorum viscerum inflatione proficiscitur.

3. De striis floridis villosæ conf. ad præc. Sect. n. IV.

4. Patet ex muci interioris et pertinaciter adhærentis lentore n. 10, mucum, post longam in folliculis stagnationem, crassum et viscidum excerni et non nisi affluentibus humoribus successivè attenuatum abstergi.

SECTIO XI.

Febris mucosa, maligna, inflammatoria, petechizans.

Vir 34. annos natus, diu jam, ut narravit defuncti uxor, asthmate laboraverat et ante aliquot annos hæmoptysi leviores. Si quandò sarcinam portaverat, animo linquebatur, donec oborto vomitu resipiebat. Post usum purgantis drastici biennium ferè cum diarrhœa conflixerat, ità, ut subindè ex improvviso foriolus citrà voluntatem alvum exoneraverit. Varia aliquoties genitalium symptomata, tumorem præcipuè testiculorum atque urinæ incontinentiam, passus; sæpiùs fortibus semel, aliquot hebdomades ante morbum, cum clavâ in latere percussus fuerat. Multùm quoque ante morbum accensum, noctu imprimis, sine expectoratione tussiverat, atque terrore percussus, valetudinis labem sentiens, sanguinem è venâ sibi extrahere curaverat. Elapso abhinc octiduo,

D. 25 febr. Frigore cum insequente æstu correptus, ab illo tempore, inter vigilias perpetuas, perpetim querulus fuit. Ursit, cum dolore genitalium acerbo, conquassatorum artuum sensu; sitis, sub decursum morbi junioris minùs notabilis; sub finem diù noctùque intensissima, restingui non potuit.

Inter anxietates summas, junctâ urinæ incontinentiâ, furibundus sæpè exiliit et cum immani clamore sese eripere annixus est. Devoratâ eodem vespere lactis copiâ avide sese exsatiavit.

Effloruerunt petechiæ, atque deliria demùm excepit sopor, sub cujus stadio vox querula siluit. Alvus pertinacissimè præclusa mansit, nec ulla vermium vestigia sunt notata: ultimis tandem diebus aliquid cruoris coagulati per anum abscessit, et à supposito globulus excrementorum apprimè induratus.

Suæ sorti relictus æger venæ sectionem per omnem morbi decursum neglexit, tandemque peripneumonico-rum morte è vitâ excessit.

*Abdomen.**D. 9. jan.*

1. *Habitus* corporis externus parùm tantummodò emaciatus est. *Musculi floridi* et sani sunt.

* *Maculæ petechiales* rotundæ et roseæ, instar macularum à morso pulicis, sine stigmate tamen medio, plurimæ in brachiis, rariores in collo, thorace et cruribus conspiciuntur.

2. Modica *liquoris extravasati* copia in cavo *abdominis*: in pelvi autem, parum sanguinolenti, saltem 8-10 unciae fluctuant.

3. *Omentum*, præter modicam inflammationem, naturale est.

* *Vasa* omenti, ventriculi, mesenterii et in universum *viscerum abdominalium* cruore multum turgent, ita ut retia vasculorum minorum generum elegantissimè, anatomicà veluti arte repleta, compareant.

4. *Mesenterium* pari modo inflammatum notavimus, iis præcipuè in sedibus, quæ inflammatis intestinis

respondent. Majori in gradu inflammatum, quin verè *gangrænosum* est *mesocolon*, quâ parte colon dextrum respicit.

Glandulæ mesaraicæ mediæ consistentiæ succulentæ; pallidè rubræ aliæ, aliis puniceo colore distinctis; variæ molis sunt, ita ut maximæ nucem avellanam altero tanto superent.

5. *Hepar* molem naturalem non excedit, quin ferè infrâ illam subsistit. Acinis conspicuis destitutum ad superficiem convexam modicè pallet; ad partem verò concavam et margines livet.

6. *Bilem* parcissimam continet *cystis* fellea tota collapsa et saturatè flava. Duodenum vicinum maculis flavis conspurcatum.

7. E livido fuscus, quin nigricans, *lien* in margine multum incistus, 8 poll. longus, $3\frac{1}{2}$ latus, congesto cruore turget. Cæteroquin ejusdem indolis est, ac in Sect. III, IV, V.

9. *Ventriculus* ad curvaturam minorem inflammatus et in universum

notabili *rubore suffusus* est, ab aeris liberi accessu magis *efflorescente*.

12. Utriusque generis *intestina* aere multum expanduntur. *Tenuium* tractus vacuus et passim inflammatus, aliquot stricturis annularibus intercipitur. *Crassarum* cellulae recondunt *globulos excrementorum induratos*, scybalis pulposis intermixtos. Haud procul ab ilei insertione inter ipsos globulos latet *lumbricus attritus* et conquassatus. *Colon* dextrum gangrænâ quin vero *sphacelo* depravatum est; minori etiam in gradu colon sinistrum.

17. Multo cruore turgent *vasa abdominalia*, iliaca præcipuè, et in universum vasa pelvis cum cruralibus.

* Enormiter *inflammata* sunt *regio hypogastrica et inguinales*, itâ ut non solum musculi vi cruoris turgeant, sed inter integumenta et musculos, atque inter hos et peritonæum, magna etiam *ecchymomata* reperiantur.

** Omne *peritonæum*, paries imprimis anterior et quâ parte pelvim

ejusque viscera obvestit, graves etiam *inflammationis* notas, cum vasorum retibus multum repletis ostendit.

*** Circa *funiculum spermaticum* sinistrum et in totâ regione inguinali, notabilis à sanguine effuso *ecchymosis* observatur.

**** *Renum* substantiam, justo stipatiorem, obscurioris coloris, congesto sanguine perfusam, et in mediis *capsulis suprarenalibus* inflammatis *ecchymomatum* vestigia deprehendimus.

Thorax.

18. *Cavum thoracis* utrimquè modicâ *liquoris* sanguinolenti copiam scatet.

19. Mediis membranis atque laciniiis tenuibus ad partem *pleuræ* anteriorem laxius; ad posteriorem verò, mediante *cellulosâ* stipatâ, arctius *coherent pulmones*.

20, 22. *Uterque pulmo*, sinister imprimis, impacto sanguine turget, margine inferiore tamen utrimquè laxo adhuc et spongioso. Color à

putredine demùm mutatus, varius et solito obscurior est; sinistri pulmonis è fusco nigricans. Incisa ejusdem substantia fusca, turgida, multùm spumosa, non spongiosa est: passim quoque exprimuntur *puris cocti vestigia*.

23. *Refecta colli vasa majora* vim cruoris eructant.

27. *Aliquid seri in pericardio* fluctuat.

28. *Cordis ventriculus anterior polypum* album et mollem; posterior atque aorta multùm cruoris nigricantis comprehendunt.

1. Singularis hic morbus, ex inflammatoriâ, nervosâ et mucosâ indole compositus, vitii ex fluido mucoso in gelatinosum translati (1) index, et subsequentis epidemiæ inflammatoriæ (2) è longinquo veluti præcursor, sede primariâ morbum mucosum, indole verò, inflammatorium thoracicum

{1} Cf. SECT. I. N. IX. X.
{2} — Ib. N. IV.

æmulatus est. Decurrit quidem morbi abdominalis tramite, sed sub finem simul in consensum traxit pulmones ægrumque peripneumonicorum morte sustulit (1). Hinc, cum inflammatione intestinorum in sphacelum evectâ, parca tantum in imo ventre vitii mucosi vestigia, notabilis verò pulmonum farctura subpurulenta in cadavere, sunt deprehensa. Cognationem cum morbis thoracicis etiam patefecit critica in aliis, simili morbo detentis, sputi cocti excretio (2).

2 Mutuum labefactorum genitalium cum systemate nervoso commercium ad varii generis affectiones morbosas disponit plurimisque symptomatibus morbos turbat.

3. Antiqua viscerum imi ventris vitia atque nervosi generis imbecillitatem manifestant prægressa diarrhœa perpetua, tussis sicca et animi deliquia: pulmonum labem asthma inveteratum et hæmoptysis.

(1) Cf. ib. N. X.
(2) — Sect. II.

4. Præceps exanthema petechiale viscerum inflammationem non solvit, sed potius gangrænam internam pedissequam habet.

5. Collecta circa globulos induratos excrementa mollia, lumbricus in colo contritus, n. 12, cruoris per alvum abcessus, magna passim ecchymomata, n. 17, etc., gangrænosæ humorum sub finem morbi resolutionis sunt effectus.

Mixtâ, ex antiphlogisticâ, resolvente et demulcente methodo procul dubio æquè facile servari potuisset hic miser, ac plures alii, simili ferè modo laborantes.

SECTIO XII.

D. 9. febr. Miles in nosocomio inter frequentem tussim gravius ex thorace laboravit.

Abdomen.

1. *Succulenti et bene nutriti corporis* abdomen tumens et inflatum, crasso pinguedinis strato tegitur.

2. *Modica seri copia in imi ventris cavo* fluctuat.

3. *Omentum* sanum elegans rete pingue refert.

5. *Hepar* sine acinis durum, ex livido ingratè fuscum et à congesto sanguine gangrænosum inflatum est. Facile manibus diffringi potest rigidum, durum et è livido nigricans parenchyma. In laciniam extenuatur lobus sinister, ad dextri autem lobi marginem inferiorem acutum distinguitur *locus exsanguis, albus, durus, tenax*, cicatrici similis.

6. Ingratè pallidèque flavescens *cystis fellea bilem* parcam, admodum tenacem, spissam, viscidam et ingratè fuscam continet.

7. *Lien* lividus, varii et ingrati coloris, modicè resolutus solitoque major est.

8. Præter duritiem, haud mediocrem, *pancreas* sine labe observatum.

9. Vitium notabile *ventriculus* non alet.

10-12. Passim aere validè expansa, passim collapsa sunt *intestina tenuia*. In partibus collapsis crassam notavimus intestinorum substantiam, magis extenuatam in reliquis. Lividus intestinorum color se habet, ut in prioribus cadaveribus; ex cinereo nempe tunicarum et rubore vasculorum minorum generum atque inflammatae villosae commixtus. *Crassa* collapsa sunt et vacua.

11, 13, 14. In *tenuium* canali latet *materies* tenuis, *mucosa*, biliosa passim fusca, cum admixto *lumbrico* in jejunio. *Crassa* et inflata villosa *punctis rubris* conspersa est; cum valvularum crassitie et cruore turgidis vasculis minimis.

15, 16. Eadem prorsus notavimus in *colo dextro*, quæ in precedente Sectione IX. *Colon sinistrum* ad superficiem internam notabiliter inflam-

matum est, cæterum ut in præcedente
cadavere.

Thorax.

19-22. *Pulmonum* depravatorum *sinister* intimo, facile tamen solvendo
vinculo, potissimum ad superficiem
posteriorem apicemque superiorem,
cum pleurâ coaluit; durus cæteroquin,
turgidus, in aquam demersus fundum
petens. Incisum parenchyma ubivis
materiâ cinereâ perfusum est, ex quâ
compressâ *pus semicoctum* exsudat.
Dextri pulmonis eadem ratio, minori
tamen in gradu.

27. *Pericardium* aliquid roris collec-
ti foveat.

28. *Cor* magnum et pallidum, multâ
pinguedine tegitur atque in sinu an-
teriore cruorem tenacem, in utroque
ventriculo cruorem cum crustâ inflam-
matâ polyposâ gerit.

I. Analoga phænomenorum ratio
est cum præcedente sectione : et
quidem ex omnibus collatis judica-
mus, morbum pertinere ad speciem

inflammatoriam cum quâdam putredine et parco mucosi connubio ; ita tamen, ut transitum faciat ex morbo abdominali in thoracicum. Cf. epicr. ad Sect. præc. n. 1.

2. Pinguedinis ubertas n. 1, 3, 28, pependisse videtur ab hepatis peculiari vitio, quod simul proclivitatem ad suscipiendas febres mali moris induxit. Cf. epicr. ad Sect. V.

3. Antiquam labem redolent scirrhusa universi hepatis durities lienisque habitus depravatus. Quodsi autem induratum olim parenchyma, congesto sanguine gangrænosum, denudè resolvitur ; ita obrigescit, ut cum quâdam facilitate manibus in frusta possit diffringi. Apprimè rarus est hepatis scirrhus verus, sive parenchymatis simpliciter condensati pars exsanguis, absque congestâ in illam sedem materiâ peregrinâ ; quales scirrhus et in aliis visceribus, pulmonibus præcipuè, aliquotiès notavimus. Eâdem autem ratione, quâ viscus obcallescit, cum ipso organi volumine aliquid etiam functionis perit.

4. Uti generatim integrum, cum suo viscere succenturiato, liene, hepatis bilis laudabilis ipsiusque sanitatis fons est: ita sanè ex illis organis læsis, cum bile mali moris plurimi etiam morbi scaturiunt. Hinc in cadavere morbo defuncti hominis non temerè sanum hepatis observabimus. In morbis præcipuè thoracicis, qui, captis ex abdomine primordiis, sensim evadunt idiopathici, semper notabile hepatis lienisve vitium, subindè etiam pancreatis simul, notamus.

5. Bilis in morbo mucoso lentior, pro variâ morbi specie, modò proprii vitii, putredinis nempe, effectus est; modò ex cryptis cystidis uberius excreti muci.

6. Viscerum resolutio 5, 7, 15, 16, abdominisque tumor, etc. ex inflammatione in gangrænam evectâ et intestinis, à soluto putredinis aere expansis, redundant.

7. Præter notata in morbi decursu symptomata, pulmonum habitus, peripneumonicorum similis, 19, 22, simili gelatinæ in pus excoquendæ con-

gestione criticâ, morbi cum thoracis, ex labe abdominali malignis, analogiam ulteriùs manifestat.

SECTIO XIII.

Mulier 33. annorum, hieme 1759-1760. in theatro anatomico dissecta.

Abdomen.

1. *Habitus corporis macie confectus est.*

5. *Hepatis moles naturalis.*

6. *Vesicula fellea* ampla multam vim *bilis* flavæ turbidæ, et heterogeneæ continet, cum admixto *sedimento*, pulveris radicis curcumæ simili et *calculo* rotundo, globuloso, irregulari, fusco, aspero, friabili, in collo vesiculæ mobili.

* *Ductum choledochum* denudatum tactu durum, teretem et expansum notavimus. Incisus *Lunbricum* recondit, qui illius canalem exactè replet et pollicis longitudine altero

sui extremo in vesiculam felleam exporrigitur.

7. *Lien* parvus et durus est.

9. *Alius lumbricus*, in duodeno hærens, in ipsum ventriculum ex parte producitur.

Thorax.

18. In *cavo thoracis sinistro* verum *pectoris hydropem* notavimus : continet enim seri pellucidi et subflavi quasi 4-5 libras. Cavi parietes obvestiuntur crustâ quâdam excrementitiâ, flavescente, irregulari et inæquali ; ad apicem superiorem crassâ, in diaphragmatis superficie papillis, milii seminis similibus, distinctâ. Pulmonis sinistri lobi, deletâ mediâ incisurâ, invicem coaluerunt. *Pars lateralis* lobi inferioris *fune ligamentoso* et valido, 1 pollicem crasso, *ad pleuram suspenditur* : simili ratione margo inferior acutus cum diaphragmate ; et pars pulmonis interna, mediante crassâ, irregulari et membranaceâ substantiâ, cum pericardio connectitur.

19 22. *Dextrum thoracis cavum* sero collecto vacat : *pulmo* verò arctissimè et adeò valido nexu *cum pleurâ conferruminatus* est, ut sine laceratione substantiæ nullo modo sejungi possit.

Utriusque *pulmonis superficies maculis nigris* conspersa est, similibus per ipsam etiam substantiam internam, laxam et collapsam, disseminatis.

27. In *pericardio* cochlear quasi *liquoris* collecti latet.

28. Utrumque *cordis* ventriculum occupat *polypus*.

* Nihil insoliti in intestinis et reliquis visceribus animadverti potuit.

I. Licèt morbus à mucoso epidemico diversus sit, eo tamen fine hanc sectionis historiam subnectimus, ut saltem ex hoc specimine appareat, tantùm abesse ut vermes bilem, dummodò corrupta sit, ob amaritiem fugiant; ut potius, veluti præcipui pabuli illecebras, quàm sollertissimè illam quærant. Hinc quoque, donec bilis emendata fuerit, rhei et amaro-

rum pro expellendis vermibus efficaciam frustra sæpè expectamus. cf. Generandorum vermium intestinalium quocumque modo suscepta seminia, sine corruptâ bile et aëre neque excluduntur, neque exclusi umquam foveantur, nisi aptum in sede morbosâ nidum reperiant. Redactâ ad fluidi saponacei et balsamici laudabilem indolem bile, atque redditâ primarum viarum integritate, suâ sponte vel sine anthelminticis vermes è corpore aufuginut.

2. Collatæ hæc et decima sectiones quàm evidentissimè viam monstrant quâ ex intestinorum canali, tamquàm primariâ sede, vermes in hepar prorepant: procul dubio enim profugus in Sect. decimâ lumbricus ex duodeno per ductus choledochi et hepatici canalem transmigravit, sibi que aptum utcumque nidum paravit in destructi parenchymatis cavo. Simili ratione et murium oviumque fasciolas in hepar transferri cum aliis sentimus.

3. Bilis depravatæ sedimentum (in solibus interdum spiculorum salino-

rum more micans), ut ipsi ex illo enati calculi, prægressam quamdam coctionem, aliis tamen coctionibus, urinæ, puris etc. benignitate longè inferiorem, critico modo sequuntur: quæ quidem coctio, saltem utcumquè, analogæ videtur apparatus, quo ex fluido quodam in motum intestinum posito sensimque turbato, juxta suas cuique leges colligitur sedimentum. Eadem ratione et aliæ calculorum in corpore animali species secretioni pathologicæ suam quæque originem debent. Ut plurimum simplici quâdam appositione; interdum incrustationis in modum, strato super stratum posito; raro crystallisationis specie, ut in calculo vesicæ urinariæ diffracto ex striis radiatum à centro versùs peripheriam dispositis observavimus, collectæ sedimenti particulæ in solidum corpus compinguntur. Raro casu formati calculi, naturæ beneficio, quâ datâ portâ, fellei, bilis flumine simul abrepti, per diarrhœam, bronchiales per tussim, etc. è corpore eliminantur.

4. Verus pectoris hydrops rarus;

pericardii rarissimus, et uterque semper ferè secundarius criticusve morbus est.

5. Conferruminantur pulmones cum pleurâ à rore gelatinoso, critico modo exsudante atque alterno thoracis motu in corpus solidum compacto. Si contiguæ pulmonum et pleuræ in statu sano superficies, effuso liquore medio à se invicem removentur, fluidi sedimentum vel coagulum subindè formatur in vîncula inorganica. cf. epicr. ad Sect. II. n. 1.

6. Pulmonum maculæ nigræ sive petechiæ, tùm ad superficiem et in ipso parenchymate sine ordine disseminatæ, tùm lineares in margine lobarum, ecchymomatum veluti species, gangrænosæ sanguinis resolutioni ortum debent.

FIN.

EXPLICATIO FIGURARUM.

T A B. I.

FIG. I. II. III. Folliculi mucosi in superficie internâ ventriculi et duodeni disseminati.

T A B. II.

FIG. I. Folliculi qui foveas medias occupant.

T A B. III.

FIG. I. Substantia acinosa hepatis.

— II. Escharæ ad superficiem internam coli sinistri.

— III. Folliculi in jéjunio.

IV. a. Verminis species recta ascari-
dibus non dissimilis.

b. Vermis species curva in lineam
spiralem contorta.

INDEX RERUM.

T RICHURIDUM descriptio Wrisbergii præfatio.	Page i
Wagleri præfatio.	xxxvii
SECTIO I. Morbi mucosi generaliora.	i
I. Epidemiarum generalis ratio.	ibid.
II. Epidemia dysenterica.	6
III. Status aeris et tempestatum indè à mense julio 1760 ad usque septembrem 1761.	15
IV. Constitutionis epidemicæ singularis ratio, cum morbis cognatis et cœvis.	25
V. Dysentericæ et morbi mucosi cognatio.	33
VI. Cognatio dysentericæ et morbi mucosi cum febris intercurrentibus.	35
VII. Morbi mucosi cognatio cum scorbuto.	44
VIII. Morbi mucosi causæ.	47
IX. Morbi mucosi natura et formæ.	56
X. Morbi mucosi transitus duplex.	62
SECTIO II. Morbi mucosi species.	68
I. Synopsis.	ibid.
II. Prima morbi mucosi species chronica.	71
III. Secunda species febrilis.	90
IV. Febris mucosa, benigna.	92
V. Febris mucosa recidiva.	111
VI. Febris mucosa acuta maligna.	114
A. Febris mucosa acuta maligna, biliosa, putrida, soporosa.	120
B. Febris mucosa acuta maligna, inflam- matoria.	132
VII. Tertia morbi mucosi species, lenta.	141

VIII. Quarta morbi mucosi species, accessoria.	Page 161
SECTIO III. Morbi mucosi historiae.	172
I. Speciei primæ chronicae et secundæ febrilis.	ibid.
HISTORIA I. Febris mucosa benigna.	174
HIST. II. Febris mucosa benigna infantis.	186
HIST. III. Febris mucosa benigna infantis cum typo tertiano.	191
HIST. IV. Febris mucosa acuta recidiva in febrem intermittentem quotidianam transiens.	196
HIST. V. Febris mucosa acuta, quæ sanata iterum relabitur in morbum inflammatorium benignum.	205
HIST. VI. Febris mucosa, erratica cum simulacris pleuriticis.	213
HIST. VII. Febris mucosa benigna cum exanthematibus purpureis.	218
HIST. VIII. Febris mucosa ephemera, sive acutissima.	223
HIST. IX. Febris mucosa acuta continua, cum malignitate.	225
HIST. X. Febris acuta, mucosa, biliosa, sanata.	237
HIST. XI. Febris mucosa acuta, ex malignâ intermittens.	252
HIST. XII. Febris mucosa acuta, inflammatoria.	260
HIST. XIII. Febris mucosa soporosa, sanata.	265
HIST. XIV. Febris mucosa soporosa lethalis.	275
Febris mucosa acutâ defunctorum sectiones.	287
Febris mucosa, maligna, inflammatoria, petechizans.	371
Figuræ et figurarum explicatio.	391

VIII. Quarta species, 222.

VIII. Quarta species, 222.

VIII. Quarta species, 222.

VIII. Quarta species, 222.

VIII. Quarta species, 222.

VIII. Quarta species, 222.

VIII. Quarta species, 222.

VIII. Quarta species, 222.

VIII. Quarta species, 222.

VIII. Quarta species, 222.

VIII. Quarta species, 222.

VIII. Quarta species, 222.

VIII. Quarta species, 222.

VIII. Quarta species, 222.

VIII. Quarta species, 222.

VIII. Quarta species, 222.

VIII. Quarta species, 222.

VIII. Quarta species, 222.

VIII. Quarta species, 222.

VIII. Quarta species, 222.

VIII. Quarta species, 222.

VIII. Quarta species, 222.

VIII. Quarta species, 222.

VIII. Quarta species, 222.

VIII. Quarta species, 222.

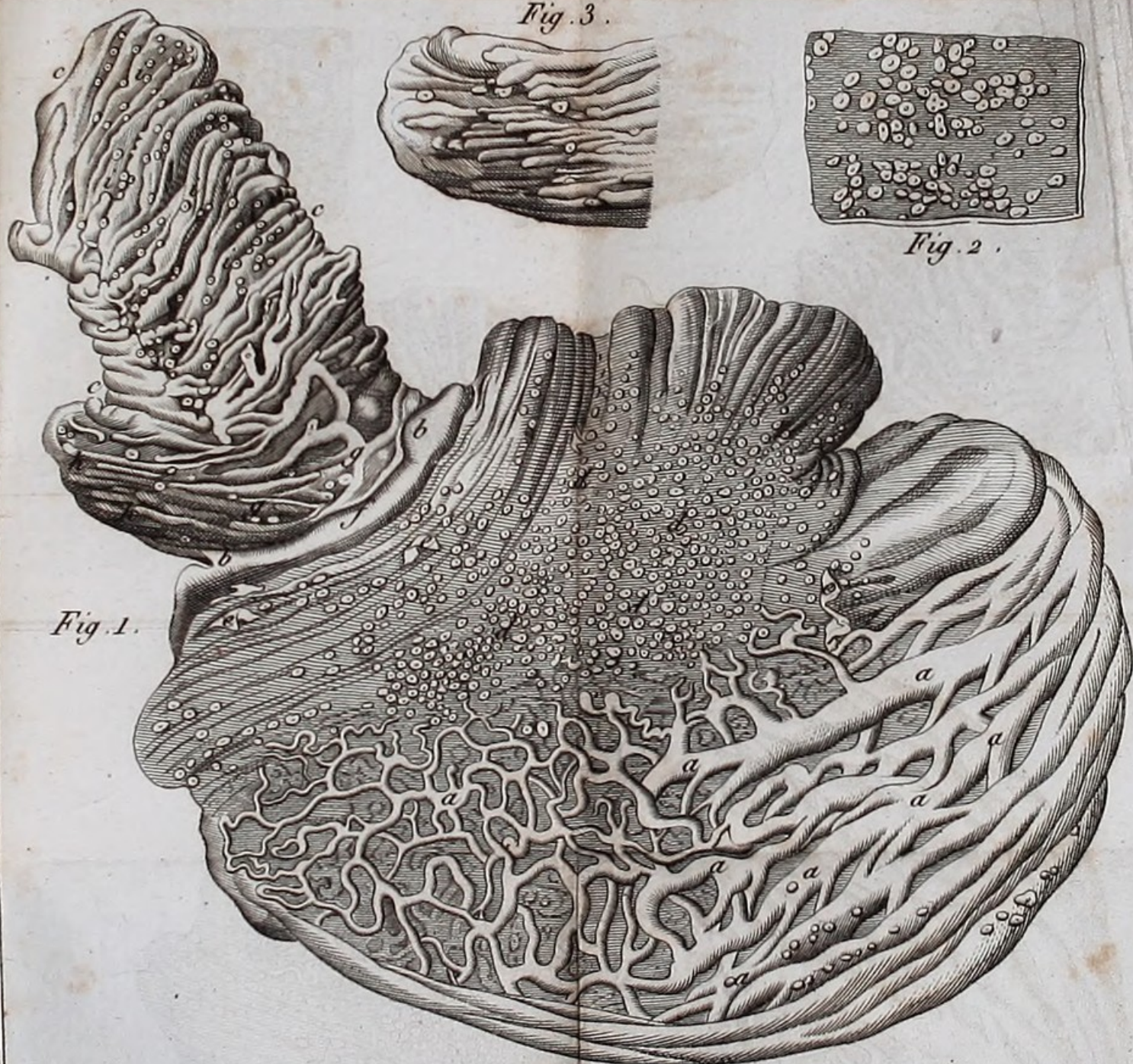
VIII. Quarta species, 222.

Fig. 3.



Fig. 2.

Fig. 1.



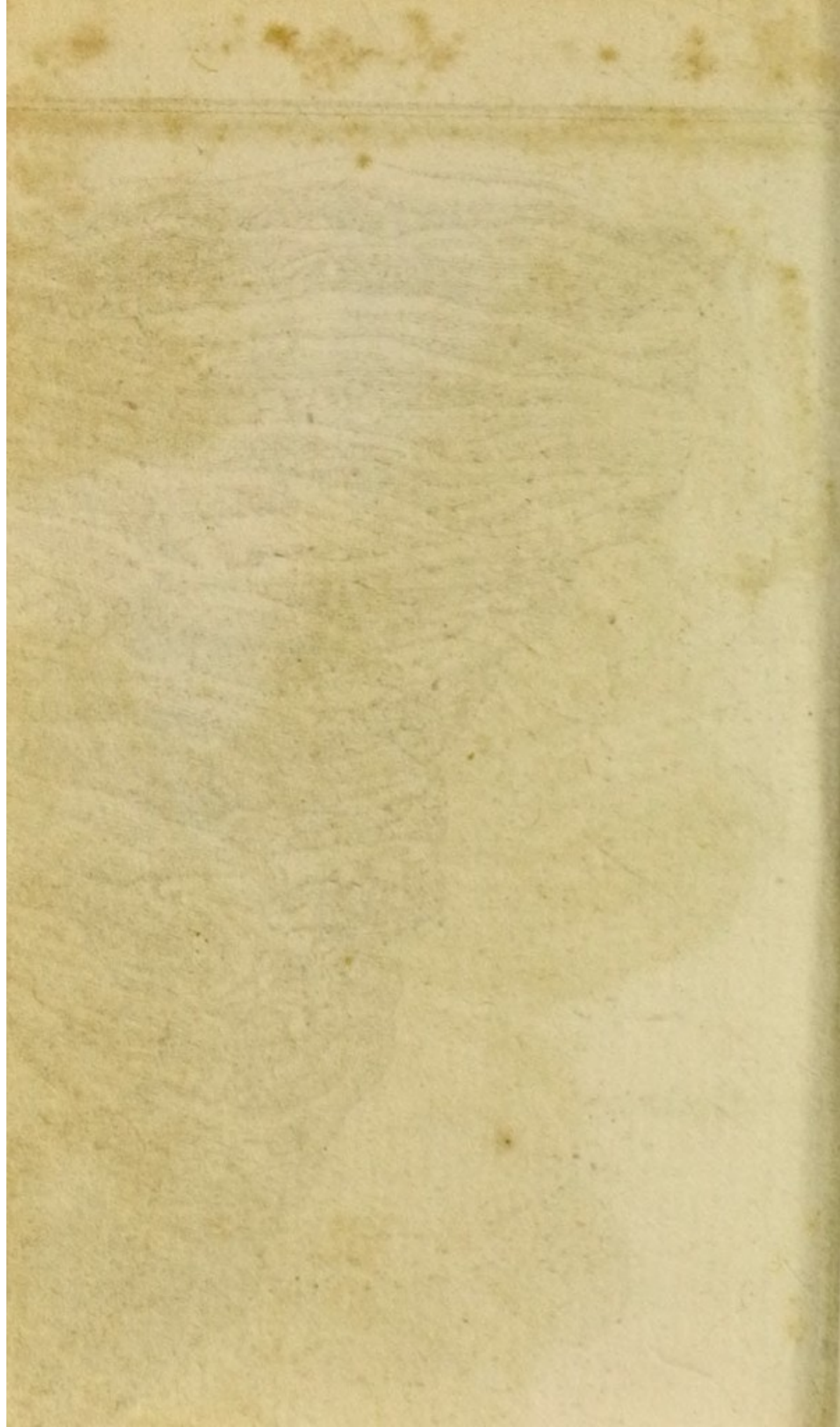






Fig. 3.



Fig. 1.

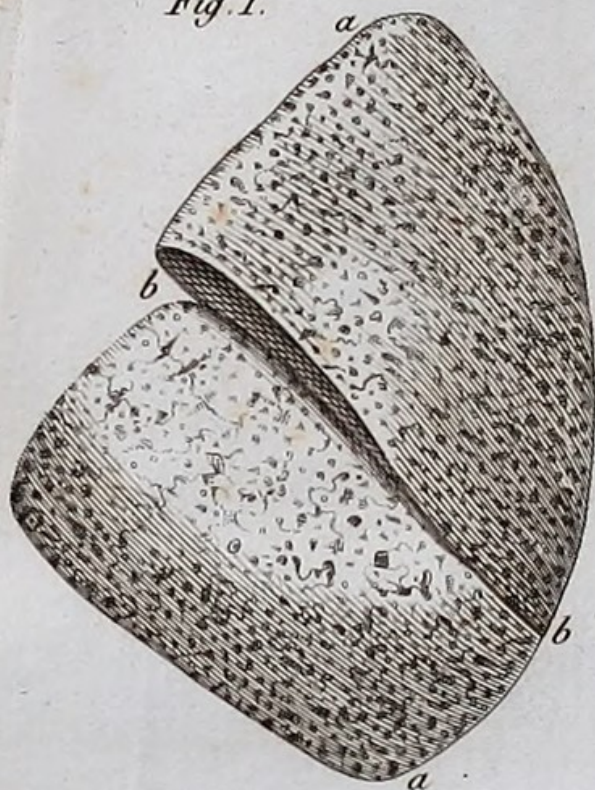


Fig. 4.

